

گزارشی از اهم دستاوردهای تحولی قوه قضائیه

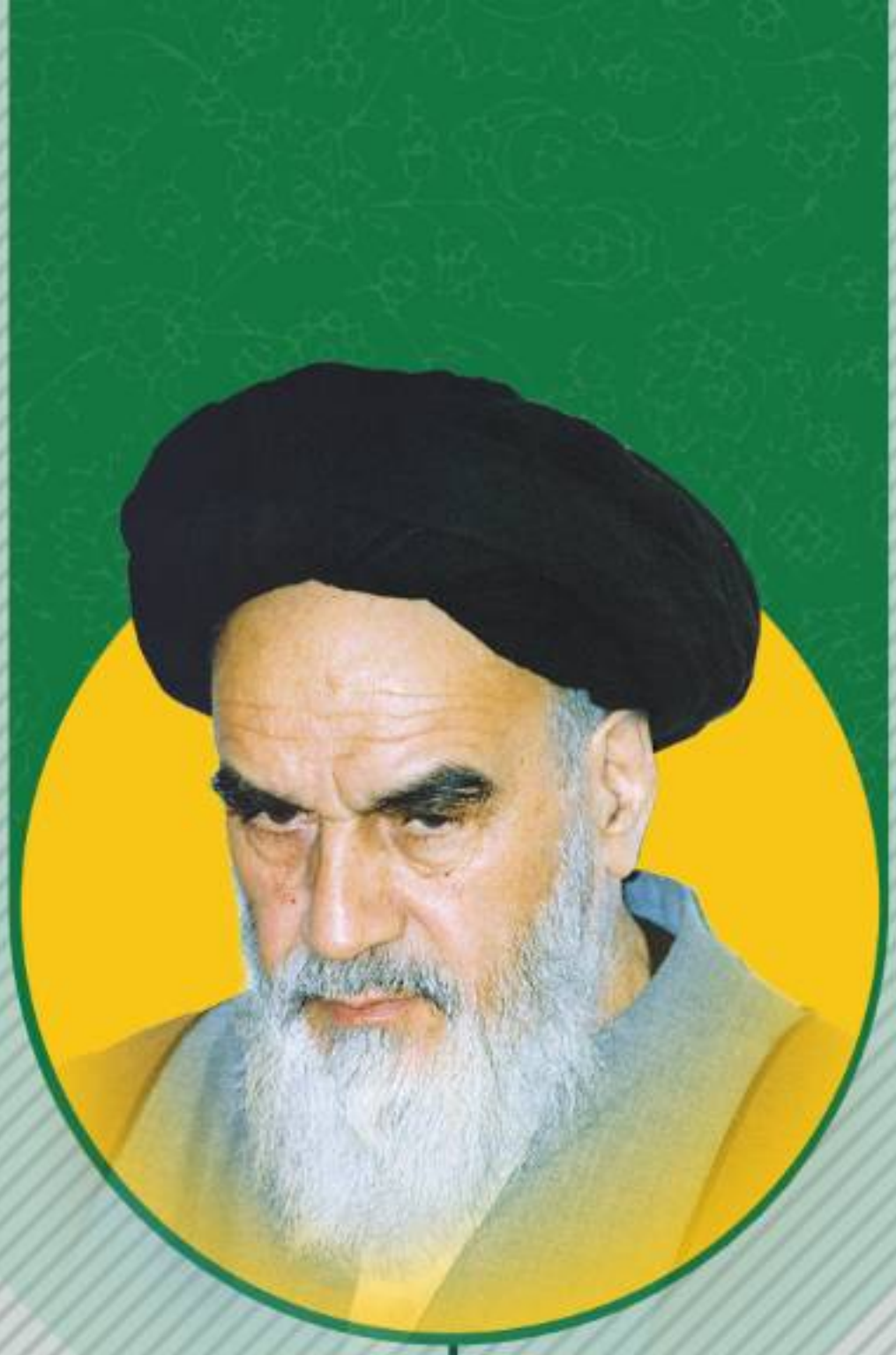
تابستان ۱۴۰۵

گزارشی از اهم دستاوردهای تحولی قوه قضائیه | تابستان ۱۴۰۵

«سندی تهیه شد در قوه‌ی قضائیه؛ سند خوب و متقنی است. بعضی اسناد تهیه می شود در اینجا و آنجا که نمایشی است و کلّی‌گویی است؛ در این سند کلّی‌گویی نیست؛ این سند، سند قوی خوبی است؛ مشخّصاً برای کارهای مختلف مدّت‌دار و زمان‌دار است؛ مبنا و مسیر حرکت را معیّن کرده، که نشان‌دهنده‌ی این است که این سند به معنای واقعی کلمه عملیّاتی است و شعاری و ظاهری نیست. همین سند را ملاک عمل قرار بدهند.»

بیانات رهبر شهید
در دیدار با مسئولان قوه قضاییه
۷ تیر ۱۴۰۰

بسم الله الرحمن الرحيم

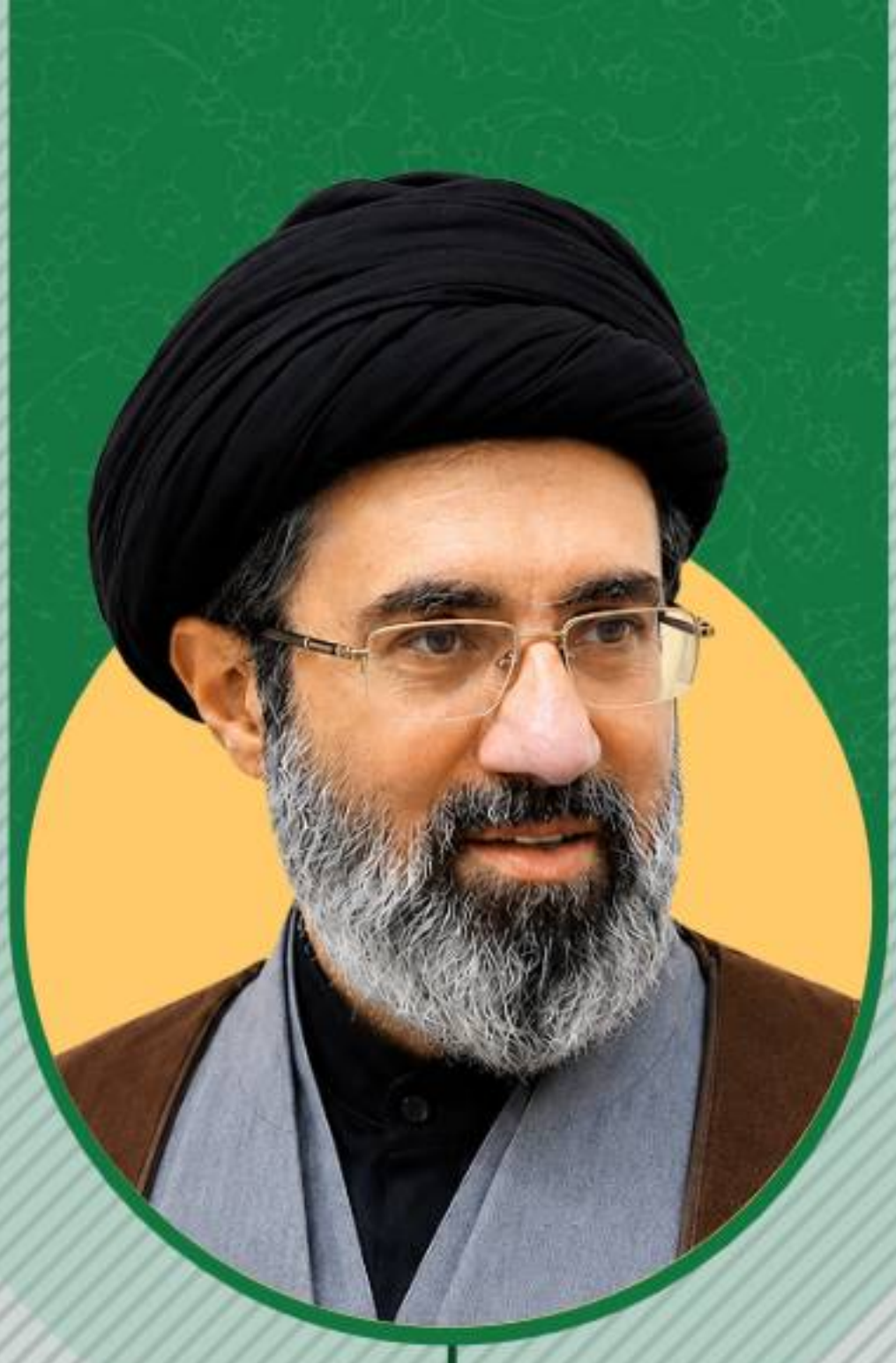
«این را شما یکی از عبادات حساب بکنید که قوّه‌ی قضائیّه هستید و احقاق حق می‌خواهید بکنید، این یکی از عبادات الهی است. ان‌شاءاللّه موفق و مؤیّد باشید و همه‌ی ما موفق باشیم به اینکه خدمت بکنیم. مملکت ما احتیاج مبرم به خدمت دارد.»

در جمع قضات عالی کشور و دست اندرکاران امر قضا | ۱۳۵۹/۰۵/۲۳

«در کشور ما قوّه‌ی قضائیّه از اوّل نامیده شده به نام «عدلیّه» یا «دادگستری». اصلاً مسئله در قوه‌ی قضائیه مسئله‌ی «عدالت» است؛ این اساسِ کار است. همه‌ی توجّهات باید در درجه‌ی اوّل بر تأمین عدالت در اختلافاتی که بین مردم هست و در تظلّماتی که صورت میگیرد، متمرکز باشد.»

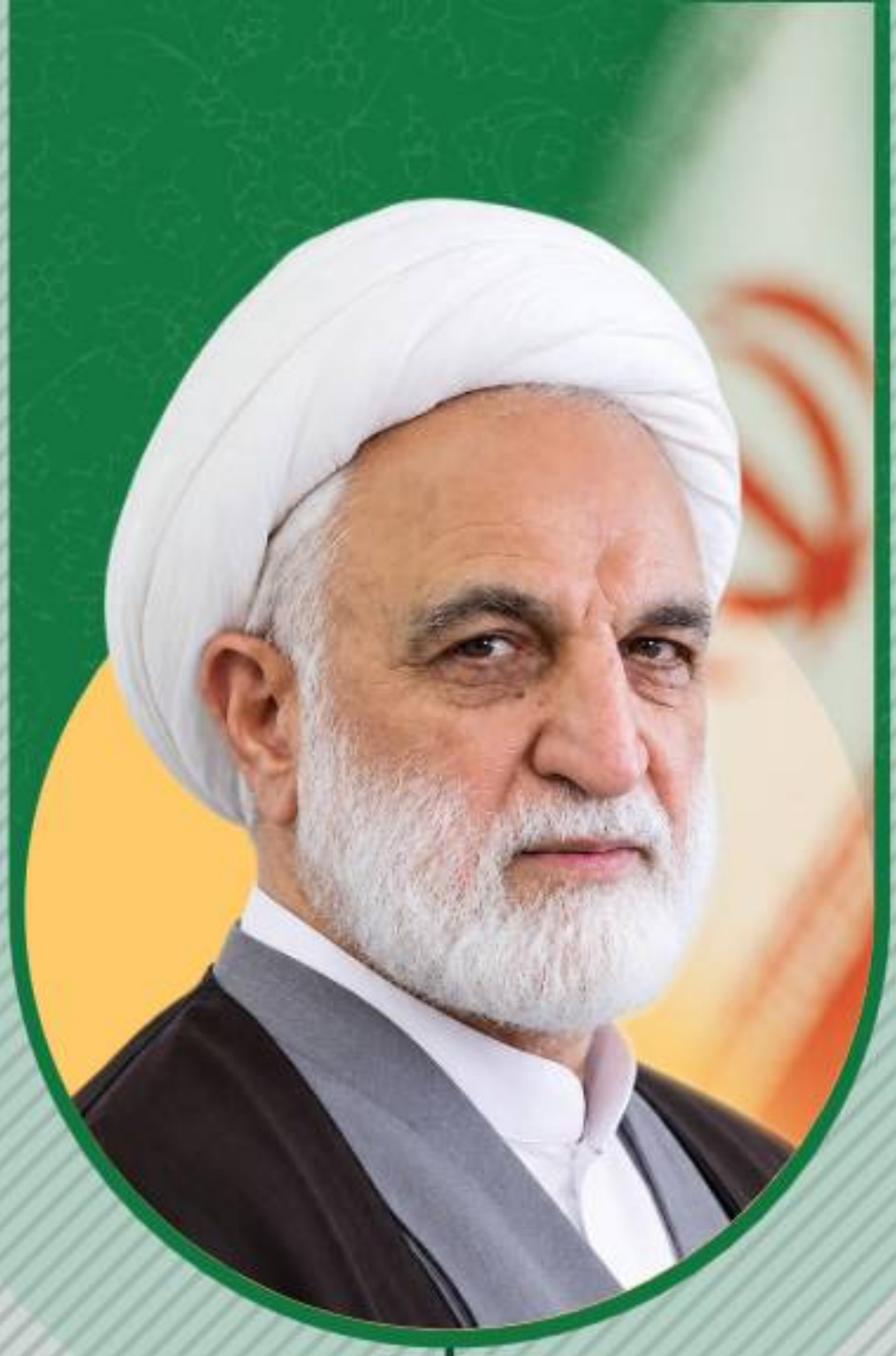
دیدار رئیس و مسئولان قوه قضائیه | ۱۴۰۳/۰۴/۰۲

رهبر انقلاب حضرت آیت‌الله سیدمجتبی خامنه‌ای مدظله العالی

تحوّل قضائی، باید از کلمات درج شده در سند تحوّل و طرح‌ها و نقشه‌های راه، به فعلیّت رسیده و جلوه‌های آن در همه‌ی عرصه‌های مربوطه... نمایان گردد؛ آنچنان که مردم آثار مثبت آن را در زندگی روزمره‌ی خود در قاطعیت مقابله با انواع مفاسد، کاهش تضییع حقوق، سرعت رسیدگی، ارتقاء سلامت و اِتقان آراء قضات و دسترسی آسان‌تر به شاخص‌های عدالت مشاهده نمایند.

پیام به مناسبت هفته قوه قضائیه - ۱۴۰۵/۰۴/۰۷

«باید ثابت کنیم که امر قضا در جمهوری اسلامی ایران، تضمین‌کننده عدالت در ابعاد و جنبه‌های مختلف است. خروجی همه فرایندها و امور در ساختار قضایی و حقوقی ما باید منتهی به عدالت شود. سؤال اساسی و عمومی که در ذهن و ضمیر مردم است آن است که آیا قوه‌قضائیه در جهت گسترش عدالت، موفق بوده یا خیر؟ اگر این توفیق حاصل شده و مردم نیز آن را لمس کرده‌اند، آنگاه می‌توانیم بگوییم که قوه‌قضائیه در تراز نظام جمهوری اسلامی ایران است.»

همایش رؤسای دادگستری‌های سراسر کشور | ۸ خرداد ۱۴۰۴

نام اثر	روایت تحول
پدیدآورنده	مرکز پیگیری اجرای سند تحول قضایی
نگارنده	مریم غلامی
مدیر طرح	دکتر محسن ابراهیمی
ناظر	دکتر سید محمد صاحبکار خراسانی
مدیر هنری	سجاد شجاعیان
سال چاپ	۱۴۰۵
آدرس	تهران، بلوار کشاورز، ابتدای خیابان حجاب، ساختمان ستاد مرکزی قوه قضائیه، طبقه ۱۴
کد پستی	۱۳۱۱۱-۱۴۱۵۹
تلفن	۰۲۱-۴۲۷۸۸۰۰۰
نمابر	۰۲۱-۸۸۹۶۷۵۷۱
تارنما	www.mrgh.ir
پست الکترونیکی	E-mail:rahbordi@mrgh.ir

قوه قضائیه

روایت تحول

گزارشی از اهم دستاوردهای تحولی قوه قضائیه

تابستان ۱۴۰۵

فهرست

مقدمه ۱۴

برنامه محوری در قوه‌قضائیه..... ۱۶

فصل اول

هوشمندسازی عدلیه

ابلاغ الکترونیک قضایی..... ۳۹

ابلاغ تصمیمات مراجع غیرقضایی از طریق سامانه ثنا..... ۴۳

سامانه اطلاعات مؤثر اشخاص ۴۷

سامانه هوشمند استعلامات مالی ۵۰

دادنامه‌های ساختاریافته..... ۵۲

دستیار هوشمند قضائی ۵۴

انتشار آرای قضایی..... ۵۶

سامانه اعتبارمعاملاتی ۵۹

فصل دوم

تحول در فرآیند دادرسی

تسهیل صدور گواهی انحصار وراثت..... ۶۷

اصلاح فرایند دریافت خسارت بدنی در تصادفات جرحی ۷۰

ارتباط کلانتری‌ها با مراجع قضایی ۷۲

حضور برخط در جلسات رسیدگی ۷۵
ارجاع کارشناسی بر اساس قرعه ۷۸
استعلامات قضایی برخط ۸۲
دادگاه علنی برخط ۸۶
تسهیل پذیرش وثایق وکفالت ها ۸۹

فصل سوم

تحول در فرایند اجرای احکام وکنترل مجرمان حرفه‌ای

بانک اطلاعات هویت ژنتیک ایران ۹۷
پابند الکترونیک سارقان سابقه دار ۱۰۰
کنترل تردد و جلب سراسری ۱۰۲
پرونده شخصیت متهم ۱۰۶

فصل چهارم

تسهیل دسترسی مردم به خدمات قضایی

صدور گواهی عدم سوءپیشینه ۱۱۴
خودکاربری خدمات قضایی ۱۱۷
خودکاربری خدمات قضایی برای ایرانیان خارج از کشور ۱۲۱
توسعه محصولات مبتنی بر هوش مصنوعی ۱۲۳

فهرست

نوبت‌دهی آنلاین ۱۲۶

اجرای قانون تسهیل صدورمجوزهای کسب و کار ۱۲۸

فصل پنجم

حمایت از اطفال و نوجوانان و اصلاح زندانیان

مجتمع‌های شوق زندگی ۱۳۴

حمایت ازخانواده زندانیان ۱۳۷

توسعه اشتغال زندانیان ۱۴۱

توسعه استفاده از نهادهای ارفاقی ۱۴۷

پایش زندانیان ۱۴۸

سامانه اقدامات حمایتی اززندانیان ۱۵۱

فصل ششم

صلح و سازش

ایجاد دادگاه صلح ۱۶۱

راه اندازی کامل دادگاه های خانواده ۱۶۵

سامانه مشاوره خانواده ۱۶۷

بخشش در پرونده های قصاص ۱۷۰

جایزه حقوق بشر اسلامی ۱۷۲

فصل هفتم

ارتباط با مردم

سامانه ارتباطات مردمی ۱۲۹ ..... ۱۷۹
سامانه ارتباطات مردمی عدلیه (سامع) ۱۸۱
سامانه جامع ارتباطات مردمی (سجام) ۱۸۳
نظرسنجی برخط مراجعان ۱۸۵
مشارکت مردمی در کشف جرم ۱۸۸
دستورالعمل مشارکت نهادهای مردمی ۱۹۱
سفرها و نشست‌های رئیس و مسؤلان عالی قوه قضاییه ۱۹۴
دیدار با دانشجویان ۲۰۰

فصل هشتم

مبارزه با فساد؛ اراده شفاف‌سازی از ساختار تا رفتار

اجرای قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات ۲۰۷
سامانه شفافیت قوه قضاییه ۲۱۰
شناسایی و رفع گلوگاه‌های فساد ۲۱۳
جشنواره شفافیت و رفع تعارض منافع ۲۱۵
سامانه ۱۳۶، پیوند مردم با نظام نظارت ۲۱۸
سامانه حمایت از گزارشگران فساد ۲۲۱

فهرست

شناسایی شهود حرفه‌ای ۲۲۴
برگزاری مزایده‌های الکترونیک ۲۲۵
تصویربرداری از عملیات ضابطان ۲۲۸
سامانه جامع عملکرد بازرسان ۲۳۱
سامانه شفافیت عملکرد وکلا و کارشناسان رسمی ۲۳۲

فصل نهم

تحول در فرآیندها و ساختارهای ثبتی

اجرای قانون الزام به ثبت رسمی معاملات اموال غیرمنقول ۲۳۹
افزایش حدنگاری اراضی ۲۴۶
سامانه خودکاربری اجرای اسناد رسمی ۲۵۰
ثبت الکترونیک دفاتر تجاری ۲۵۳
درگاه یکپارچه خدمات الکترونیکی سازمان ثبت ۲۵۵

فصل دهم

حمایت از حقوق عامه و دارایی‌های ملی

حمایت از تولید ۲۶۵
ساماندهی اموال تملیکی و گمرکات ۲۶۹
رفع تصرف از منابع طبیعی و اراضی ملی ۲۷۲
پیگیری پایش هوشمند اراضی ۲۷۴

ساماندهی معاملات خودرو..... ۲۷۷

فصل یازدهم

ارتقای کیفیت قضاوت و توانمندسازی قضات

تربیت تخصصی قاضی..... ۲۸۵
برگزاری دوره‌های کارگاه محور (طرح شهید رازینی)..... ۲۸۷
تحول در نظام آمار و ارزیابی عملکرد قضایی..... ۲۹۰
سامانه ارزیابی عملکرد قضات..... ۲۹۳

فصل دوازدهم

رسانه

سریال آقای قاضی..... ۳۰۲
سریال بازپرس..... ۳۰۴
تورهای رسانه ای..... ۳۰۶
افکارسنجی..... ۳۰۹

مقدمـه

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران قوه قضائیه را مسئول تحقق بخشیدن عدالت درجامعه دانسته و ضمن برشمردن وظایف متعدد قضایی، سیاسی و اجتماعی، پاسداشت و صیانت از حقوق آحاد مردم را به عنوان رسالت اصلی آن معرفی می نماید. عینیت بخشیدن به عدالت، این آرمان بزرگ انقلاب اسلامی بدون بهره مندی از یک طراحی دقیق، برنامه‌ریزی حساب شده و ترسیم نقشه راهی روشن امکان پذیر نخواهد بود. براین اساس «سند تحول و تعالی قوه قضائیه» به عنوان مجموعه ای از اقدامات تحولی مشخص و راه حل های نوین برای عبور از مسایل گوناگون دستگاه قضایی برپایه روش مسأله محور تدوین و از ابتدای سال ۱۴۰۳ مبنای عمل قوه قضائیه و کلیه واحدهای سازمانی تابعه قرارگرفت.

این سند نه فقط به مثابه یک سند بالادستی و الهام بخش، بلکه به عنوان مجموعه ای منسجم و هماهنگ از اقدامات و راه حل های مشخص و زمان‌مند برای حل مسایل قوه‌قضائیه در اولویت کاری بخش های مختلف قرارگرفته و باتوجه به تاکیدات مقام معظم رهبری تبدیل به دغدغه اصلی مدیران عالی عدلیه شده است.

اکنون با گذشت دو سال از اجرای این سند و طی دو سوم از زمان تعیین شده برای تحقق اهداف آن، ضروری است ضمن تشریح آخرین وضعیت پیشرفت سند، گزارشی از دستاوردها و نتایج آن جهت اطلاع همگان بویژه نخبگان و صاحبنظران ارایه گردد.

آنچه که پیش روست گزارشی از برخی از اقدامات شاخص و راهکارهای به نتیجه رسیده در اجرای سند تحول است. دستاوردهای برجسته ای که در عرصه های مختلف نتایج ملموسی را بدنبال داشته و طی سال های اخیر بویژه در طول دو سال اجرای سند تحول و تعالی به ثمر نشسته است. مرور این اقدامات علاوه بر تبیین عملکرد نظام اسلامی برای عموم مردم در عرصه قضاء اسلامی و عدالت گستری، می تواند زمینه‌ای برای ارزیابی و نقد عالمانه عملکرد دستگاه قضایی توسط نخبگان و دانشمندان را فراهم نموده و موجب ارتقاء و بالندگی آن گردد.

حمزه خلیلی

معاون اول قوه قضاییه

تابستان ۱۴۰۵

برنامه محوری در قوه قضائیه

قوه قضاییه جمهوری اسلامی ایران از بدو تأسیس تاکنون، مراحل گوناگونی از برنامه‌ریزی و اصلاحات ساختاری را تجربه کرده است. این تحولات که در پاسخ به ضرورت‌های زمان و مقتضیات اجتماعی، حقوقی و قضایی کشور صورت گرفته، همواره با هدف ارتقای عدالت، کارآمدی و تحقق اهداف متعالی قانون اساسی دنبال شده‌اند. معمار این مسیر، آیت‌الله شهید دکتر بهشتی بود که با دوراندیشی و نگاه راهبردی، بنای قوه‌ای مستقل، پاسخگو و متعهد به آرمان‌های انقلاب را بنیان نهاد.

پس از انقلاب اسلامی، برنامه‌ریزی در دستگاه قضایی به‌صورت رسمی و ساختاریافته، از اوایل دهه ۱۳۸۰ آغاز شد. برنامه‌های توسعه قضایی اول، دوم و سوم، به‌عنوان اولین گام‌های کلان این مسیر، با بهره‌گیری از تجربه برنامه‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور تدوین شدند. این برنامه‌ها تلاش داشتند تا اقدامات متنوع قوه قضاییه را در قالبی منسجم، هدفمند و ناظر به اولویت‌های واقعی هدایت کنند. نظام‌مند کردن اقدامات قضایی، ترویج نگاه راهبردی در مدیریت

دستگاه، و فراهم‌سازی زیرساخت‌های تحول‌آفرین از جمله نتایج ارزشمند این دوره بود.

اواخر سال ۱۳۹۷، با تغییر مدیریت عالی قوه قضاییه و آغاز مسئولیت رئیس جدید دستگاه، رویکردی تازه و نگاهی نو به تحول در نظام عدالت کشور شکل گرفت. در این مقطع، اجرای مطالبه‌ی جدی مقام معظم رهبری و انتظارات نخبگان جامعه از دستگاه قضایی در دستور کار قرار گرفت. این تغییر، هم‌زمان با شروع دهه‌ی پنجم انقلاب اسلامی و گذشت چهار دهه از شکل‌گیری دادگستری بر پایه‌ی فقه و حقوق اسلامی، فرصتی فراهم کرد تا قوه قضاییه با تکیه بر تجارب گذشته و بهره‌گیری از ظرفیت‌های انباشته‌شده، مسیر تازه‌ای را در چارچوب گام دوم انقلاب اسلامی آغاز کند.

این رویکرد تحولی، تنها به اصلاحات سطحی محدود نماند، بلکه به سرعت به گفتمان غالب در نظام قضایی تبدیل شد. به‌دنبال آن، فرآیند تدوین «سند تحول قضایی» آغاز شد تا اهداف تحول در قالب یک نقشه راه دقیق، منسجم و عملیاتی، پیگیری شود. این سند، نه‌تنها ابزاری برای جهت‌دهی اقدامات دستگاه قضایی بود، بلکه الگوی جدیدی برای پیگیری مأموریت‌های اصلی قوه قضاییه ارائه کرد.

در ادامه این مسیر، با استفاده از تجربیات اجرایی به‌دست‌آمده و بهره‌مندی از ظرفیت اساتید حوزه و دانشگاه و به‌ویژه نخبگان قضایی، نسخه ارتقاء یافته سند تحول قضایی تدوین و به عنوان مبنای عمل قوه قضاییه تا انتهای سال ۱۴۰۲ ابلاغ گردید.

با پایان مدت زمان اجرای سند تحول قضایی و ورود به فصل تازه‌ای از رشد و توسعه، تحول در نظام عدالت نیازمند نفسی تازه، حرکتی امیدآفرین و جهشی دوباره بود؛ حرکتی که با تکیه بر دستاوردهای پیشین و درک دقیق نیازهای فعلی، بتواند افق روشن آینده را ترسیم کند. از این رو، پس از بررسی دستاوردها و کاستی‌ها و با توجه به ضرورت حفظ و تقویت جریان تحولی آغاز شده، «تحول و تعالی» در دستور کار قرار گرفت و نسخه بازنگری‌شده‌ای از سند

تحول تحت عنوان «سند تحول و تعالی» تدوین گردید. در این نسخه، علاوه بر استمرار جهت‌گیری‌های کلان، تلاش شد تا ظرفیت‌های اجرایی تقویت شده، سازوکارهای نظارتی بهبود یابند و رویکرد مسئله‌محور با چابکی بیشتری پیگیری شود.

از جمله محورهای برجسته در این دوره، می‌توان به یکپارچه‌سازی برنامه‌های تحولی با برنامه‌های سالانه دادگستری استان‌ها، برنامه‌محور کردن کلیه واحدهای صف و ستاد قوه قضاییه، تدوین برنامه‌های گام‌بندی‌شده و اولویت‌دار برای اجرای اقدامات تحولی و تأمین اعتبار و تخصیص بودجه متناسب با نیازهای برنامه‌ای و اجرایی برای پیشبرد اقدامات تحولی به‌صورت هدفمند اشاره نمود.

تدوین و ابلاغ سند تحول و تعالی

در مسیر تحول دستگاه قضایی و با گذشت سه سال از اجرای نسخه نخست «سند تحول قضایی»، ضرورت بازنگری، به‌روزرسانی و تکمیل این سند با هدف انطباق هرچه بیشتر آن با اقتضائات روز، تجارب اجرایی، نظرات کارشناسی و

آسیب‌شناسی‌های انجام‌شده، بیش از پیش احساس می‌شد. بر این اساس، فرایند تدوین نسخه ارتقایافته سند تحول قضایی تحت عنوان «سند تحول و تعالی قوه قضاییه» مبتنی بر اصل تعامل با نخبگان، دستگاه‌ها و بدنه درونی قوه قضاییه و با ادامه رویکرد مسئله‌محور و آینده‌نگر طراحی و اجرا شد.

در نخستین گام، فراخوانی عمومی برای دریافت دیدگاه‌های مردمی و نخبگانی از طریق پایگاه اینترنتی معاونت راهبردی قوه قضاییه منتشر شد. این فراخوان با بهره‌گیری از ابزارهای رسانه‌ای، تیزرهای تلویزیونی و اطلاع‌رسانی در شبکه‌های اجتماعی، زمینه مشارکت عمومی در بازطراحی سند تحول را فراهم ساخت.

در گام بعدی، با هدف بهره‌گیری از تجارب و آرا و اندیشه‌های نخبگان کشور، مکاتبات متعددی به منظور دعوت به همکاری و مشارکت به اشخاص حقیقی و حقوقی، دانشگاه‌ها، اندیشکده‌ها، مراکز پژوهشی، اعضای دیوان عالی کشور، اعضای مجلس خبرگان رهبری، نمایندگان مجلس شورای اسلامی، اعضای شورای نگهبان و هیئت دولت، پژوهشگاه‌ها و سایر مراجع ذی‌ربط ارسال شد. این اقدام گسترده به‌منظور دریافت نقطه‌نظرات تخصصی و تکمیل و غنابخشی محتوای سند انجام گرفت.

در کنار آن، فراخوان درون‌سازمانی نیز برای بهره‌گیری از تجربیات میدانی و نظرات عملیاتی قضات، کارکنان و مدیران قوه قضاییه صادر شد. مکاتباتی با معاونت‌ها، سازمان‌ها و واحدهای قضایی و اداری کشور صورت گرفت و در نتیجه آن بیش از ۱۱۰۰ پیشنهاد از درون و بیرون قوه قضاییه به دبیرخانه مربوطه واصل شد. این پیشنهادها نقش مؤثری در اصلاح و تکمیل راهکارها و اقدامات پیشنهادی ایفا نمودند.

پس از بررسی‌های کارشناسی، نسخه اولیه سند تحول و تعالی در دی‌ماه ۱۴۰۲ تدوین و محضر ریاست قوه قضاییه تقدیم شد. متعاقب دستور ریاست محترم قوه قضاییه پیش نویس تدوین شده، برای اظهار نظر به کلیه اعضای شورای

عالی قضایی ارسال گردید. همچنین با ابتکار معاون اول محترم قوه، جلسات ویژه‌ای در شورای معاونین تشکیل شد که طی آن مفاد سند به بحث و بررسی گذاشته شد و نظرات تخصصی اعضا اخذ گردید. با انجام هماهنگی‌های بیشتر با واحدهایی که در اجرای سند نقش کلیدی داشتند، نسخه بهمن‌ماه سند تنظیم و مجدداً به محضر ریاست محترم قوه قضاییه تقدیم گردید و پس از بررسی‌های نهایی، چالش‌های احصاءشده برطرف و در نهایت نسخه اسفندماه به‌عنوان نسخه نهایی «سند تحول و تعالی قوه قضاییه» در تاریخ ۶ فروردین ۱۴۰۳ ابلاغ گردید.

برنامه عملیاتی اجرای سند

با هدف تحقق نظام‌مند و مؤثر راهکارهای تحولی در دستگاه قضایی، تدوین و اجرای برنامه عملیاتی برای سند تحول و تعالی به‌عنوان یکی از الزامات کلیدی در دستور کار قرار گرفت. این مهم بر پایه تکالیف مندرج در فصل چهارم سند تحت عنوان «نظام راهبری و پایش» و با هدایت مرکز پیگیری اجرای سند تحول قضایی انجام شد.

در گام نخست، کاربرگ‌های برنامه عملیاتی برای هر یک از راهکارهای فصل دوم و سوم سند طراحی گردید. این کاربرگ‌ها به گونه‌ای تهیه شدند که ابعاد مختلف هر راهکار را دربرگیرند؛ ازجمله: توصیف دقیق راهکار، خروجی‌های مورد انتظار، مجموعه فعالیت‌ها و گام‌های اجرایی لازم برای تحقق راهکار، سهم هر فعالیت در پیشبرد آن، سنجه‌های انجام فعالیت و شاخص‌های کلیدی عملکرد (KPI). ویژگی ممتاز این نظام برنامه‌ریزی در مقایسه با نمونه‌های مشابه، طراحی دقیق، شفاف و مبتنی بر سنجش‌پذیری آن بود که امکان رصد مستمر و دقیق اجرای هر راهکار را فراهم می‌ساخت.

به منظور تدوین نهایی این کاربرگ‌ها، جلسات تخصصی با واحدهای مسئول برگزار شد. در این جلسات، ضمن هماهنگی و تعامل، نقش و سهم هر فعالیت در اجرای راهکارها مشخص شد و نحوه پیشبرد اقدامات با مشارکت واحدها به تصویب رسید. پس از آن، کاربرگ‌های مصوب به صورت رسمی به واحدهای مربوطه ابلاغ گردید.

با اجرای این رویکرد، برای نخستین‌بار در تاریخ برنامه‌ریزی دستگاه قضایی، نظامی منسجم، نوین و دقیق برای برنامه‌ریزی و پایش اقدامات واحدهای ستادی در اجرای تکالیف تحولی شکل گرفت. این اقدام، نه‌تنها زمینه‌ساز افزایش بهره‌وری و هم‌افزایی میان بخش‌های مختلف قوه قضاییه شد، بلکه سازوکاری روشن برای سنجش عملکرد و تحلیل میزان پیشرفت اقدامات تحولی فراهم ساخت.

سامانه رصد و پایش تحول

با تدوین برنامه‌های عملیاتی و تعیین دقیق مسئولیت‌ها، فعالیت‌ها و شاخص‌های ارزیابی، تحقق اهداف سند تحول و تعالی نیازمند بستری یکپارچه برای ثبت، رصد و پایش مستمر اقدامات بود؛ بستری که بتواند اجرای برنامه‌ها را از سطح برنامه‌ریزی به عرصه اجرا، ارزیابی و تصمیم‌سازی مدیریتی منتقل کند و تصویری دقیق، به‌روز و قابل اتکا از میزان پیشرفت اقدامات تحولی در اختیار مدیران قرار دهد. بر همین اساس، «سامانه رصد و پایش تحول» به‌عنوان زیرساخت اصلی مدیریت اجرای سند تحول و تعالی طراحی و با همکاری فنی و اجرایی مرکز آمار و فناوری اطلاعات قوه قضاییه توسعه یافت.

طراحی این سامانه بر این اندیشه استوار بود که تحول، بدون پایش مستمر و مدیریت مبتنی بر داده، به نتیجه مطلوب نخواهد رسید. از این رو، تمامی اجزای برنامه عملیاتی، از راهکارها و اقدامات تا فعالیت‌های اجرایی، سنجه‌ها، شاخص‌های کلیدی عملکرد (KPI)، مستندات، گزارش‌ها و نتایج حاصل، در بستری واحد گردآوری و مدیریت شد. این رویکرد، علاوه بر ایجاد انسجام و یکپارچگی اطلاعات، وابستگی به گزارش‌های پراکنده، مکاتبات متعدد و نگهداری اطلاعات در اختیار افراد را برطرف کرد و زمینه شکل‌گیری یک مرجع واحد و قابل اعتماد برای مدیریت اجرای سند تحول و تعالی را فراهم ساخت.

در این سامانه، برای هر راهکار سند تحول، ساختار شکست کار (WBS) طراحی شد و مجموعه فعالیت‌های لازم برای تحقق هر راهکار، به‌صورت گام‌به‌گام تعریف گردید. هر فعالیت دارای شناسنامه مشخص شامل واحد مسئول، زمان‌بندی اجرا، سهم در تحقق راهکار، شاخص‌های ارزیابی و مستندات مرتبط است. این ساختار موجب شد تمامی اقدامات، از آغاز تا پایان، قابلیت رهگیری، ارزیابی و کنترل مستمر داشته باشند و امکان بروز دوباره‌کاری، ابهام در مسئولیت‌ها یا از دست رفتن سوابق اجرایی به حداقل برسد.

سامانه رصد و پایش تحول همچنین با استقرار نظام گزارش‌دهی برخط، فرآیند دریافت و ارزیابی گزارش‌های عملکرد را متحول ساخت. واحدهای مسئول موظف شدند پیشرفت فعالیت‌های خود را به‌صورت مستمر در سامانه ثبت و مستندات مربوط به مکاتبات، گزارش‌ها، صورت‌جلسات، مصوبات و سایر اسناد اجرایی را بارگذاری کنند. این اطلاعات پس از بررسی کارشناسی، مبنای ارزیابی میزان تحقق راهکارها، تحلیل عملکرد واحدها و تهیه گزارش‌های مدیریتی قرار گرفت و فرآیند پایش را از یک نظام مقطعی و مبتنی بر مکاتبات اداری، به نظامی پویا، مستمر و مبتنی بر شواهد تبدیل کرد.

از دیگر قابلیت‌های مهم این سامانه، طراحی داشبوردهای مدیریتی و گزارش‌های تحلیلی متنوع است که امکان مشاهده برخط وضعیت اجرای راهکارها، مقایسه عملکرد واحدهای مختلف، تحلیل روند پیشرفت، شناسایی نقاط تأخیر و دریافت هشدارهای مدیریتی را فراهم می‌سازد. همچنین مدیریت یکپارچه جلسات مرتبط با اجرای سند تحول، ثبت مصوبات، پیگیری تصمیمات و اتصال هر جلسه به راهکارهای مرتبط، موجب شد فرآیند هماهنگی و پیگیری اقدامات تحولی نیز در بستری واحد و قابل رهگیری انجام پذیرد.

یکی از دستاوردهای مهم استقرار این سامانه، حفظ و انتقال دانش سازمانی در حوزه اجرای سند تحول و تعالی است. تمامی اطلاعات، مستندات و سوابق اجرایی به‌صورت متمرکز در سامانه نگهداری می‌شود و با تغییر مدیران یا کارشناسان، دانش و تجربه انباشته‌شده از بین نخواهد رفت. این ویژگی، علاوه بر تضمین تداوم اجرای برنامه‌ها، امکان بهره‌گیری از تجربیات گذشته و ارتقای مستمر کیفیت اجرای اقدامات تحولی را فراهم ساخته است.

سامانه رصد و پایش تحول امروز فراتر از یک سامانه ثبت اطلاعات، به «اتاق وضعیت تحول قضایی» تبدیل شده است؛ بستری که رؤسای سازمان‌ها، معاونان قوه قضاییه و اعضای شورای عالی قضایی می‌توانند از طریق آن، وضعیت اجرای تکالیف، میزان پیشرفت برنامه‌ها، عملکرد واحدهای زیرمجموعه و روند تحقق اهداف سند تحول و تعالی را به‌صورت لحظه‌ای مشاهده و ارزیابی کنند. این سامانه، با فراهم ساختن امکان تصمیم‌گیری مبتنی بر داده، افزایش شفافیت، تقویت پاسخ‌گویی، پیشگیری از انحراف در اجرای برنامه‌ها و مستندسازی کامل مسیر تحول، یکی از مهم‌ترین زیرساخت‌های حکمرانی تحول‌گرا در دستگاه قضایی به‌شمار می‌رود.

طراحی و تدوین نظام پیگیری

تحقق اهداف پیش‌بینی‌شده در سند تحول و تعالی، صرفاً با تدوین راهکارها و تعیین تکالیف میسر نیست؛ بلکه اجرای موفق آن مستلزم پیگیری دقیق، رفع موانع در مسیر اجرا و ایجاد سازوکارهای حمایتی برای واحدهای مسئول است. بر همین اساس، مرکز پیگیری اجرای سند تحول قضایی، طراحی و پیاده‌سازی یک نظام راهبری کارآمد و الگویی متناسب برای پیگیری راهکارهای سند را در دستور کار خود قرار داد.

تشکیل کمیته های موضوعی مشترک با واحدهای مسئول در اجرای سند

در این چارچوب، متناسب با حوزه تخصصی هر راهکار و نوع تکالیف محول‌شده، کمیته‌های موضوعی مشترک با مشارکت نهادهای مسئول تشکیل گردید تا از طریق هماهنگی نزدیک میان نهادها، راهکارها به شکل مؤثرتری عملیاتی شوند. مهم‌ترین این کمیته‌ها عبارت‌اند از:

۱. **کمیته ویژه اجرایی‌سازی تکالیف تقنینی سند تحول قضایی (با محوریت معاونت حقوقی قوه قضاییه): با مأموریت بررسی و پیشبرد مصوبات قانونی و پیشنهادهای تقنینی مندرج در سند.**

۲. **کمیته ویژه اجرایی‌سازی تکالیف فناورانه سند تحول قضایی (با محوریت مرکز آمار و فناوری اطلاعات): به منظور پیگیری و تحقق راهکارهای مبتنی بر فناوری‌های نوین و سامانه‌های هوشمند.**

۳ **کمیته ویژه اجرایی‌سازی تکالیف حوزه ثبت (با محوریت سازمان ثبت اسناد و املاک کشور): برای اجرای اقدامات مرتبط با تحول در خدمات ثبتی.**

۴ **کارگروه مشترک کارشناسی (متشکل از مافا، مرکز وکلا، کانون کارشناسان رسمی، و مرکز تحول): برای هم‌اندیشی و هماهنگی در حوزه کارشناسی رسمی دادگستری.**

از دیگر اقدامات شاخص در این بخش، پیش‌بینی تکالیف تحولی برای دادگستری‌های استانی در سند روزآمدشده است. در نسخه اولیه سند تحول قضایی (مصوب سال ۱۳۹۹)، دادگستری استان‌ها عمدتاً به‌عنوان همکار معرفی شده بودند؛ اما در نسخه جدید، دادگستری‌های استانی در ۸ تکلیف تحولی به عنوان مسئول اصلی تعیین شده‌اند. این تغییر با هدف افزایش نقش‌آفرینی استان‌ها در فرآیند تحول صورت گرفته و در هماهنگی با اداره کل برنامه‌ریزی و راهبردنگاری، تکالیف مزبور با برنامه سالانه هر استان تطبیق یافته و جهت اجرا به آن‌ها ابلاغ گردیده است.

تشکیل کارگروه های اجرایی در کلیه واحدهای سازمانی مسئول

در راستای راهبری مؤثر اجرای سند تحول در هر یک از واحدهای سازمانی مسئول، کارگروه مشترکی به ریاست بالاترین مقام واحد و با حضور نماینده مرکز پیگیری اجرای سند تحول قضایی و مدیران ذی‌ربط تشکیل می‌شود. این کارگروه با هدف ایجاد هماهنگی درون‌سازمانی، رفع موانع احتمالی و تسهیل اجرای تکالیف تحولی، به صورت مستمر جلسات داخلی برگزار کرده و روند پیشرفت راهکارها را مورد ارزیابی قرار می‌دهد.

همچنین به‌منظور تمرکز مسئولیت و تسهیل در پیگیری، برای هر یک از راهکارهای سند تحول، یک «مدیر اجرایی» از سوی رئیس یا بالاترین مقام واحد تعیین می‌گردد. مدیر اجرایی، مسئولیت تهیه برنامه عملیاتی تفصیلی برای راهکار، تدوین زمان‌بندی اجرایی، شناسایی نیازها و اولویت‌ها، پیگیری مستمر اجرای فعالیت‌ها، ایجاد اصلاحات در فرآیندهای پیش‌بینی‌شده و تهیه گزارش‌های دوره‌ای از میزان پیشرفت کار جهت ارائه به مرکز پیگیری اجرای سند تحول را بر عهده دارد. این نقش، محور اصلی اجرای دقیق و نظام‌مند هر راهکار در سطح سازمانی محسوب می‌شود. در این راستا، مدیران اجرایی هر راهکار تعیین و اسامی آنان در کاربرگ‌های مربوط درج گردیده است تا با شفاف‌سازی مسئولیت‌ها، پیگیری امور اجرایی با سهولت و انسجام بیشتری انجام پذیرد.

برگزاری دوره آموزشی آشنایی برای مدیران و کارشناسان اجرایی راهکارها

در راستای بهره‌برداری مؤثر از سامانه مدیریت و پایش سند تحول قضایی و با هدف توانمندسازی کاربران در استفاده بهینه از ظرفیت‌های این سامانه، آموزش‌های لازم به بیش از ۲۰۰ نفر از کاربران در کلیه واحدهای مسئول اجـــرای سند تحـــول و تعالی ارائه شد. بدین منظـــور، طی برنامه‌ای منسجم، پنج جلسه آموزشی دو ساعته برای کاربران اصلی واحدها برگزار گردید که طی آن، نحوه استفاده از سامانه، ثبت اطلاعات و پیگیری راهکارها به‌صورت کاربردی آموزش داده شد.

همچنین در ادامه این فرایند، کارشناسان مرکز پیگیری اجرای سند تحول، متناسب با نیاز و شرایط اختصاصی هر واحد، جلسات تکمیلی و

فنی متعددی با کاربران برگزار کردند تا اشکالات سیستمی و سامانه‌ای موجود را شناسایی و مرتفع نمایند. این اقدامات، نقش مهمی در ارتقای سطح بهره‌برداری از سامانه و تسهیل فرآیندهای پایش و گزارش‌گیری ایفا نموده است.

نظارت و پیگیری با محوریت معاون اول قوه قضاییه

یکی از مهم‌ترین ابزارهای اجرایی برای پیشبرد سند تحول قضایی، برگزاری منظم جلسات نظارت و پیگیری ویژه با حضور معاون اول محترم قوه قضاییه و بالاترین مقام واحدهای مسئول با هدف بررسی عملکرد دستگاه‌های ذی‌ربط در اجرای تکالیف سند، به‌صورت مستمر می باشد.

تا کنون، بیش از ۱۰۰ جلسه نظارتی در این چارچوب تشکیل و بیش از ۶۵۰ مصوبه عملیاتی به تصویب رسیده است. در این جلسات، ضمن بررسی میزان پیشرفت هر یک از راهکارها، مشکلات اجرایی، موانع قانونی یا ساختاری، نیازهای اعتباری و الزامات پشتیبانی نیز مورد بحث قرار گرفته و تصمیمات لازم برای تسریع در اجرای تکالیف اتخاذ شده است.

تکالیف واحدهایی مانند معاونت حقوقی و امور مجلس، مرکز آمار و فناوری اطلاعات، دادستانی کل کشور، سازمان ثبت اسناد و املاک کشور، سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی، سازمان بازرسی کل کشور، معاونت اجتماعی و پیشگیری از وقوع جرم و معاونت منابع انسانی و امور فرهنگی به‌صورت اختصاصی در جلسات ویژه مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

علاوه بر جلسات اختصاصی با واحدهای فوق، چندین جلسه کلی نیز با حضور نمایندگان کلیه واحدهای مسئول برگزار شده و دستورات لازم برای بهبود روند اجرای تکالیف از سوی معاون اول محترم قوه قضاییه صادر شده است.این سازوکار مستمر و فعال نظارت و ارزیابی، نقش تعیین‌کننده‌ای در شناسایی موانع، هم‌افزایی بین‌بخشی، و سرعت‌بخشی به تحقق اهداف سند تحول قضایی ایفا کرده است.

همچنین به منظور رفع موانع اجرایی و فراهم‌سازی بستر تحقق راهکارهای تحولی، همکاری لازم برای رفع مشکلات واحدها در تأمین زیر ساخت ها و امکانات مورد نیز اعم از منابع مالی، نیروی انسانی، زیرساخت‌های فنی و تجهیزاتی و یا ساختارهای تشکیلاتی انجام شده است. از جمله حوزه‌هایی که تأمین اعتبار و منابع لازم برای اجرای تکالیف آن‌ها با پیگیری مرکز و همکاری معاونت مالی، پشتیبانی و امور عمرانی انجام شده است، می‌توان به این موارد اشاره کرد:

همکاری در تامین اعتبار مورد نیاز معاونت حقوقی و امور مجلس، به‌منظور تدوین و پیگیری لوایح تحولی و رفع خلأهای قانونی در اجرای سند؛ همکاری در تامین اعتبار مرکز آمار و فناوری اطلاعات، در راستای توسعه سامانه‌ها و زیرساخت‌های فناورانه موردنیاز برای تحقق تحول الکترونیک در قوه قضاییه؛ مرکز رسانه قوه قضاییه، برای توسعه اطلاع‌رسانی عمومی و فرهنگ‌سازی درباره اهداف و دستاوردهای سند؛ معاونت منابع انسانی و امور فرهنگی، به منظور اجرای برنامه‌های ارتقاء توانمندی‌های تخصصی و مهارتی منابع

انسانی و آموزش‌های مرتبط با سند و معاونت اجتماعی و پیشگیری از وقوع جرم، جهت پیاده‌سازی راهکارهای پیشگیرانه تحولی با تأکید بر داده‌محوری و مداخلات هوشمند.

میزان پیشرفت اجرای سند

افق زمانی اجرای سند تحول و تعالی قوه قضاییه، سه‌ساله و از ابتدای سال ۱۴۰۳ تا پایان سال ۱۴۰۵ تعریف‌شده است. در این چارچوب، زمان‌بندی اجرا در سه دوره زمانی «کوتاه‌مدت» (تا پایان سال ۱۴۰۳)، «میان‌مدت» (تا پایان سال ۱۴۰۴) و «بلندمدت» (تا پایان سال ۱۴۰۵) تعیین‌شده است. مطابق برنامه زمان‌بندی‌شده، کلیه راهکارهای کوتاه‌مدت باید تا پایان سال ۱۴۰۳ به‌طور کامل محقق می‌شدند؛ درحالی‌که برای راهکارهای میان‌مدت، تحقق حداقل ۴۰ درصد از برنامه عملیاتی تا پایان سال ۱۴۰۳ پیش‌بینی‌شده و در خصوص راهکارهای بلندمدت نیز، تحقق حداقل ۳۰ درصد تا پایان سال ۱۴۰۳ و ۶۰ درصد تا پایان سال ۱۴۰۴ مدنظر قرارگرفته است.

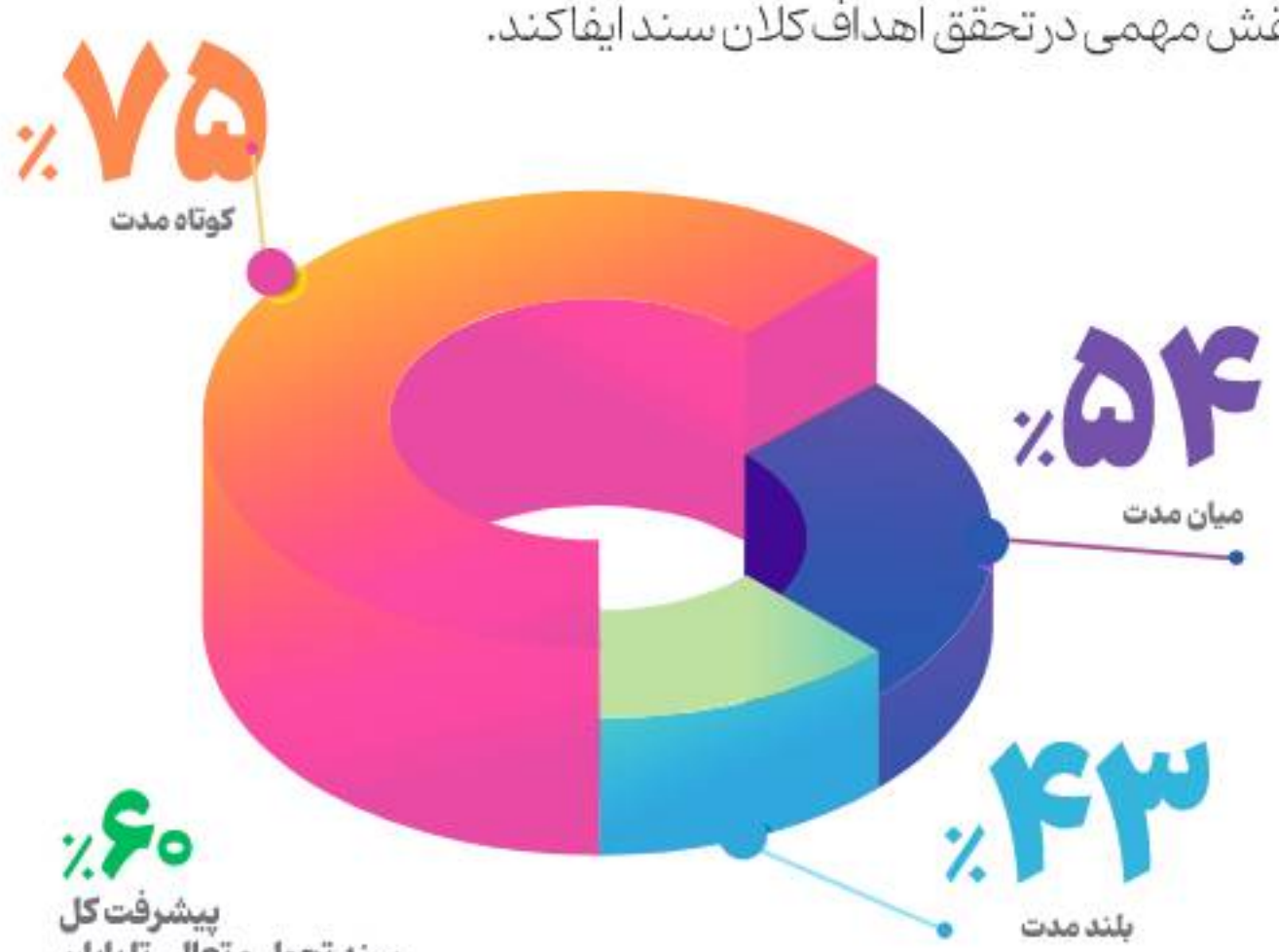

مرور نتایج ارزیابی‌های دوره‌ای نشان می‌دهد که تا پایان سال ۱۴۰۴، میانگین پیشرفت مجموع راهکارهای سند تحول و تعالی قوه قضاییه به **حدود ۶۰ درصد** رسیده است؛ به‌گونه‌ای که میانگین پیشرفت راهکارهای کوتاه‌مدت ۷۵ درصد، راهکارهای میان‌مدت ۵۴ درصد و راهکارهای بلندمدت ۴۳ درصد محاسبه شده است. در این میان، دست‌کم ۳۱ راهکار به‌طور کامل محقق شده‌اند، ۱۰۱ راهکار در دو گروه کوتاه‌مدت و میان‌مدت از مرز ۷۰ درصد پیشرفت عبور کرده‌اند و ۱۹ راهکار بلندمدت نیز به سطح مورد انتظار تا پایان سال ۱۴۰۴، یعنی ۶۰ درصد یا بیشتر، رسیده‌اند. این آمار نشان می‌دهد که بخش قابل‌توجهی از راهکارهای سند از مرحله طراحی و برنامه‌ریزی عبور کرده و وارد مرحله اجرا شده‌اند؛ هرچند بخشی از برنامه‌ها همچنان با اهداف زمان‌بندی‌شده فاصله دارند.

از مجموع ۸۶ راهکار کوتاه‌مدت پیش‌بینی‌شده در سند تحول و تعالی، ۵۵ راهکار توانسته‌اند به پیشرفتی بیش از ۷۰ درصد دست یابند که ۲۰ مورد از آن‌ها به تحقق کامل رسیده‌اند. این موضوع نشان‌دهنده حرکت جدی و مؤثر در اجرای بخشی از برنامه‌های سند است. همچنین، ۲۱ راهکار در بازه پیشرفت ۴۰ تا ۷۰ درصد و ۱۰ راهکار دیگر در بازه ۲۳ تا ۴۰ درصد قرار دارند. این وضعیت، بیانگر پویایی نسبی و روند روبه‌جلو در بخش قابل‌توجهی از اقدامات است که با شناسایی به‌موقع موانع، می‌توان روند اجرای آن‌ها را تسریع کرد. این تصویر کلی، ضمن نشان‌دادن توفیقات قابل‌توجه، بر اهمیت تمرکز مضاعف بر برخی محورهای اجرایی در ادامه مسیر تأکید دارد.

در حوزه راهکارهای میان‌مدت، از میان ۱۳۴ راهکار تدوین‌شده، تحقق کامل آن‌ها تا پایان سال ۱۴۰۴ هدف‌گذاری شده بود. بررسی‌ها نشان می‌دهد که ۱۱ راهکار تاکنون به این هدف یا فراتر از آن دست یافته‌اند و در محدوده مطلوب قرار دارند. همچنین، ۳۵ راهکار پیشرفتی در بازه ۷۰ تا ۹۹ درصد و ۴۷ راهکار نیز پیشرفتی در بازه ۴۰ تا ۷۰ درصد داشته‌اند. در عین حال، ۴۱ راهکار کمتر

از ۴۰ درصد پیشرفت داشته‌اند که شتاب‌بخشی به روند اجرای آن‌ها می‌تواند نقش مهمی در تحقق اهداف کلان سند ایفا کند.

در خصوص ۶۵ راهکار بلندمدت که تحقق ۶۰ درصدی آن‌ها تا پایان سال ۱۴۰۴ در نظر گرفته شده بود، ۱۹ راهکار به این سطح از پیشرفت یا بیشتر رسیده‌اند و در مسیر زمان‌بندی‌شده حرکت کرده‌اند. همچنین، ۲۳ راهکار در بازه ۳۰ تا ۶۰ درصد پیشرفت داشته‌اند. با توجه به ماهیت بلندمدت این دسته از راهکارها، پیشرفت کمتر از ۳۰ درصد در ۲۳ راهکار دیگر نیز قابل‌تحلیل است و فرصت برنامه‌ریزی دقیق‌تر و شتاب‌بخشی به اجرای آن‌ها در ادامه مسیر وجود دارد.

بررسی دقیق راهکارهای دارای پیشرفت بالا نشان می‌دهد که برخی از این موارد، علاوه بر تحقق الزامات سند، نتایج مؤثر و ملموسی را در نظام قضایی کشور به همراه داشته‌اند. در ادامه این کتاب، مهم‌ترین اقدامات اثربخش قوه قضاییه در دوره تحول و تعالی، از سال ۱۳۹۹ تا ۱۴۰۴، در قالب دوازده فصل معرفی می‌شود؛ اقداماتی که ضمن برخورداری از رویکردی تحولی، در مرحله اجرا نیز به نتایج و آثار ملموس در بخش‌های مختلف نظام قضایی منتهی شده‌اند.

قوه قضائیه

راهبرد

ولایت

فصل اول

هوشمند سازی عدلیه

در جهان امروز، فناوری دیگر صرفاً یک ابزار نیست، بلکه به بستر اصلی تحول در حکمرانی تبدیل شده است. نظام‌های قضایی نیز از این قاعده مستثنی نیستند. افزایش روزافزون حجم پرونده‌ها، پیچیده‌تر شدن روابط حقوقی و ارتقای سطح مطالبات عمومی برای دسترسی سریع، دقیق و عادلانه به خدمات قضایی، ضرورت بازنگری در شیوه‌های سنتی دادرسی را بیش از پیش آشکار ساخته است.

در چنیـــن شـــرایطی، حرکت بـــه ســـوی «عدالت هوشمند» نه یک انتخاب، بلکه پاسخی اجتناب‌ناپذیر بـــه اقتضائات دادرســـی در عصر جدید اســـت. قوه قضاییه با درک این ضرورت و با تکیه بر ظرفیت‌های ســـند تحول، طی ســـال‌های اخیر مســـیر توسعه زیرساخت‌های فناورانه را با جدیت دنبال کرده است؛ مسیری که هدف آن، ارتقای کارآمدی، افزایش دقت در رســـیدگی، تسهیل دسترســـی عمومی و تقویت شفافیت در فرآیندهای قضایی بوده است.

در ایـــن فصل، بـــه مهم‌ترین اقدامات انجام‌شـــده در حوزه هوشمند ســـازی عدلیه پرداخته می‌شود؛ اقداماتی که نشان می‌دهند عدالت، بیش از آنکه در انبوه پرونده‌های کاغذی جســـت‌وجو شود، در بستر سامانه‌های یکپارچه، داده‌های دقیق و فناوری‌های نوین در حال بازتعریف است.

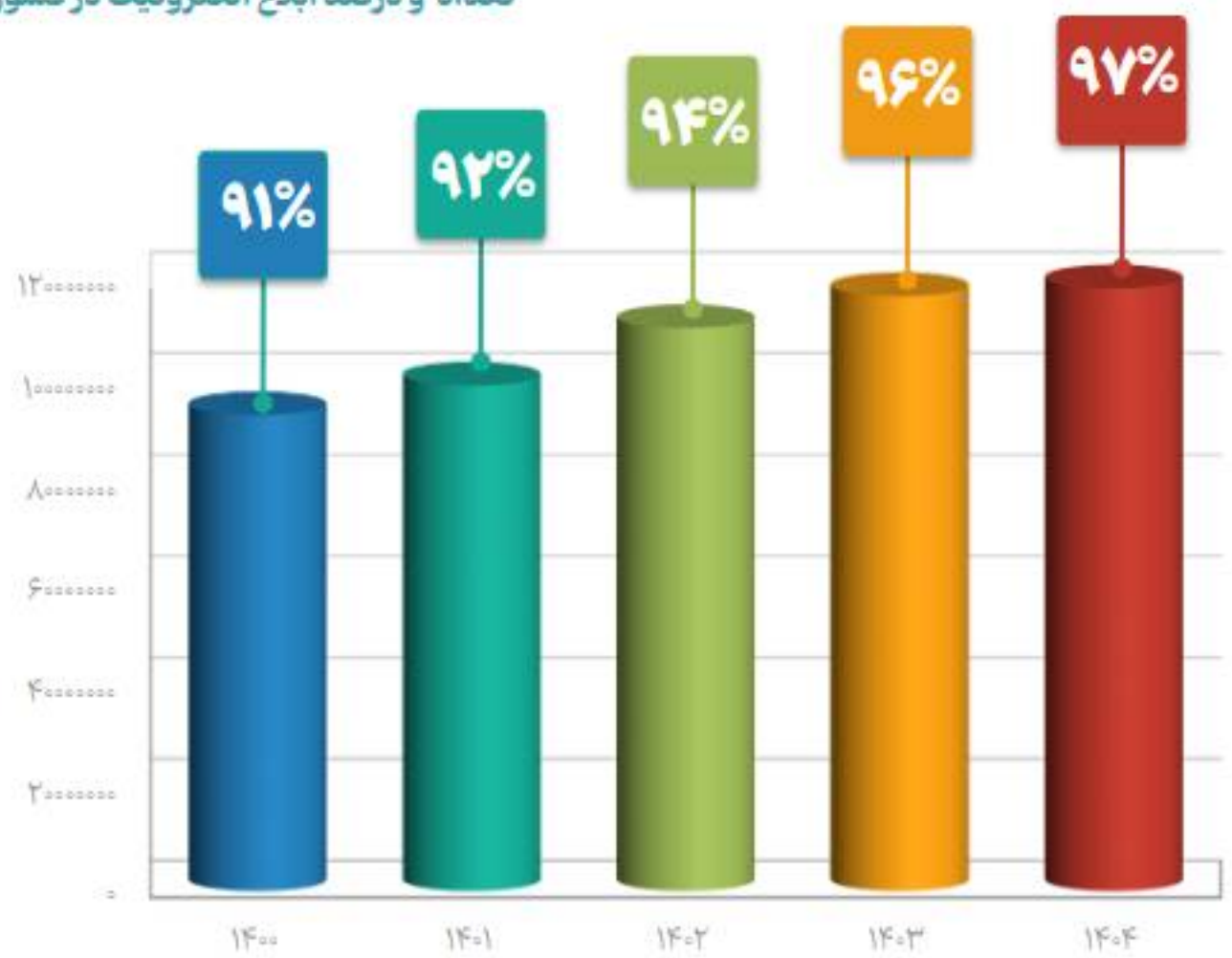
ابلاغ الکترونیک؛
پایان عصر ابلاغ‌های کاغذی

ابلاغ، نقطه آغاز هر دادرسی و ابزار رسمی اطلاع‌رسانی به طرفین پرونده است. در گذشته، هزاران پرونده در پیچ‌وخم فرآیند کاغذی ابلاغ گرفتار می‌شدند. آدرس‌های اشتباه، جابه‌جایی افراد، هزینه‌های پستی، تأخیر در ارسال و در نهایت صدور آرای غیابی، بخشی از واقعیت نظام سنتی ابلاغ در دستگاه قضایی بود. این نظام ناکارآمد نه‌تنها سرعت رسیدگی را کاهش می‌داد، بلکه گاهی اعتماد عمومی به عدالت را نیز با چالش مواجه می‌کرد.

در مسیر تحول نظام قضایی، راه‌اندازی سامانه ابلاغ الکترونیک قضایی (ثنا) یکی از مهم‌ترین گام‌ها بود. در حال حاضر، ابلاغ‌ها به‌طور کامل الکترونیکی انجام می‌شوند و عملاً شیوه سنتی جای خود را به نظام دیجیتال داده است. سهم ابلاغ‌های الکترونیک از ۹۱ درصد در سال ۱۴۰۰ به ۹۷ درصد در سال ۱۴۰۴ افزایش یافته و هم‌زمان تعداد کل ابلاغ‌ها نیز از حدود ۹۳.۸ میلیون مورد به بیش از ۱۱۸.۷ میلیون مورد رسیده است.

■ این آمار نشان می‌دهد که زیرساخت ابلاغ الکترونیک نه‌تنها جایگزین روش سنتی شده، بلکه همگام با افزایش حجم خدمات، کارآمدی خود را نیز حفظ کرده است؛ روندی که در نمودار زیر به‌خوبی قابل مشاهده است.

تعداد و درصد ابلاغ الکترونیک درکشور

امروز شهروندان می‌توانند از طریق سامانه ابلاغ الکترونیک قضایی به نشانی eblagh.adliran.ir و تنها با وارد کردن اطلاعات هویتی، به‌صورت مستقیم به ابلاغیه‌های خود دسترسی پیدا کنند. همچنین پیامک‌های ارسالی با سرشماره ADLIRAN نقش یک ابزار اطلاع‌رسانی سریع و شفاف را ایفا می‌کنند. در نتیجه، دیگر انتظار برای دریافت نامه‌های فیزیکی جای خود را به دسترسی لحظه‌ای و الکترونیکی داده است. در کنار تحول در فرآیند ابلاغ، ثبت‌نام در سامانه ثنا نیز به‌صورت الکترونیکی انجام می‌شود. «خودکاربری ثنا» خدمتی هوشمند است که امکان ثبت‌نام غیرحضوری را تنها با استفاده از تلفن همراه و در مدت‌زمان کوتاه، بدون نیاز به مراجعه حضوری به مراجع قضایی فراهم می‌کند.

این تحول نقش مهمی در تسهیل دسترسی به خدمات قضایی و کاهش مراجعات حضوری داشته است. در همین راستا، سهم ثبت‌نام‌های خودکاربری از ۹.۴ درصد در سال ۱۴۰۰ به ۴۰.۵ درصد در سال ۱۴۰۴ افزایش یافته که نشان‌دهنده استقبال گسترده از خدمات غیرحضوری است؛ موضوعی که در نمودار بالا قابل مشاهده است.

ثنا

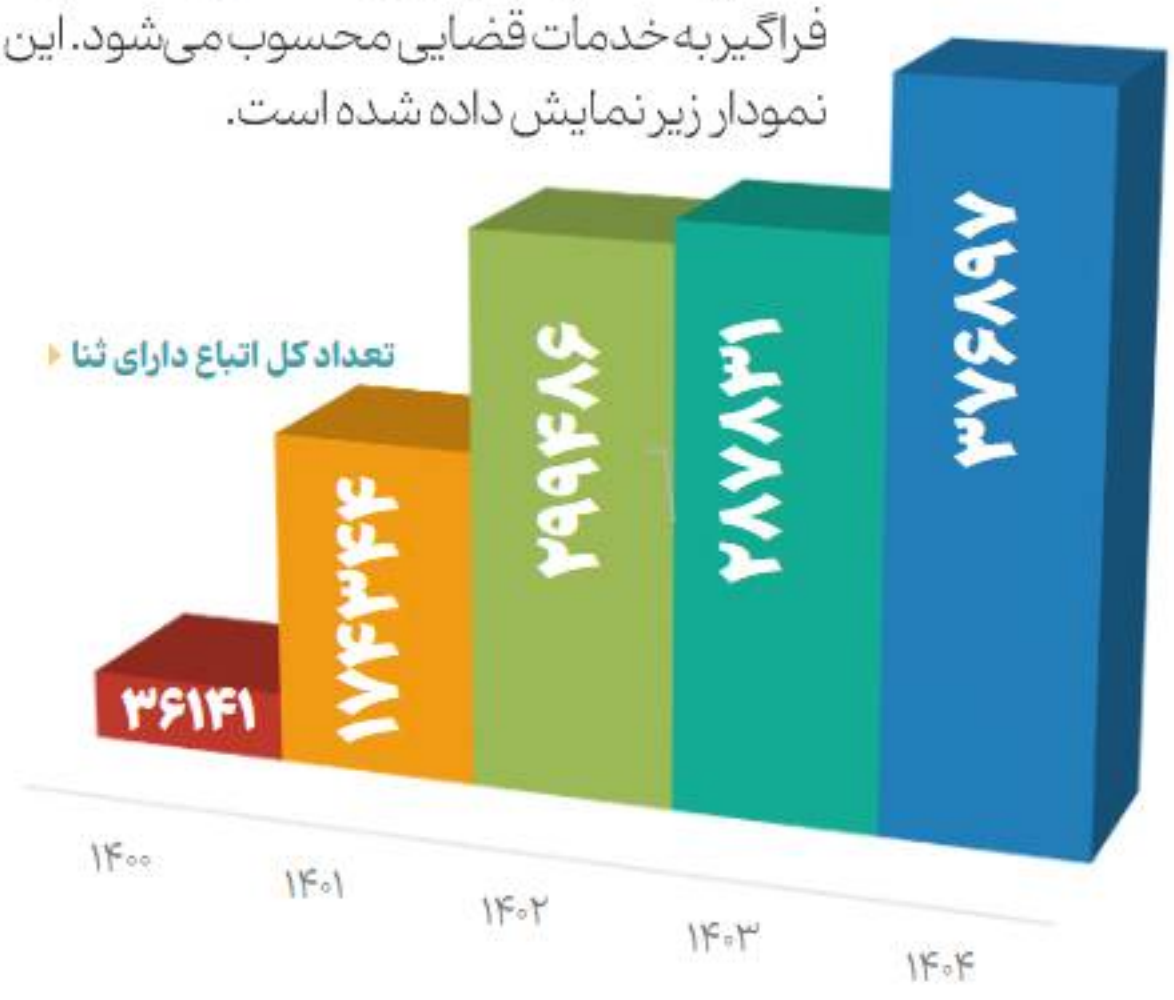
فقط یک سامانه نیست؛
نقطه پایان رویه‌ای فرسوده
و آغازگر دورانی تازه در ارتباط
مردم و قضاست.

از سوی دیگر، دامنه این خدمات الکترونیک با هدف فراگیری بیشتر گسترش یافته و امکان بهره‌مندی اتباع خارجی نیز فراهم شده است. از سال ۱۴۰۱، اتباع بیگانه نیز امکان دریافت شناسه قضایی ثنا را داشته‌اند.

■ در نتیجه، تا سال ۱۴۰۴ تعداد کل ثبت‌نام‌کنندگان در سامانه ثنا به بیش از ۵۰ میلیون نفر رسیده و حدود ۳۷۶ هزار نفر از اتباع خارجی ساکن ایران نیز به این سامانه متصل شده‌اند و ابلاغ‌های قضایی خود را به‌صورت مستقیم و بدون واسطه دریافت می‌کنند.

اقدامی که گامی مهم در جهت تحقق عدالت و دسترسی فراگیر به خدمات قضایی محسوب می‌شود. این روند در نمودار زیر نمایش داده شده است.

ابلاغ تصمیمات مراجع غیرقضایی

از طریق سامانه ثنا

ابلاغ الکترونیک تنها به دادرسی‌های قضایی محدود نمی‌شود؛ در مراجع شبه‌قضایی نیز تحولات قابل توجهی در این زمینه رخ داده است. در بسیاری از اختلافات، نقطه تعیین‌کننده نه صرفاً صدور رأی، بلکه اطلاع یافتن ذی‌نفع از آن است. سال‌ها بخش مهمی از تصمیمات الزام‌آور در کشور نه در دادگاه‌ها، بلکه در مراجع شبه‌قضایی صادر می‌شد؛ مراجعی مانند هیأت‌های حل اختلاف مالیاتی، هیأت‌های بدوی و تجدیدنظر تشخیص مطالبات سازمان تأمین اجتماعی، هیأت‌های تشخیص و حل اختلاف کارگر و کارفرما، کمیسیون‌های موضوع مواد (۹۹) و (۱۰۰) قانون شهرداری و کمیسیون ماده (۱۲) قانون زمین شهری. با این حال، ابلاغ تصمیمات این مراجع از مسیر واحد، شفاف و قابل ردیابی برخوردار نبود. شیوه‌های متنوع و گاه سنتی ابلاغ، از مراجعه حضوری گرفته تا ارسال‌های غیرمتمرکز، موجب می‌شد برخی افراد با تأخیر از رأی مطلع شوند یا اساساً از زمان آغاز مهلت اعتراض اطمینان نداشته باشند.

این پراکندگی پیامدهای ملموسی به همراه داشت. برای مردم، بی‌اطلاعی از رأی یا از دست رفتن فرصت اعتراض، به معنای تحمیل هزینه و شکل‌گیری احساس بی‌عدالتی بود. برای دستگاه‌های صادرکننده رأی نیز، افزایش اعتراض‌های شکلی، طرح شکایت در مراجع بالادستی و اطاله در اجرای تصمیمات، از جمله تبعات این ضعف در ابلاغ محسوب می‌شد. در عمل، اعتبار تصمیم‌ها گاه نه به دلیل محتوای آن‌ها، بلکه به دلیل نحوه اطلاع‌رسانی، محل تردید قرار می‌گرفت.

در سطح قانون‌گذاری، این رویکرد مورد تأکید قرار گرفت؛ به‌گونه‌ای که در ماده ۱۰۹ قانون برنامه هفتم پیشرفت، مراجع شبه‌قضایی موظف شدند نتایج تصمیمات، آراء و دستورات خود را از طریق سامانه ابلاغ الکترونیک قوه قضاییه ارسال کنند و قوه قضاییه نیز مکلف شد زیرساخت‌های لازم برای این امر را فراهم سازد.

در پی این الزام قانونی، بسترهای فنی لازم برای اتصال مراجع غیرقضایی به سامانه ثنا توسعه یافت و امکان ارسال ابلاغیه‌های رسمی این مراجع از طریق این سامانه فراهم شد. در همین چارچوب، در سال ۱۴۰۴ فرآیند اتصال عملیاتی این مراجع وارد مرحله اجرا شد.

در این چارچوب، سازمان تعزیرات حکومتی به‌عنوان یکی از نخستین نهادهای شبه‌قضایی، ابلاغ آراء و تصمیمات خود را در صورت وجود حساب کاربری ثنا برای ذی‌نفع از طریق سامانه ابلاغ الکترونیک قوه قضاییه انجام داد. همچنین با اتصال سامانه جامع روابط کار به سامانه ثنا، آرای صادره از هیأت‌های تشخیص و حل اختلاف کارگر و کارفرما نیز وارد این مسیر واحد ابلاغ شد. افزون بر این، نهادهایی مانند سازمان بورس و اوراق بهادار نیز به این سامانه متصل شده‌اند و دامنه استفاده از این بستر مشترک در حال گسترش است.

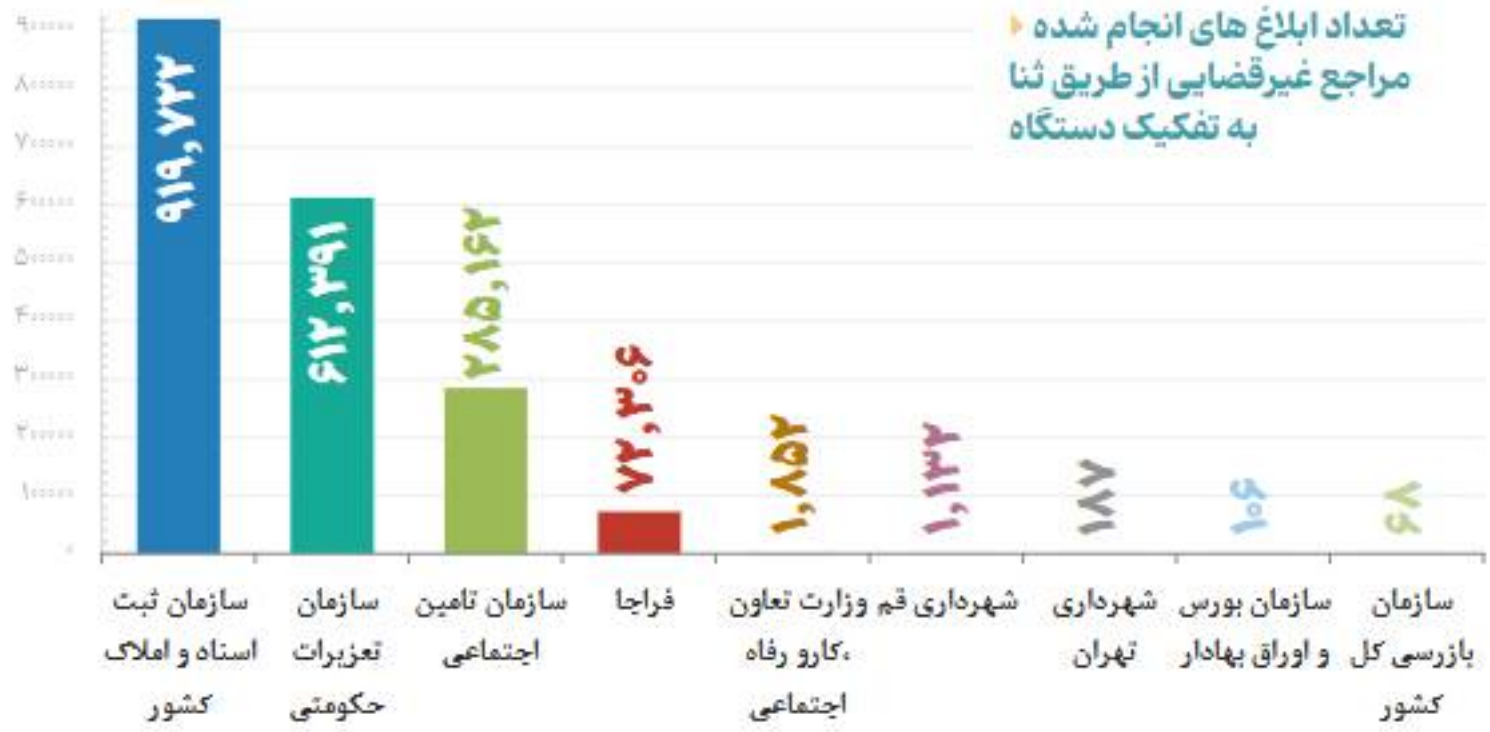
بر اساس آمارهای موجود، تاکنون حدود ۷۰ مرجع شبه‌قضایی برای اتصال به این سامانه اعلام آمادگی کرده‌اند که از این میان، ۱۰ مرجع به‌طور کامل به سامانه متصل شده‌اند. همچنین، در مجموع حدود ۲ میلیون ابلاغ رسمی از طریق این بستر برای ذی‌نفعان ارسال شده است.

مراجع شبه قضایی متصل جهت ابلاغ از طریق ثنا

“

توزیع این ابلاغ‌ها میان دستگاه‌های مختلف نیز نشان‌دهنده میزان بهره‌برداری نهادهای گوناگون از این زیرساخت است؛ به‌گونه‌ای که جزئیات تعداد ابلاغ‌های انجام‌شده به تفکیک دستگاه در نمودار زیر ارائه شده است.

اثر این اقدام فراتر از یک تغییر فنی است. اکنون ذی‌نفعان این تصمیمات می‌توانند در بستری واحد، رسمی و آشنا، ابلاغ رأی را دریافت کنند؛ زمان مشاهده ابلاغ مشخص است و آغاز مهلت‌های قانونی، دیگر محل اختلاف و تفسیر نخواهد بود. برای دستگاه‌ها نیز این یکپارچگی به معنای کاهش اعتراض‌های شکلی، افزایش قطعیت تصمیمات و تسهیل اجرای آراء است.

ابلاغ رسمی تصمیمات مراجع غیرقضایی از مسیر واحد الکترونیک، نمونه‌ای از تحول‌های کم‌هیاهو اما اثرگذار است؛ تحولی که بدون تغییر در ماهیت تصمیمات، با اصلاح مسیر اطلاع‌رسانی، بخشی از بی‌نظمی‌های رویه‌ای را برطرف کرده و رابطه میان مردم و نهادهای تصمیم‌گیر را شفاف‌تر ساخته است.

مدیریت اطلاعات افراد مؤثر در فرآیند دادرسی با سامانه ساما

در روند رسیدگی‌های قضایی، گاهی افـرادی وارد فرآیند می‌شوند که نقش آن‌ها خارج از مسیر طبیعی و قانونی پرونده است. این افراد، که ممکن است در قالب ضامن، شاکی، مصدوم یا حتی شاهد حرفه‌ای در مراجع قضایی حضور یابند، با بهره‌گیری از تجربه و آشنایی با سازوکارها، می‌توانند روند رسیدگی را از مسیر اصلی منحرف کرده و زمینه بروز پدیده‌هایی مانند اخاذی یا کلاهبرداری را فراهم کنند. این چالش‌ها که عمدتاً از خارج از بدنه رسمی دستگاه قضایی نشأت می‌گیرند، از جمله مسائل مهم در حوزه دادرسی به شمار می‌روند.

در راستای مقابله با این پدیده‌ها، از سال ۱۳۹۹ «سامانه اطلاعات مؤثر اشخاص (ساما)» راه‌اندازی شد. این سامانه با هدف ارتقای نظارت و جلوگیری از ورود افراد دارای سوابق نامناسب به فرآیندهای قضایی، بستری برای تجمیع و تحلیل اطلاعات مرتبط با اشخاص فراهم کرده است. ساما با گردآوری داده‌های به‌روز و معتبر از بیش از ۹ هزار شعبه قضایی در سراسر کشور، این امکان را در اختیار قضات و مسئولان قرار می‌دهد تا پیش از پذیرش درخواست‌ها یا ورود افراد به پرونده‌ها، وضعیت حقوقی و سوابق آن‌ها را مورد بررسی قرار دهند.

روند توسعه این سامانه اززمان راه‌اندازی تاکنون نشان‌دهنده گسترش تدریجی پوشش آن است؛ به‌گونه‌ای که تعداد افراد دارای اطلاعات در سامانه از سال ۱۳۹۹ تا ۱۴۰۴ به‌طور مستمر افزایش یافته است. این روند در نمودار زیر ارائه شده است.

■ تا پایان سال ۱۴۰۴، مجموعاً اطلاعات مربوط به ۱,۷۲۷,۲۶۹ نفر در این سامانه ثبت شده است. این حجم از داده‌ها، امکان بررسی دقیق‌تر وضعیت اشخاص را برای دستگاه قضایی فراهم کرده و به کاهش ریسک ورود افراد دارای سوابق نامناسب به فرآیند دادرسی کمک می‌کند.

در این سامانه، وضعیت‌های مختلفی برای اشخاص تعریف شده است؛ از جمله «مجرم حرفه‌ای»، «دارای آزادی مشروط»، «محکوم فراری»، «ضامن حرفه‌ای» و «شاهد حرفه‌ای». این دسته‌بندی‌ها به قضات و مسئولان کمک می‌کند تا تصویر دقیق‌تری از سوابق افراد داشته باشند و از ورود اشخاصی که ممکن است به روند رسیدگی آسیب وارد کنند، جلوگیری شود. به عنوان نمونه، در صورتی که فردی به‌عنوان ضامن وارد پرونده شود اما سابقه سوءاستفاده یا کلاهبرداری در این نقش داشته باشد، این موضوع به‌سرعت از طریق سامانه در اختیار قاضی قرار می‌گیرد.

انواع وضعیت در سامانه اطلاعات موثر اشخاص

۱ شخص محجور (صغار، افراد غیر رشید و مجانین)

۲ متوقف

۳ شخص دارای مجازات جایگزین حبس

۴ مجرم سابقه دار

۵ شخص دارای آزادی مشروط

۶ شخص دارای وضعیت ممنوع المعامله

۷ متوفای فرضی

۸ شخص دارای تعلیق تعقیب

۹ مجرم خطرناک

۱۰ شخص دارای قرار تعویق صدور حکم

۱۱ ضامن حرفه‌ای

۱۲ شخص دارای تعلیق اجرای مجازات

۱۳ محکوم متواری

۱۴ کارچاق‌کن

۱۵ شاهد حرفه‌ای

۱۶ مجرم حرفه‌ای

۱۷ ورشکسته

۱۸ غایب مفقودالاثر

۱۹ شخص دارای وضعیت ممنوع الخروج از کشور

- هدف از ایجاد سامانه ساما، بهبود کیفیت فرآیندهای رسیدگی و پیشگیری از بروز سوءاستفاده‌ها و انحرافات در مسیر دادرسی است. این سامانه، ضمن افزایش شفافیت، موجب ارتقای دقت در تصمیم‌گیری‌ها شده و نقش مؤثری در صیانت از سلامت فرآیند قضایی ایفا می‌کند.

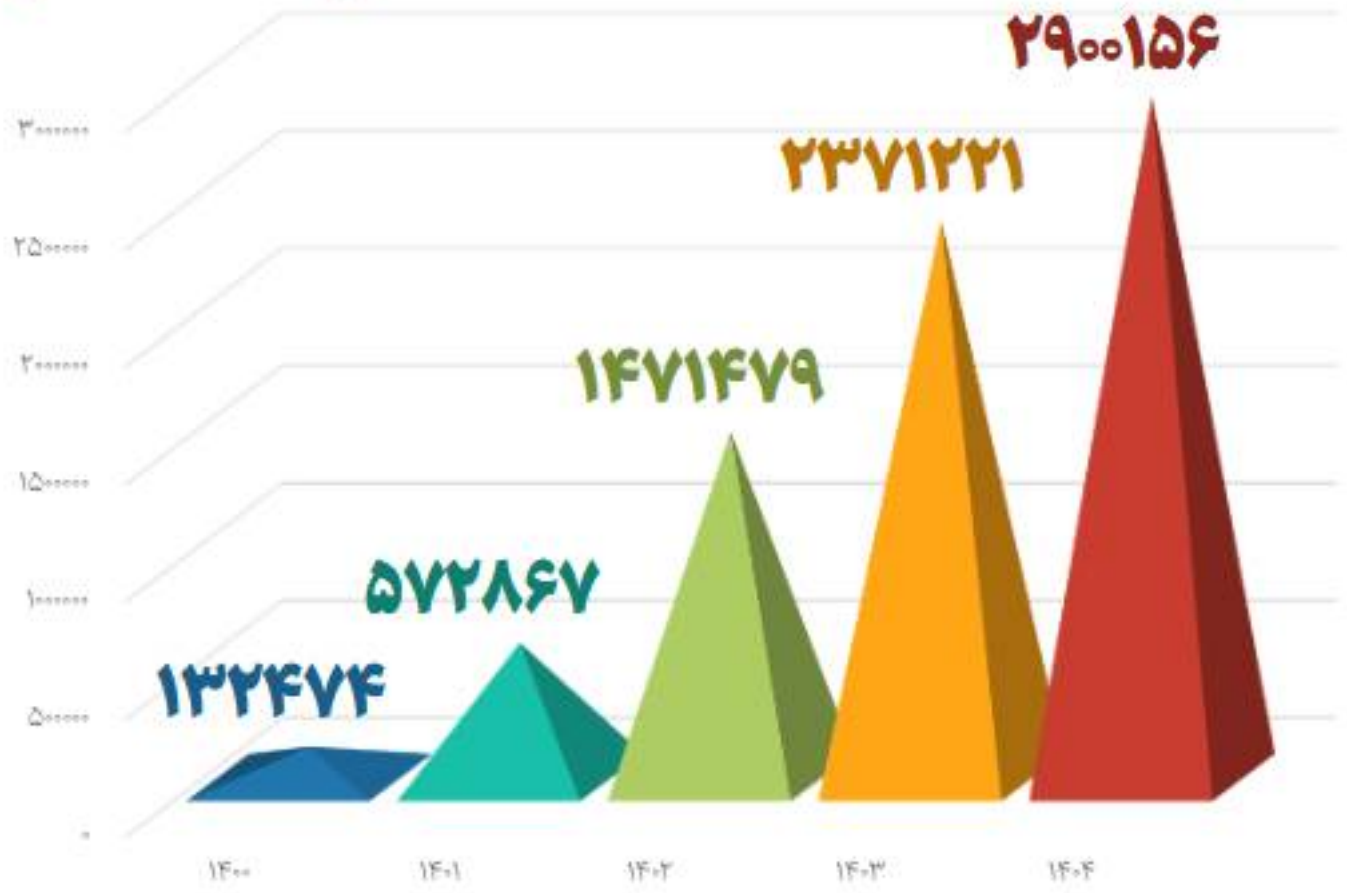
تغییر مسیر استعلامات مالی
از ماه‌ها انتظار تا چند دقیقه اقدام

شناسایی و توقیف اموال، یکی از مهم‌ترین مراحل در فرآیند اجرای احکام قضایی است؛ مرحله‌ای که در گذشته با چالش‌های جدی مواجه بود. برای دستیابی به اطلاعات مالی افراد از جمله حساب‌های بانکی و دارایی‌های بورسی گرفته تا املاک و وسایل نقلیه لازم بود مکاتبات جداگانه‌ای با نهادهای مختلف انجام شود. این فرآیند نه‌تنها پراکنده و دستی بود، بلکه گاهی پاسخ به این استعلامات ماه‌ها به طول می‌انجامید و در برخی موارد، کل فرآیند شناسایی اموال تا ۴۰۰ روز زمان می‌برد.

چنین وضعیتی عملاً امکان جابه‌جایی یا پنهان‌سازی دارایی‌ها را برای برخی محکومان فراهم می‌کرد و موجب اطاله دادرسی و تضییع حقوق شاکیان می‌شد. به بیان دیگر، فقدان یک نظام یکپارچه و سریع برای دسترسی به اطلاعات مالی، یکی از گلوگاه‌های اصلی در تحقق عدالت اجرایی به شمار می‌رفت.

با راه‌اندازی سامانه هوشمند استعلامات مالی قوه قضاییه، این وضعیت دگرگون شده است. اکنون با اتصال برخط به بانک مرکزی، ثبت اسناد و املاک، بورس، بیمه مرکزی و سایر نهادهای اطلاعاتی، مقام قضایی می‌تواند تنها با چند کلیک، در کمتر از ۴ دقیقه استعلامات لازم را دریافت و دستور لازم را صادر کند. گسترش تدریجی این سامانه باعث رشد قابل توجه میزان استفاده از آن شده است. در سال ۱۴۰۰، تعداد کل استعلامات مالی حدود ۱۳۲۴۷۴ مورد بود. این عدد در سال ۱۴۰۴ با افزایش قابلیت‌های سامانه و رشد اقبال قضات، به ۲۹۰۰۱۵۶ مورد رسیده است؛ یعنی میزان استفاده از سامانه طی چهار سال، حدود ۲۲ برابر شده است.

تعداد استعلامات سامانه هوشمند استعلامات مالی

- در مجموع، تعداد کل استعلام‌های ثبت‌شده در این سامانه از سال ۱۴۰۰ تا پایان سال ۱۴۰۴ به بیش از ۷ میلیون (۷۴۴۸۱۹۷) مورد رسیده است.

دادنامه‌های ساختاریافته

ارتقای دقت و سرعت در اجرای احکام

اجرای حکم یکی از مهم‌ترین مراحل در فرآیند دادرسی است. صدور رأی هرچقدر هم دقیق، مستدل و منطبق با قانون باشد، اگر در مرحله اجرا به نتیجه نرسد، در عمل نمی‌تواند به احقاق حق بینجامد. درواقع، در مرحله اجرای حکم است که محکوم‌له به حق خود می‌رسد و محکوم‌علیه نیز با آثار و پیامدهای قانونی عمل خود مواجه می‌شود. از این رو، کارآمدی نظام قضایی تنها به صدور رأی محدود نمی‌شود، بلکه به توانایی آن در اجرای دقیق، سریع و مؤثر احکام نیز وابسته است.

در سال‌های گذشته، دادنامه‌ها عمدتاً به صورت متن‌های طولانی و غیرساختار یافته تنظیم می‌شدند. این متون اگرچه حاوی تصمیم نهایی دادگاه بودند، اما استخراج اطلاعات کلیدی مورد نیاز برای مراحل بعدی، از جمله میزان محکومیت، مبلغ محکوم‌به، نوع مجازات، ردمال، دیه یا اجزای نقدی، به‌سادگی امکان‌پذیر نبود. در بسیاری از موارد، تشخیص دقیق مبلغ بدهی یا نوع تعهد مالی مستلزم بررسی چندباره متن رأی و حتی مکاتبه با شعبه صادرکننده حکم می‌شد؛ فرآیندی که در عمل زمان اجرای حکم را افزایش داده و به یکی از عوامل پنهان اطاله دادرسی تبدیل شده بود.

■ درمسیر تحقق تحول و تعالی قوه قضاییه و در چارچوب هوشمندسازی فرآیندهای قضایی، سازوکار «دادنامه‌های ساختاریافته» از سال ۱۴۰۴ طراحی و به بهره‌برداری رسید. بر این اساس، اطلاعات کلیدی و لازم‌الاجرا در دادنامه‌ها و اجرائیه‌ها در قالب جداول استاندارد و داده‌های ساختاریافته ثبت می‌شود.

در این جداول، مواردی مانند میزان محکومیت‌ها، مبلغ محکوم‌به، رد مال به‌صورت ریالی، ارزی یا سکه، دیه، جزای نقدی و سایر تعهدات مالی به‌صورت دقیق و قابل پردازش درج می‌شوند. این اطلاعات مستقیماً در سامانه ثبت شده و به‌عنوان بخشی از داده‌های رسمی پرونده در پایگاه اطلاعاتی قوه قضاییه قرار می‌گیرد.

استقرار این سازوکار جدید، مسیر اجرای احکام را به‌طور محسوسی شفاف‌تر و کارآمدتر کرده است. با ارجاع پرونده به واحد اجرای احکام، تمامی اطلاعات مورد نیاز به‌صورت دقیق، طبقه‌بندی‌شده و قابل استناد در دسترس قرار دارد و دیگر نیازی به تفسیر متن رأی یا مراجعه مجدد به شعبه صادرکننده حکم نیست. از سوی دیگر، ساختاریافته شدن اطلاعات احکام، زمینه ارائه خدمات شفاف‌تر به مردم را نیز فراهم کرده است. با توسعه این بستر، این امکان به‌تدریج فراهم می‌شود که افراد از طریق سامانه‌های قضایی از جمله سامانه ابلاغ الکترونیک قضایی، تصویر روشن‌تری از وضعیت تعهدات و بدهی‌های قضایی خود داشته باشند و بدانند بر اساس چه حکمی چه میزان تعهد یا محکومیت بر عهده آنان قرار گرفته است.

■ دادنامه‌های ساختاریافته شاید در نگاه نخست صرفاً تغییری فنی در شیوه ثبت اطلاعات به نظر برسند، اما در عمل گامی مهم در جهت کاهش خطا، تسریع اجرای احکام، افزایش شفافیت و حرکت نظام قضایی کشور به سوی دادرسی هوشمند و کارآمد به شمار می‌آیند.

دستیار هوشمند قضائی؛
گامی به سوی اتقان بیشتر آراء

صدور رأی قضایی، نقطه اوج فرآیند دادرسی و تجلی نهایی عدالت در هر پرونده است. با این حال، در سال‌های گذشته یکی از چالش‌های مطرح در نظام قضایی، غیرمتقن بودن برخی آراء و تصمیمات قضایی بوده است؛ وضعیتی که گاه ریشه در دشواری دسترسی سریع و یکپارچه قضات به منابع متعدد حقوقی داشت. قوانین پراکنده، آراء وحدت رویه، نظریه‌های مشورتی، سوابق مشابه و اطلاعات پرونده، هر یک در سامانه‌ها یا منابع جداگانه قرار داشتند و جمع‌آوری و تطبیق آن‌ها در جریان رسیدگی، زمان‌بر و پیچیده بود؛ شرایطی که می‌توانست دقت و استحکام برخی تصمیمات قضایی را تحت تأثیر قرار دهد.

در چارچوب سند تحول قضایی، برای رفع این چالش، استفاده از فناوری‌های هوشمند در فرآیند صدور آراء و تصمیمات قضایی به عنوان یکی از راهبردهای مهم مورد توجه قرار گرفت. نتیجه این رویکرد، طراحی و توسعه «دستیار هوشمند قضایی» در بستر سامانه مدیریت پرونده است؛ ابزاری فناورانه که با هدف پشتیبانی علمی و اطلاعاتی از قاضی در فرآیند رسیدگی ایجاد شده است.

این دستیار هوشمند با همکاری متخصصان و پژوهشگران حوزه فناوری و حقوق توسعه یافته و تلاش می‌کند مجموعه‌ای از اطلاعات و تحلیل‌های مورد نیاز قاضی را به‌صورت یکپارچه و در لحظه در اختیار او قرار دهد. در این سامانه، قاضی می‌تواند به سرعت به منابع مهم حقوقی از جمله قوانین، آراء وحدت رویه و نظریه‌های مشورتی دسترسی پیدا کند؛ منابعی که پیش از این دستیابی به آن‌ها مستلزم جست‌وجوی جداگانه در پایگاه‌های مختلف بود. دستیار هوشمند قضائی در نسخه اولیه خود سه قابلیت اصلی را ارائه می‌دهد. نخست، «دستیار حقوقی» است که در یافتن سریع منابع مرتبط به قاضی کمک می‌کند. دوم، «ارزیابی اتقان رأی» است که پیش از صدور رأی، میزان انطباق آن با ضوابط و استانداردهای حقوقی را تحلیل کرده و شاخصی از استحکام رأی ارائه می‌دهد. سومین قابلیت نیز «پیشنهاد پیش‌نویس رأی» است که با تحلیل اطلاعات پرونده و دریافت ورودی از قاضی، پیش‌نویس اولیه‌ای از تصمیم قضایی را به‌ویژه در موضوعات پرتکرار ارائه می‌کند.

اجرای این فناوری از آبان‌ماه ۱۴۰۴ به‌صورت آزمایشی آغاز شده و به‌تدریج در برخی استان‌ها و شعب قضایی مورد استفاده قرار گرفته است. در سال ۱۴۰۴، این سامانه در ۴ استان کشور، شامل خراسان جنوبی، قم، لرستان و البرز فعال شده است.

> **بررسی میزان استفاده از این سامانه نشان می‌دهد که «دستیار حقوقی» به‌عنوان یکی از پرکاربردترین قابلیت‌ها، در مجموع بیش از ۱۵ هزار سوال پرسیده شده است.**

دستیار هوشمند قضائی را می‌توان گامی تازه در پیوند میان عدالت و فناوری دانست؛ تلاشی که به واسطه آن قاضی در لحظه تصمیم‌گیری، به پشتوانه‌ای گسترده از دانش حقوقی و تحلیل‌های هوشمند دسترسی دارد. استمرار و توسعه این مسیر می‌تواند به افزایش اتقان آراء، تسهیل فرآیند رسیدگی و ارتقای کیفیت تصمیمات قضایی در سطح کشور منجر شود.

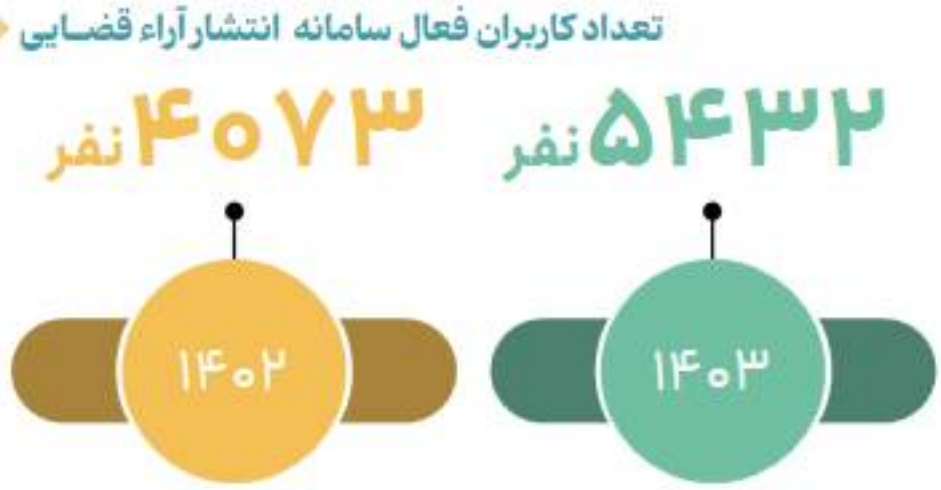
انتشار آرای قضایی

از شفافیت درون‌سازمانی تا دسترسی عمومی

درک عمومی از عدالت، صرفاً به نتیجه نهایی یک پرونده محدود نمی‌شود. شهروندان می‌خواهند بدانند یک رأی بر چه مبنایی صادر شده، چه استدلالی پشت آن قرار دارد و در شرایط مشابه، چه تصمیمی قابل انتظار است. در غیاب دسترسی به آرای قضایی، امکان فهم منطق حقوقی تصمیمات، ارزیابی میزان انطباق آن‌ها با قانون و بررسی رویه‌های قضایی فراهم نیست؛ خلأیی که می‌تواند به برداشت‌های نادرست، شکل‌گیری شائبه‌های تبعیض و در نهایت کاهش اعتماد عمومی به نظام قضایی منجر شود.

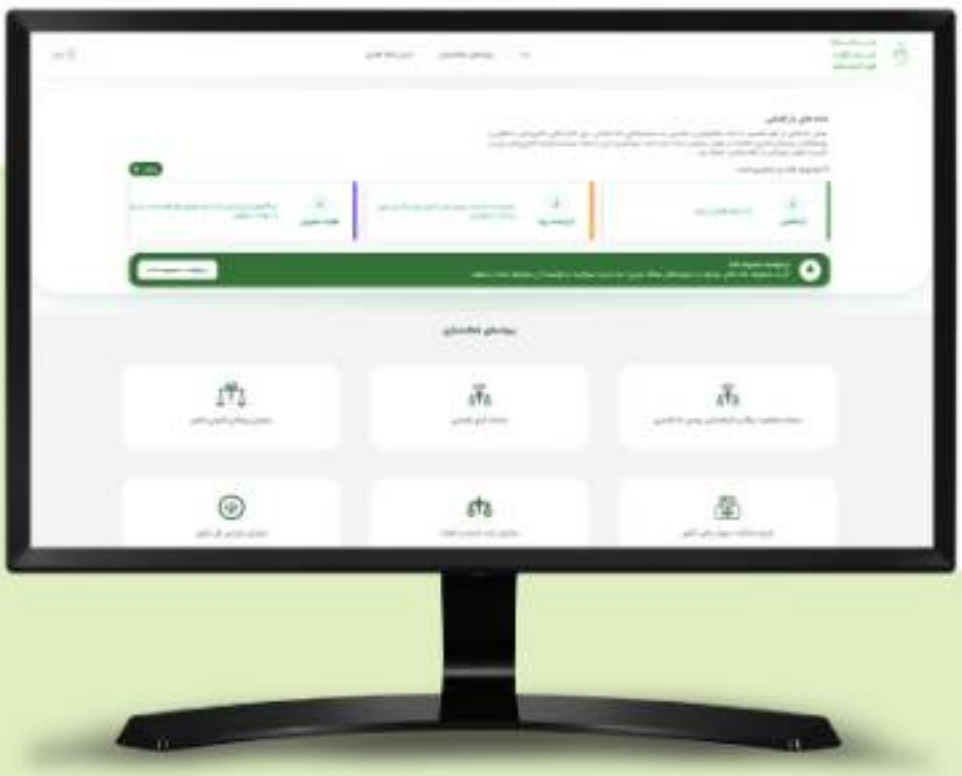
در پاسخ به این نیاز، قوه قضاییه با طراحی و راه‌اندازی «سامانه انتشار آرای قضایی»، گامی مهم در جهت شفاف‌سازی و ارتقای کیفیت دادرسی برداشته است. این سامانه که در گام نخست در بستر داخلی قوه قضاییه فعال شد، امکان دسترسی هدفمند به آرای مستدل را برای قضات، پژوهشگران و مدیران فراهم کرده و به‌عنوان یک مرجع تخصصی، نقش مؤثری در تقویت وحدت رویه و کاهش صدور آرای متعارض ایفا کرده است.

در حال حاضر بیش از ۵هزار کاربر داخلی به این سامانه دسترسی دارند.

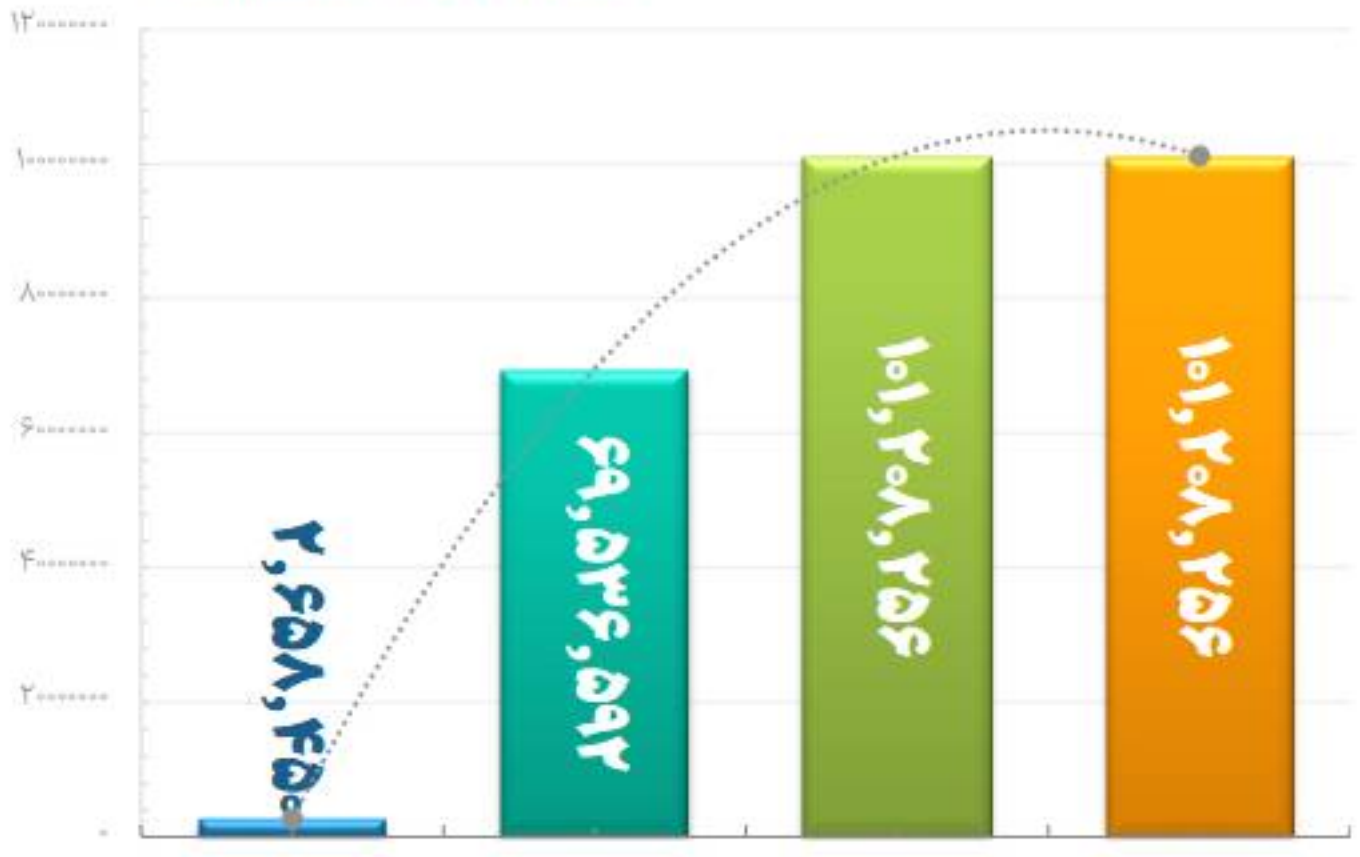

یکی از ویژگی‌های مهم این سامانه، فرآیند گمنام سازی هوشمند آرا پیش از انتشار آن‌هاست. تا کنون، بیش از ۱۰۰ میلیون رأی در این سامانه به‌صورت گمنام و با استفاده از ابزارهای هوش مصنوعی پردازش‌شده‌اند.

- **این فناوری، با دقت بالا مشخصات هویتی اشخاص و اطلاعات حساس را حذف کرده تا انتشار آرا بدون خدشه به حقوق محرمانه طرفین انجام شود. همچنین این حجم قابل‌توجه از اطلاعات، ظرفیت کم‌نظیری برای تحلیل‌های حقوقی، توسعه رویه قضایی، افزایش کیفیت رسیدگی‌ها و تقویت سازوکارهای نظارت درون‌سازمانی و برون‌سازمانی ایجاد کرده است.**

تعداد رای های موجود گمنام شده

در ادامه این مسیر، توسعه دسترسی‌ها در دستور کار قرار گرفت و در دی‌ماه ۱۴۰۴، نسخه برخط و عمومی این سامانه رونمایی شد. بر این اساس، بیش از ۱۰ میلیون داده گمنام‌شده آرای قضایی از طریق درگاه اینترنتی به نشانی data.eadl.ir در اختیار عموم کاربران، پژوهشگران و همچنین شرکت‌های دانش‌بنیان قرار گرفته است.

■ این اقدام، امکان بهره‌برداری از داده‌های قضایی برای توسعه خدمات نوآورانه، تحلیل‌های حقوقی و طراحی ابزارهای هوشمند را فراهم کرده و دامنه اثرگذاری این سامانه را از سطح درون‌سازمانی به زیست‌بوم فناوری کشور گسترش داده است.

سامانه اعتبارمعاملاتی؛
پیشگیری به جای پشیمانی

سامانه اعتبارمعاملاتی اشخاص، یکی از اقدامات هوشمندانه دستگاه قضایی برای کاهش مخاطره ناشی از انجام معاملات است. سامانه‌ای که از دل نیاز مردم به معامله امن، شفاف و قابل اتکا شکل گرفت و اکنون به یکی از جدی‌ترین سدهای پیشگیری از تشکیل پرونده‌های قضایی ناشی از معاملات ناعادلانه، تبدیل شده است.

تا پیش از راه‌اندازی این سامانه، برای ارزیابی اعتبار مالی و تعیین اهلیت قانونی طرف معامله، راهی جز اعتماد یا پرس‌وجو نبود. اما اکنون این امکان وجود دارد تا پیش از امضای یک قرارداد، با استعلام از طریق این سامانه، اطلاعاتی در خصوص وضعیت حقوقی و مالی افراد، از جمله ممنوع‌المعامله بودن، ورشکستگی، اعسار، محجوریت، عدم اجرای تعهدات و تاریخچه محکومیت‌های مالی به دست آورد.

در حال حاضر، سامانه اعتبار معاملاتی، در دسترس سکوهای بزرگ معاملات بخش خصوصی نیز قرار دارد و دستگاه‌های دولتی، شرکتهای مجاز فعال در حوزه اعتبارسنجی، وام دهی و خدمات بانکی و سکوهای بزرگ و پیام رسان‌های داخلی در حال استفاده از این خدمت هستند و از ابتدای راه اندازی بیش از ۱۶،۰۰۰،۰۰۰ استعلام انجام شده است. این خدمت از طریق بازو عدل ایران پیام‌رسان بله نیز در دسترس است. مرکز اطلاعات مالی این اقدام را به عنوان یکی از موثرین اقدامات جمهوری اسلامی در زمینه کاهش زمینه معاملات پرخطر ذکر کرده است. با تصویب قانون الزام به ثبت رسمي معاملات اموال غیرمنقول این سامانه در کلیه معاملات املاک در دفاتر اسناد رسمی و بنگاه های معاملات ملکی در حال استفاده است.

افزایش
پرونده‌های ورودی

ایجاد اختلاف
در معاملات

عدم تقارن اطلاعاتی
در معاملات

بالا بودن
ریسک معاملات

امکان استعلام اهلیت افراد برای
سکوهای بخش خصوصی و عموم مردم

سامانه اعتبار معاملاتی اشخاص

کاهش ریسک معاملات و پرونده‌های قضایی

مؤثرترین اقدام دستگاه قضایی
درکاهش زمینه ایجاد معاملات پرخطر

- ایجاد شفافیت
- ایجاد زمینه اعتبارسنجی
- افزایش امکان تقارن اطلاعات
- پیشگیری از بروز اختلاف در معامله
- ایجاد زمینه معامله امن‌تر

بهره‌برداری توسط

- شرکت‌های حوزه اعتبارسنجی وام‌دهی و خدمات بانکی
- سکوهای بزرگ آپ و تاپ

قوه قضائیه

راهبرد

ولایت

فصل دوم

تحول در فرآیند دادرسی

رسیدگی عادلانه، سریع و دقیق به پرونده‌ها، اصلی‌ترین انتظار مردم از دستگاه قضایی است. اما طولانی بودن روند رسیدگی، پیچیدگی مراحل دادرسی و احساس نابرابری در رسیدگی به پرونده‌ها، از مهم‌ترین گلایه‌های عمومی در این حوزه است. قوه قضاییه با درک این مشکلات و با هدف احیای اعتماد عمومی، در چارچوب سند تحول، مجموعه‌ای از

اقدامات ساختاری و نوآورانه را برای بهبود فرآیند دادرسی به اجرا گذاشته است.

در این فصل، روایتی مستند و دقیق از اقدامات مهم تحولی در حوزه رسیدگی قضایی ارائه می‌شود؛ اقداماتی که هر یک در پاسخ به یک مشکل واقعی در فرآیند دادرسی طراحی شده و در عمل توانسته تغییری ملموس در تجربه مردم ایجاد کند. از تشکیل شعب تخصصی برای رسیدگی دقیق‌تر، تا فراهم‌سازی امکان حضور برخط در دادگاه‌ها؛ از تسهیل روند صدور گواهی انحصار وراثت، تا راه‌اندازی ارتباط مستقیم کلانتری‌ها با مراجع قضایی؛

تسهیل صدور گواهی انحصار وراثت

صدور گواهی انحصار وراثت یکی از خدمات پرتکرار مرتبط با نظام حقوقی در کشور است. این گواهی تنها مدرک رسمی برای تعیین وراث قانونی متوفی به شمار می‌آید و بدون آن، انجام بسیاری از امور مالی، ثبتی، بانکی و اداری ممکن نیست.

در گذشته، متقاضیان برای دریافت این گواهی ناگزیر بودند درخواست خود را از طریق مراجع قضایی ثبت کنند. در مسیر تحول قضایی این خدمت به عنوان موضوعی فاقد ماهیت قضائی باز تعریف شد. در مسیر تحول قضایی، این خدمت به‌عنوان موضوعی فاقد ماهیت قضایی بازتعریف شد. بر همین اساس و در اجرای بند «ث» ماده ۱۱۳ قانون برنامه پنج‌ساله هفتم پیشرفت جمهوری اسلامی ایران، مسئولیت صدور گواهی انحصار وراثت به سازمان ثبت احوال کشور واگذار شد تا این خدمت از مسیر قضایی خارج و در بستر داده‌محور ارائه شود.

سازمان ثبت احوال کشور

در این راستا، «آیین‌نامه اجرایی صدور گواهی انحصار وراثت» تصویب و ابلاغ شد. این آیین‌نامه، چارچوب حقوقی لازم برای انتقال این خدمت از فرآیند قضایی به یک سازوکار اجرایی مبتنی بر داده را تعیین کرد و نحوه شناسایی وراث، بررسی اطلاعات و حدود مداخله مراجع رسیدگی در موارد اختلافی را مشخص ساخت.

در ادامه و به‌منظور پیاده‌سازی این چارچوب، «سامانه صدور گواهی انحصار وراثت» از مرداد ۱۴۰۴ راه‌اندازی شد و ارائه این خدمت بر بستر الکترونیکی قرار گرفت. این سامانه امکان ثبت درخواست، پردازش اطلاعات و صدور گواهی را بر پایه داده‌های موجود در پایگاه‌های رسمی فراهم می‌کند.

در این سازوکار، پس از ثبت اطلاعات فوت، وراث قانونی به‌صورت سیستمی و از طریق پایگاه اطلاعات جمعیتی کشور شناسایی می‌شوند. در مواردی که میان وراث اختلافی وجود نداشته باشد، گواهی بدون ورود به فرآیند رسیدگی قضایی و بر اساس داده‌های معتبر صادر می‌شود. تنها در صورت بروز اختلاف یا ابهام، موضوع برای بررسی به هیأت حل اختلاف و در صورت لزوم به مرجع قضایی ارجاع می‌شود. به این ترتیب، مسیر رسیدگی قضایی به موارد استثنایی محدود شده و بخش عمده گواهی‌ها خارج از فرآیند دادرسی تعیین تکلیف می‌شوند.

کاهش ورودی بیش از ۵۰۰ هزار پرونده

با اجـــرای این الگـــو، شـاخص‌های عملکـردی ایـن خدمـت نیـز به‌صـورت قابل سـنجش تغییرکـرده اسـت. از مرداد تـا پایان سـال ۱۴۰۴، بیـش از ۵۰۰ هـزار فقـره گواهـی انحصـار وراثـت در بسـتر جدیـد صـادر شـده اسـت؛ بـه این معنـا که در مـدت کمتـر از پنج مـاه، بخشـی از تقاضـای سـالانه ایـن خدمت بـدون ورود به چرخه رسـیدگی قضایی پاسـخ داده شـده اسـت. همچنین، میانگیـن زمان تعییـن تکلیف درخواسـت‌ها که پیـش از این در بسـیاری از موارد به حدود ۲ ماه می‌رسـید، در سـاختار جدیـد بـه حـدود ۲۰ روز کاهـش یافته اسـت. عـلاوه بر ایـن، حـدود ۹۵ درصد از درخواسـت‌ها بـدون نیـاز بـه طـی مراحـل رسـیدگی در مراجـع قضایـی تعییـن تکلیف شـده‌اند کـه نشـان‌دهنده تحقـق عملـی رویکـرد قضازدایـی در ایـن خدمت اسـت.

این رویکرد نشان می‌دهد که قضازدایی صرفاً به‌معنای حذف یک مسیر نیست، بلکه تلاشی برای بازتعریف مرز میان «امر قضایی» و «امر اداری» است؛ به‌گونه‌ای که هر موضوع در مرجع متناسب با ماهیت خود رسیدگی شود. نتیجه چنین بازآرایی، کاهش ورودی پرونده‌ها، تسهیل و تسریع در رسیدگی‌ها و در عین حال، افزایش مسئولیت‌پذیری دستگاه‌های اجرایی در قبال وظایف محوله خواهد بود.

اصلاح فرایند دریافت خسارت بدنی

در تصادفات جرحی

یکی از مصادیق مهم تحول، اصلاح روند رسیدگی به پرونده‌های تصادفات جرحی و تسریع در جبران خسارت بدنی زیان‌دیدگان است. درگذشته، اگر فردی در یک تصادف دچار آسیب بدنی می‌شد، برای دریافت دیه از محل بیمه ناچار بود شکایت کیفری مطرح کند. در نتیجه، یک تصادف ساده که در ظاهر موضوعی روشن و قابل حل بود، در عمل به فرایندی زمان‌بر و چندمرحله‌ای تبدیل می‌شد؛ از مراجعه‌های مکرر برای اخذ کروکی و نظریه پزشکی قانونی گرفته تا انتظار برای رسیدگی قضایی و صدور حکم. در بسیاری از موارد، برای

جبران خسارتی نسبتاً محدود، ماه‌ها زمان صرف می‌شد و بار اداری و روانی قابل توجهی به افراد تحمیل می‌گردید.

در چارچوب سند تحول قضایی و با استناد به بند (د) ماده ۱۱۳ قانون برنامه هفتم پیشرفت، قوه قضاییه تصمیم گرفت این فرایند را به‌صورت اساسی بازطراحی کند؛ با این هدف که هم از اطاله در جبران خسارت مردم جلوگیری شود و هم از ورود حجم بالای پرونده‌های غیرضروری به دستگاه قضایی کاسته گردد.

بر همین اساس، آیین‌نامه اجرایی این بند با همکاری نهادهای مرتبط تدوین و تصویب شد. در مدل جدید، بخش عمده‌ای از فرایند از حالت حضوری و کاغذی خارج شده و به بستر الکترونیکی منتقل شده است. در این سازوکار، دیگر نیازی به دوندگی‌های سابق نیست. تمام مراحل رسیدگی از ثبت تصادف و نظریه کارشناسی گرفته تا پرداخت خسارت به‌صورت الکترونیکی و بدون نیاز به مراجعه حضوری انجام می‌شود. بررسی اولیه حادثه توسط افسران راهور انجام می‌گیرد، کروکی الکترونیکی در سامانه «رخداد» ثبت و اطلاعات به‌طور خودکار از طریق سامانه ثنا به ذی‌نفعان و بیمه‌گر ابلاغ می‌شود. نظریه پزشکی قانونی هم به همین شکل الکترونیکی اعلام خواهد شد. در صورتی که اعتراضی به گزارش پلیس یا نظر پزشکی قانونی وجود نداشته باشد، بیمه گر موظف است ظرف ۲۰ روز خسارت را پرداخت کند. اگر اعتراضی مطرح شود، فقط همان بخش وارد مسیر قضایی خواهد شد و پرداخت خسارت به سایر مصدومان متوقف نمی‌شود.

■ با اجرای کامل این طرح سالانه حدود ۳۰۰ هزار پرونده از آمار پرونده های ورودی به دادگستری‌ها کاسته شود؛ اتفاقی که نه‌تنها مردم را زودتر به حقشان می‌رساند، بلکه دستگاه قضا را از انبوهی از دعاوی غیراختلافی و تکراری رها می‌کند.

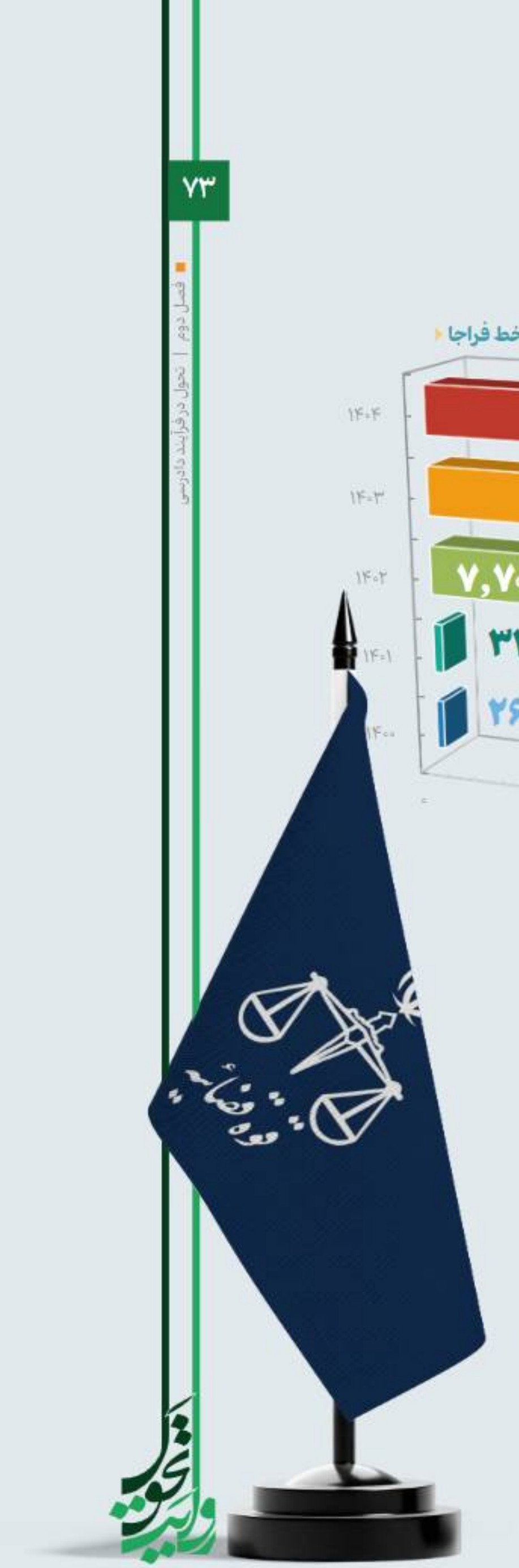
ارتباط کلانتری‌ها با مراجع قضایی

در فرآیند رسیدگی قضایی، ضابطان عام به‌ویژه کلانتری‌ها و پاسگاه‌های انتظامی، نقش تعیین‌کننده‌ای در مرحله آغازین تشکیل پرونده دارند. در گذشته، نبود یک ارتباط منسجم و یکپارچه میان ضابطان و مراجع قضایی، موجب ایجاد گسست اطلاعاتی، سردرگمی مراجعان و افزایش مراجعات تکراری می‌شد. در این فرآیند، اسناد، گزارش‌ها و شکواییه‌ها عمدتاً به‌صورت دستی و غیرسیستمی تبادل می‌شدند؛ رویه‌ای که علاوه بر زمان‌بر بودن، زمینه بروز خطا، مفقودی اسناد و حتی آسیب‌پذیری در برابر جعل را نیز فراهم می‌کرد.

در چارچوب سند تحول قضایی، توسعه ارتباط الکترونیک میان ضابطان و دستگاه قضایی به‌عنوان یکی از محورهای اصلی بهبود فرآیند دادرسی در دستور کار قرار گرفت. بر این اساس، تمامی کلانتری‌های کشور به مراجع قضایی متصل شدند تا جریان تبادل اطلاعات از وضعیت سنتی و دستی، به یک فرآیند برخط، دقیق و قابل رهگیری تبدیل شود.

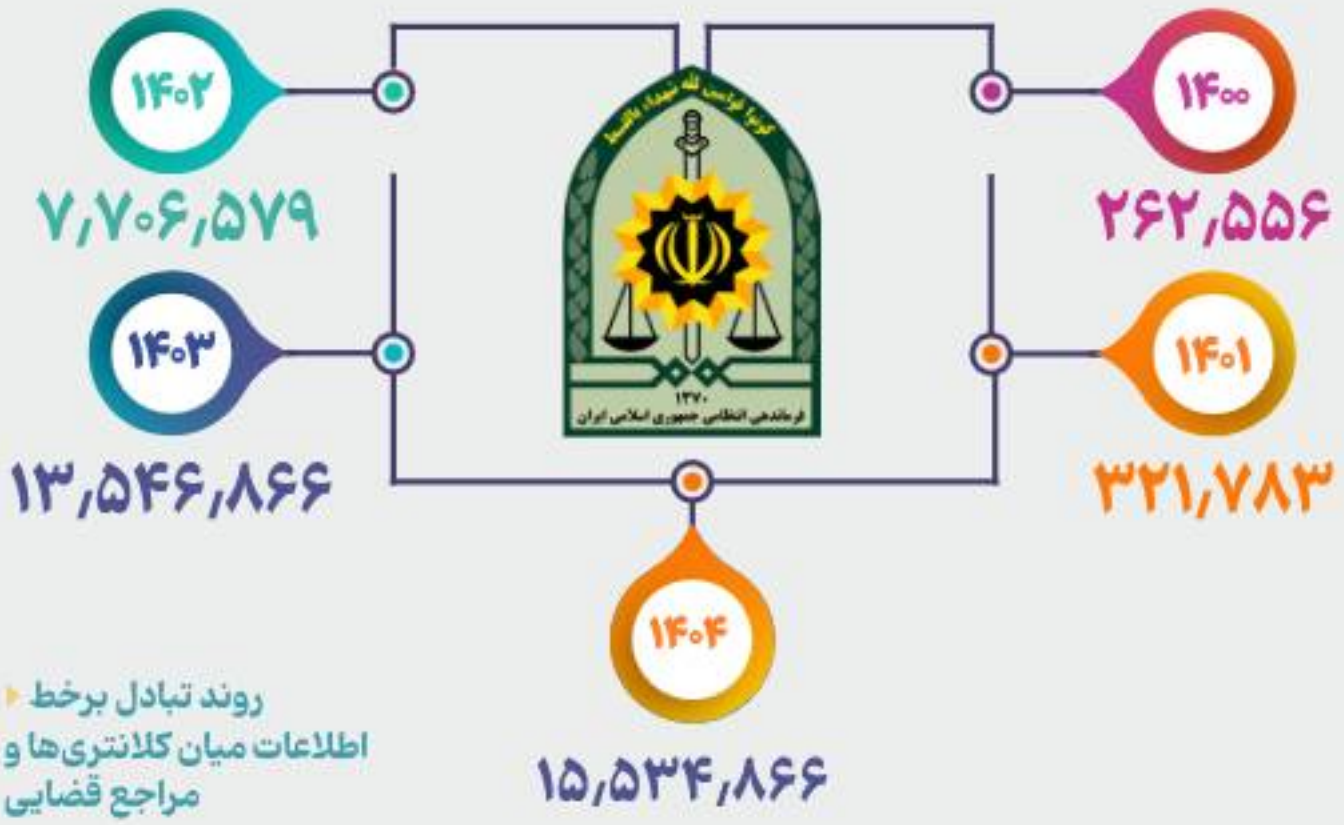
یکی از اقدامات کلیدی در این حوزه، فراهم‌سازی امکان دریافت شکواییه توسط مراجع انتظامی و ارسال مستقیم و برخط آن به مراجع قضایی در اجرای ماده ۳۷ قانون آیین دادرسی کیفری است. در این سازوکار، شهروندان تنها با یک‌بار مراجعه به کلانتری، امکان ثبت شکایت را دارند و ادامه فرآیند رسیدگی بدون نیاز به مراجعه حضوری مجدد و از طریق بسترهای الکترونیک انجام می‌شود.

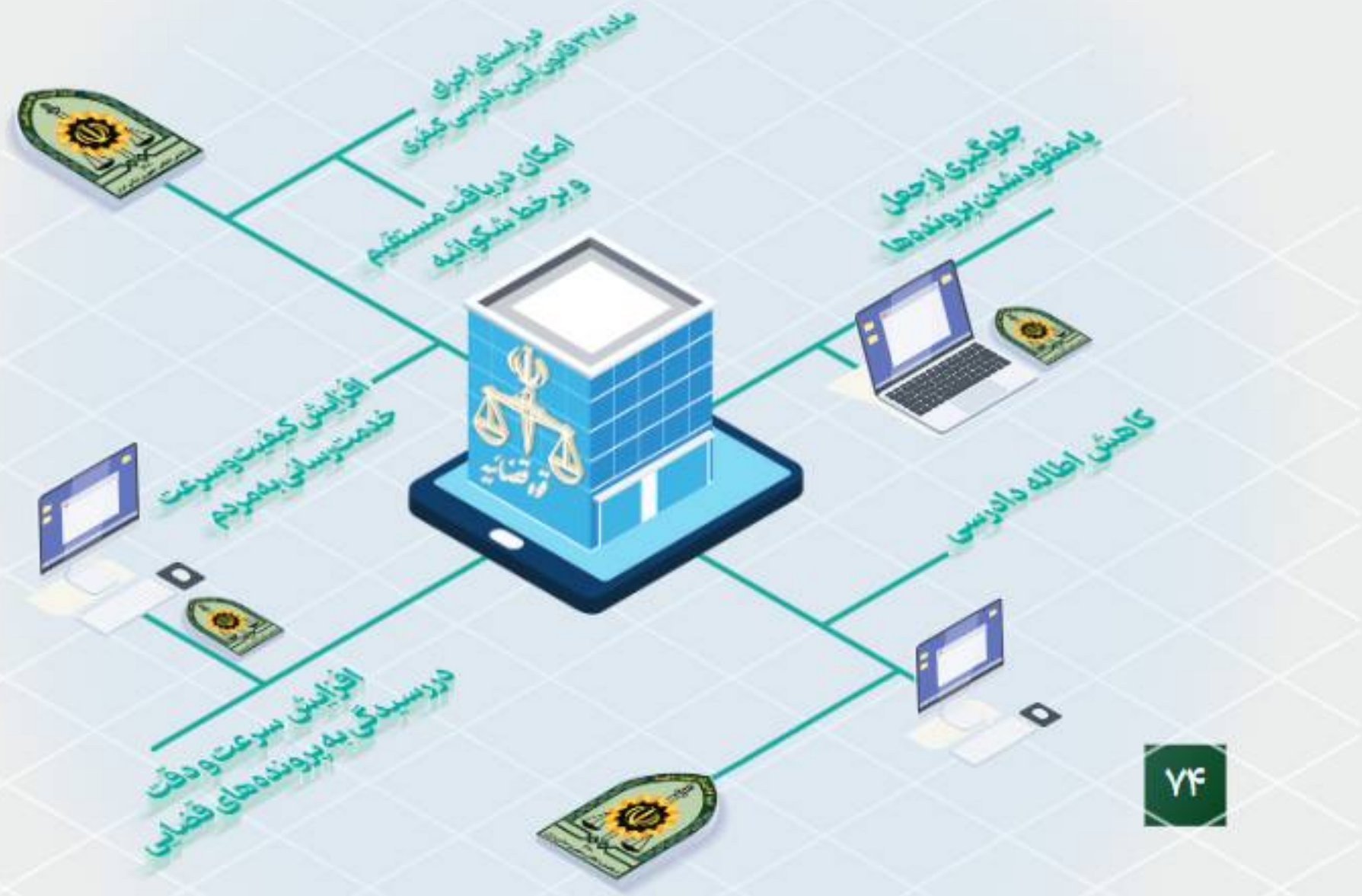

بر اساس آمارهای رسمی، حجم تبادل اطلاعات میان کلانتری‌ها و مراجع قضایی در این بستر برخط، روندی صعودی داشته و از ۲۶۲ هزار و ۵۵۶ اقدام در سال ۱۴۰۰ به بیش از ۱۵ میلیون و ۵۳۴ هزار اقدام در سال ۱۴۰۴ افزایش یافته است. این رشد، نشان‌دهنده استقرار تدریجی یک زیرساخت عملیاتی فراگیر در سطح کشور و افزایش اتکای فرآیند آغازین دادرسی به ابزارهای الکترونیک است.

روند تبادل برخط اطلاعات میان کلانتری‌ها و مراجع قضایی

■ درکنارکاهش محسوس وابستگی به فرآیندهای دستی، این تحول آثارقابل توجهی برکیفیت رسیدگی قضایی نیزداشته است. ازجمله مهم‌ترین نتایج آن می‌توان به افزایش سرعت انتقال اطلاعات، کاهش خطاهای انسانی، جلوگیری ازمفقود شدن یا دستکاری مستندات و ارتقای سطح شفافیت درمرحله آغازین دادرسی اشاره‌کرد.

حضور برخط در جلسات رسیدگی

در بسیاری از موارد، افراد به دلایلی همچون سکونت در مناطق دورافتاده، اقامت در خارج از کشور، شرایط خاص جسمی، یا محدودیت‌های ناشی از بحران‌هایی مانند همه‌گیری کرونا، امکان حضور فیزیکی در جلسات رسیدگی قضایی را نداشتند. این شرایط، قوه قضاییه را بر آن داشت تا با هدف تسهیل مشارکت همگانی در فرایند دادرسی، اجرای جلسات رسیدگی برخط را در دستور کار قرار دهد. آثار مثبت این اقدام، از جمله تسریع در رسیدگی، صرفه‌جویی در زمان و هزینه، و گسترش دسترسی عادلانه به عدالت، موجب شد این رویکرد حتی پس از عبور از دوران کرونا نیز ادامه یابد. اکنون، افراد می‌توانند با رضایت خود از طریق سامانه‌های الکترونیکی، در جلسات دادرسی شرکت کنند؛ چه در دورافتاده‌ترین نقاط کشور باشند، چه در اقصا نقاط جهان.

بر همین اساس، از ابتدای سال ۱۴۰۰ تا پایان سال ۱۴۰۴ بیش از ۶۹۵ هزار جلسه دادرسی الکترونیکی برای اصحاب دعوا در سراسر کشور برگزار شده است.

این روند، زمینه استفاده گسترده‌تر از ظرفیت دادرسی الکترونیکی را در سایر حوزه‌ها نیز فراهم کرد. یکی از مهم‌ترین عرصه‌های بهره‌گیری از این ظرفیت، فرآیند اعزام و بدرقه زندانیان است. پیش از اجرای این فرایند، اعزام و بدرقه زندانیان برای حضور در جلسات رسیدگی، همه ساله هزینه‌ای چند هزار میلیارد ریالی به کشور تحمیل می‌کرد؛ هزینه‌هایی که شامل حمل‌ونقل، تأمین امنیت، نیروی انسانی، امکانات و ... بود. افزون بر هزینه‌ها، این انتقال‌ها با مخاطرات امنیتی، ورود اشیای ممنوعه و احتمال نقض حقوق شهروندی زندانیان نیز همراه بود. از سوی دیگر، ناتوانی در اعزام به‌موقع زندانیان موجب تجدید مکرر اوقات دادرسی و در نهایت، افزایش اطاله دادرسی می‌شد.

■ تعداد کل جلسات دادرسی الکترونیکی از سال ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۴ ۶۴ درصد افزایش یافته است. همچنین تعداد جلسات دادرسی الکترونیکی زندانیان ۱۲ درصد و تعداد جلسات مربوط به اصحاب دعوا ۴۸۵ درصد رشد داشته که نشان‌دهنده گسترش سریع استفاده عمومی از این خدمت در سال‌های اخیر است. روند تغییرات تعداد جلسات دادرسی الکترونیکی در نمودار زیر قابل مشاهده است.

دادگاه الکترونیک

۱. کاهش هزینه‌ها
۲. صرفه‌جویی در وقت مردم
۳. فضای امن و بدون تنش
۴. رفع محدودیت‌های جغرافیایی

رسیدگی حضوری

۱. هزینه چند صد میلیاردی اعزام و بدرقه زندانیان
۲. مشکلات امنیتی انتقال زندانیان
۳. ورود اشیای ممنوعه
۴. عدم رعایت حقوق شهروندی زندانیان
۵. تجدید اوقات رسیدگی به دلیل عدم امکان انتقال
۶. افزایش اطاله دادرسی

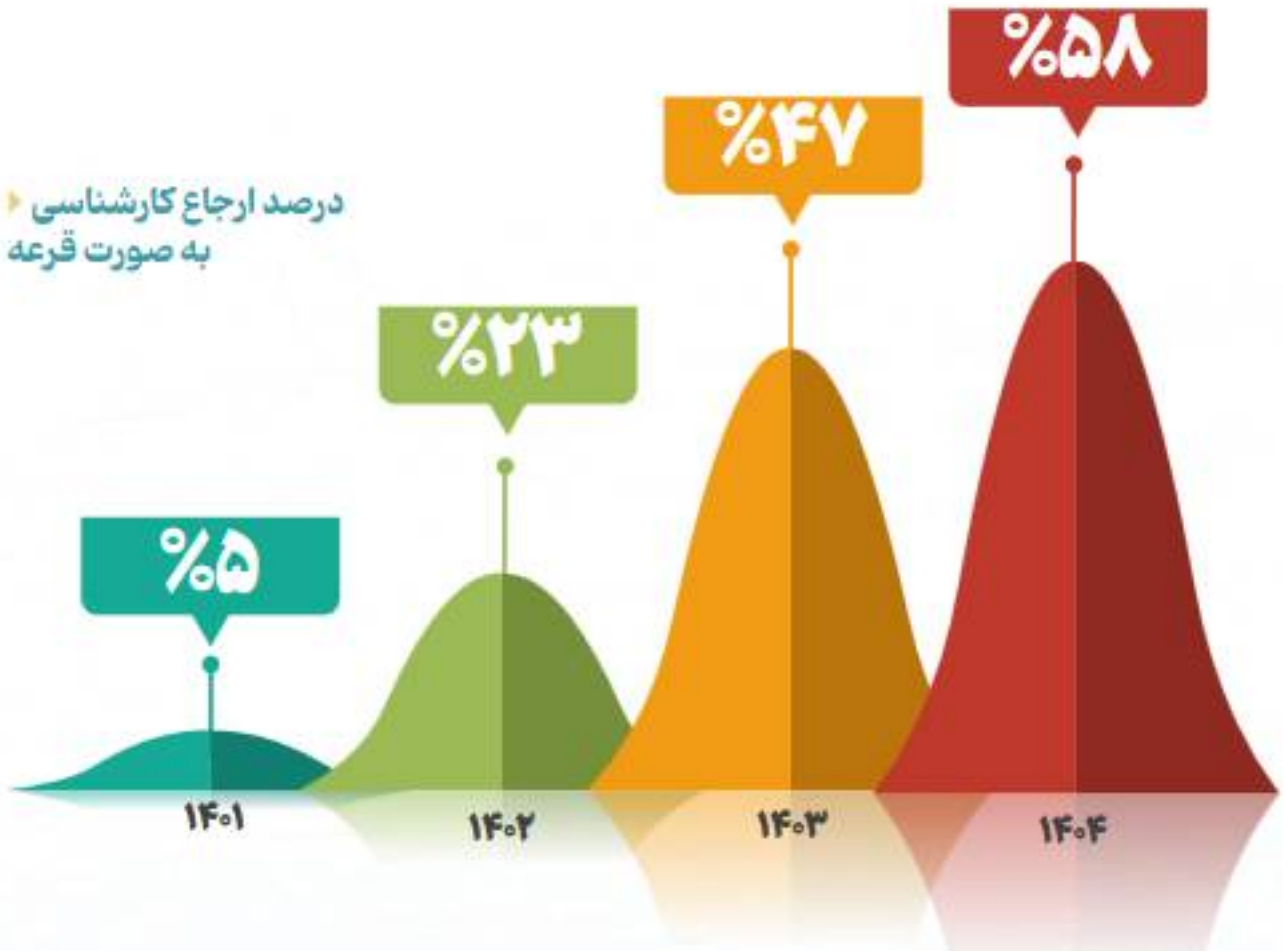

قرعه‌کشی قرار کارشناسی و طراحی نظام رتبه‌بندی کارشناسان

یکی از عوامل مهم و تأثیرگذار در صدور آرا و تصمیمات متقن در دستگاه قضایی، استفاده از نظرات کارشناسی دقیق، تخصصی و به‌موقع است. در بسیاری از پرونده‌ها، قاضی برای اتخاذ تصمیم نهایی ناگزیر از بهره‌گیری از نظر کارشناس رسمی است و دقت، کیفیت و استحکام نظریه کارشناسی می‌تواند مسیر رسیدگی را به‌طور کامل تحت تأثیر قرار دهد. با این حال، توزیع غیرهدفمند پرونده‌ها میان کارشناسان و نبود سازوکار ارزیابی دقیق عملکرد آنان، موجب شده است برخی نظریات کارشناسی با خطا، عدم دقت یا تأخیر مواجه شوند؛ موضوعی که علاوه بر افزایش اعتراضات طرفین پرونده، می‌تواند بر کیفیت رسیدگی قضایی و زمان دادرسی اثرگذار باشد. از سوی دیگر، تمرکز حجم بالای پرونده‌ها نزد برخی کارشناسان و ارجاع محدود به سایر کارشناسان نیز زمینه بروز نابرابری را افزایش می‌دهد.

> **سند تحول و تعالی قوه قضاییه برای اصلاح این وضعیت، راهکاری فناورانه و عدالت‌محور پیش‌بینی کرده است: ارجاع تخصصی و هوشمند به کارشناس، بدون مداخله عامل انسانی و بر پایه نظام رتبه‌بندی.**

در همین راستا، سامان‌دهی کارشناسی رسمی به‌عنوان یکی از محورهای تحول در نظام قضایی در دستور کار قرار گرفت؛ اقدامی که هدف آن، یکپارچه‌سازی و هوشمندسازی فرآیند ارجاع کارشناسی، ارتقای کیفیت نظریات کارشناسی، کاهش مداخله عامل انسانی و ایجاد امکان ارزیابی مستمر عملکرد کارشناسان است. در این چارچوب، ارجاع به کارشناسی باید به‌صورت تخصصی، قاعده‌مند و مبتنی بر داده انجام شود و امکان ارزیابی تخصصی کارشناسان و نظریه‌های کارشناسی به‌صورت دستی و ماشینی فراهم گردد.

نخستین گام این تحول، راه‌اندازی سامانه قرعه‌کشی سیستمی قرار کارشناسی بود؛ سامانه‌ای که ارجاع پرونده‌ها را به‌صورت مکانیزه و بدون مداخله انسانی انجام می‌دهد تا فرآیند ارجاع شفاف‌تر و عادلانه‌تر شود. همچنین در این سامانه، امکان پیشنهاد کارشناسان به قاضی بر اساس اطلاعات عملکردی آنان فراهم شده و دریافت نظریات کارشناسی نیز به‌تدریج در قالب کاربرگ‌های استاندارد انجام می‌شود؛ اقدامی که به استانداردسازی فرآیند کارشناسی و افزایش قابلیت نظارت بر کیفیت نظریات کمک می‌کند.

■ طبق داده‌های رسمی، سامانه ارجاع سیستمی قرارکارشناسی از سال ۱۴۰۱ به‌صورت تدریجی راه‌اندازی شد و سهم ارجاعات سیستمی از حدود ۵ درصد در ابتدای اجرای طرح، به ۵۸ درصد در سال ۱۴۰۴ رسیده است.

پس از استقرار ارجاع مبتنی بر قرعه، در سال ۱۴۰۴ گام دوم این تحول با طراحی «نظام ارجاع قاعده‌مند مبتنی بر ارزیابی و رتبه‌بندی کارشناسان» آغاز شد. در این مرحله، هدف صرفاً توزیع عادلانه پرونده‌ها نیست، بلکه تلاش می‌شود ارجاع کارشناسی بر پایه کیفیت عملکرد واقعی کارشناسان، میزان دقت نظریات، تخصص حرفه‌ای و سوابق عملکردی آنان انجام شود تا احتمال خطا در نظریات کارشناسی کاهش یافته و اعتبار گزارش‌های کارشناسی افزایش یابد.

■ گام نهایی این مسیر، حرکت به سمت «ارجاع هوشمند کارشناسی» خواهد بود؛ مدلی که با بهره‌گیری از ظرفیت‌های هوش مصنوعی، امکان تحلیل نظریات کارشناسی، ارزیابی ماشینی کیفیت گزارش‌ها و انتخاب هوشمند مناسب‌ترین کارشناس برای هر پرونده را فراهم می‌کند. با تکمیل این زیرساخت، انتظار می‌رود علاوه بر افزایش دقت و کیفیت نظریات کارشناسی، زمان رسیدگی به پرونده‌ها نیز کاهش یافته و اعتماد عمومی به فرآیند کارشناسی و دادرسی تقویت شود.

شاخص‌های نظام
ارجاع تخصصی مبتنی بر رتبه‌بندی کارشناسان

۱ ارزیابی تخصصی کارشناسان
- ۱.۱ صلاحیت سنوات
- ۱.۲ تحصیلات دانشگاهی
- ۱.۳ آموزش تخصصی کارشناسی
- ۱.۴ تولید محتوای تخصصی کارشناسی
- ۱.۵ ارزیابی تخصصی نظریه

۲ امتیازدهی قضائی
- ۲.۱ صحت اظهارنظر
- ۲.۲ دقت اظهارنظر
- ۲.۳ ارائه در کاربرگ استاندارد
- ۲.۴ رعایت مهلت معین

۳ امتیاز اصحاب پرونده

۴ تخلفات انتظامی

۵ ارجاعات
- ۵.۱ ارجاعات قضایی
- ۵.۲ ارجاعات غیرقضایی
- ۵.۳ ارجاعات کشیک و معاضدت

۶ ارزیابی تخصصی کارهای ارجاعی

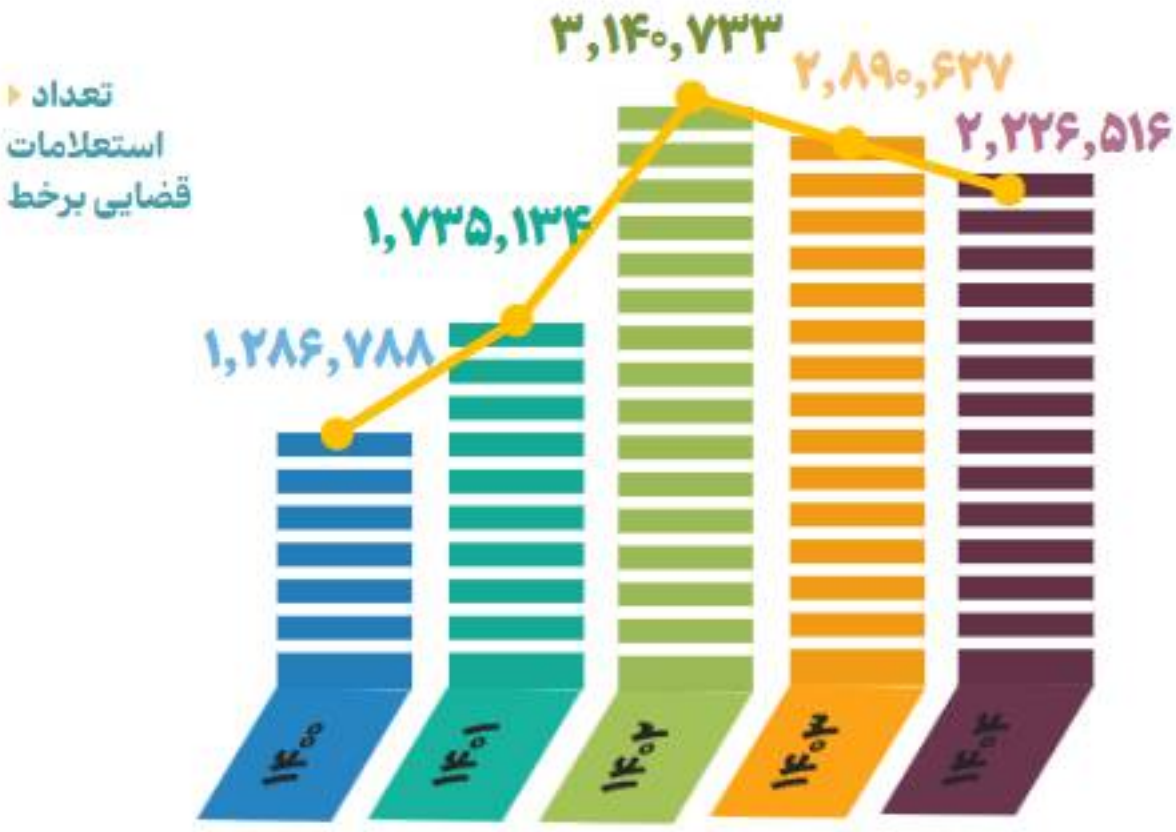
استعلامات قضایی برخط؛ گامی مهم در کاهش اطاله دادرسی

یکی از عوامل پنهان ولی مؤثر در اطاله دادرسی، فرایندهای دستی و پرخطای استعلام و دریافت اطلاعات از نهادهای دیگر است. در بسیاری از موارد، قاضی برای صدور رأی نیاز به دریافت اطلاعاتی از مراجعی چون بانک‌ها، ثبت احوال، ثبت اسناد و املاک، نیروی انتظامی و ... دارد. اگر این استعلام‌ها به‌صورت کاغذی یا با واسطه انجام شوند، ضمن فراهم شدن زمینه بروز خطا، باعث اطاله در فرایند رسیدگی نیز خواهند شد.

قوه قضاییه با هدف رفع این چالش و در راستای هوشمندسازی حداکثری فرآیندهای رسیدگی، در سند تحول، راهکاری کلیدی پیش‌بینی کرده است: دسترسی مستقیم و برخط قضات به پایگاه‌های اطلاعاتی مراجع حاکمیتی. این راهکار با هدف کاهش خطا، تسریع در رسیدگی و حذف واسطه‌های انسانی در استعلامات طراحی شد و اجرای آن به مرکز آمار و فناوری اطلاعات قوه قضاییه سپرده شده است.

بر این اساس، قضات از طریق سامانه استعلامات قضایی برخط به اطلاعات نهادهایی همچون بانک مرکزی، سازمان ثبت احوال، سازمان ثبت اسناد و املاک، نیروی انتظامی، سازمان امور مالیاتی، سازمان بورس اوراق بهادار، بیمه مرکزی، سازمان فناوری اطلاعات و ارتباطات و ... دسترسی پیدا کرده‌اند. در حال حاضر از طریق این سامانه ، امکان انجام ۳۶ نوع استعلام مختلف به‌صورت برخط فراهم شده است. مواردی از جمله استعلام تصدیق اصالت اسناد دفاتر رسمی، کد رهگیری چک برگشتی، بیمه‌نامه‌ها، تطابق شماره ملی و شماره تلفن همراه به منظور احراز هویت مالکان، وضعیت معاملاتی اشخاص در بورس، حساب‌های بانکی فعال، وضعیت اموال غیرمنقول ، بدهی‌های مالیاتی، ارزش دارایی‌های سهامی و....

■ براساس آمارهای رسمی ارائه‌شده، از زمان آغاز به کار این سامانه در سال ۱۴۰۰ تا پایان سال ۱۴۰۴، بیش از ۱۱ میلیون استعلام به‌صورت برخط از طریق این سامانه انجام شده است. این آمار، نشان‌دهنده گسترش روزافزون بهره‌گیری از فناوری‌های نوین در فرآیندهای قضایی و افزایش اعتماد دستگاه قضایی به ظرفیت‌های اطلاعاتی هوشمند است؛ امری که نقش مهمی در ارتقای سرعت، دقت و کیفیت رسیدگی‌های قضایی داشته است. روند رشد استفاده از این سامانه در نمودار زیر به‌خوبی قابل مشاهده است.

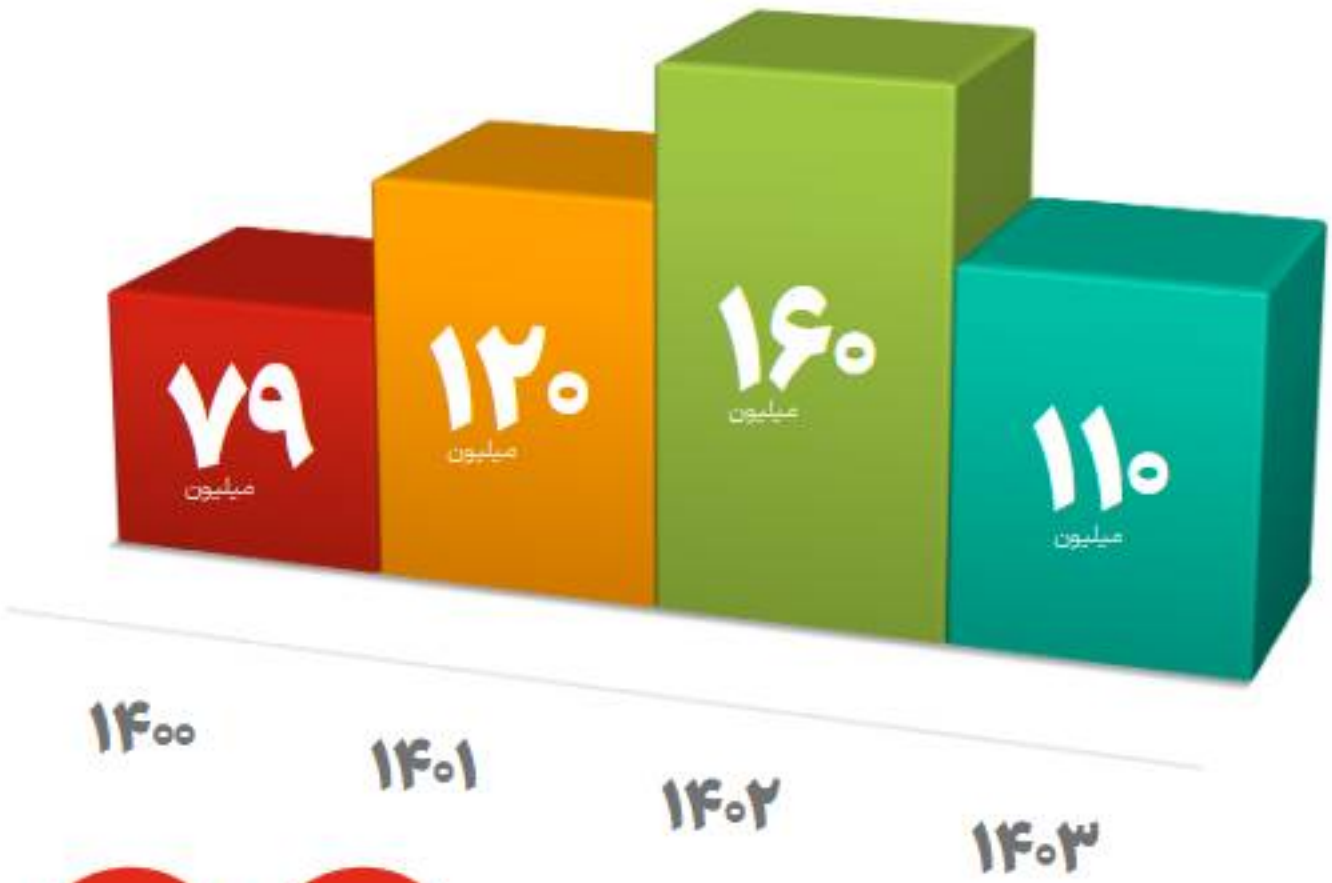
■ در کنار توسعه سامانه استعلامات برخط، قوه قضاییه در اجرای قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی، توسعه تعاملات الکترونیکی با سایر دستگاه‌های اجرایی را نیز به‌صورت گسترده دنبال کرده است. تعداد سازمان‌ها و نهادهای متصل به خدمات تبادل الکترونیکی قوه قضاییه که در سال ۱۴۰۰ حدود ۳۰ سازمان بود، تا پایان سال ۱۴۰۴ به ۵۶۹ سازمان افزایش یافته است؛ رشدی قابل‌توجه که بیانگر گسترش تعاملات داده‌محور میان قوه قضاییه و سایر بخش‌های حاکمیت است. روند توسعه این تعاملات در نمودار زیر نمایش داده شده است.

۵۶۹

روند افزایش تعداد سازمان‌های متصل به تبادل خدمات الکترونیکی با قوه قضاییه

روند تعداد تراکنش‌های تبادل اطلاعات از طریق GSB

همچنین تعداد تراکنش‌های تبادل اطلاعات از طریق درگاه ملی تبادل خدمات (GSB) نیز از حدود ۷۹ میلیون تراکنش در سال ۱۴۰۰ به بیش از ۱۱۰ میلیون تراکنش در سال ۱۴۰۳ رسیده است. این آمار نشان می‌دهد که زیرساخت‌های تبادل داده در قوه قضاییه، علاوه بر توسعه کمی، توان پاسخگویی به حجم بالای تعاملات برخط را نیز پیدا کرده‌اند؛ ظرفیتی که زمینه‌ساز شکل‌گیری تدریجی «عدالت هوشمند» و کاهش مراجعات و مکاتبات سنتی در فرایندهای قضایی شده است. روند تغییرات تعداد تراکنش‌های تبادل اطلاعات در نمودار بالا قابل مشاهده است.

دادگاه علنی برخط؛
گامی نوین برای تحقق شفافیت در جلسات رسیدگی

علنی بودن دادگاه‌ها، یکی از اصول بنیادین نظام دادرسی عادلانه است که در اصل ۱۶۵ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به‌صراحت مورد تأکید قرار گرفته است. بر این اساس جلسات دادگاه باید علنی باشد، مگر در مواردی که قانون به‌صراحت استثنا قائل شده باشد. علنی بودن جلسات دادگاه بدین معناست که مانعی برای حضور مردم در جلسات دادگاه ها وجود نداشته باشد. در گذشته، اجرای کامل این اصل با موانعی همچون کمبود فضا در محل دادگاه‌ها و عدم امکان حضور عمومی مواجه بود. اما قوه قضاییه با یک اقدام تحولی و بدیع، راهکاری هوشمندانه ارائه داد: دادگاه علنی برخط. از سال ۱۴۰۲، این امکان فراهم شد تا برخی دادگاه‌ها به صورت زنده بر بستر اینترنت برای عموم مردم پخش شود و از این طریق اصل علنی بودن جلسات دادگاه بدون محدودیت‌های فیزیکی تحقق پیدا کرد.

این اقدام نوآورانه، گامی مؤثر در جهت گسترش شفافیت در فرآیند رسیدگی و صدور آراء قضایی است که نه تنها موجب افزایش اعتماد عمومی به نظام قضایی شده، بلکه زمینه نظارت مردمی و نخبگانی بر عملکرد قضات را نیز فراهم کرده است. امکان مشاهده روند دادرسی موجب ارتقاء سواد حقوقی جامعه، پیشگیری از تکرار رفتارهای ناصحیح و فراهم‌سازی بستری آموزشی برای دانشجویان حقوق و کارآموزان وکالت می شود.

■ این رویکرد نوین، نمایانگر حرکتی مستمر به سوی نظام قضایی شفاف، قانون‌مند و مردم‌محور است که می‌کوشد عدالت را نه فقط اجرا کند، بلکه آن را در معرض دید و داوری افکار عمومی نیز قرار دهد.

تعداد جلسات دادگاه علنی برخط

۱۰۹۷۷

جلسه دادگاه
علنی برخط در
تمامی استان‌های کشور

سال ۱۴۰۴

برگزاری علنـــی
روزانه **۴۳ دادگاه**
به صورت میانگیـــن

اطلاع‌رسانی دادگاه‌های علنی

ازطریق درگاه ملی قوه قضائیه eadl.ir

- ازسـال ۱۴۰۲ تا پایان سـال ۱۴۰۴ بیش از ۱۳۴۱۰ جلسه دادگاه به‌صورت علنی برخط در دادگسـتری اسـتان‌های مختلف کشـور برگزار شـده و به صورت میانگیـن روزانه ۴۳ دادگاه در سـال ۱۴۰۴ برگـزار می‌شـد. اطلاع‌رسـانی و دسترسـی عمومی بـه این دادگاه‌هـا نیز از طریـق درگاه خدمـات الکترونیک قضایـی به نشـانی eadl.ir انجام می‌پذیرد.

تسهیل پذیرش وثایق و کفالت ها

یکی از چالش‌های نظام قضایی، بازداشت افرادی است که به‌رغم صدور قرار وثیقه یا کفالت، به دلیل ناتوانی در سپردن وثیقه یا معرفی کفیل مناسب، به ناچار در بازداشت باقی می‌ماندند. این وضعیت، علاوه بر افزایش جمعیت کیفری زندان ها، هزینه‌های اجتماعی و انسانی قابل توجهی نیز به دنبال داشت.

بررسی آمارها نشان می‌دهد که حدود سه‌چهارم بازداشت‌شدگان به دلیل ناتوانی از سپردن وثیقه یا معرفی کفیل در بازداشت به سر می‌برند. از این میان، ۴۸ درصد به علت ناتوانی در تأمین وثیقه بازداشت شده‌اند که ۳۵ درصد آن‌ها، قرار وثیقه‌ای کمتر از ۵۰۰ میلیون تومان داشته‌اند. همچنین ۲۸ درصد از بازداشت شدگان، موفق به معرفی کفیل نشده‌اند که ۲۲ درصد از این افراد با صدور قرارهایی کمتر از ۱۰۰ میلیون تومان روانه زندان شده اند.

سند تحول در راستای رفع این مشکل، «متنوع‌سازی و متناسب‌سازی وثایق و کفالت‌ها» را به عنوان یکی از راهکارهای اساسی در نظر گرفت. بر این اساس مقرر شد که وثایق و کفالت‌ها با توجه به نوع جرایم، درجه مجازات‌ها و نیز با لحاظ شخصیت، وضعیت فردی و خانوادگی متهمان تعیین شود و سازوکارهای مناسب برای پذیرش اموال منقول همچون خودرو، موتورسیکلت، طلا، سهام بورس اوراق بهادار و موجودی حساب‌های بانکی به عنوان وثیقه ایجاد گردد.

در برخی مجتمع‌های قضایی پارکینگی در نظر گرفته شده است که پس از بررسی کفایت مالی خودرو با میزان قرار وثیقه و احراز مالکیت بر اساس مدارک معتبر، با انتقال خودرو به پارکینگ، قبض آن در پرونده به‌عنوان وثیقه قرار می‌گیرد.

با پذیرش وثیقه طلا و کارشناسی آن به دنبال تفاهم‌نامه با بانک کارگشایی اعتبار طلا در سامانه مدیریت پرونده نمایش داده می‌شود.

قوه قضائیه
دادستانی کل کشور

بخشنامه پذیرش اموال منقول به‌عنوان وثیقه

در همین راستا در برخی مجتمع‌های قضایی، پارکینگ‌های ویژه‌ای برای نگهداری وسایل نقلیه‌ای که به عنوان وثیقه ارائه می‌شوند، در نظر گرفته شده است. در این فرایند، پس از احراز مالکیت و بررسی ارزش خودرو یا موتورسیکلت، وسیله نقلیه به پارکینگ منتقل و قبض آن ضمیمه پرونده می‌شود.

همچنین با انعقاد تفاهم‌نامه با بانک مرکزی، مقدمات وثیقه‌گذاری طلا همزمان با کارشناسی، ارزیابی و نگهداری توسط بانک کارگشایی و انعکاس نتیجه در سامانه مدیریت پرونده قضایی فراهم شده است.

این اقدامات تحولی، ضمن تسهیل فرآیند آزادی متهمان با قرار تأمین مناسب، به کاهش غیرضروری بازداشت‌ها و صیانت از حقوق شهروندی کمک شایانی کرده است.

ساماندهی و کاهش بازداشت‌های موقت

سه‌چهارم آمار بازداشتی متعلق به عجز از تودیع وثیقه و معرفی کفیل است

قوه قضائیه

راهبرد

ولایت

فصل سوم

تحول در فرایند اجرای احکام و کنترل مجرمان حرفه‌ای

اجرای احکام صادره از مراجع قضایی و کنترل مجرمان حرفه‌ای، خطرناک و سابقه‌دار از مهم‌ترین مراحل تحقق عدالت در اغلب نظام‌های حقوقی است. قوه قضاییه با هدف ارتقای کیفیت این امور، برنامه‌های نوآورانه‌ای را

طراحـی و اجراکرده کـه با بهره‌گـیری از فناوری‌های نویـن، موجـب تسریـع در اجـرای احـکام و کنترل مجرمـان حرفه‌ای شـده اسـت.
در ایـن فصـل، چهار محـور «بانک اطلاعـات هویت ژنتیک ایـران»، «پابند الکترونیـک»، «کنترل تردد و جلـب سـراسری به منظـور شناسـایی متهمان و محکومـان متـواری» به عنـوان نمونه‌هایـی از این تحولات بررسـی می‌شـود.

بانک اطلاعات هویت ژنتیک ایران

یکی از چالش‌های دستگاه‌های قضایی و انتظامی، مقابله با مجرمان حرفه‌ای و خطرناک و مرتکبان جرائم خشن است. این دسته از بزهکاران معمولا با توسل به شیوه‌های متعدد اقدام به پاک کردن آثار برجای مانده در صحنه جرم و فرار از چنگال عدالت می‌کنند. استفاده از فناوری ژنتیک در کشف جرم، یکی از گام‌های تحولی قوه قضاییه برای ارتقای نظام عدالت کیفری است. نخستین بار، در سال ۱۳۸۹ ایده تشکیل این بانک در برنامه پنجم توسعه کشور مطرح شد و با ابلاغ دستورالعمل اجرایی آن توسط رئیس وقت قوه قضاییه در سال ۱۳۹۲، گام‌های عملی برداشته شد.

از سال ۱۳۹۴، پروژه وارد مرحله اجرایی شد و ایران به جمع ۸۰ کشور دارای بانک اطلاعات ژنتیک پیوست. در طول این سال‌ها، تمرکز بر مرتکبان جرائم خشن و تکرارشونده، نمونه‌گیری گسترده از این مجرمان در استان‌های مختلف و توسعه فناوری‌های بومی همچون تولید کیت‌های ژنتیک داخلی، موجب شد بانک اطلاعات هویت ژنتیک ایران توسعه یابد.

■ در حال حاضر در ۱۰ شهر بزرگ، آزمایشگاه‌های تخصصی ژنتیک فعالیت می‌کنند و تاپایان سال ۱۴۰۴ بیش از ۲۵۷ هزار پروفایل ژنتیکی مجرمان به ثبت رسیده است. همچنین با نمونه‌گیری بیش از ۲۶۴ هزار مجرم و متهم خطرناک و متوفیان ناشناس این بانک به ابزاری مؤثر برای تعیین هویت افراد، کشف جرائم زنجیره‌ای و رفع اتهام از بی‌گناهان تبدیل شده است.

استفاده مراجع قضائی از بانک ژنتیک منجر به کشف علمی جرم و حل معمای بیش از ۳۰۰ پرونده قضایی شده است. همچنین، با تطبیق ۶۷۶ نمونه ژنتیکی مجرمان و متهمان حرفه‌ای در پرونده‌های قتل، تجاوز جنسی و سرقت‌های دارای سابقه تکرار جرم، شناسایی مرتکبان تسهیل شده است.

۱۳۸۹

طرح اولیه در برنامه پنجم توسعه کشور

مسئول اجرا: سازمان پزشکی قانونی

۱۳۹۲

ابلاغ دستورالعمل تشکیل بانک اطلاعات هویت ژنتیک

توسط رئیس قوه قضاییه

۱۳۹۴

آغاز فاز اجرایی و عملیاتی

ورود ایران به جمع ۸۰ کشور
دارنده بانک هویت ژنتیک

۱۳۹۵

تکمیل مرحله اول با تمرکز بر جرایم خشن، خطرناک و تکرارشونده

نمونه‌گیری از مجرمین در پنج استان

۱۴۰۰

طراحی و تولید کیت‌های ژنتیک بومی

توسط مرکز تحقیقات پزشکی قانونی

۱۴۰۳

اخذ بیش از ۲۶۴ هزار نمونه از مجرمان خطرناک

ثبت ۲۵۷ هزار پروفایل ژنتیکی در سامانه

تداوم نهضت خوداتکایی

خودکفایی ۹۵ درصدی در مواد مصرفی آزمایشگاه‌های ژنتیک

پابند الکترونیک سارقان سابقه دار

پابند الکترونیک، ابزاری نوین برای نظارت بر افراد تحت مراقبت قضایی است؛ وسیله‌ای که روی پای فرد نصب می‌شود و بدون نیاز به دیوار یا حصار فیزیکی، امکان پایش موقعیت و جابجایی او را فراهم می‌کند. این فناوری به دستگاه قضایی اجازه می‌دهد تا ضمن حفظ آزادی‌های فردی، نظارت دقیق و لحظه‌ای بر محل حضور و تردد وی داشته باشند.

در دی‌ماه ۱۴۰۲، رئیس قوه قضاییه با اجرای طرح استفاده گسترده از پابندهای الکترونیکی برای سارقان سابقه‌دار موافقت نموده و متعاقباً فهرستی از مجرمان دارای بیش از چهار فقره محکومیت کیفری تهیه شد. سازمان زندان‌ها و اقدامات تامینی و تربیتی کشور نیز به عنوان متولی تعیین و این طرح در استان‌های تهران و البرز عملیاتی شد. مطابق این طرح، سارقان سابقه‌دار به مدت دو سال تحت پایش قرار می‌گیرند.

پابند الکترونیک سارقان سابقه‌دار

آمار نصب پابند و کاهش سرقت

سال ۱۴۰۳
۵,۱۷۳
پابند نصب‌شده

سال ۱۴۰۲
۴۷۷
پابند نصب‌شده

سال ۱۴۰۴
۴,۵۹۳
پابند نصب‌شده

بررسی‌های میدانی حاکی از آن است که با استفاده از پابندهای الکترونیک و پایش لحظه‌ای موقعیت جغرافیایی مجرمان سابقه‌دار، آمار سرقت در استان‌های مزبور کاهش یافته است.

کنترل تردد و جلب سراسری

به منظور شناسایی متهمان و محکومان متواری

شاید بتوان گفت که بزرگترین چالش در مسیر اجرای احکام، متواری شدن متهمان و محکومان است که موجب ناامیدی کسانی می‌شود که برای دادخواهی به دستگاه قضایی پناه آورده‌اند. بی اطلاعی از محل حضور افراد تحت تعقیب و سهولت جابجایی آنان در سطح کشور و تردد آسان میان حوزه‌های قضایی هم مزید علت شده و به سهم خود، بی‌اعتبار شدن برگه‌های جلب صادره را به دنبال داشت.

این دسته از افراد به سادگی در سطح شهر رفت و آمد داشتند و حتی به عنوان شاکی یا شاهد در مجتمع‌های قضایی حاضر شده و چه بسا تحت عنوان ضامن و کفیل به شعبه شعب دادگاه حتی در همان مجتمع قضائی هم سری می‌زدند اما غالبا شناسایی نشده و از چنگال عدالت می‌گریختند. از این رو یکی از مهم‌ترین راهبردهای کلیدی سند تحول در حوزه تعقیب متهمان و جلب محکومان، استفاده از فناوری‌های نوین و داده‌محور برای دستگیری آنان است.

برای تحقق این هدف، دو اقدام کلیدی صورت گرفت: اول آنکه برگه جلب سیار همراه با نیابت سراسری طراحی شد که در تمامی حوزه‌های قضایی معتبر باشد و با جابجایی فرد متواری بین حوزه‌های قضایی، اعتبار خود را از دست ندهد.

دوم اینکه طراحی و استقرار سامانه‌ای هوشمند در دستور کار قرار گرفت و در نتیجه، سامانه کنترل تردد مراجعان به سامانه اطلاعات موثر اشخاص متصل گردید. امروزه این سامانه با رصد داده‌های موجود در بانک اطلاعات متهمان تحت تعقیب و محکومان متواری، چنان قابلیتی را فراهم نموده که افراد دارای برگه جلب سیار با نیابت سراسری به صورت لحظه‌ای در مبادی ورودی واحدهای قضایی و انتظامی شناسایی و دستگیر شوند.

■ سامانه کنترل تردد در دی ماه سال ۱۳۹۹ راه اندازی گردید و ثبت تردد مراجعان به مراجع قضایی در مبادی ورودی برخی مجتمع‌های قضایی آغاز شد. گزارش های این سامانه در سال‌های اخیر، نشانگر رشد چشم‌گیر رصد و پایش مراجعان به واحدهای قضایی کشور است. در سال ۱۴۰۰ تعداد اماکن و ساختمان های مجهز به سامانه کنترل تردد ۴۲۲ مورد بوده است که در سال ۱۴۰۴ این عدد به ۹۳۴ افزایش یافته است.

بر اساس آمارهای استخراج شده از سامانه، تعداد ترددهای ثبت شده در کلیه واحدهای قضایی سراسر کشور در سال ۱۴۰۱ بیش از ۱۷ میلیون تردد بوده است که باتوجه به توسعه زیرساخت ها و گسترش پوشش سامانه این تعداد در سال ۱۴۰۴ به حدود ۳۶ میلیون رسیده است.

این روند نشان می‌دهد که سامانه کنترل تردد، به‌تدریج به یکی از مهم‌ترین ابزارهای پایش هوشمند مراجعان در دستگاه قضایی تبدیل شده و توانسته پوشش گسترده‌ای در سطح کشور ایجاد کند؛ موضوعی که در نمودار زیر به‌خوبی قابل مشاهده است.

■ در کنار توسعه زیرساخت‌ها، استفاده از برگه‌های جلب سیار همراه با نیابت سراسری نیز به‌طور گسترده در کشور توسعه یافته است. بر اساس داده‌های موجود، تاکنون برای بیش از یک میلیون و ۵۱۰ هزار نفر از متهمان تحت تعقیب و محکومان متواری، برگه جلب سیار صادر شده است.

روند تعداد تـــردد‌های ثبت‌شده در کلیه واحدهای قضائی سراسر کشور

■ اتصال این اطلاعات به سامانه‌های هوشمند کنترل تردد موجب شده بسیاری از این افراد هنگام مراجعه به واحدهای قضایی یا انتظامی، به‌صورت برخط شناسایی و دستگیر شوند. این تحول را می‌توان یکی از نمونه‌های مهم استفاده از حکمرانی داده‌محور و فناوری‌های هوشمند در ارتقای کارآمدی نظام قضایی و افزایش اثربخشی اجرای احکام دانست.

پرونده شخصیت متهم؛
گامی به‌سوی دادرسی دقیق‌تر و تصمیم‌گیری مناسب‌تر

در فرایند دادرسی کیفری، تمرکز بر «جرم» و «ادله اثبات» به‌تنهایی، تصویری ناقص از واقعیت پرونده را ارائه می‌دهد. جرم شناسان معتقدند برای تحلیل دقیق جرم، علاوه بر عوامل زیستی و اجتماعی نباید از عوامل روحی و روانی یا همان شخصیت بزهکار غافل شد زیرا در بسیاری از موارد، درک درست از شخصیت متهم و سوابق کیفری و شرایط اجتماعی و روانی او می‌تواند مسیر صدور حکم را هموارتر و عادلانه‌تر کند. در همین راستا، پرونده شخصیت متهم به عنوان یکی از ابزارهای مهم قوه قضاییه برای تحقق دادرسی فردمحور و منصفانه، طراحی و اجرا شده است.

پرونده شخصیت، سندی مکمل برای پرونده کیفری محسوب می‌شود و حاوی اطلاعات جامعی از متهم است؛ از وضعیت خانوادگی، سوابق تحصیلی و شغلی گرفته تا وضعیت پزشکی، روان‌پزشکی و سوابق کیفری. هدف از تشکیل این پرونده، ارائه تصویری دقیق‌تر از متهم به مقام قضایی است تا تصمیم نهایی را، نه صرفاً مبتنی بر جرم ارتکابی، بلکه با در نظر گرفتن ویژگی‌ها و شرایط فردی، اتخاذ کند.

شخصیت مرتکب جرم که مبنای تعیین کیفر در حقوق جزای امروزی است، نه تنها باعث می‌شود که مجازات هر شخص متناسب با شخصیت وی تعیین شود بلکه در بسیاری از موارد نیز، استفاده هدفمند از نهادهای ارفاقی، اعمال تخفیف، اعطای آزادی مشروط یا تعیین مجازات‌های جایگزین حبس و نظایر آن نسبت به وی در گرو داده‌های موجود در پرونده شخصیت و با ملاحظه اموری همچون وضعیت و سابقه او است.

درواقع هدف اولیه از اعمال مجازات، اصلاح بزهکاران و اجرای عدالت است و بدیهی است که ویژگی های اخلاقی و خصوصیات روحی و جسمی فرد بزهکار که در پرونده شخصیت وی منعکس شده می‌تواند بر تعیین نوع و میزان کیفر تاثیرگذار باشد، موضوعی که تحت عنوان «فردی کردن مجازات» از آن یاد می‌شود. درواقع تشکیل پرونده شخصیت زمینه آن است که قاضی در عین رعایت قانون بتواند مجازات موثری تعیین کند که موجب اصلاح مجرم و مانع تکرار جرم گردد.

اگرچه تشکیل پرونده شخصیت برای همه متهمان الزامی نیست و قانون‌گذار فقط در موارد خاصی، تهیه آن را اجباری دانسته است اما در یک نگاه کلی، نمادی از گام بلند عدلیه به سوی قضاوتی انسانی‌تر، علمی‌تر و عادلانه‌تر است؛ قضاوتی که به جای صدور احکام کلیشه‌ای و یکسان برای افراد متفاوت، تلاش می‌کند برای هر پرونده، حکمی خاص صادر کند.

پرونده شخصیت متهم

گامی به‌سوی عدالت فردمحور

۲. پرونده شخصیت شامل چه اطلاعاتی است؟

- وضعیت اجتماعی
- وضعیت خانوادگی
- سوابق فردی
- وضعیت اقتصادی
- وضعیت شغلی
- وضعیت تحصیلی
- وضعیت روان‌پزشکی
- وضعیت پزشکی
- سوابق کیفری

منابع اطلاعات:

مصاحبه، مددکار اجتماعی، استعلام‌ها، گزارش پزشکی و روان‌پزشکی، سوابق ثبتی و تحقیق محلی (در صورت لزوم)

۳. در چه تصمیماتی استفاده می‌شود؟

- تعیین قرار تأمین کیفری و نظارت قضایی
- ترک تعقیب، تعلیق تعقیب، بایگانی پرونده و ارجاع به میانجی‌گری
- صدور حکم و تعیین نوع مجازات متناسب به‌ویژه برای اطفال و نوجوانان
- اعمال تخفیف (تعلیق یا تبدیل) یا تشدید مجازات
- اعمال و متناسب‌سازی مجازات‌های جایگزین حبس
- استفاده از نهادهای ارفاقی، تعویق صدور حکم، تعلیق اجرای مجازات، آزادی مشروط، نظام نیمه آزادی و پیش‌بند عفو
- اعمال ماده ۱۱۰ قانون مجازات اسلامی در جرایم حدی و قصاص ارتکاب توسط افراد باع کمتر از ۱۸ سال
- سایر مواردی که قانون بر اساس وضعیت متهم، اتخاذ تصمیم را لازم دانسته است.

مبنای قانونی:

ماده ۲۱ آیین دادرسی کیفری

پرونده شخصیت، مجموعه‌ای از اطلاعات فردی، خانوادگی اجتماعی، پزشکی و روان شناختی متهم است که در کنار پرونده قضایی برای تصمیم‌گیری عادلانه و متناسب مورد استفاده قرار می گیرد

۱. در چه پرونده‌هایی الزامی است؟

تشکیل پرونده شخصیت مطابق قانون، برای این متهمان الزامی است:

۱. متهمان به جرائم دارای مجازات سلب حیات

۲. متهمان به جرائم دارای مجازات قطع عضو

۳. متهمان به جرائم دارای مجازات حبس ابد

۴. متهمان به جرائم تعزیری درجه ۲ و بالاتر

۵. متهمان به جنایات عمدی علیه تمامیت جسمانی با بیش از یک عضو به‌کامل

۶. اطفال و نوجوانان متهم به جرائم تعزیری درجه ۶ و بالاتر

مبنای قانونی:
مواد ۲۰۳ و ۲۸۵ قانون آیین دادرسی کیفری و ماده ۲ آیین‌نامه دستورالعمل

فواید تشکیل پرونده شخصیت

استفاده قاضی در تصمیم قضایی متناسب ← ثبت اطلاعات و تکمیل پرونده ← معاینات و ارزیابی پزشکی و روان‌پزشکی ← استعلامات اجتماعی، بزشکی وتحقیق محلی (در صورت لزوم) ← مصاحبه مددکار اجتماعی ← تشکیل پرونده در سامانه ← دستور مقام قضایی ← تفهیم اتهام به متهم

دسترسی متهم و وکیل به محتوای پرونده شخصیت خود
حق دسترسی و اطلاع‌رسانی دارند.

سامانه الکترونیکی:
تشکیل، ثبت و تبادل اطلاعات در سامانه تامین قوه قضائیه صورت می‌گیرد.

محرمانگی:
محتویات پرونده شخصیت محرمانه است و در ترسیم متهم موضوع پرونده ممنوع می‌باشد.

قوه قضائیه

راهبرد

ولایت

فصل چهارم

تسهیل دسترسی مردم به خدمات قضایی

دسترسی آسان، سریع و کم‌هزینه به خدمات قضایی، یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های تحقق عدالت و رضایت عمومی از نظام قضایی است. با این حال، در سال‌های گذشته، مراجعات مکرر حضوری، صف‌های طولانی، محدودیت دسترسی در برخی مناطق، پیچیدگی فرایندها و زمان‌بر بودن دریافت خدمات قضایی، از جمله چالش‌هایی بود که بسیاری از مردم در مواجهه با دستگاه قضایی تجربه می‌کردند.

قـوه قضاییـه بـا هـدف کاهـش ایـن مشـکلات و در چارچـوب سـند تحـول و تعالـی، رویکـرد «خدمـات قضایی هوشـمند و در دسـترس» را در دسـتور کار قرار داد.

در سـال‌های اخیـر، مجموعـه‌ای از اقدامـات فناورانه و تحول‌آفریـن، نحـوه دریافـت خدمات قضایی توسـط مـردم را متحـول کـرده اسـت. اقداماتی که بخشـی از آن‌ها مراجعات حضوری را به حداقل رسـانده، بخشـی دیگـر زمـان دریافـت خدمـات را به‌طـور چشـمگیری کاهـش داده و برخی نیـز امکان بهره‌منـدی گروه‌های جدیـدی از مـردم، از جملـه ایرانیـان خارج از کشـور، از خدمـات قضایی را فراهم سـاخته اسـت.

در ایـن فصل، روایتـی مسـتند از مهم‌تریـن اقدامات قـوه قضاییه در مسـیر تسـهیل دسترسـی مـردم به خدمـات قضایـی ارائه می‌شـود

گواهی عدم سوءپیشینه

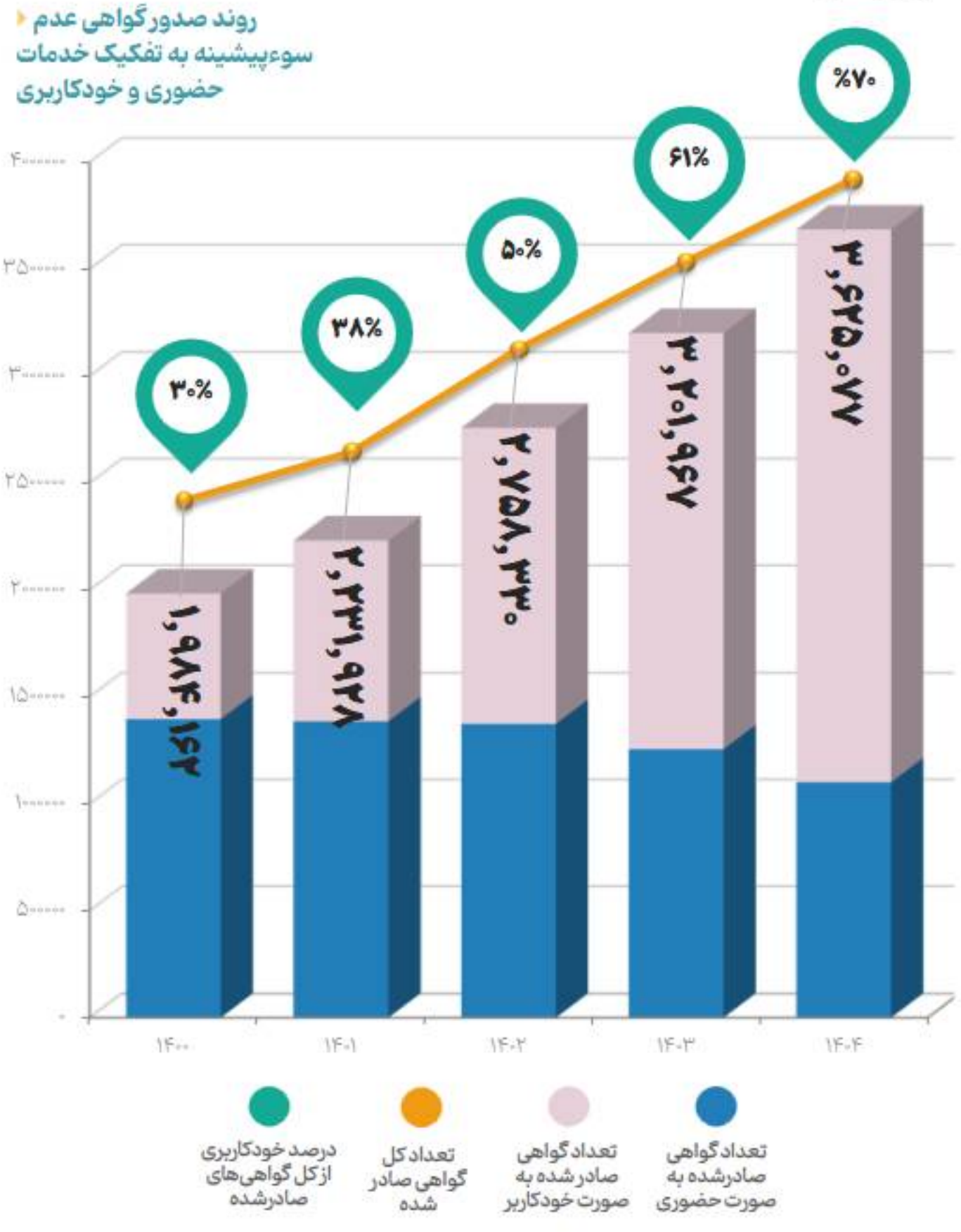
از صف‌های طولانی تا صدور در کمتر از یک روز

تا همین چند سال پیش، صدور گواهی سوءپیشینه یکی از فرآیندهای پرزحمت و زمان‌بر برای مردم بود. صف‌های طولانی، مراجعات متعدد به مراجع قضایی، و انتظار چندروزه یا حتی چند هفته‌ای برای دریافت یک برگ گواهی، تجربه‌ای آشنا برای میلیون‌ها نفر از متقاضیان این خدمت بود؛ خدمتی که نقش حیاتی در اشتغال، مهاجرت، استخدام و بسیاری از فرآیندهای اجتماعی دارد.

اما از سال ۱۳۹۹، مرکز آمار و فناوری اطلاعات قوه قضاییه، با تکیه بر سیاست‌های سند تحول و با هدف تسهیل دسترسی مردم به خدمات پایه قضایی، فرآیند صدور گواهی سوءپیشینه را وارد مسیر هوشمندسازی و تحول دیجیتال کرد. امروز، دیگر نه از صف‌های انتظار خبری هست و نه از سردرگمی مردم در ادارات مختلف. صدور گواهی سوءپیشینه، به عنوان یکی از پرمراجعه‌ترین خدمات قضایی، اکنون به الگویی از تحول در ارائه خدمات الکترونیک قضایی بدل شده است.

بر اساس آمارهای رسمی، در فاصله سال‌های ۱۴۰۰ تا پایان ۱۴۰۴، بیش از ۱۳.۸ میلیون گواهی عدم سوءپیشینه درکشور صادر شده است. بررسی روند ارائه این خدمت نشان می‌دهد که، سهم خدمات خودکاربری از کل گواهی‌های صادرشده نیز از ۳۰ درصد در سال ۱۴۰۰ به بیش از ۷۰ درصد در سال ۱۴۰۴ رسیده است؛ روندی که نشان می‌دهد بخش عمده این خدمت، از مراجعات سنتی و حضوری به بسترهای هوشمند و غیرحضوری منتقل شده است. این تغییرات در نمودار زیر به‌خوبی قابل مشاهده است.

روند صدور گواهی عدم سوءپیشینه به تفکیک خدمات حضوری و خودکاربری

علاوه بر توسعه خدمات غیرحضوری، سرعت پاسخ‌دهی به درخواست‌ها نیز به‌طور محسوسی بهبود یافته است.

■ میانگین زمان پاسخ‌دهی به درخواست‌های صدور گواهی عدم سوءپیشینه که در سال ۱۴۰۰ حدود ۱۰۹ ساعت بود، در سال ۱۴۰۴ به حدود ۲۰ ساعت کاهش یافته است؛ موضوعی که بیانگر ارتقای زیرساخت‌های فنی، ساده‌سازی فرآیندها و افزایش بهره‌وری در ارائه خدمات قضایی است. این روند کاهشی در تصویر قابل مشاهده است.

روند کاهش میانگین زمان پاسخ‌دهی به درخواست گواهی عدم سوءپیشینه

کاهش زمان صدور گواهی عدم سوء پیشینه به ۲۰ ساعت

خودکاربری خدمات قضایی

تا پیش از توسعه خدمات خودکاربری، انجام بسیاری از امور قضایی مستلزم مراجعه حضوری به دفاتر خدمات الکترونیک قضایی بود. حتی برای ثبت یک لایحه، اظهارنامه یا برخی درخواست‌های ساده قضایی نیز کاربران ناچار بودند به‌صورت حضوری مراجعه کنند؛ موضوعی که علاوه بر صرف زمان و هزینه، موجب افزایش رفت‌وآمدهای غیرضروری و ازدحام در دفاتر خدمات قضایی می‌شد. این مسئله برای وکلا، کارشناسان و افرادی که دارای دانش حقوقی بودند، بیشتر به چشم می‌آمد؛ زیرا با وجود آشنایی کامل با فرآیندهای قضایی، همچنان برای انجام امور حرفه‌ای خود وابسته به مراجعه حضوری بودند.

درراستای تسهیل دسترسی مردم به خدمات قضایی و توسعه خدمات هوشمند، مرکز آمار و فناوری اطلاعات قوه قضاییه امکان «خودکاربری خدمات قضایی» را در درگاه خدمات الکترونیک قضایی به نشانی adliran.ir فراهم کرد. بر اساس این سازوکار، کاربران می‌توانند بدون نیاز به مراجعه حضوری، بخشی از خدمات قضایی را مستقیماً از طریق سامانه‌های الکترونیکی دریافت و ثبت کنند.

خودکاربری‌ها

ارائه خدمات قضایی آسان و رایگان غیرحضوری

خودکاربری مراجعین حرفه‌ای

وکلا، کارشناسان رسمی و نمایندگان حقوقی دستگاه‌های اجرایی کشور

انجام امور مربوط به طرح و پیگیری پرونده

بدون مراجعه به دفاتر الکترونیک یا محاکم قضایی

۴۰۰,۰۰۰

نفر دارنده خودکاربری، وکلا، نمایندگان حقوقی دستگاه‌ها و دارندگان دانش حقوقی

۱ کاهش مراجعه حضوری

۲ کاهش اطاله دادرسی

۳ تسریع فرآیندها

۴ ۲۴ ساعته و شبانه‌روزی

۵ بدون محدودیت جغرافیایی

این خدمات، طیف متنوعی از کاربران را پوشش می‌دهد و برای گروه‌های مختلف طراحی شده است؛ از جمله اشخاص حقیقی، اشخاص حقوقی، وکلا و کارشناسان، افراد دارای دانش حقوقی و مقامات قضایی. در میان گروه‌های مختلف استفاده‌کننده از خدمات خودکاربری، وکلا و کارشناسان رسمی از مهم‌ترین کاربران این خدمات محسوب می‌شوند. در حال حاضر، **همه خدمات موردنیاز وکلا و کارشناسان رسمی** به‌صورت الکترونیکی ارائه می‌شود؛ موضوعی که علاوه بر تسهیل فعالیت حرفه‌ای این گروه، موجب کاهش مراجعات حضوری، تسریع فرآیندهای قضایی و افزایش بهره‌وری در ارائه خدمات قضایی شده است.

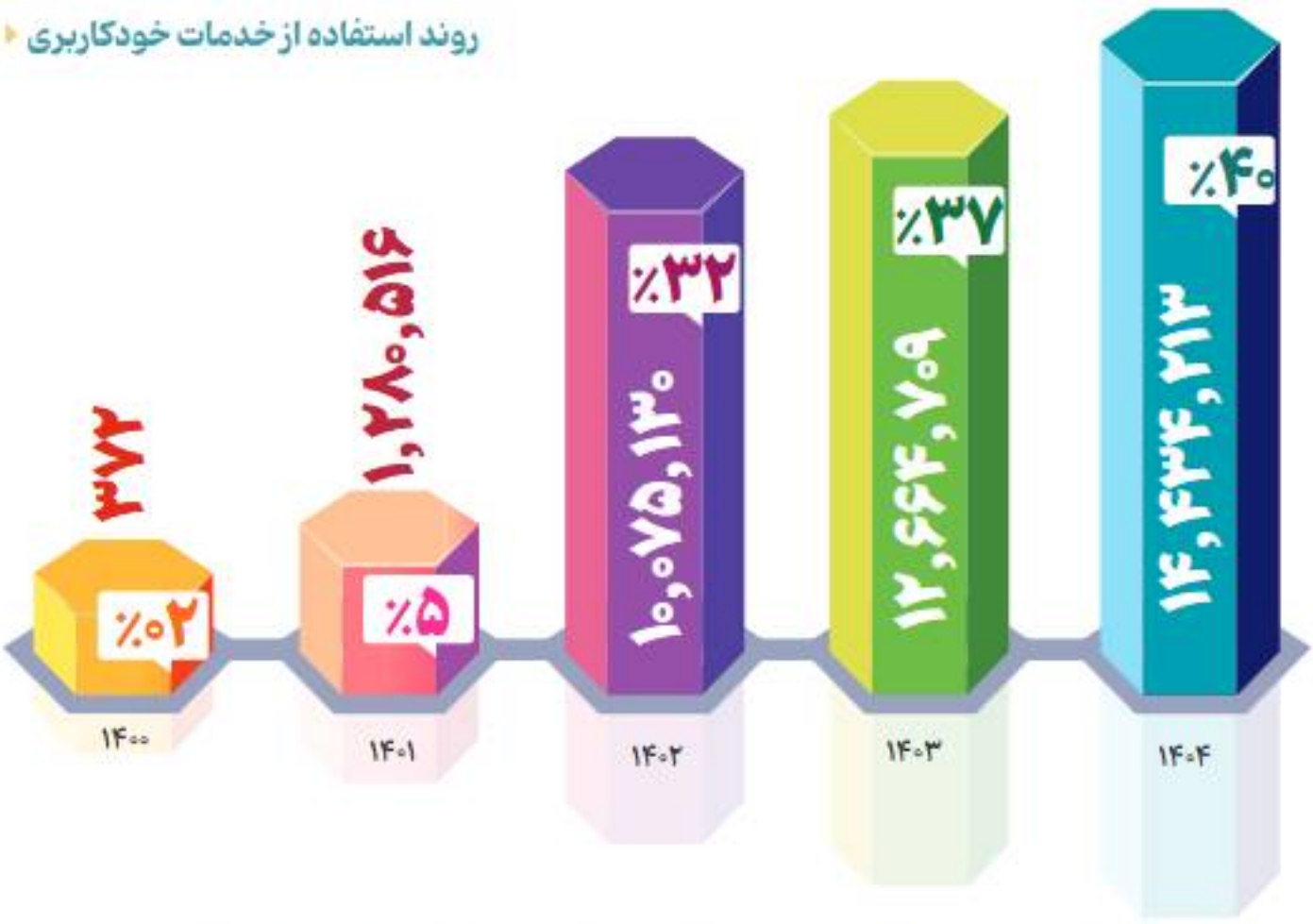
در بخش خدمات مربوط به اشخاص حقیقی نیز امکان انجام مستقیم برخی خدمات پرکاربرد قضایی فراهم شده است؛ خدماتی مانند ثبت اظهارنامه، ثبت لایحه، ثبت شکوائیه سرقت، ثبت دادخواست بدوی دیوان عدالت اداری، تجدیدنظرخواهی در دیوان عدالت اداری و اعتراض به آراء و تصمیمات مراجع اختصاصی اداری.

درکنار ارائه مستقیم خدمات به کاربران، زیرساخت‌های لازم برای فعالیت سکوها و پلتفرم‌های حقوقی و قضایی نیز توسعه یافته است تا این سکوها بتوانند با استفاده از خدمات الکترونیک قضایی، ابزارها و محصولات نوآورانه‌تری را در اختیار کاربران قرار دهند. این رویکرد، زمینه شکل‌گیری تدریجی زیست‌بوم خدمات حقوقی دیجیتال را در کشور فراهم کرده و امکان ارائه تجربه‌های متنوع‌تر و تخصصی‌تر را برای کاربران به وجود آورده است.

■ **بررسی آمارهای رسمی نشان می‌دهد استقبال از خدمات خودکاربری طی سال‌های اخیر رشد قابل توجهی داشته است تعداد لوایح، دادخواست‌ها و شکوائیه‌های ثبت‌شده از طریق خودکاربری از تنها ۳۷۲ مورد در سال ۱۴۰۰ به بیش از ۱۴ میلیون مورد در سال ۱۴۰۴ رسیده است. که حدود ۴۰ درصد از کل لوایح ثبت‌شده کشور را شامل می‌شود.**

روند استفاده از این خدمت که در نمودار زیر قابل مشاهده است، نشان می‌دهد کاربران به‌تدریج استفاده مستقیم از خدمات الکترونیک قضایی را جایگزین مراجعه حضوری کرده‌اند.

روند استفاده از خدمات خودکاربری

■ **امروز خودکاربری خدمات قضایی را می‌توان یکی از مهم‌ترین جلوه‌های توسعه «قضای هوشمند» دانست؛ مسیری که در آن، مردم، وکلا و سایر کاربران حرفه‌ای می‌توانند بخشی از خدمات قضایی را سریع‌تر، ساده‌تر و بدون واسطه دریافت کنند و وابستگی به مراجعات حضوری نیز به‌تدریج کاهش یابد.**

ایرانیان خارج ازکشور

- دریافت غیرحضوری شناسه قضایی ثنا
- امکان دسترسی به درگاه ملی خدمات الکترونیک
- حضور مجازی در جلسات رسیدگی
- انعقاد قرارداد الکترونیک وکالت

خودکاربری خدمات قضایی برای ایرانیان خارج ازکشور

تا پیش از توسعه خدمات الکترونیکی قضایی، ارتباط ایرانیان خارج ازکشور با دستگاه قضایی جمهوری اسلامی ایران با چالش‌هایی جدی همراه بود. بعد مسافت، نیاز به حضور فیزیکی برای ثبت‌نام در سامانه ثنا، نداشتن شماره همراه داخلی، و دشواری در دریافت ابلاغیه‌ها، باعث شده بود بسیاری از هم‌وطنان برای پیگیری امور حقوقی خود، ناچار به سفرهای پرهزینه یا استفاده از واسطه‌هایی شوند که گاه روند رسیدگی را مختل می‌کرد.

امروز اما با تمرکز قوه قضاییه بر هوشمندسازی و تسهیل دسترسی عمومی به عدالت، سامانه «ثنا» به ابزاری کارآمد برای ایرانیان خارج‌نشین تبدیل شده است. با فراهم شدن امکان ثبت‌نام غیرحضوری و اجرای فرآیند احراز هویت برخط، کاربران می‌توانند بدون نیاز به مراجعه حضوری، صرفاً با چند کلیک ساده، به مجموعه‌ای از خدمات قضایی دسترسی پیدا کنند.

این خدمات شامل دریافت آنی ابلاغیه‌ها، ثبت دادخواست، پیگیری پرونده، صدور گواهی سوءپیشینه، طرح شکایت، و حتی شرکت در جلسات دادرسی آنلاین می‌شود. خدماتی که پیش‌تر تنها از طریق حضور در کشور ممکن بود، اکنون با استفاده از زیرساخت‌های نوین فناوری و همکاری شرکت‌های دانش‌بنیان، در دسترس ایرانیان در هر نقطه‌ای از جهان قرار گرفته است.

یکی از موانع مهم، الزام به داشتن شماره همراه ایرانی بود که با اتصال سامانه ثنا به پیام‌رسان‌های داخلی برطرف شده است. طی سال‌های ۱۴۰۲ تا ۱۴۰۴ بالغ بر ۱۷۲٫۵۷۹ پیامک در راستای ارائه این خدمت به هم‌وطنان خارج از کشور ارسال شده است.

۱۰۶۵۱۱
کاربر در آی‌گپ

۶۶۰۶۸
کاربر در گپ

حرکت به سوی عدالت هوشمند؛
توسعه محصولات مبتنی بر هوش مصنوعی

تحولات سریع فناوری در سال‌های اخیر، شیوه ارائه خدمات در بسیاری از حوزه‌های حکمرانی را دگرگون کرده است. در چنین شرایطی، دستگاه قضایی نیز برای تسهیل دسترسی مردم به عدالت و افزایش سرعت و دقت در ارائه خدمات قضایی، ناگزیر از بهره‌گیری گسترده‌تر از ابزارهای فناورانه و به‌ویژه ظرفیت‌های هوش مصنوعی است. استفاده از این فناوری‌ها، تنها یک انتخاب فناورانه نیست؛ بلکه ضرورتی است برای پاسخ‌گویی مؤثرتر به نیازهای روزافزون جامعه و مدیریت حجم گسترده خدمات حقوقی و قضایی.

با همین نگاه، مرکز آمار و فناوری اطلاعات قوه قضاییه در سال‌های اخیر تلاش کرده است مسیر توسعه ابزارهای هوشمند در حوزه خدمات قضایی را ساماندهی و هدایت کند. در این رویکرد، این مرکز علاوه بر توسعه زیرساخت‌های فناورانه، نقش تنظیم‌گر را نیز ایفا می‌کند تا فضای نوآوری در حوزه خدمات حقوقی به سمت تولید محصولاتی هدایت شود که بیشترین انطباق را با نیازهای واقعی مردم و دستگاه قضایی داشته باشند.

یکی از گام‌های مهم در این مسیر، ایجاد بستر همکاری با شرکت‌های فناور و دانش‌بنیان فعال در حوزه خدمات حقوقی و هوش مصنوعی بود. در این چارچوب، بیش از ۴۰ شرکت فعال در این حوزه مورد بررسی و ارزیابی قرارگرفتند و در نهایت هشت شرکت دانش‌بنیان که معیارهای فنی و تخصصی لازم را احراز کرده بودند، برای همکاری انتخاب شدند. برای آنکه این شرکت‌ها بتوانند ابزارهای هوشمند متناسب با نیازهای واقعی نظام قضایی طراحی کنند، بیش از ۱ میلیون داده مرتبط با حوزه‌های حقوقی و قضایی در اختیار آنها قرار گرفت تا بتوانند سامانه‌های هوش مصنوعی خود را آموزش دهند و دقت و کارآمدی محصولات خود را افزایش دهند.

یکی از خروجی‌های این رویکرد، راه‌اندازی **بازوی هوشمند خدمات الکترونیک قضایی «عدل ایران» است.** این ربات در عمل به عنوان دستیار هوشمند کاربران عمل می‌کند و بخشی از خدمات پرکاربرد قضایی را در محیطی ساده و در دسترس در اختیار مردم قرار می‌دهد. از جمله امکانات این ابزار می‌توان به دریافت خودکار ابلاغیه‌های قضایی، استعلام اعتبار معاملاتی و ممنوع‌المعامله بودن اشخاص، پرداخت قبوض قضایی و پاسخ‌گویی به پرسش‌های متداول حقوقی و قضایی اشاره کرد. چنین خدماتی باعث می‌شود کاربران بدون نیاز به جست‌وجوی گسترده در سامانه‌های مختلف، سریع‌تر به اطلاعات و خدمات مورد نیاز خود دسترسی پیدا کنند.

راهنمای هوشمند قضایی

توجه:
«راهنمای هوشمند قضایی با استفاده از هوش مصنوعی و توسط شرکت‌های فناور ایجاد شده است تا به کاربران در حل مسائل حقوقی کمک کند. ممکن است اطلاعات دریافتی کامل نباشد لذا پاسخ‌ها قطعی نبوده و مسئولیت استفاده از آن بر عهده کاربران است.»

هزارگذر | بله | دادنو

آداد | دادیار | بوف

روبووکیل | وکیل شریف

- **درکنار این اقدام، راهنمای هوشمند قضایی نیز به عنوان یکی دیگر از محصولات مبتنی بر هوش مصنوعی توسعه یافته است. هدف از طراحی این ابزار، کمک به شهروندان برای شناخت بهتر مسیرهای حقوقی و انتخاب آگاهانه‌تر در پیگیری مطالبات قانونی است. این راهنمای هوشمند می‌تواند با دریافت اطلاعات اولیه از کاربر، موضوع حقوقی او را تحلیل کرده و مسیرهای ممکن برای پیگیری موضوع را پیشنهاد دهد.**

پایان صف‌های طولانی با نوبت‌دهی آنلاین

در گذشته، یکی از چالش‌های جدی مراجعان به دستگاه قضایی، دریافت نوبت برای مراجعه به واحدهای قضایی و دیوان عدالت اداری بود. صف‌های طولانی، ایجاد رویه‌های غیررسمی برای اخذ نوبت، نابرابری در دسترسی به خدمات و اتلاف گسترده وقت شهروندان از جمله پیامدهای این وضعیت بود. بسیاری ناچار بودند ساعت‌ها پیش از آغاز وقت اداری در محل حاضر شوند و حتی در پایان روز نیز موفق به دریافت نوبت نمی‌شدند.

در پاسخ به این مشکل بنیادین، مرکز آمار و فناوری اطلاعات قوه قضائیه از سال ۱۳۹۹، سامانه نوبت‌دهی الکترونیکی را از طریق درگاه ملی خدمات الکترونیک قضایی adliran.ir و در بستر سامانه خودکاربری راه‌اندازی کرد. این سامانه به شهروندان امکان می‌دهد، پس از ثبت‌نام در سامانه ثنا و در صورت داشتن پرونده قضایی، بدون مراجعه حضوری و براساس زمان‌بندی مجاز اعلامی از سوی مراجع قضایی، نسبت به تعیین وقت مراجعه به واحدهای قضایی اقدام کنند.

اجرای این سامانه، ضمن حذف صف‌های فیزیکی و کاهش احتمال بروز فساد، موجب شفافیت بیشتر، مدیریت هوشمند مراجعات، و افزایش کارآمدی در خدمات قضایی شد. درحال حاضر، به‌طور میانگین، امکان دریافت نوبت درکمتر ازهفت روزکاری فراهم شده است.

▪ آمارهای ثبت شده در سامانه نوبت دهی الکترونیکی نیز نشان‌دهنده استقبال گسترده مردم از این خدمت در سال‌های اخیر است.

تعداد نوبت‌های ثبت‌شده ازحدود ۳ میلیون نوبت درسال ۱۴۰۰ به بیش از ۴.۳ میلیون نوبت در سال ۱۴۰۴ افزایش یافته است. در مجموع، تا پایان سال ۱۴۰۴ بیش از۱۷.۵ میلیون نوبت الکترونیکی ازطریق این سامانه ثبت شده است. این روند، که درنمودارزیرقابل مشاهده است، نشان می‌دهد نوبت‌دهی الکترونیکی به یکی اززیرساخت‌های اصلی مدیریت مراجعات قضایی درکشورتبدیل شده و نقش مهمی درتسهیل دسترسی مردم به خدمات قضایی ایفاکرده است.

تعداد نوبت‌دهی الکترونیکی قضایی

اجرای قانون تسهیل صدور مجوزهای کسب و کار

دسترسی آسان و گسترده مردم به خدمات تخصصی حقوقی، نقش مهمی در افزایش آگاهی حقوقی، کاهش اختلافات و تسهیل پیگیری امور قضایی دارد. در سال‌های گذشته یکی از چالش‌های مطرح در این حوزه، محدود بودن مسیر ورود به برخی مشاغل حقوقی و قضایی و وجود سازوکارهایی بود که در عمل ظرفیت پذیرش را محدود می‌کرد. این وضعیت موجب شده بود تا تعداد ارائه‌دهندگان خدمات حقوقی متناسب با نیاز جامعه افزایش نیافته و در نتیجه دسترسی مردم به این خدمات با دشواری‌هایی همراه شود.

در همین راستا، با تصویب قانون تسهیل صدور مجوزهای کسب‌وکار در سال ۱۴۰۱ ، رویکرد تازه‌ای در حوزه صدور مجوزهای حرفه‌ای شکل گرفت؛ رویکردی که هدف آن شفاف‌سازی فرآیندها، حذف امضاهای طلایی، ایجاد رقابت سالم و حذف محدودیت‌های غیرضرور در مسیر ورود افراد واجد صلاحیت به مشاغل تخصصی بود. بر اساس این قانون، تمام مراحل صدور مجوز برای مشاغل مختلف باید از طریق درگاه ملی مجوزهای کسب‌وکار به نشانی mojavez.ir انجام شود. قوه قضاییه نیز در چارچوب اجرای این قانون، اصلاح فرآیند پذیرش در طیفی از مشاغل مرتبط با نظام عدالت را در دستور کار قرار داد.

در نتیجه اجرای قانون تسهیل صدور مجوزهای کسب‌وکار، مرکز وکلا، کارشناسان رسمی و مشاوران خانواده قوه قضائیه طی سال‌های ۱۴۰۲ تا ۱۴۰۴ در مجموع هفت دوره آزمون برگزار کرد که شامل سه دوره آزمون وکالت، سه دوره آزمون کارشناسی رسمی دادگستری و یک دوره آزمون مشاوره خانواده بود. حاصل این فرایند، پذیرش دست‌کم ۴۲ هزار و ۳۱۸ نفر وکیل، ۲۴ هزار و ۸۶۷ نفر کارشناس رسمی دادگستری و یک هزار و ۲۹۴ نفر مشاور خانواده بود.

در این چارچوب، تاکنون ۲ دوره آزمون دفاتر خدمات الکترونیک قضایی و ۶ دوره آزمون تخصصی سردفتری و دفتریاری، برگزار شده که در نتیجه آن بیش از ۸ هزار نفر در آزمون‌های سردفتری اسناد رسمی، ۶۴۹ نفر در آزمون‌های سردفتری ازدواج و طلاق و ۶۰۶ نفر در آزمون‌های دفتریاری پذیرش شده اند.

- **حاصل این فرایند تا زمان تهیه این گزارش، صدور ۵ هزار و ۴۸۹ مجوز سردفتری اسناد رسمی، ۱۶۰ مجوز سردفتری ازدواج و طلاق و ۲۰۵ مجوز دفتریاری دفاتر اسناد رسمی بوده است. همچنین تعداد دفاتر اسناد رسمی کشور از ۸ هزار و ۱۷۶ دفتر در سال ۱۴۰۲ به ۱۳ هزار و ۶۶۵ دفتر افزایش یافته که نشان‌دهنده رشد ۶۷ درصدی ظرفیت ارائه خدمات ثبتی در کشور است.**

قوه قضائیه

راهبرد

ولایت

فصل پنجم

حمایت از اطفال و نوجوانان و اصلاح زندانیان

زنـــدان و مجـــازات، اگرچه بخشی اجتناب‌ناپذیر از نظام عدالت کیفری‌اند، اما کارکرد آن‌ها در نگاه تحولی، صرفاً تنبیه نیست، بلکه بستری برای بازسازی زندگی انسان است. در سال‌های اخیر، دستگاه قضایی با نگاهی نو به مقوله «عدالت اجتماعی»، مجموعه‌ای از سیاست‌ها و اقدامات تحولی را در دســـتور کار قرار داده که نه‌تنها حقوق زندانیان را در بستر قانون صیانت می‌کند، بلکه زمینه بازگشت مؤثر آنان به جامعه را نیز فراهم می‌ســـازد و به آن‌ها این امکان را می‌دهد که علاوه بر جبران گذشـــته، با

یادگیری مهارت‌های حرفه‌ای و اجتماعی، بستری امن برای زندگی خود و خانواده‌شان فراهم سازند. این فرصت، علاوه بر کاهش احتمال تکرار جرم و بازگشت به زندان، به کاهش آسیب‌های اجتماعی و فرهنگی در میان خانواده زندانیان نیز کمک می‌کند.

این رویکرد حمایتی، به زندانیان و خانواده‌های آنان محدود نمانده و حمایت از اطفال و نوجوانان در معرض آسیب را نیز دربر گرفته است. در همین چارچوب، ایجاد و توسعه «مجتمع‌های شوق زندگی» با هدف تمرکز و هماهنگی خدمات قضایی، حمایتی و اجتماعی، زمینه‌ای برای حمایت مؤثرتر از کودکان و نوجوانان و پیشگیری از گسترش آسیب‌های اجتماعی آنان فراهم کرده است.

این فصل، روایتی است از بخشی از این اقدامات و تلاش‌ها برای حمایت از اطفال، اصلاح و بازپروری زندانیان و کاهش آسیب‌های اجتماعی پیرامون آنان.

مجتمع‌های شوق زندگی

کاهش آسیب‌های اجتماعی در سایه چتر حمایتی عدلیه

عدالت اجتماعی، زمانی تحقق می‌یابد که حتی ضعیف‌ترین اعضای جامعه نیز در چتر حمایت نظام حقوقی و قضایی قرار گیرند؛ زنان، اطفال و نوجوانان بی‌سرپرست یا بدسرپرست، یکی از آسیب‌پذیرترین گروه‌هایی هستند که در صورت غفلت، ممکن است قربانی زنجیره‌ای از آسیب‌های اجتماعی، روانی و حقوقی شوند. «مجتمع‌های شوق زندگی» نمادی از تعامل و هم افزایی میان دستگاه قضایی، سازمان بهزیستی، شهرداری، دستگاه‌های مختلف دولتی و موسسات غیردولتی، با هدف تجمیع نهادهای حمایتی در یک مکان و ساماندهی آسیب دیدگان اجتماعی است که به‌عنوان یکی از دستاوردهای تحول‌آفرین، الگویی نوین از حمایت همه‌جانبه را به نمایش گذاشته است.

رویکرد و هدف اصلی این مجتمع‌ها، که بر اساس تکالیف سند تحول قضائی و به منظور تسریع در ارائه خدمات اداری و قضائی به کودکان و نوجوانان تحت سرپرستی سازمان بهزیستی ایجاد شده‌اند، حفظ اطفال و نوجوانان در بستر خانواده است؛ خانواده‌ای که در غیاب خانواده زیستی، بتواند جایگزینی امن باشد.

به منظور تحقق این هدف و با رویکرد تسریع و تقویت نظارت قضایی در اجرای «قانون حمایت از اطفال ونوجوانان» اقدامات موثر ذیل صورت گرفته است :

- **تسهیل در واگذاری سرپرستی به خانواده های جایگزین مناسب از طریق متناسب‌سازی ضمانت‌های مالی، تسریع فرایند احراز صلاحیت سرپرست و همچنین تقویت نقش مددکاران اجتماعی برای تشخیص صلاحیت واگذاری**
- **تقویت نظارت قضایی بر فرایند شناسایی، پذیرش، نگهداری، حمایت و توانمند سازی اطفال و نوجوانان در معرض خطر**
- **متنوع‌سازی شیوه‌های سرپرستی از جمله نگهداری‌های موقت، سرپرستی توافقی و ارتقای ظرفیت امین موقت**

مجتمع شوق زندگی، برای اولین بار در سال ۱۴۰۰ در شهر مشهد تشکیل شد و با پیگیری‌های بعمل آمده طی سال‌های اخیر، این تعداد اکنون به ۲۷ مورد افزایش یافته است.گسترش این تجربه موفق در سطح کشور بر اساس اقتضائات هر منطقه و در نظر گرفتن ویژگی های بومی و آمایش سرزمینی، یکی از اهداف دستگاه قضائی در سالهای آتی است .

هم‌اکنون این مجتمع‌ها در استان‌هایی مانند ایلام(۴شعبه)، تهران (۳ شعبه)، خراسان رضوی(۲ شعبه)، خراسان جنوبی(۲شعبه)، قم، گلستان، فارس، خوزستان، البرز، زنجان، اصفهان، کرمانشاه، لرستان، خراسان شمالی، سیستان و بلوچستان، آذربایجان غربی، گیلان، مازندران ،یزد و مرکزی در حال فعالیت هستند. سمنان، هرمزگان، کرمان و قزوین نیز در آستانه راه‌اندازی این مراکز قرار دارند. همچنین با متنوع سازی شیوه های سرپرستی، زمان فرایند تعیین سرپرست یا امین موقت، از حدود ۲۰۰ روز به ۲۰ روز کاهش یافته است .

حمایت و رسیدگی به پرونده‌های اطفال و نوجوانان

کاهش فرآیند تعیین سرپرستی و یا امین موقت کودکان از ۲۰۰ روز به ۲۰ روز

خانواده زندانیان
زیر چتر حمایتی دستگاه قضایی

پوشش ۶۸ هزار و ۷۱۲ خانوار

تحت حمایت خدمات انجمن های حمایت اززندانیان درسال ۱۴۰۴

رشد ۹ درصدی نسب به سال قبل

حمایت از خانواده زندانیان
ترمیم آسیب‌های خاموش

حبس یک فرد، تنها مجازات یک شخص نیست؛ بلکه اگر سازوکارهای حمایتی وجود نداشته باشد می‌تواند به مجازات ناخواسته‌ای برای خانواده او نیز تبدیل شود، همسران، فرزندان و والدین زندانیان، در معرض طیف وسیعی از آسیب‌های اقتصادی، روانی و اجتماعی قرار می‌گیرند که می‌تواند چرخه فقر و جرم را بازتولید کند. با درک این واقعیت، قوه قضاییه در چارچوب سند تحول قضایی، حمایت از خانواده‌های زندانیان را به عنوان یکی از مأموریت‌های مهم خود، به منظور جلوگیری از گسترش تبعات اجتماعی حبس و تلاش برای حفظ کرامت خانواده‌های زندانیان، در دستورکار قرار داده است.

در این مسیر، انجمن‌های حمایت از زندانیان به‌عنوان بازوی عملیاتی دستگاه قضایی، نقشی محوری بر عهده دارند. این انجمن‌ها در سال‌های اخیر توانسته‌اند دامنه پوشش خود را به‌طور مستمر گسترش دهند؛ به‌گونه‌ای که تعداد خانواده‌های تحت پوشش از ۴۵ هزار و ۲۰۰ خانواده در سال ۱۴۰۰ به ۶۸ هزار و ۷۱۲ خانواده در سال ۱۴۰۴ رسیده است.

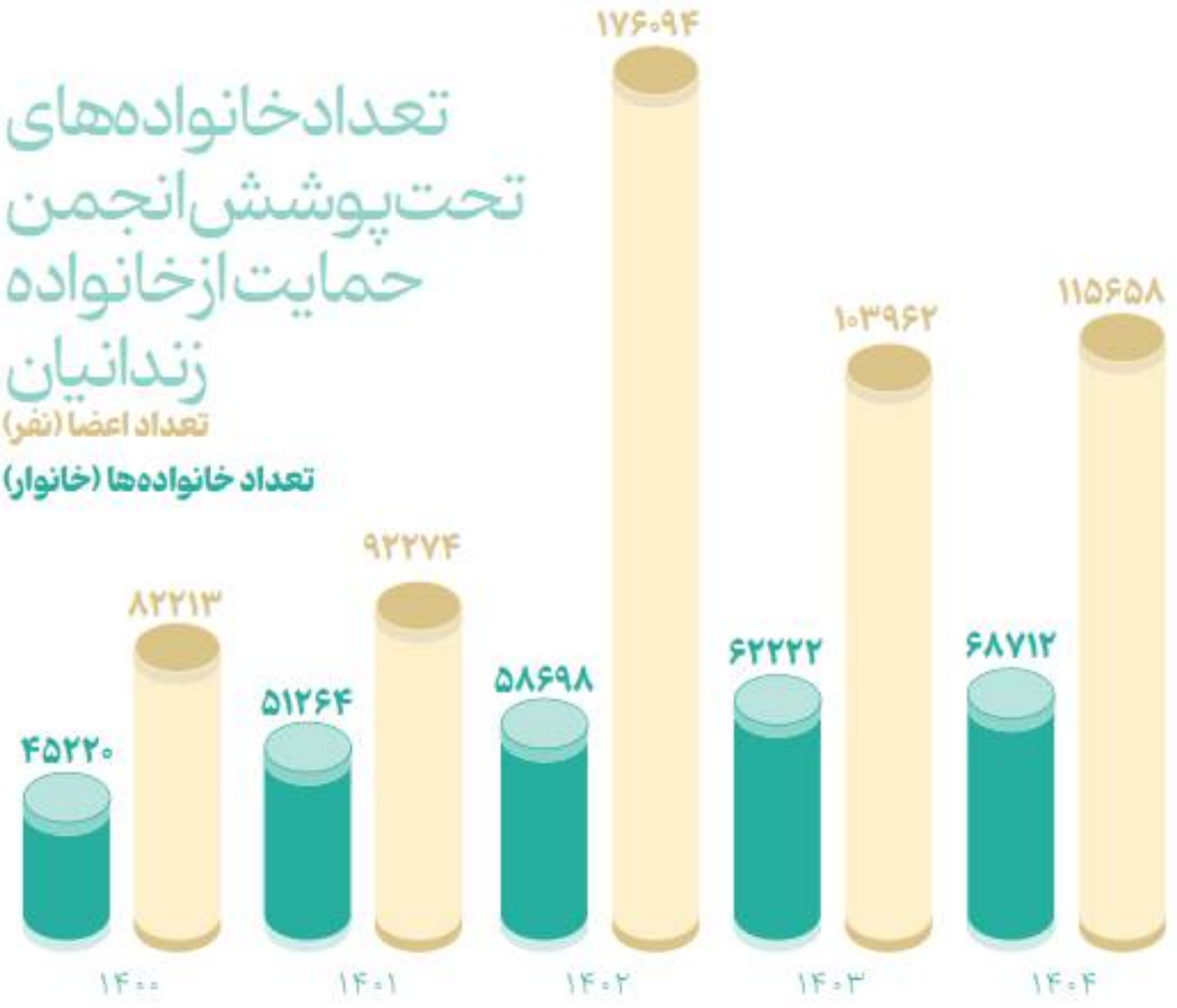
■ تعداد اعضای تحت پوشش این انجمن‌ها نیز از ۸۲ هزار و ۶۱۳ نفر در سال ۱۴۰۰ به ۱۱۵ هزار و ۶۵۸ نفر در سال ۱۴۰۴ افزایش یافته است. این روند نشان می‌دهد که حمایت از خانواده‌های زندانیان از یک اقدام محدود و مقطعی فراتر رفته و به یک شبکه حمایتی گسترده و پایدار تبدیل شده است.

حمایت از خانواده‌های زندانیان، صرفاً به پرداخت کمک‌های مالی محدود نیست؛ بلکه طیفی متنوع از خدمات آموزشی، فرهنگی، مشاوره‌ای، معیشتی و توانمندسازرا دربرمی‌گیرد. آموزش خانواده زندانیان با هدف کاهش آسیب‌های اجتماعی و ارتقای مهارت‌های زندگی، برگزاری فعالیت‌های فرهنگی و هنری برای حفظ پیوندهای اجتماعی و تقویت روحیه خانواده‌ها، ارائه خدمات حمایت و راهنمایی در مواجهه با مسائل حقوقی، روانی و معیشتی، فراهم‌سازی زمینه اشتغال و حرفه‌آموزی، و نیز پیگیری اخذ تسهیلات، از جمله مهم‌ترین اقداماتی است که در این حوزه دنبال شده است. تصویر زیر، بخشی از مهم‌ترین حمایت‌های هدفمند ارائه‌شده به خانواده‌های زندانیان در سال ۱۴۰۴ را نشان می‌دهد.

انواع حمایت‌های معیشتی و توانمندساز از خانواده‌های زندانیان در سال ۱۴۰۴

تعداد خانواده‌های تحت پوشش انجمن حمایت از خانواده زندانیان

انواع کمک‌ها به خانواده زندانیان

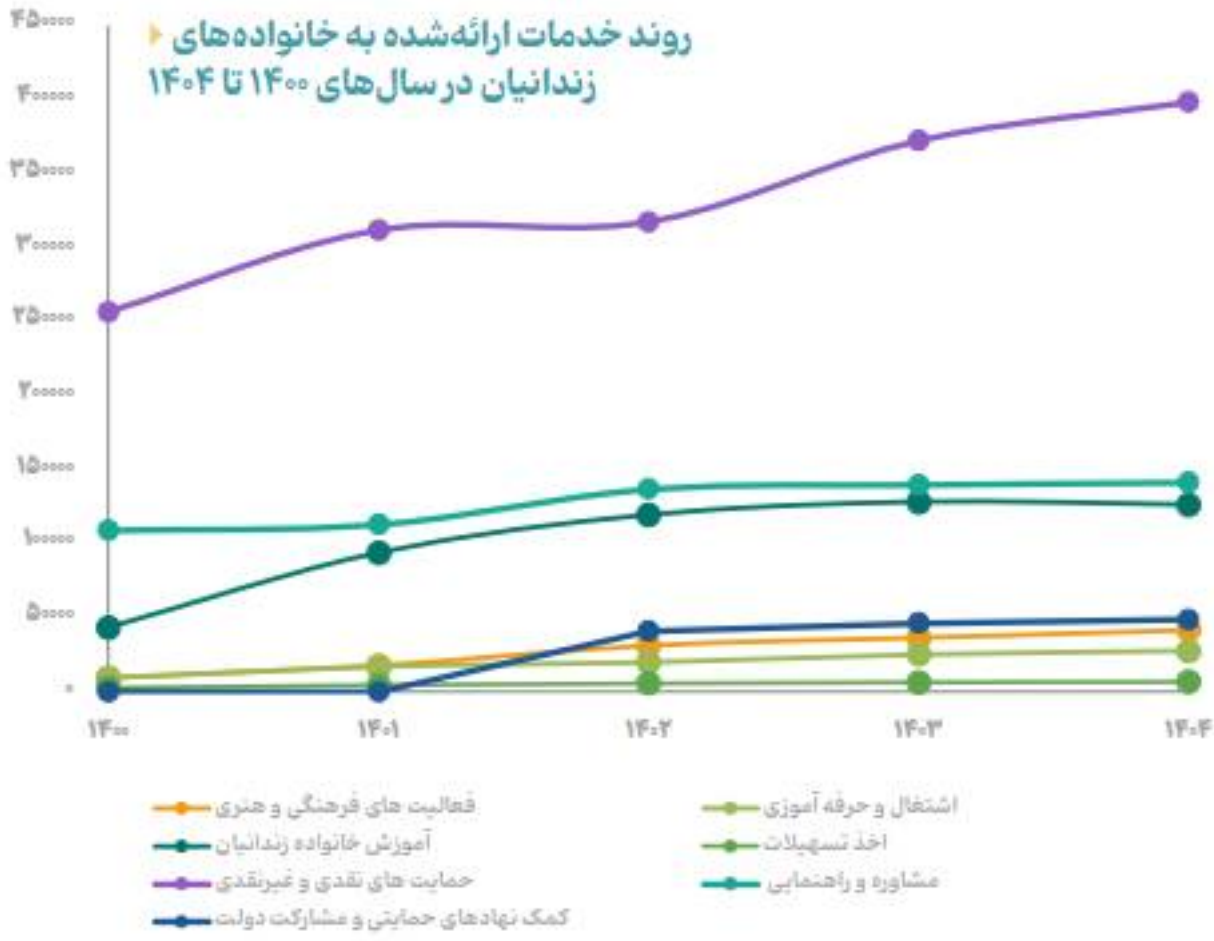
۳ هزار و ۵۷۸ نفر
تامین ابزار کار خانگی

۱۳ هزار و ۴۴۴ خانوار
پرداخت مستمری

۱ هزار و ۶۲ خانوار
تامین کالای اساسی

۱ هزار و ۲۴۷ خانوار
تامین ودیعه مسکن

آمارها نشان می‌دهد که دامنه این خدمات در سال‌های اخیر به‌طور قابل توجهی گسترش یافته است. روندها نشان می‌دهد که رویکرد قوه قضاییه در این حوزه، صرفاً بر جبران فوری مشکلات خانواده‌های زندانیان متمرکز نبوده، بلکه بر توانمندسازی، ارتقای تاب‌آوری خانوادگی و کاهش آسیب‌های ثانویه ناشی از حبس نیز استوار بوده است. روند تغییرات این خدمات در نمودار زیر نمایش داده شده است.

در کنار گسترش خدمات عمومی، بخشی از حمایت‌ها نیز به‌صورت هدفمند و معطوف به نیازهای معیشتی و توانمندساز خانواده‌ها ارائه شده است. در سال ۱۴۰۴، در مجموع ۳ هزار و ۵۷۸ مورد تأمین ابزار کار خانگی، ۱۳ هزار و ۴۴۴ مورد پرداخت مستمری به خانوارها، ۱ هزار و ۶۲ مورد تأمین کالای اساسی، و ۱ هزار و ۳۴۲ مورد تأمین ودیعه مسکن برای خانواده‌های زندانیان انجام شده است. همچنین ۱۰ هزار و ۴۳۱ خانواده به کمیته امداد معرفی شده‌اند و ۱ هزار و ۶۳۱ نفر از اعضای خانواده زندانیان نیز تحت آموزش‌های فنی و حرفه‌ای قرار گرفته‌اند. این ارقام نشان می‌دهد که سیاست حمایتی در این حوزه، علاوه بر کمک‌های فوری، بر پیوند دادن خانواده‌ها با نهادهای پشتیبان و ایجاد ظرفیت برای خوداتکایی و توانمندسازی نیز متمرکز بوده است. تصویر زیر، بخشی از مهم‌ترین حمایت‌های هدفمند ارائه‌شده به خانواده‌های زندانیان در سال ۱۴۰۴ را نشان می‌دهد.

اشتغال زندانیان
هر زندان یک کارگاه تولید

بسیاری از زندانیان پس از پایان محکومیت، در حالی به جامعه بازمی‌گردند که با از دست دادن شغل، کاهش مهارت، قطع ارتباط با بازار کار، فشارهای مالی، بدهی و برچسب اجتماعی مواجه‌اند. در چنین شرایطی، نبود شغل و درآمد پایدار می‌تواند زمینه بازگشت دوباره فرد به چرخه جرم را فراهم کند. از سوی دیگر، حبس یک فرد، به‌ویژه اگر سرپرست خانوار باشد، فقط زندگی خود او را تحت تأثیر قرار نمی‌دهد؛ بلکه خانواده او نیز با آسیب‌های معیشتی، روانی و اجتماعی روبه‌رو می‌شود. بنابراین، توجه به اشتغال زندانیان صرفاً یک اقدام حمایتی یا اقتصادی نیست، بلکه بخشی از سیاست اصلاح مجرم، کاهش آسیب‌های اجتماعی و پیشگیری از تکرار جرم است.

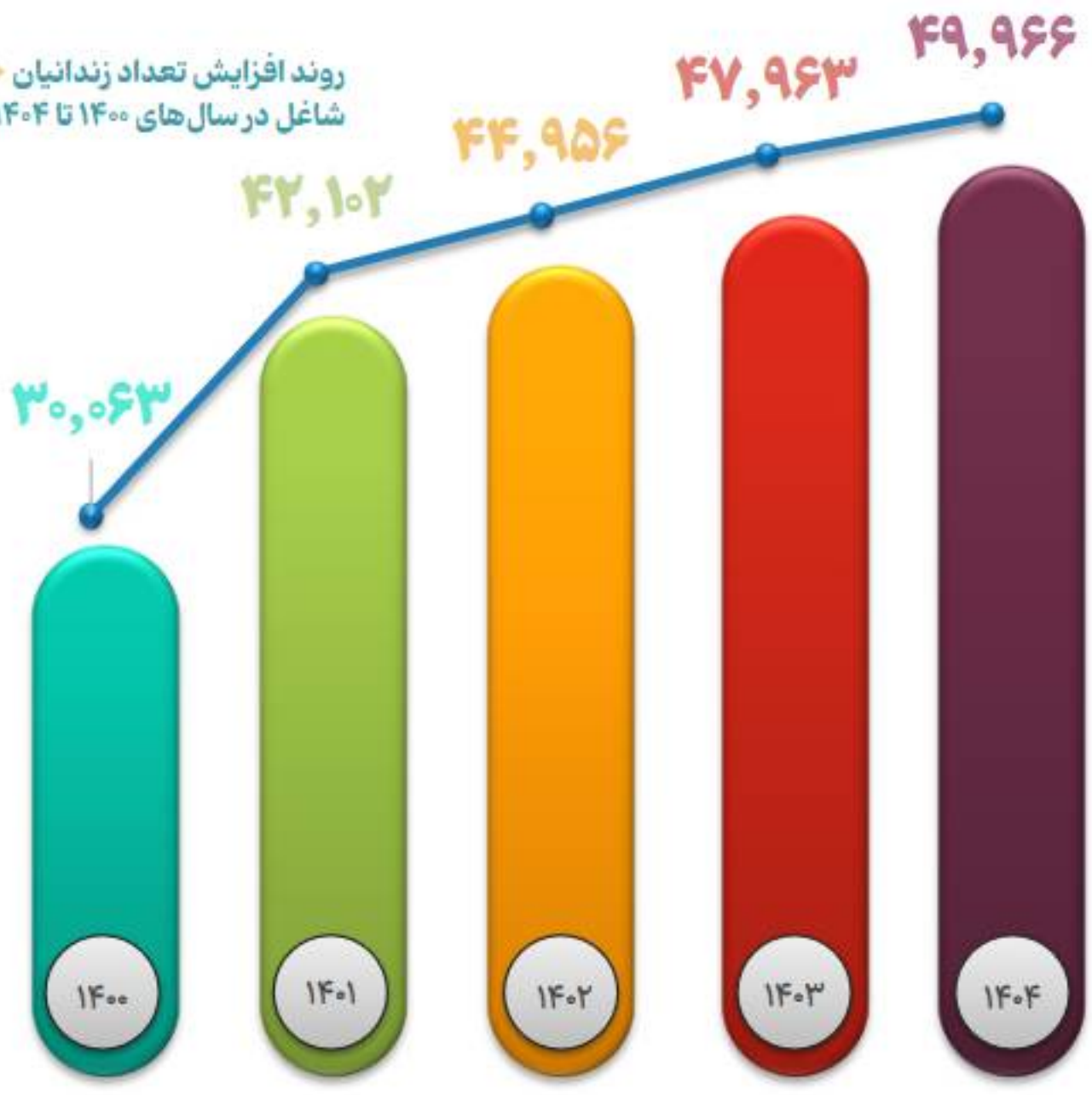
- بر همین اساس، در دوره تحول و تعالی قوه قضاییه، توسعه نظام اشتغال و حرفه‌آموزی زندانیان به‌عنوان یکی از مسیرهای اصلی بازاجتماعی‌کردن محکومان در دستور کار قرار گرفته است. در این رویکرد، زندانی در دوران تحمل کیفر از چرخه کار، مهارت و تولید جدا نمی‌شود؛ بلکه از طریق آموزش، کار و کسب درآمد، برای بازگشت مسئولانه به جامعه آماده می‌گردد. این سیاست، علاوه بر حفظ کرامت انسانی زندانی، می‌تواند بخشی از فشار معیشتی خانواده او را کاهش دهد و هزینه‌های اجتماعی و اقتصادی جرم و مجازات را برای جامعه کمتر کند.

اجرای این سیاست از مسیرهایی مانند ایجاد کارگاه‌های تولیدی در زندان‌ها، توسعه مدل‌های خوابگاه ـ کارگاه، به‌کارگیری زندانیان رأی‌باز در واحدهای تولیدی و خدماتی، آموزش مهارت‌های فنی‌وحرفه‌ای، حمایت از کارآفرینی پس از آزادی و همکاری بنیاد تعاون زندانیان با دستگاه‌های اجرایی و بخش خصوصی دنبال شده است. درنتیجه، زندان دیگر صرفاً محل نگهداری و اجرای کیفر نیست، بلکه می‌تواند به بستری برای توانمندسازی، مهارت‌آموزی و بازگشت سالم فرد به جامعه تبدیل شود.

درحال حاضر، اشتغال زندانیان با همکاری سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی، بنیاد تعاون زندانیان، نهادهای مردمی و شرکت‌های دولتی و خصوصی، درقالب‌هایی مانند اشتغال کارگاهی درون زندان، اشتغال نشسته یا خوداشتغالی داخل بندها و اشتغال در مراکز کارگاهی خارج از زندان توسعه یافته است. این تنوع در الگوهای اشتغال، امکان بهره‌مندی طیف گسترده‌تری از زندانیان را از فرصت‌های شغلی فراهم کرده و پیوند آنان با مهارت، تولید و درآمد را در دوران تحمل محکومیت تقویت کرده است.

■ بر اساس آمارهای موجود، تعداد زندانیان شاغل از ۳۰,۰۶۳ نفر در سال ۱۴۰۰ به ۴۹,۹۶۶ نفر در سال ۱۴۰۴ رسیده است. به بیان دیگر، طی این دوره پنج‌ساله، جمعیت زندانیان شاغل حدود ۶۵ درصد افزایش یافته است که نشان می دهد اشتغال زندانیان از یک برنامه محدود و موردی، به یکی از محورهای پایدار در سیاست اصلاح و تربیت زندانیان تبدیل شده است.

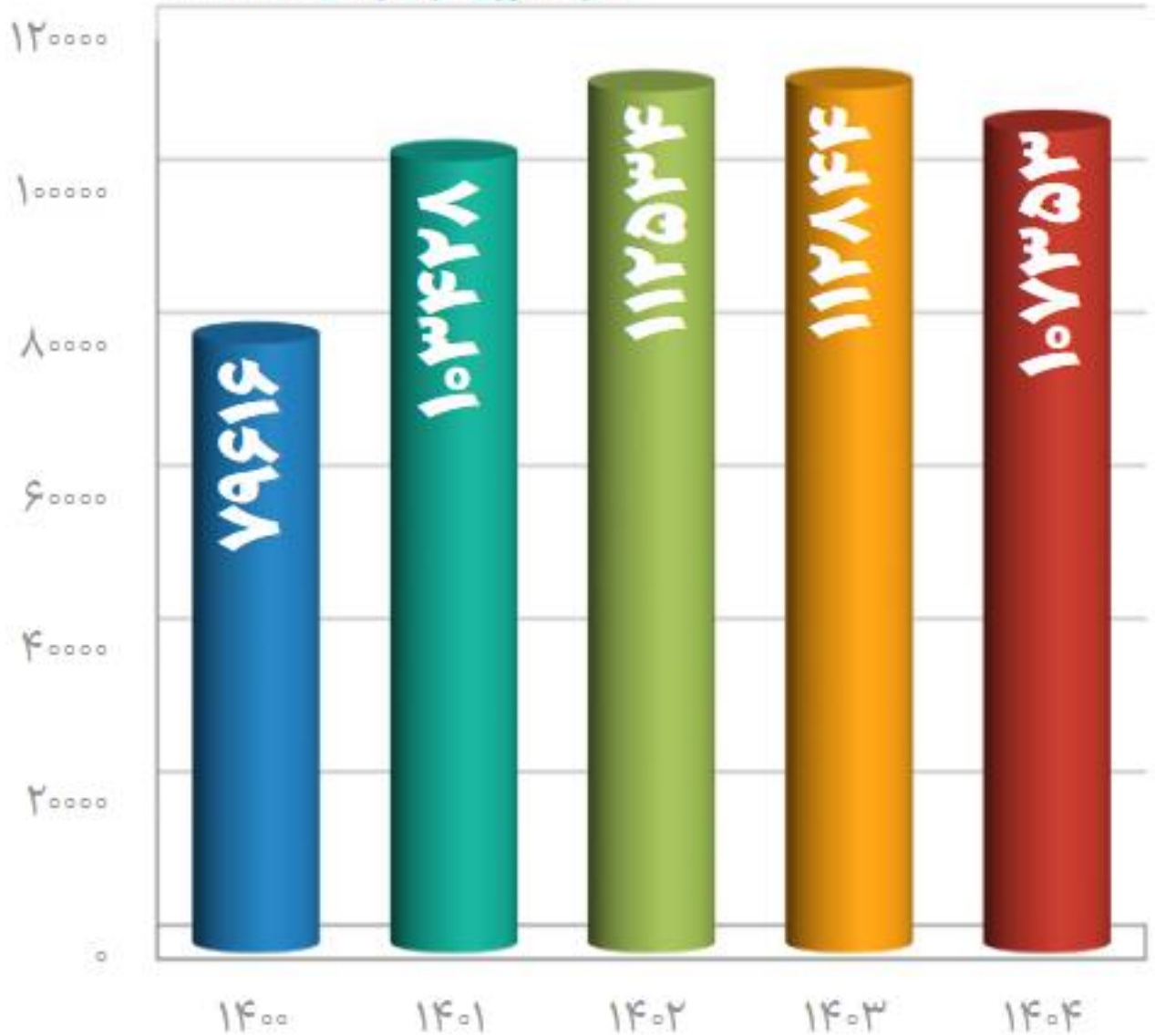

درکنار اشتغال، حرفه‌آموزی نیز پایه‌ای مهم برای بازگشت پایدار زندانیان به جامعه است. اشتغال بدون مهارت، معمولاً ناپایدار و محدود است؛ اما زمانی که زندانی در دوران محکومیت مهارتی قابل استفاده در بازار کار بیاموزد، امکان زندگی سالم و مستقل پس از آزادی افزایش می‌یابد. بر همین اساس، آموزش‌های حرفه‌آموزی در زندان‌ها با هدف آماده‌سازی زندانیان برای ورود به بازار کار، کاهش وابستگی اقتصادی و پیشگیری از تکرار جرم توسعه یافته است.

■ آمارها نشان می‌دهد تعداد زندانیان تحت آموزش حرفه‌آموزی از ۷۶,۶۱۶ نفر در سال ۱۴۰۰ به ۱۰۷,۲۵۳ نفر در سال ۱۴۰۴ رسیده است؛ یعنی رشدی حدود ۴۰ درصدی در دوره مورد بررسی.

برای تحقق این سیاست، کارگاه‌های متنوعی در زندان‌ها و مراکز وابسته فعال شده‌اند؛ از جمله قالی‌بافی، خیاطی، تولید مبل، تولید کفش چرم، فیروزه‌کوبی، تولید دوچرخه، فرفوژه‌سازی، صنایع‌دستی و سایر فعالیت‌های تولیدی. این کارگاه‌ها، زندان را از یک فضای صرفاً نگهدارنده به محیطی برای آموزش، تولید و توانمندسازی تبدیل می‌کنند. در سال ۱۴۰۴، تعداد کارگاه‌های تولیدی به تفکیک استان‌ها و مراکز وابسته به ۹۸۴ کارگاه رسیده است؛ عددی که نشان‌دهنده گستردگی زیرساخت اشتغال در زندان‌ها در سطح کشور است.

روند تعداد زندانیان تحت آموزش حرفه‌آموزی در سال‌های ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۴

درکنار توسعه کارگاه‌ها، عرضه محصولات تولیدی زندانیان نیز اهمیت دارد؛ زیرا اشتغال زمانی پایدار می‌شود که تولیدات آن به بازار مصرف متصل شود. در این مسیر، بنیاد تعاون زندانیان به‌عنوان بازوی اجرایی توسعه اشتغال و حرفه‌آموزی زندانیان، نقش مهمی در اتصال زندان به چرخه تولید ایفا کرده است.

▪ یکی از ظرفیت‌های این بنیاد، گروه کارخانجات و واحدهای تولیدی با نام «حامی» است که با بهره‌گیری از فعالیت‌های صنعتی، کشاورزی و خدماتی، زمینه اشتغال زندانیان را در داخل زندان، پیرامون زندان و در برخی موارد پس از آزادی فراهم می‌کند. بر اساس داده‌های موجود، پنج هزار نوع محصول زیر نظر بنیاد تعاون زندانیان تولید می‌شود و ۴۰ فروشگاه زنجیره‌ای حامی در کشور ایجاد شده است. این داده‌ها نشان می‌دهد که سیاست اشتغال زندانیان فقط به ایجاد کار در محیط زندان محدود نمانده، بلکه تلاش شده است زنجیره تولید، عرضه و فروش نیز برای آن شکل بگیرد.

۵ هزار

تولید **۵ هزار** نوع محصول
زیر نظر بنیاد تعاون زندانیان

هر زندان یک کارگاه تولیدی

توسعه استفاده از نهادهای ارفاقی

کاهش مجازات زندان

یکی از جلوه‌های تحول در سیاست کیفری دستگاه قضایی، گسترش کاربرد نهادهای ارفاقی و مجازات‌های جایگزین حبس است. استفاده از نهادهای ارفاقی پیشینه‌ای طولانی در سیاست قضایی ایران دارد، اما گرایش به این نهادها در سال‌های اخیر، به‌ویژه پس از تصویب قانون کاهش مجازات حبس تعزیری در سال ۱۳۹۹، شتاب بیشتری گرفته است. به موجب این تحولات، شمار قابل توجهی از جرایمی که پیش از این مشمول نهادهایی همچون تخفیف، تعلیق، نظام نیمه‌آزادی یا مراقبت الکترونیکی نبودند، در دایره شمول این مقررات قرار گرفتند.

این رویکرد نه تنها با فلسفه اصلاح و تربیت بزهکاران همخوانی دارد، بلکه با کاهش هزینه‌های مادی و انسانی ناشی از حبس‌های غیرضرور، کاهش ازدحام جمعیت کیفری زندان‌ها و افزایش امکان بازاجتماعی شدن محکومان، به تحقق هرچه بیشتر عدالت کیفری کمک می‌کند.

نهادهای ارفاقی که ریشه در رویکرد عدالت ترمیمی دارند، در راستای اعمال اصل تناسب میان جرم و مجازات، اصلاح بزهکار، جبران خسارت بزه‌دیده و ترمیم آسیب‌های اجتماعی طراحی شده‌اند. این نهادها طیف متنوعی از سازوکارهای معاف‌کننده یا تخفیف‌دهنده مجازات را دربرمی‌گیرند؛ از جمله مجازات‌های جایگزین حبس، تعویق صدور حکم، تعلیق تعقیب یا اجرای مجازات، عفو، تخفیف یا تبدیل مجازات و آزادی تحت نظارت سامانه‌های الکترونیکی. این ابزارها به قضات امکان می‌دهد تا با لحاظ ویژگی‌های شخصیتی مرتکب، شرایط اجتماعی و آثار جرم، در موارد مقتضی از اعمال یا اجرای مجازات حبس اجتناب کنند.

پایش زندانیان

بازنگری مستمر برای بازگشت مؤثر به جامعه

بسیاری از زندانیان، فقط با یک پرونده ساده و یک حکم روشن در زندان به سر نمی‌برند. در برخی موارد، وضعیت قضایی فرد به مجموعه‌ای از پرونده‌ها، آرای مختلف، تعهدات مالی، تصمیمات اجرایی و شرایط قانونی وابسته است و تا زمانی که همه این ابعاد به‌صورت دقیق و هم‌زمان بررسی نشود، امکان تعیین تکلیف نهایی او فراهم نمی‌شود. برای نمونه، ممکن است در پرونده‌ای اصل محکومیت روشن باشد، اما وضعیت اجرای بخشی از حکم، مانند رد مال، استرداد اموال ناشی از جرم یا نحوه جبران خسارت، به‌طور دقیق مشخص نشده باشد. در مواردی دیگر، زندانی دارای چندین پرونده و آرای متعدد است و هر تصمیم درباره آزادی، تخفیف، تجمیع محکومیت، استفاده از نهادهای ارفاقی یا ادامه اجرای حکم، نیازمند بررسی کامل وضعیت او در همه پرونده‌هاست. تداوم چنین وضعیت‌هایی می‌تواند موجب طولانی شدن فرایند اجرای احکام، افزایش مراجعات و درخواست‌های مکرر زندانیان و خانواده‌های آنان و باقی ماندن برخی افراد در وضعیتی شود که با یک بازبینی دقیق و مسئله‌محور، امکان تعیین تکلیف آن وجود دارد.

> **در گذشته، شناسایی این موارد عمدتاً به درخواست زندانی، پیگیری وکیل یا بررسی‌های موردی وابسته بود. با این حال، در سال‌های اخیر سازوکاری طراحی شد تا وضعیت زندانیان به‌صورت فعال و مستمر مورد رصد قرار گیرد و موارد نیازمند اقدام، پیش از آنکه به یک مسئله مزمن تبدیل شوند، شناسایی و برای رفع آن‌ها پیگیری شود. در همین راستا، «طرح پایش سراسری وضعیت زندانیان» به‌عنوان یکی از اقدامات کلیدی در حوزه اجرای احکام و امور زندان‌ها شکل گرفت.**

این طرح با رویکردی فعال و مسئله‌محور، تلاش می‌کند وضعیت هر زندانی را به‌صورت فردی و دقیق مورد بازبینی قرار دهد و موانع احتمالی موجود در مسیر

رسیدگی یا اجرای احکام را شناسایی کند. در چارچوب این طرح، پرونده‌های دارای تأخیر در رسیدگی، موارد نیازمند تعیین تکلیف، ابهامات موجود در اجرای احکام و وضعیت محکومان دارای پرونده‌های متعدد مورد بررسی قرار می‌گیرد و نتایج این بررسی‌ها برای اتخاذ تصمیم مقتضی به مراجع قضایی منعکس می‌شود.

سازو کار اجرایی این طرح بر پایه تکمیل اطلاعات حاصل از این بررسی‌ها در «سامانه هوشمند مدیریت زندانی» ثبت و تحلیل می‌شود و این امکان را فراهم می‌آورد که مراجع قضایی با اشرافی کامل‌تر و مبتنی بر داده، درباره وضعیت هر فرد تصمیم‌گیری کنند. در کنار این زیرساخت، تعیین قضات ویژه برای اجرای طرح، نظارت مستمر رؤسای کل دادگستری‌ها و دادستان‌ها و برگزاری دوره‌های آموزشی، به انسجام و اثربخشی اجرای آن کمک کرده است. شفافیت، زمینه‌ساز شکل‌گیری رقابتی سازنده برای ارتقای کیفیت اقدامات شده است. همچنین، پس از پایان هر دوره، نتایج به‌صورت متمرکز تحلیل و بازخوردهای استان‌ها برای اصلاح فرایندها و بهبود اجرای طرح اخذ می‌شود.

■ نگاهی به آمار اجرای طرح، ابعاد این مداخله را روشن‌تر می‌کند. این طرح در سال‌های ۱۴۰۳ و ۱۴۰۴ اجرا شده و در سال ۱۴۰۴، از جمعیت بیش از ۲۹۴ هزار نفری زندانیان کشور، حدود ۶۲ درصد، معادل ۱۸۲ هزار و ۶۸۴ نفر، مشمول بررسی در قالب یکی از کاربرگ‌های هشت‌گانه قرارگرفتند.

برای این افراد، در مجموع ۲۶۳ هزار و ۱۲۱ کاربرگ تکمیل و به مراجع قضایی ارسال شد که ۹۹ درصد آن‌ها تعیین تکلیف شده است. نتیجه این فرایند، آزادی ۱۳ هزار و ۵۳۵ نفر از زندانیان بوده است؛ عددی که نشان می‌دهد بازبینی هدفمند، فعال و داده‌محور وضعیت زندانیان، می‌تواند از سطح یک اقدام اداری فراتر رود و به تصمیماتی مؤثر، ملموس و اثرگذار در صیانت از حقوق قانونی افراد منجر شود.

سامانه اقدامات حمایتی از زندانیان

در کشور ما، بسیاری زندانی مالی به‌خاطر ناتوانی در پرداخت بدهی‌های خود، نه به‌دلیل ارتکاب جرم، در پشت میله‌های زندان گرفتار شده‌اند. برخی از این زندانیان حتی بیش از ده سال است که به‌خاطر یک اشتباه کوچک، مثل کمک به یک دوست یا تصمیمی که عواقب آن را پیش‌بینی نکرده‌اند، در این وضعیت دشوار گرفتار شده‌اند. این زندانیان، گرفتار چرخه‌ای از مشکلات اقتصادی و اجتماعی‌اند که تاثیرات آن نه‌تنها به خودشان، بلکه به جامعه نیز سرایت می‌کند. فرزندان بی‌سرپرست، مشکلات معیشتی همسران، و آثار روانی این شرایط، از جمله پیامدهای آن هستند. این وضعیت فشار مضاعفی بر سیستم قضائی و اقتصادی وارد کرده و می‌تواند به بحران‌های اجتماعی مانند طلاق، اعتیاد و جرایم ثانویه منتهی شود. از همه مهم‌تر، با از دست رفتن نیروی کار مولد، به آسیب‌های گسترده‌تری در جامعه دامن می‌زند.

راه‌حل این معضل در بهره‌برداری از ظرفیت‌های مردمی و استفاده از فناوری‌های نوین برای ایجاد سازوکارهای شفاف و هدفمند است. ازگذشته تاکنون، نهادهای مختلف و مردم در کمک به این زندانیان نقش داشته‌اند، اما این کمک‌ها فاقد یکپارچگی و شفافیت بوده‌اند.

پاسخ به این نیاز، در دوران تحول قوه قضاییه، سازمان زندان‌ها و اقدامات تامینی و تربیتی کشور در آذر ماه ۱۴۰۴ اقدام به راه‌اندازی سامانه «امیدیاری» کرد. این سامانه به‌عنوان پلی میان نیکوکاران، نهادهای حمایتی و زندانیان مالی، هدف دارد تا کمک‌های مردمی را به‌صورت شفاف و هدفمند جمع‌آوری کرده و به دست افراد نیازمند برساند.

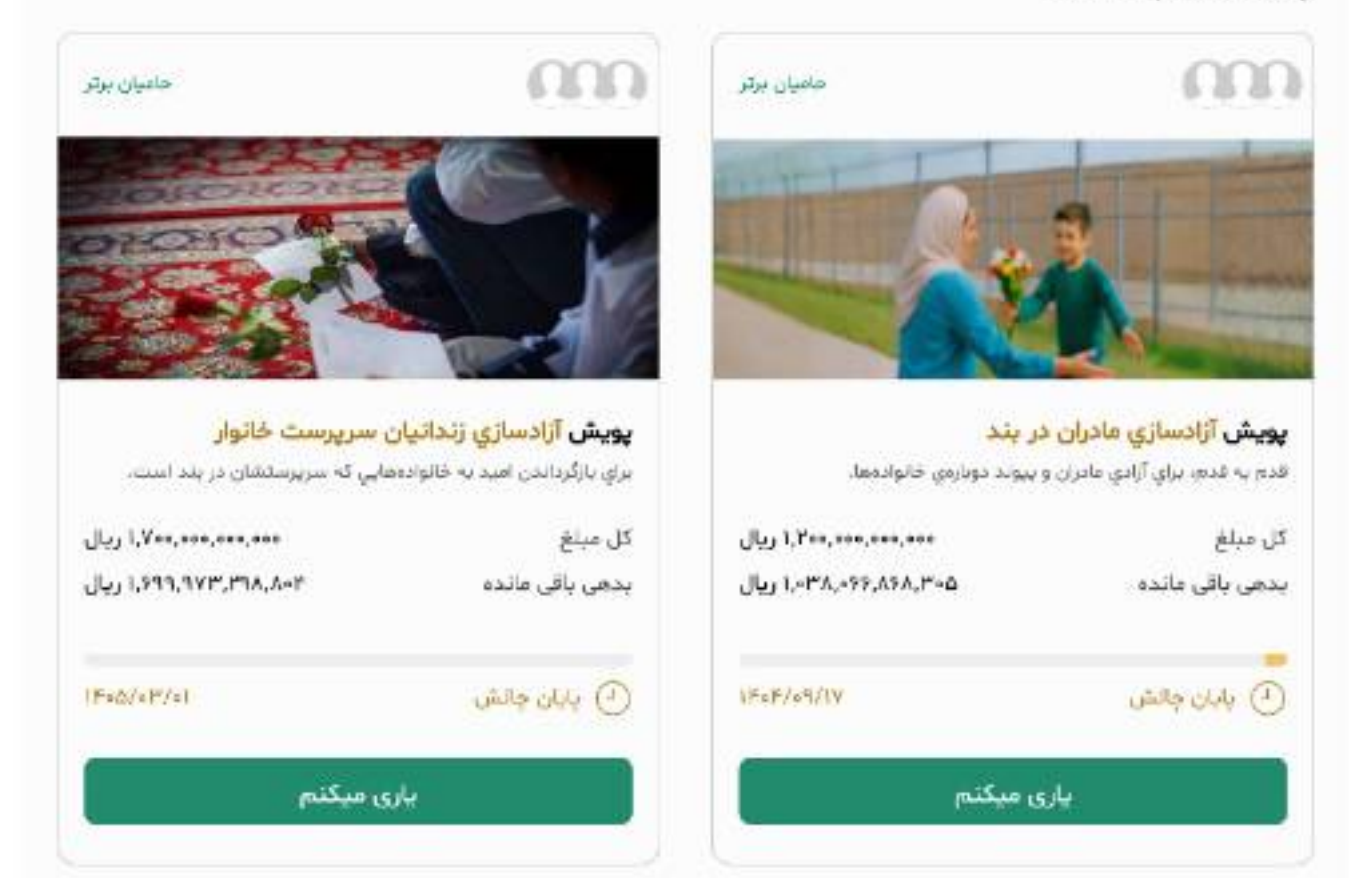
■ با استفاده از فناوری‌های پیشرفته و اطلاعات دقیق، سامانه امیدیاری نه‌تنها از پراکندگی کمک‌ها جلوگیری می‌کند، بلکه تخصیص کمک‌ها را به‌طور دقیق و در چارچوب قانونی مدیریت می‌کند. این سیستم به‌ویژه برای زندانیانی که به‌دلیل مشکلات مالی در زندان‌اند و خانواده‌های آنان طراحی شده است. حتی زندانیان آزادشده‌ای که به حمایت نیاز دارند، می‌توانند از این سامانه بهره‌مند شوند.

یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های این سامانه، ایجاد شفافیت در فرآیندهای حمایتی است. هر کمک اهدایی در سامانه ثبت شده و به‌طور دقیق به نیکوکاران و نهادهای ذی‌ربط گزارش می‌شود. این شفافیت نه‌تنها اعتماد عمومی را جلب می‌کند، بلکه به جامعه کمک می‌کند تا درک بهتری از فرآیند حمایت از زندانیان پیدا کند.

در نتیجه مشارکت‌های ثبت‌شده در این سامانه، ۴۴ میلیارد تومان کمک مردمی جمع‌آوری و به‌صورت هدفمند در مسیر حمایت از زندانیان مالی هزینه شده است. حاصل این فرایند، آزادی ۱۹۰ نفر از زندانیان و قرار گرفتن ۲۸۶ نفر از زندانیان آزادشده و خانواده‌های آنان تحت پوشش حمایت‌های معیشتی، آموزشی و شغلی بوده است.

سامانه «امیدیاری» خدمات مختلفی ارائه می‌دهد؛ از جمله خدمات نقدی مانند آزادی زندانیان مالی، حمایت معیشتی، تأمین کالاهای اساسی و خدمات بهداشت و درمان، تا خدمات غیرنقدی شامل آموزش مهارت‌های فنی، مشاوره روان‌شناختی، فرصت‌های شغلی برای زندانیان آزادشده و کمک به خانواده‌های آنها. این خدمات نه‌تنها به زندانیان کمک می‌کند تا دوباره به جامعه بازگردند، بلکه از آنها در برابر مشکلات روحی و اجتماعی نیز حمایت می‌کند.

■ درنهایت، سامانه امیدیاری با هدف کاهش آسیب‌های اجتماعی و بازسازی اعتماد عمومی، نقشی اساسی در ایجاد همبستگی ملی و بهبود وضعیت زندانیان مالی ایفا می‌کند. این سامانه، گام بزرگی است در مسیر بازسازی زندگی این افراد و حمایت از خانواده‌های آنان.

سامانه «امیدیاری»
راهی شفاف برای کمک‌رسانی
و حمایت از نیازمندان

سامانه «امیدیاری» WWW.OMIDYARI.IR پلی شفاف میان نیکوکاران، نهادهای حمایتی و جامعه است؛ نتیجه هر حمایت به صورت دقیق در بخش گزارش‌دهی سامانه قابل مشاهده بوده و از طریق پیامک با پیام‌رسان‌های داخلی به اطلاع خیرین، سازمان‌های مردم‌نهاد و نهادهای ذی‌ربط می‌رسد.

۱ حمایت مادی و معنوی نیازمندان در مسیر آزادی

۲ خانواده‌های زندانیان نیازمند

۳ زندانیان نیازمند در حال تحمل حبس

مزایای راه‌اندازی این سامانه:

- جلوگیری از موازی کاری و پراکندگی خدمات حمایت‌های مالی و اجتماعی
- افزایش شفافیت در فرآیندهای حمایتی و اطلاع کامل از نحوه تخصیص دقیق کمک‌های خیرین
- هدفمند کردن حمایت‌ها بر اساس اولویت و نیازهای واقعی
- تسهیل دسترسی خیرین با ثبت نیازهای معیشتی خانواده‌ها
- خدماتی مؤثر و تحول‌آفرین و پایبند به حقوق عامه مردم

قوه قضائیه

راهبرد

ولایت

فصل ششم

صلح و سازش

در بســـیاری از پرونده‌ها، آنچه میـــان دو طرف دعوا قـــرار دارد فقـــط اختلاف حقوقی یا قضایی نیست؛ بلکه انبوهی از سوءتفاهم‌ها، خشـــم‌های انباشته، زخم‌های قدیمی و امیدهای گسســـته است. رسیدگی قضایی، حتی اگر دقیق و منصفانه باشد، همیشـــه نمی‌تواند تمام این ابعاد انسانی را پوشش دهد. به همیـــن دلیـــل، در ســـال‌های اخیر سازوکارهایی شـــکل گرفته‌اند که پیش از صدور حکم، فرصت گفت‌وگو و ترمیم روابط را فراهم می‌کنند.

«دادگاه‌هـــای صلـــح» با تکیـــه بـــر گفت‌وگـــو و داوری مرضی‌الطرفین، امکان حل‌وفصل ساده‌تر برخی اختلافات را خارج از مســـیر رســـمی دادگاه‌هـــا فراهـــم کرده‌اند. «مشـــاوره‌های خانواده» نیز با ایجاد مکثی در روند طلاق، به زوج‌ها برای بازنگری یا کاهش آســـیب کمک کرده‌اند. و در حوزه‌ای حساس‌تر، تلاش برای مصالحه در پرونده‌های قصاص بـــا همکاری نهادهای مردمـــی و خانواده‌ها، راه را برای پایان مســـالمت‌آمیز برخی از دشـــوارترین پرونده‌ها هموار کرده است.

در جامعه‌ای که اختلاف و تعارض، هرچند ناخواسته، بخشی از واقعیت زیســـت جمعی اســـت، ســـازوکارهایی که امکان گفت‌وگو، تفاهم و بازســـازی اعتماد را فراهم می‌کنند، بیش از هر زمـــان دیـــگری ضروری‌اند. عدالـــت، در معنای عمیق خود، همیشـــه به‌دنبال پیروزی یک‌طرفه نیست؛ گاه در دلِ کوتاه‌آمدن و درک متقابل، حقیقتی ژرف‌تر از آنچه در دادنامه‌ها می‌نشیند، نهفته است.

این فصل، مرور کوتاهی اســـت بر تجربه‌هایی که نشـــان می‌دهند صلح و ســـازش، نه فقط یـــک آرزو، بلکه راه‌حلی عملی و قابـــل پیگیری در دل نظام قضایی اســـت،به‌ویژه وقتی ابزارها، افـــراد و اراده‌ای برای ممکن کردن آن وجود داشته باشد.

ایجاد دادگاه صلح

مسیری تازه برای حل سریع‌تر اختلافات مردم

در سال‌های گذشته، افزایش مستمر پرونده‌های ورودی به دادگستری، یکی از عوامل اصلی اطاله در فرآیند دادرسی بوده است. بخشی از این پرونده‌ها، اختلافات مالی خرد، دعاوی خانوادگی، اختلافات محلی یا برخی جرایم سبک‌اند که هرچند برای طرفین اهمیت دارند، اما ورود آن‌ها به مسیر معمول دادگاه‌های عمومی، موجب افزایش حجم کار محاکم، طولانی‌تر شدن زمان رسیدگی و فرسایشی شدن فرآیند پیگیری برای مردم می‌شود.

از همین‌رو، در سند تحول قضایی، توسعه روش‌های صلح و سازش به‌عنوان یکی از راهبردهای کاهش پرونده‌های ورودی به دادگستری و مقابله با اطاله دادرسی مورد توجه قرار گرفت. منطق این رویکرد آن بود که برای بخشی از اختلافات، به‌ویژه پرونده‌های ساده‌تر و قابل سازش، باید مسیری متناسب‌تر طراحی شود؛ مسیری که ضمن حفظ امکان رسیدگی قضایی، فرصت حل اختلاف در مراحل ابتدایی را تقویت کند و مانع تبدیل اختلافات کوچک به پرونده‌های طولانی و پرهزینه شود.

بـر همین اسـاس، در قانون شـوراهای حل اخـتلاف مصـوب ۱۴۰۲ و آیین‌نامه اجرایـی آن، **دادگاه‌هـای صلـح** پیش‌بینـی شـدند. **مطابـق ایـن قانـون، شـوراهای حـل اخـتلاف در معیـت و تحـت نظـارت دادگاه‌هـای صلـح و سـایر مراجع قضایـی فعالیـت می‌کنند و تمرکـز اصلی آن‌ها بر تسـهیل صلـح و سـازش میـان طرفیـن دعوا قـرار گرفته اسـت.**

بر اساس ماده ۱۲ قانون شوراهای حل اختلاف، صلاحیت دادگاه‌های صلح شامل دعاوی مالی تا سقف یک میلیارد ریال، دعاوی تصرف عدوانی، مزاحمت و ممانعت از حق، دعاوی مربوط به جهیزیه، مهریه و نفقه تا سقف مذکور، تخلیه مستأجر، اعسار از پرداخت محکوم‌به، تأمین دلیل، درخواست سازش، جرائم غیرعمدی ناشی از کار یا تصادف رانندگی، جرائم عمدی سبک و برخی دعاوی مربوط به اسناد هویتی و تحصیلی است.

> **در این دادگاه، بدون نیاز به انجام تحقیقات مقدماتی توسط دادسرا و تنظیم کیفرخواست انجام می‌شود. همچنین دادگاه صلح می‌تواند در ساعات غیراداری یا ایام تعطیل نیز فعال باشد؛ ظرفیتی که در صورت اجرای مؤثر، می‌تواند دسترسی مردم به رسیدگی قضایی را آسان‌تر و زمان انتظار آنان را کوتاه‌تر کند. افزون بر این، در پرونده‌هایی که ماهیت اختلاف میان اشخاص دارند، دادگاه در ابتدای رسیدگی تلاش می‌کند موضوع را برای سازش به اعضای شورا یا میانجی‌گر ارجاع دهد و در صورت حصول سازش، مطابق مقررات اقدام می‌شود؛ در غیر این صورت، قاضی دادگاه به دعوا رسیدگی کرده و رأی صادر می‌کند.**

فعالیت رسمی دادگاه‌های صلح از شهریور ۱۴۰۳ آغاز شد و تا پایان همان سال، شعب این دادگاه در سراسر کشور راه‌اندازی شد. آمارهای موجود نشان می‌دهد که این سیاست در فاصله کوتاهی از مرحله تصویب و طراحی، وارد مرحله استقرار عملیاتی شده است. تعداد شعب مصوب دادگاه صلح از ۱۹۱۸ شعبه در سال ۱۴۰۳ به ۲۰۴۸ شعبه در سال ۱۴۰۴ افزایش یافته و در همین دوره، تعداد شعب فعال نیز از ۱۴۲۷ شعبه به ۱۵۶۹ شعبه رسیده است.

ابتکاری نوین برای حل‌وفصل دعاوی با مصالحه و سرعت بیشتر

براساس ماده ۴ قانون شوراهای حل اختلاف مصوب ۲۲ شهریور ۱۴۰۲

فرایند دادرسی آسان‌تر، کوتاه‌تر و با هزینه کمتر

امکان رسیدگی پرونده‌ها در ساعات غیراداری و روزهای تعطیل

- دعاوی خانواده راجع به جهیزیه، مهریه و نفقه تا نصاب یک میلیارد ریال به استثنای مشمولین ماده ۲۹ قانون حمایت خانواده مصوب ۱۳۹۱
- دعاوی مالی تا نصاب یک میلیارد ریال
- تقاضای سازش موضوع ماده (۱۸۶) قانون آ.د.م مصوب سال ۱۳۷۹
- دعاوی حقوقی تصرف عدوانی مزاحمت و ممانعت از حق
- جنبه عمومی و خصوصی کلیه جرائم غیرعمدی ناشی از کار یا تصادفات رانندگی
- دعاوی مربوط به تخلیه و تعدیل اجاره‌بها به جز دعاوی مربوط به سرقفلی و حق کسب و پیشه
- جرائم عمدی تعزیری مستوجب مجازات درجه هفت و هشت
- اعسار از پرداخت محکومٌ‌به
- دعاوی اصلاح شناسنامه، استرداد شناسنامه، اصلاح مشخصات مدرک تحصیلی، الزام به أخذ پایان کار، اثبات رشد، الزام به صدور شناسنامه، تصحیح و تغییر نام
- انحصار وراثت، تحریر ترکه، مهر و موم و رفع آن
- تأمین دلیل

به این ترتیب، هم ظرفیت مصوب دادگاه‌های صلح افزایش یافته و هم تعداد شعب فعال رشد داشته است. همچنین نسبت شعب فعال به کل شعب مصوب، از ۷۴ درصد در سال ۱۴۰۳ به ۷۷ درصد در سال ۱۴۰۴ رسیده که نشان‌دهنده پیشرفت تدریجی در تکمیل شبکه دادگاه‌های صلح در کشور است. این روند، از حرکت دادگاه صلح از مرحله پیش‌بینی قانونی به سمت استقرار اجرایی و گسترش دسترسی مردم به مسیرهای سریع‌تر حل اختلاف حکایت دارد.

استقرار یک شعبه شورای حل اختلاف در معیت دادگاه صلح

نحوه عملکرد دادگاه های صلح

اگر قابلیت سازش داشته باشد:

به شعبه حل اختلاف مستقر در دادگاه ارجاع می شود

اگر سازش حاصل نشد:

قاضی دادگاه صلح رای صادر می کند

تعداد کل شعب مصوب
دادگاه صلح در کشور

۲۰۴۸

۱۵۶۹

شعبه فعال

٪۷۷

راه‌اندازی کامل دادگاه‌های خانواده

تخصصی‌سازی رسیدگی با تصمیماتی دقیق‌تر و عادلانه‌تر

خانواده، هسته اصلی جامعه است و هرگونه تزلزل در آن، آثار مستقیم و گسترده‌ای بر امنیت اجتماعی، اخلاق عمومی و سلامت جامعه برجای می‌گذارد. با این حال، رسیدگی به دعاوی خانوادگی در سال‌های گذشته همواره با چالش‌هایی همراه بوده است؛ از جمله صدور برخی آراء و تصمیماتی که به‌دلیل فقدان نگاه تخصصی و عدم بهره‌گیری از ظرفیت‌های مکمل، از اتقان و کارآمدی لازم برخوردار نبودند. در چنین شرایطی، اختلافاتی که ماهیتی پیچیده و چندبعدی دارند، گاه در چارچوبی صرفاً حقوقی و بدون توجه کافی به ابعاد اجتماعی و روانی آن‌ها مورد رسیدگی قرار می‌گرفت.

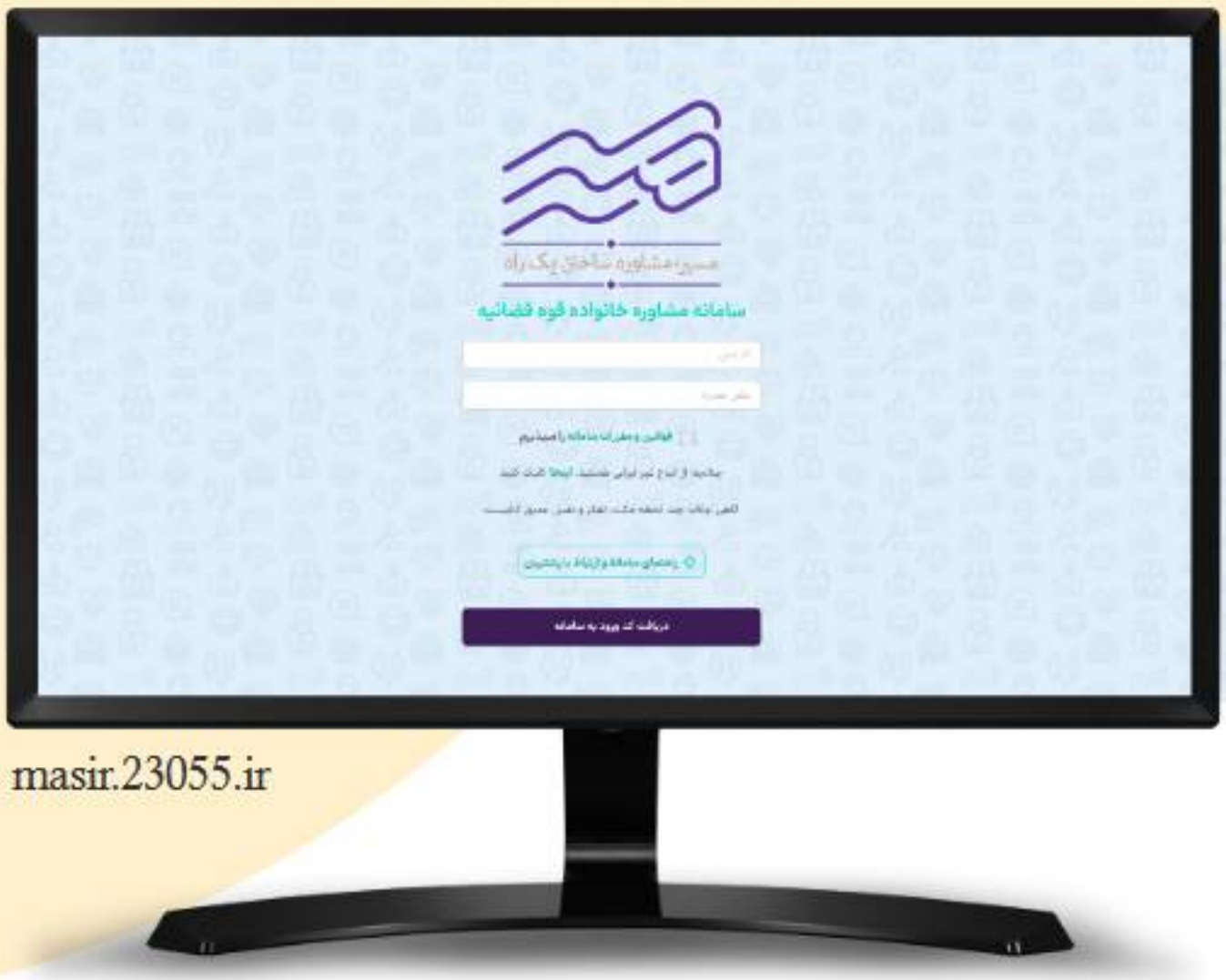
در مسیر تحول قضایی، «تخصصی‌سازی فرآیندهای رسیدگی» به‌عنوان یکی از راهبردهای کلیدی برای ارتقای کیفیت تصمیمات در دستور کار قرار گرفت. در همین راستا، اجرای «قانون حمایت خانواده» با تمرکز بر تقویت دادگاه‌های تخصصی خانواده، توسعه مجتمع‌های اختصاصی و تکمیل ارکان پیش‌بینی‌شده در قانون، به‌صورت جدی پیگیری شد؛ اقدامی که هدف آن، تبدیل رسیدگی به دعاوی خانوادگی از یک فرآیند عمومی به سازوکاری تخصصی، حمایتی و متناسب با ماهیت این دعاوی بود.

یکی از مهم‌ترین الزامات تحقق دادگاه تخصصی خانواده، حضور «قاضی مشاور زن» در کنار قاضی رسیدگی‌کننده است؛ ظرفیتی که قانون حمایت خانواده بر آن تأکید کرده، اما طی سال‌های طولانی (۱۳۹۲) به‌طور کامل اجرایی نشده بود. در عمل، نبود قاضی مشاور زن موجب می‌شد برخی شعب خانواده، بدون بهره‌گیری از نگاه مشورتی تخصصی در مسائل زنان و روابط خانوادگی، مشابه دادگاه‌های عمومی به پرونده‌ها رسیدگی کنند؛ درحالی که قانون، الگویی متفاوت و متناسب با ویژگی‌های خاص دعاوی خانواده را پیش‌بینی کرده بود.

■ در همین راستا، یکی از اقدامات مهم قوه قضاییه در سال‌های اخیر، صدور ابلاغ و استقرار چندصد قاضی مشاور زن در دادگاه‌های خانواده بود؛ اقدامی که پس از سال‌ها وقفه در اجرای کامل قانون، زمینه تحقق عملی ساختار تخصصی دادگاه خانواده را فراهم کرد. حضور قضات مشاور زن، علاوه بر کمک به درک دقیق‌تر ابعاد مسائل خانوادگی، امکان طرح راحت‌تر برخی مسائل از سوی زنان، تقویت ظرفیت صلح و سازش و نزدیک‌تر شدن تصمیمات قضایی به واقعیت‌های زندگی خانوادگی را فراهم کرده است.

همزمان، توسعه مجتمع‌های تخصصی خانواده، تأمین فضای فیزیکی متناسب و طراحی ساختارهای سازمانی ویژه این حوزه نیز در دستور کار قرار گرفت. ایجاد این زیرساخت‌ها موجب شد رسیدگی به پرونده‌های خانوادگی در فضایی متمرکزتر، تخصصی‌تر و متناسب با حساسیت‌های این نوع دعاوی انجام شود. جرای قانون حمایت خانواده همچنین با فعال‌سازی سازوکارهای پیش از دادرسی از جمله مشاوره، داوری و میانجی‌گری تلاش کرده است مسیر حل اختلافات خانوادگی را از تقابل صرف قضایی به سمت گفت‌وگو، تفاهم و کاهش تنش هدایت کند. این رویکرد، علاوه بر کمک به کاهش ورودی پرونده‌ها و تسریع در رسیدگی، زمینه اتخاذ تصمیماتی پایدارتر و مقبول‌تر را نیز فراهم کرده است؛ تصمیماتی که هدف آن‌ها صرفاً خاتمه یک پرونده نیست، بلکه حفظ انسجام خانواده و کاهش آثار اجتماعی اختلافات خانوادگی است.

masir.23055.ir

سامانه مشاوره خانواده

یکی از چالش‌های مزمن نظام قضایی، افزایش پرونده‌های خانوادگی است؛ به‌ویژه در حوزه‌ی طلاق و ورود زودهنگام اختلافات زناشویی به فرآیند رسمی رسیدگی حقوقی چرا که خانواده، سلول بنیادین جامعه و بستر شکل‌گیری هویت فردی و اجتماعی انسان‌هاست. اگر جایی خانواده ضربه بخورد، مطمئن باشید آن جامعه نیز از درون تهی خواهد شد و چیزی جز ساختاری بی‌هویت و ناپایدار برجای نخواهد ماند.

در پاسخ به این وضعیت، «سامانه مشاوره خانواده» طراحی و راه‌اندازی شد؛ تلاشی نظام‌مند برای مداخله‌ی زودهنگام، پیش از ورود اختلافات به عرصه‌ی قضایی.

سامانه مشاوره

نسخه رهایی بخش کاهش احکام قضایی در دعاوی خانواده

- ارجاع هوشمند دعاوی و جرایم خانوادگی به مشاوران خانواده
- ریشه‌یابی مسائل زوجین به‌جای صدور رای قطعی طلاق
- مشاوره پیش از ایجاد پرونده قضایی و بدون نیاز به طی مراحل رسیدگی و دادگاه
- ارائه مشاوره تلفنی و حضوری
- اجرای آزمون‌های برخط روانشناختی و تحلیل با هوش مصنوعی
- تحلیل وضعیت زوجین در فرآیند ارائه خدمات تشخیصی و درمانی
- ارائه راهکار در حل مسائل زوجین
- ایجاد سازش میان زوجین

بررسی: کیفیت عملکرد مشاوران ◄ میزان رضایت مراجعان ◄ میزان ایجاد سازش پایدار

تحلیل آمار: علت مراجعه، نوع درخواست ◄ سابقه ازدواج قبلی ◄ مدت‌زمان ازدواج، تعداد فرزند ◄ سن و تحصیلات زوجین

با بهره‌گیری از ظرفیت بیش از ۵۸۴ مرکز مشاوره‌ی رسمی و ۲۱۰۸ مشاور معتمد در سراسر کشور، این سامانه زوجین را به شکل هوشمند به مراکز تخصصی و مشاورین متصل می‌کند تا بتوانند از خدمات مشاوره‌ی روان‌شناختی، حقوقی و تربیتی برخوردار شوند.

■ در سال ۱۴۰۴ ،حدود ۳۰ درصد از زوجین پس از طی جلسات مشاوره، تصمیم به ادامه زندگی مشترک گرفتند. این آمار نشان می‌دهد که وقتی در جای درست و زمان درست، گوش شنوایی وجود داشته باشد، بسیاری از اختلاف‌ها قابل حل‌اند؛ و پیشگیری، نه‌فقط ممکن، بلکه مؤثر و مقرون به‌صرفه است.

نکته مهم آن است که نهاد مشاوره‌ی خانواده، صرفاً یک نهاد بالینی یا خدماتی نیست؛ بلکه ساختاری شبه‌حقوقی با پشتوانه‌ی علمی و فرهنگی عمیق است. در جهان، از حدود دو تا سه دهه گذشته، پیوند گسترده‌ای میان روان‌شناسی، مشاوره و فرآیندهای رسیدگی قضایی در حوزه خانواده برقرار شده است. تجربه جهانی، و البته پیشینه فرهنگی و دینی غنی ما، هر دو تأکید می‌کنند که باید در این حوزه به‌شکل تخصصی، فنی و ساختارمند عمل کرد.

«سامانه مشاوره خانواده»، صرفاً یک ابزار فناورانه نیست؛ تجسمی است از این باور که گفت‌وگو، نخستین گام صلح است، و گاه، تنها شنیدن ناگفته‌ها، می‌تواند مسیر زندگی‌ها را تغییر دهد.

بخشش در پرونده های قصاص

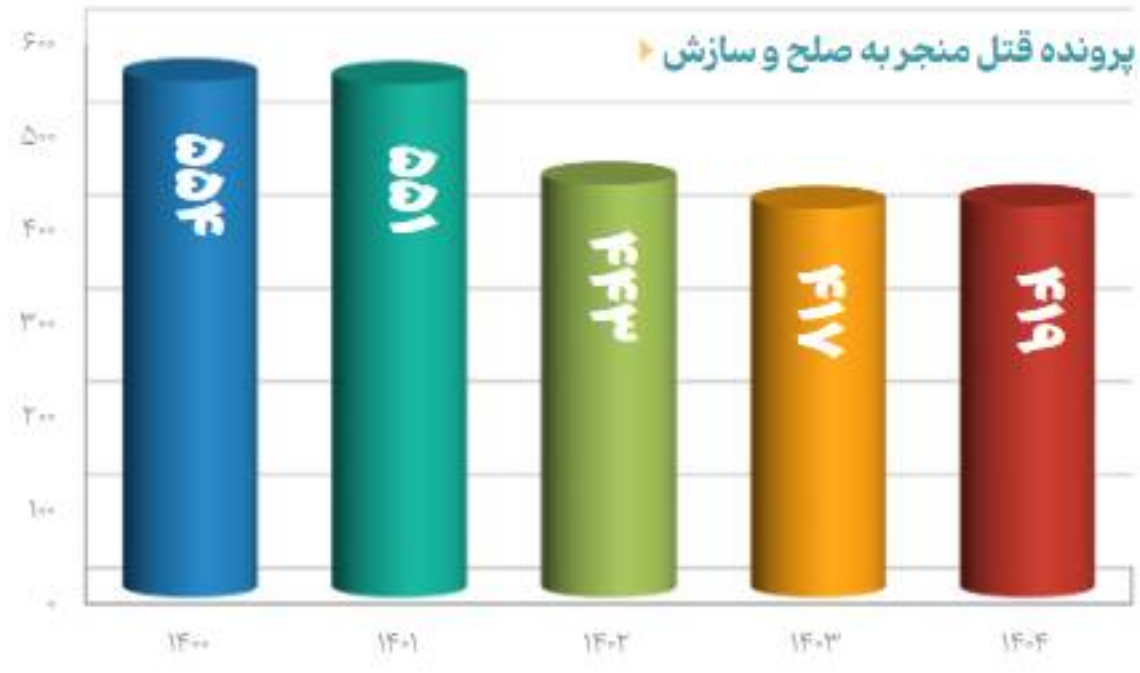
درسال‌های اخیر، مواجهه با پرونده‌های قتل عمد و درخواست قصاص، صرفاً یک روند کیفری نبوده؛ بلکه به مسیری برای مدیریت تعارض، کاهش تنش، و بازسازی امنیت اجتماعی تبدیل شده است. قوه قضاییه، با عبور از نگاه سنتی صرفاً کیفری، تلاش کرده است امکان مصالحه را نه‌به‌عنوان یک راه فرعی، بلکه به‌عنوان بخشی از روند رسیدگی رسمی، فعال کند.

در همین راستا، «ستاد ملی صبر» (مخفف صلح، بخشایش، رضایت) با هدف سیاست‌گذاری، هماهنگی و پشتیبانی از فرآیندهای صلح و سازش در پرونده‌های مهم، از جمله پرونده‌های قصاص، شکل گرفت. این ستاد با همکاری شوراهای حل اختلاف، سازمان زندان‌ها، نهادهای مردمی، ائمه جمعه، و معتمدان محلی، تلاش می‌کند زمینه گفتگو، تأمل، و گذشت را در بسترهای واقعی و عینی ایجاد کند.

در همین چارچوب، در سال ۱۴۰۴، مجموعاً ۴۱۹ فقره رضایت از اولیای دم در پرونده‌های قتل منجر به قصاص از طریق شعب شورای حل اختلاف، حاصل شده است. هرکدام از این اعداد، ماجرای تلخی را نشان می‌دهند که در نهایت با گفت‌وگو، پادرمیانی، و گذشت، نه به پایانِ یک زندگی دیگر، بلکه به نقطه‌ای از ترمیم اجتماعی ختم شده‌اند. در این مسیر، پرونده‌های قصاص دیگر تنها محل تقابل بین اولیای دم و محکوم‌به‌قصاص نیستند. بلکه عرصه‌ای برای ایفای نقش نهادهای واسط، گفت‌وگوی منطقی و مداخله‌گری حرفه‌ای‌اند. در بسیاری از استان‌ها، تیم‌های تخصصی صلح‌یار مستقر شده‌اند و جلسات گفت‌وگوی مستقیم با خانواده‌ها، در داخل یا خارج از زندان، برگزار می‌شود.

نکته قابل توجه این است که این تحولات نه از سر احساسات یا فشار اجتماعی، بلکه بر مبنای مطالعات تطبیقی، تجربیات موفق جهانی و البته پیشینه‌ی فرهنگی بومی طراحی شده‌اند. نهادهای میانجی در بسیاری از کشورها جایگاه رسمی دارند و این تجربه، در ایران نیز به‌تدریج به بلوغ نزدیک می‌شود.

قوه قضاییه با تکیه بر این رویکرد جدید، در تلاش است که عدالت را تنها در اجرای حکم نبیند، بلکه آن را در بازسازی روابط اجتماعی، کاهش هزینه‌های انسانی، و جلوگیری از چرخه‌های خشونت تعریف کند. مصالحه در پرونده‌های قصاص، تصمیم آسانی نیست؛ اما فراهم‌کردن شرایط برای گفت‌وگو، همراهی، و در مواردی گذشت، تصمیمی است که می‌تواند جامعه را از خسارت‌های انسانی و روانی درازمدت حفظ کند.

جایزه حقوق بشر اسلامی

در سال‌های اخیر، یکی از چالش‌های پیش‌روی جمهوری اسلامی ایران در عرصه بین‌المللی، کثرت مصادیق تضییع حقوق ایران و ایرانیان و همزمان تخریب سازمان‌یافته چهره کشور در حوزه حقوق بشر بوده است.

در چارچوب مأموریت «احیای حقوق عامه، گسترش عدل و آزادی‌های مشروع»، رویکرد دوره تحول و تعالی در قوه قضاییه، عبور از موضع انفعالی و حرکت به سوی کنشگری فعال و گفتمان‌ساز در عرصه بین‌المللی بود.

در همین راستا، اعطای سالانه «جایزه حقوق بشر اسلامی ایران» به‌عنوان یک ابتکار بین‌المللی در دستور کار قرار گرفت؛ جایزه‌ای که به قربانیان نقض حقوق بشر یا حامیان و مدافعان حقوق بشر در سطح جهانی اعطا می‌شود.

■ در هشتمین دوره اعطای این جایزه، ۴۲ نامزد از حدود ۱۷ کشور جهان معرفی شدند. پس از بررسی‌های تخصصی در کمیته اعطای جایزه حقوق بشر اسلامی و کرامت انسانی، در نهایت ۶ نفر به‌عنوان برگزیده و ۳ نفر به‌عنوان تجلیل‌شونده انتخاب شدند.

همزمان، تدوین دانشنامه حقوق بشر اسلامی و گسترش تعامل با محافل علمی و پژوهشی، رسانه‌های عمومی و تخصصی و مراجع خارجی و بین‌المللی، مکمل این اقدام بوده است. بدین ترتیب، رویکرد قوه قضاییه صرفاً اعطای یک نشان افتخار نیست، بلکه ایجاد یک بستر معرفتی و شبکه‌ای برای تبیین نظام‌مند مبانی حقوق بشری اسلام و دستاوردهای جمهوری اسلامی ایران است.

قوه قضائیه

راهبرد

ولایت

فصل هفتم

ارتباط با مردم

دستگاه قضایی به منظور ایجـــاد تحـــول در فرآیند تحقق عدالـــت، درصدد اســـتفاده حداکـــثری از ظرفیت های مردمی، توســـعه روش های مشارکتی و غیر قضایی و تقویت ارتباط دوسویه با مـــردم اســـت. در ســـال‌های اخیر، قوه قضاییه با بهره‌گـــیری از ابزارهای فناورانه، توسعه سامانه‌های ارتباطی و بسترســـازی برای مشارکت مردمی، سعی نموده است.

با افزایش شفافیت، پاســـخگویی و اصلاح فرایندهای ســـنتی که منتهی بـــه ارتقای دســـتگاه و کارآمدی آن می شـــود، اعتمـــاد عمومـــی را افزایش دهـــد. این رویکرد تحولی در قالـــب طرح‌هایی همچون راه‌اندازی ســـامانه‌های هوشـــمند مشـــاوره حقوقی، دریافت گزارش‌های مردمی، نظرسنجی‌های برخط،استفاده از ظرفیت نهادهای مدنی، جلســـات هفتگی روسای کل دادگستری اســـتان ها و استماع مشکلات شهروندان و همچنین ســـفرهای رئیس قوه قضاییه با محوریت ارتباط مستقیم با مردم نمود یافته است. در ادامه، هر یک از این موارد به تفکیک بررسی می‌شود.

سامانه ارتباطات مردمی ۱۲۹

بخش قابل توجهی از مراجعات مردم به دستگاه قضایی، پیش از آنکه به مرحله طرح دعوا یا تشکیل پرونده برسد، ناشی از ابهام‌های حقوقی، ناآگاهی از مسیر درست پیگیری یا نیاز به دریافت راهنمایی اولیه است. در بسیاری از موارد، اگر شهروند بتواند در زمان مناسب به مشاوره حقوقی قابل اعتماد، روشن و در دسترس دست پیدا کند، ممکن است از طرح شکایت یا دادخواست غیرضروری، مراجعه مکرر به مراجع قضایی و صرف هزینه‌های زمانی و مالی پیشگیری شود.

در همین چارچوب، سامانه ارتباطات مردمی ۱۲۹ به‌عنوان یکی از مهم‌ترین درگاه‌های ارتباط مستقیم مردم با قوه قضاییه، با هدف ارائه مشاوره حقوقی، اطلاع‌رسانی و دریافت گزارش‌های مردمی طراحی و فعال شده است. این سامانه با بهره‌گیری از کارشناسان و مشاوران حقوقی، امکان دریافت راهنمایی در حوزه‌هایی مانند مسائل مدنی، کیفری، خانواده و سایر موضوعات حقوقی را برای شهروندان فراهم می‌کند؛ آن هم بدون نیاز به مراجعه حضوری، بدون محدودیت جغرافیایی و به‌صورت رایگان.

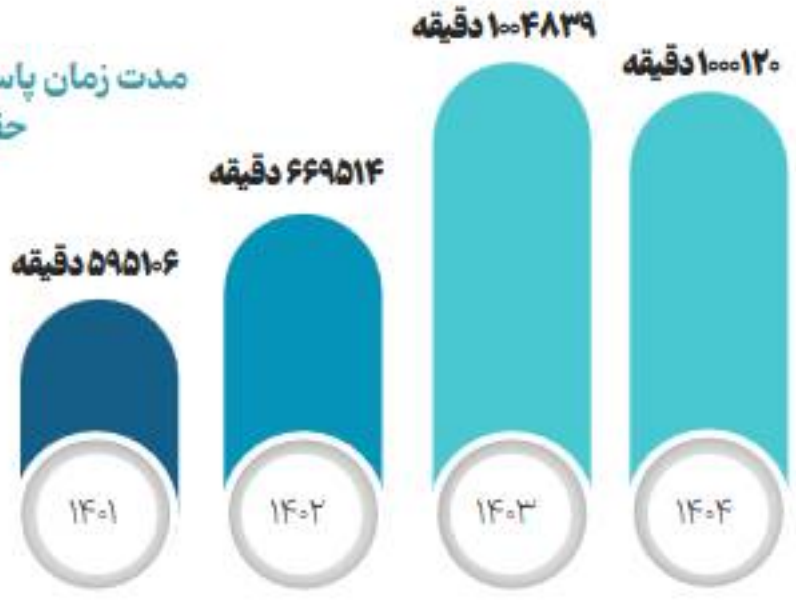
تعداد مراجعان به سامانه ارتباطات مردمی ۱۲۹

براساس آمارهای موجود، تعداد مراجعان به سامانه ۱۲۹ از ۱۶۶,۱۴۳ نفر در سال ۱۴۰۱ به ۲۸۱۴۷۷ نفر در سال ۱۴۰۴ رسیده است. میزان مراجعه به سامانه حدود ۶۹٪ درصد افزایش یافته است. این روند افزایشی نشان می‌دهد که سامانه ۱۲۹ به‌تدریج در میان مردم شناخته‌تر شده و جایگاه پررنگ‌تری در پاسخگویی اولیه به نیازهای حقوقی شهروندان پیدا کرده است. روند تغییرات تعداد مراجعان به این سامانه در نمودار روبرو نشان داده شده است.

درکنار افزایش تعداد مراجعان، مدت زمان پاسخگویی وکلا و مشاوران حقوقی نیز رشد قابل توجهی داشته است. مجموع مدت زمان پاسخگویی از ۵۹۵,۱۰۶ دقیقه در سال ۱۴۰۱ به ۱۰۰۰۱۲۰ دقیقه در سال ۱۴۰۴ رسیده است که بیانگر رشد حدود ۶۸٪ درصدی در این شاخص است. افزایش مدت زمان پاسخگویی، علاوه بر نشان دادن رشد تقاضای مردم برای دریافت مشاوره حقوقی، بیانگر گسترش ظرفیت ارائه خدمت و تقویت نقش سامانه در پاسخگویی مستمر به شهروندان است. روند تغییرات مدت زمان پاسخگویی مشاوران حقوقی در نمودار زیر قابل مشاهده است.

مدت زمان پاسخگویی مشاوران حقوقی در سامانه ۱۲۹

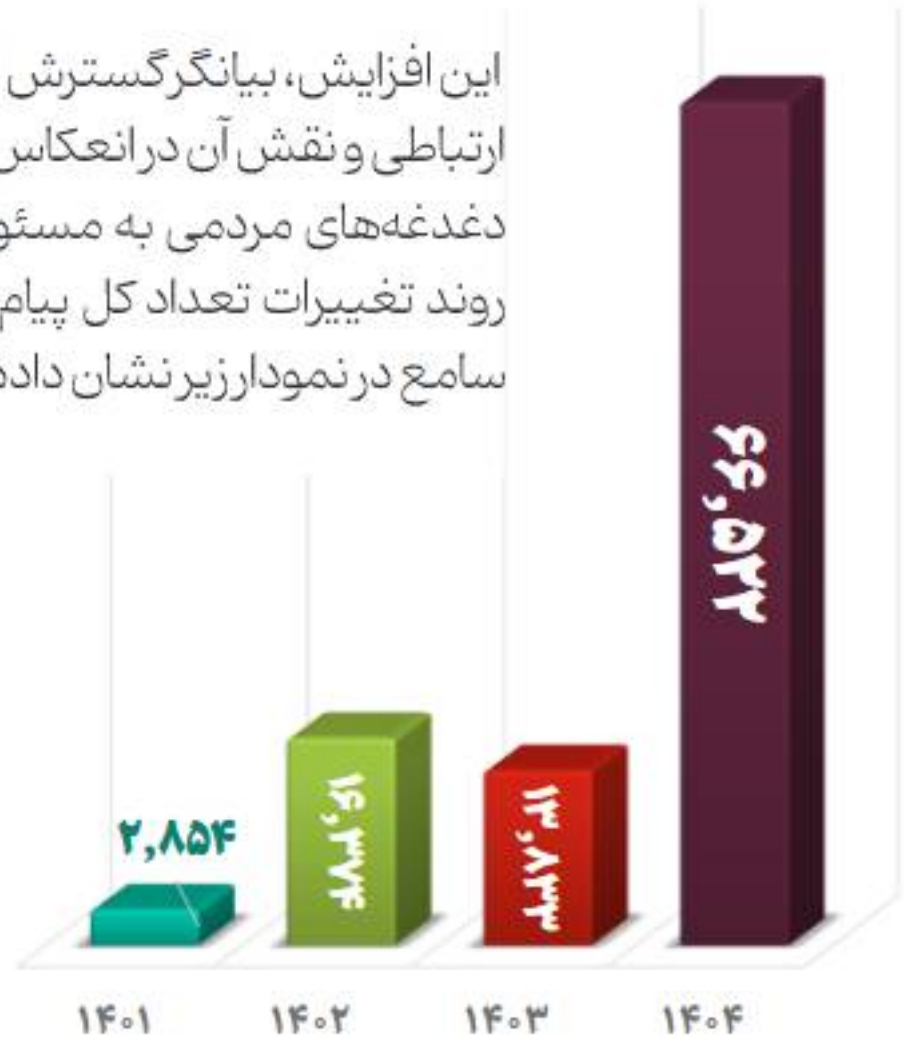
سامانه ارتباطات مردمی عدلیه(سامع)

عموم مردم برای احقاق حقوق خود به مراجع قضایی مراجعه می‌کنند، اما ممکن است در فرآیند رسیدگی با مشکلاتی همچون اطاله دادرسی، تأخیر در اجرای آرا یا نارسایی در فرآیند دادرسی مواجه شوند. برای رسیدگی مؤثر به این مشکلات و فراهم‌سازی امکان ارتباط مستقیم و سریع مردم با قوه قضاییه، سامانه‌ای تحت عنوان «سامع»؛ سامانه ارتباط مردم و مسئولان قوه قضاییه راه‌اندازی شده است.

سامع، سامانه‌ای غیرحضوری، در دسترس و بدون واسطه برای ثبت و پیگیری شکایات، انتقادات، درخواست‌ها و گزارش‌های مردمی درباره عملکرد دستگاه قضایی کشور است. افراد می‌توانند با ثبت‌نام در این سامانه، موضوعاتی از قبیل درخواست بررسی اطاله دادرسی، اعتراض به نحوه رسیدگی یا اجرای آرا و سایر اشکالات مرتبط با فرآیند دادرسی را مطرح کرده و پاسخ خود را مستقیماً از مراجع ذی‌ربط، از طریق همین سامانه، دریافت کنند.

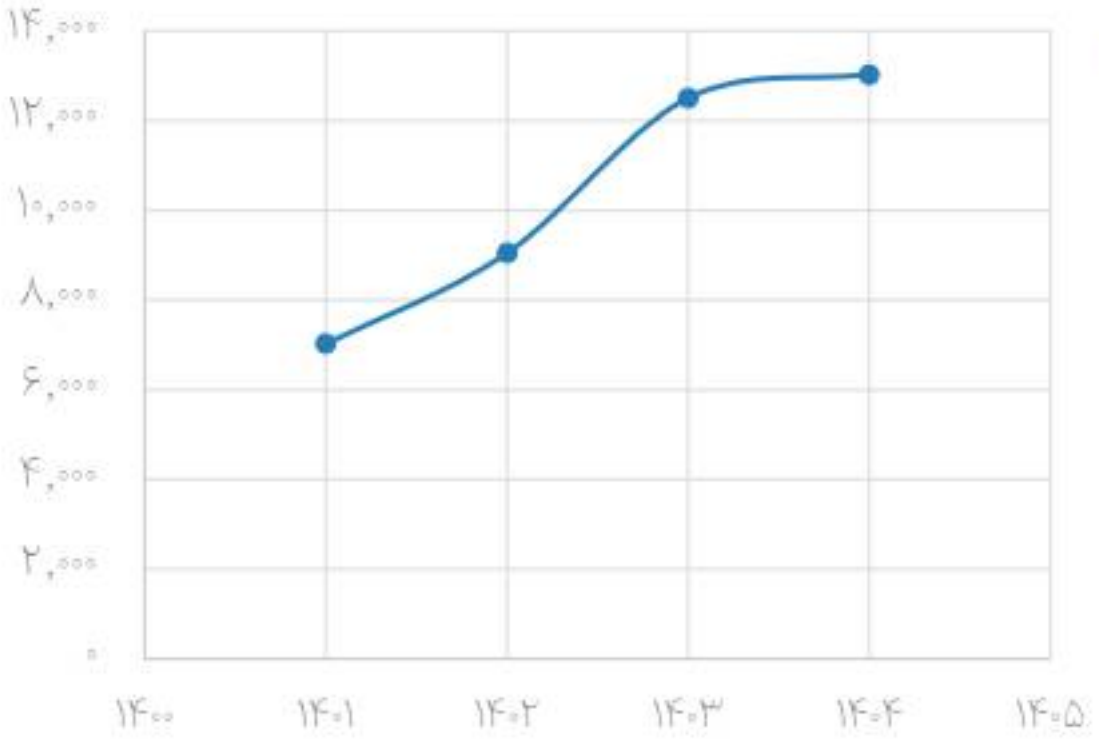
عملکرد سامع در سال‌های اخیر رشد قابل توجهی داشته است. تعداد کل پیام‌های ثبت‌شده در این سامانه از ۲٫۸۵۴ مورد در سال ۱۴۰۱ به ۶۶۵۲۲ مورد در سال ۱۴۰۴ رسیده است که نشان‌دهنده رشد در این دوره است.

این افزایش، بیانگر گسترش استفاده مردم از این بستر ارتباطی و نقش آن در انعکاس مستقیم درخواست‌ها و دغدغه‌های مردمی به مسئولان قضایی کشور است. روند تغییرات تعداد کل پیام‌های ثبت‌شده در سامانه سامع در نمودار زیر نشان داده شده است.

تعداد کل پیام های ثبت شده

■ این شاخص نشان می‌دهد که سامع، علاوه بر ثبت پیام‌های عمومی مردم، در ساماندهی و پیگیری درخواست‌های مردمی در سفرهای استانی نیز نقش مؤثری ایفا کرده است. روند تغییرات تعداد نامه‌های الکترونیکی ثبت‌شده در سفرهای استانی در نمودار زیر قابل مشاهده است.

تعداد نامه های الکترونیکی ثبت شده در سفرهای استانی

سامانه جامع ارتباطات مردمی(سجام)

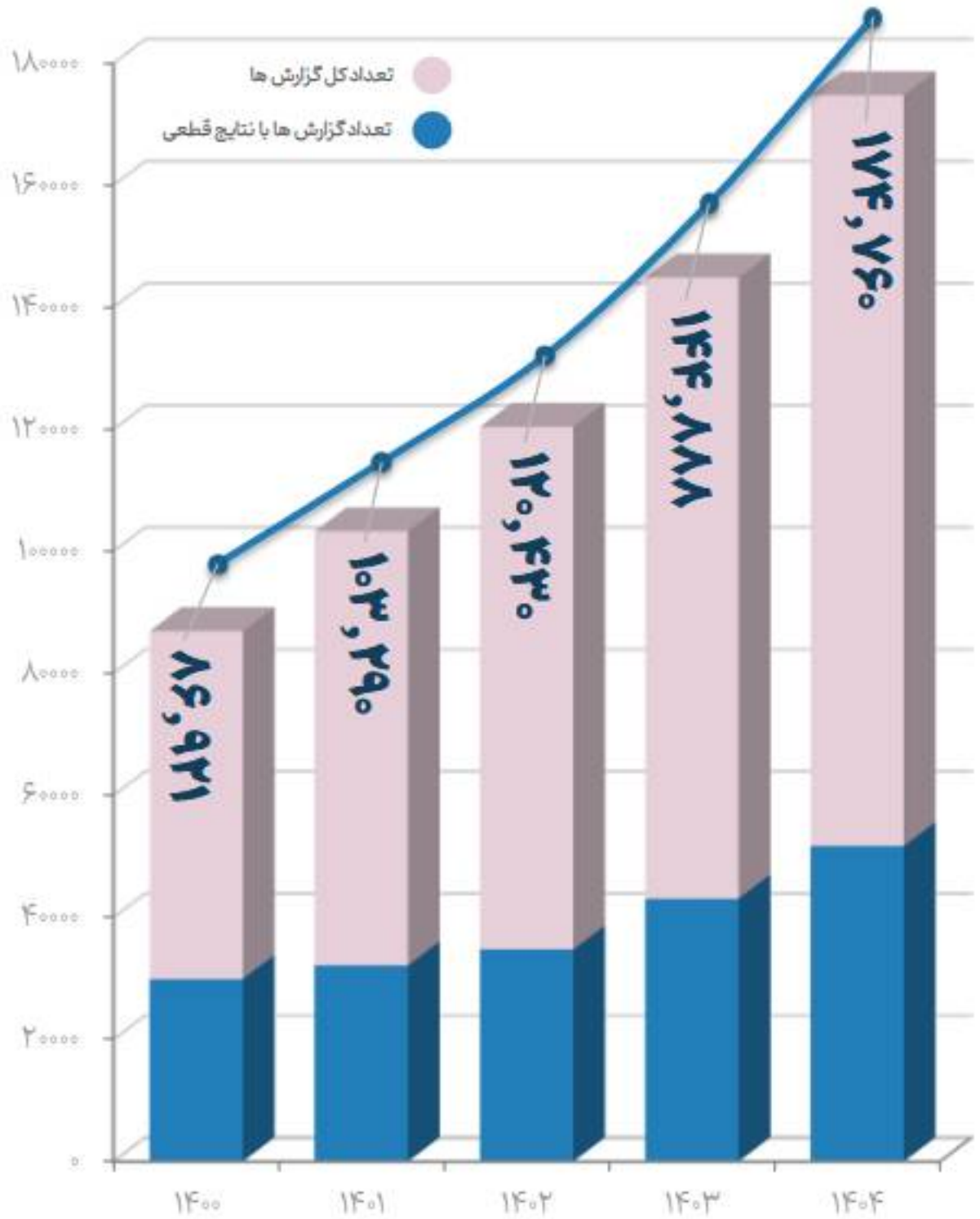
سامانه جامع ارتباط مردمی قوه قضاییه، با هدف پیشگیری از تخلفات و جرایم و با اتکا به مشارکت عمومی افراد جامعه راه‌اندازی شده است. این سامانه، بستری برای جلب مشارکت‌های داوطلبانه و خوداظهاری مردمی در مسیر کاهش آسیب‌های اجتماعی و پیشگیری از جرائم سازمان‌یافته فراهم کرده است.

سجام با هدف افزایش مسئولیت‌پذیری اجتماعی، تقویت نظارت مردمی و کاستن از ورودی پرونده‌ها به دستگاه قضایی، سازوکار دریافت و بررسی گزارش‌های مردمی را در موضوعات مهمی چون مفاسد اقتصادی، قاچاق، احتکار، گران‌فروشی، تصرف اراضی ملی، آسیب‌های زیست‌محیطی، جرائم مرتبط با فضای مجازی، مسائل بهداشت و درمان و تخلفات انتخاباتی ساماندهی کرده است.

از ویژگی‌های این سامانه می‌توان به ثبت‌نام آسان، عضویت محرمانه، امکان ثبت گزارش به‌صورت ناشناس، دسترسی راحت حتی از دورافتاده‌ترین مناطق کشور و صدور کد رهگیری ویژه برای پیگیری هر گزارش اشاره کرد.

■ این سامانه با تشکیل هسته‌های تخصصی و ارزیابی ضریب ارزش هر گزارش، فرایند دریافت، صحت‌سنجی و ارجاع گزارش‌ها را به‌صورت نظام‌مند دنبال می‌کند. روند تغییرات تعداد کل گزارش‌های ثبت‌شده و گزارش‌های دارای نتیجه قطعی در سامانه سجام در نمودار زیر نشان داده شده است.

سجام

نظرسنجی برخط مراجعان

یکی از ابعاد مهم ارتباط قوه قضاییه با مردم، شنیدن تجربه کسانی است که به‌صورت مستقیم با واحدهای قضایی در ارتباط بوده‌اند. مراجعه‌کننده‌ای که در مسیر رسیدگی به پرونده قرار می‌گیرد، از نزدیک با کیفیت پاسخگویی، نحوه رفتار کارکنان، چگونگی رسیدگی، مدت زمان دادرسی، میزان رعایت بی‌طرفی و تکریم ارباب‌رجوع مواجه می‌شود. بنابراین، نظر این گروه از مردم می‌تواند تصویری واقعی‌تر و دقیق‌تر از کیفیت خدمات قضایی ارائه کند.

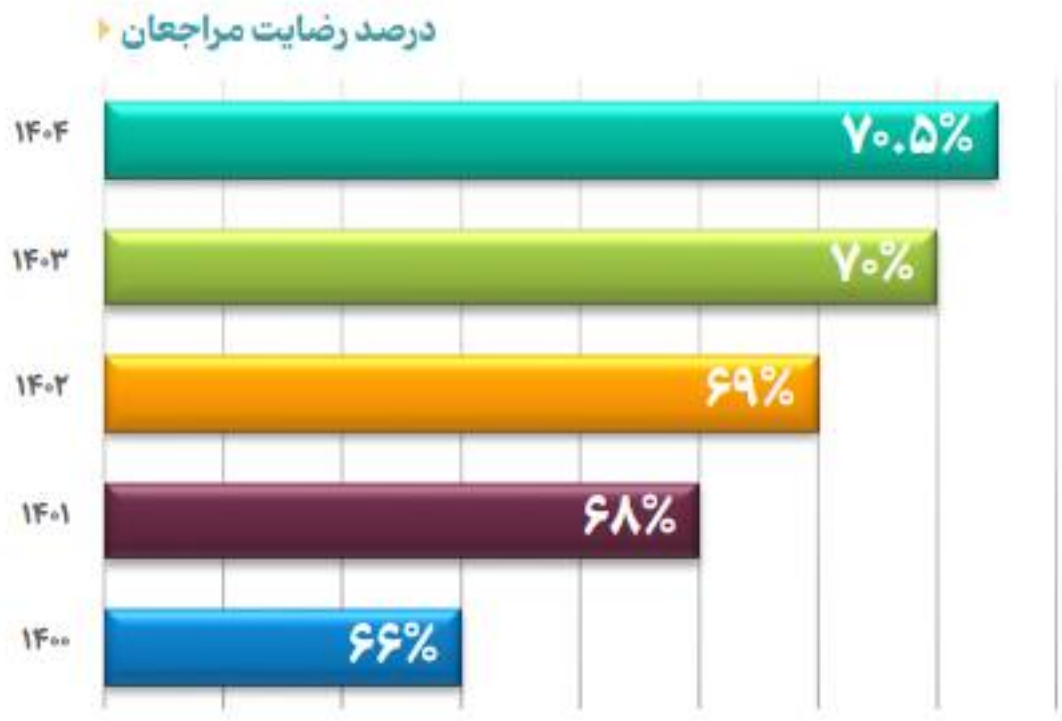
در همین راستا، سامانه نظرسنجی برخط مراجعان به‌عنوان ابزاری برای سنجش مستمر تجربه و رضایت مراجعان واقعی دستگاه قضایی طراحی شده است. این نظرسنجی توسط مرکز آمار و فناوری اطلاعات قوه قضاییه و پس از دریافت خدمات قضایی یا طی مراحل پرونده، از طریق پیامک و سامانه «خدمات قضایی من» انجام می‌شود. به این ترتیب، نظرسنجی به‌صورت عمومی و کلی نیست، بلکه به تجربه مشخص افراد در فرایند رسیدگی و مراجعه قضایی متصل است.

■ در این سامانه، پرسش‌هایی با محوریت میزان رضایت کلی از عملکرد دستگاه قضایی، نحوه رفتار و تکریم ارباب‌رجوع توسط قضات، میزان رعایت بی‌طرفی و قضاوت عادلانه، رضایت از رفتار کارکنان اداری شعب، میزان رضایت از مدت زمان رسیدگی به پرونده‌ها و سایر مؤلفه‌های مؤثر بر تجربه مراجعان مطرح می‌شود. پاسخ‌های مردم به این پرسش‌ها، نگاه داده‌محور و قابل سنجشی از کیفیت ارائه خدمات قضایی فراهم می‌کند.

اهمیت این سامانه در آن است که بازخورد مردم فقط در سطح اعلام رضایت یا نارضایتی باقی نمی‌ماند، بلکه داده‌های حاصل از آن در ارزیابی عملکرد، سنجش بهره‌وری و رصد کیفیت خدمت‌رسانی واحدهای قضایی مورد استفاده قرار می‌گیرد. به این ترتیب، تجربه مراجعان به یکی از ورودی‌های نظام مدیریتی قوه قضاییه تبدیل شده و می‌تواند در شناسایی نقاط قابل بهبود، ارزیابی واحدهای قضایی، رصد عملکرد نیروی انسانی و سنجش میزان تحقق شاخص‌هایی مانند تکریم ارباب‌رجوع، مسئولیت‌پذیری و مردم‌داری اثرگذار باشد. از این منظر، نظرسنجی برخط مراجعان یکی از ابزارهای مهم قوه قضاییه برای تبدیل تجربه مردم به داده مدیریتی و اصلاح فرایندهای قضایی است.

بر اساس داده‌های ثبت‌شده در سامانه، میزان رضایت کلی مراجعان از عملکرد دستگاه قضایی از ۶۶ درصد در سال ۱۴۰۰ به ۷۰/۵ درصد در سال ۱۴۰۴ رسیده است. این روند، ضمن آنکه مسیرهای پیشرفت و نقاط قابل بهبود را روشن می‌سازد، بیانگر اهتمام عدلیه به استقرار رویه‌های پاسخگو و کارآمد در فرایندهای قضایی کشور است. روند تغییرات میزان رضایت کلی مراجعان از عملکرد دستگاه قضایی و تعداد نظرات کل کشور در نمودار زیر نشان داده شده است.

مشارکت مردمی در کشف جرم؛

توسعه بسترهای گزارش‌دهی مردمی

یکی از سطوح مهم ارتباط قوه قضاییه با مردم، بهره‌گیری از ظرفیت اجتماعی آنان در شناسایی آسیب‌ها، تخلفات و زمینه‌های وقوع جرم است. مردم در بسیاری از موارد، نخستین کسانی هستند که نشانه‌های یک تخلف، الگوی مجرمانه یا آسیب اجتماعی را در محیط زندگی، کار، فضای مجازی یا روابط روزمره مشاهده می‌کنند. اگر این مشاهده‌ها در مسیر درست ثبت و منتقل شود، می‌تواند به منبعی ارزشمند برای کشف جرم، پیشگیری از گسترش تخلف و مداخله به‌موقع نهادهای مسئول تبدیل شود.

این بستر، با رویکردی مسئله‌محور، امکان ثبت گزارش در برخی حوزه‌های اولویت‌دار را برای عموم شهروندان فراهم کرده و تلاش دارد فرآیند انتقال اطلاعات از سطح جامعه به نهادهای مسئول را تسهیل کند. یکی از مهم‌ترین مصادیق این رویکرد، تمرکز بر جرائم خرد در فضای مجازی است. در سال‌های اخیر، الگوهایی از تخلف مانند دریافت بیعانه در معاملات صوری، به‌ویژه در حوزه خرید و فروش خودرو از طریق سکوهای آگهی‌محور، یا اخذ وجه از طریق پیام‌رسان‌ها بدون تحویل کالای وعده‌داده‌شده، به‌صورت گسترده مشاهده شده‌اند.

در پاسخ به این چالش، بستر گزارش‌دهی مردمی این امکان را فراهم کرده است که افراد بدون نیاز به ورود فوری به فرآیند رسمی شکایت، اطلاعات مربوط به این‌گونه کلاهبرداری‌ها را ثبت کنند. هدف از این اقدام، بیش از آنکه رسیدگی موردی به هر گزارش باشد، ایجاد امکان شناسایی الگوهای پرتکرار، کشف ارتباط میان موارد پراکنده و فراهم‌کردن زمینه مداخله هدفمندتر نهادهای مسئول است.

■ مکان دریافت گزارش‌های مردمی درباره همکاری با رژیم صهیونیستی و ایالات متحده آمریکا در دوره جنگ تحمیلی این دو علیه جمهوری اسلامی ایران است. حوزه دیگری که در این بستر مورد توجه قرار گرفته، مسئله سقط جنین غیرقانونی و فعالیت‌های مرتبط با آن است. مواردی مانند عرضه و فروش داروهای مرتبط با سقط جنین، ایجاد شبکه‌های غیرمجاز ارائه خدمات و انجام اقدامات غیرقانونی، از جمله مصادیقی هستند که شناسایی آن‌ها بدون دریافت گزارش‌های مردمی با محدودیت‌هایی مواجه است.

نکته قابل توجه در طراحی این سازوکار آن است که گزارش‌دهی مردمی به‌عنوان «مسیر مکمل» تعریف شده و جایگزین فرآیندهای رسمی رسیدگی نیست. به عبارت دیگر، شهروندان همچنان می‌توانند در صورت تمایل، از طریق دادسراها، ضابطان قضایی یا دفاتر خدمات الکترونیک قضایی، شکایات خود را به‌صورت رسمی ثبت و پیگیری کنند.

مشارکت مردمی در کشف جرم

• توسعه بسترهای گزارش‌دهی مردمی •

کاهش نقاط کور کشف جرم

شناسایی الگوهای پرتکرار

مداخله به موقع‌تر

۱ مشاهده تخلف توسط مردم

۲ ثبت گزارش مردمی

۳ تجمیع گزارش‌های پراکنده

۴ شناسایی الگوهای پرتکرار

۵ ارجاع و مداخله هدفمند

کلاهبرداری در فضای مجازی

- دریافت بیعانه
- فروش صوری
- عدم تحویل کالا

سقط جنین غیرقانونی

- فروش غیرمجاز دارو
- شبکه‌های غیرمجاز
- خدمات غیرقانونی

جرائم سیاسی و امنیتی

مرکز تحلیل هوشمند گزارش‌ها

اقدام هدفمند و پیشگیرانه
با اتکا به داده‌های مردمی

سامانه گزارش‌دهی مردمی
سایت رسمی قوه قضائیه
dadsetani.ir
فرم ثبت گزارش
ارسال گزارش

ثبت گزارش مردمی

گزارش‌دهی مردمی

مسیر مکمل کشف جرم

نه جایگزین شکایت رسمی

دستورالعمل مشارکت نهادهای مردمی

ورود نهادهای مردمی به فرآیند عدالت

یکی دیگر از شئون ارتباط قوه قضاییه با مردم، فراهم‌کردن زمینه مشارکت نهادهای مردمی در حل مسائل اجتماعی و قضایی است. در این نگاه، مردم فقط مخاطب خدمات قضایی یا دریافت‌کننده پاسخ نیستند، بلکه می‌توانند از طریق تشکل‌ها، گروه‌های داوطلب و سازمان‌های مردم‌نهاد، در پیشگیری از جرم، حمایت از بزه‌دیدگان، میانجیگری، اصلاح و بازاجتماعی‌سازی افراد و صیانت از حقوق عامه نقش‌آفرینی کنند.

■ با تصویب و ابلاغ «دستورالعمل نحوه مشارکت و تعامل نهادهای مردمی با قوه قضاییه» در اسفندماه ۱۳۹۸، زمینه تازه‌ای برای حضور نهادهای مردمی در کنار دستگاه قضایی فراهم شد. این دستورالعمل با هدف مردمی‌سازی فرایندهای قضایی، کاهش جمعیت کیفری زندان‌ها، بازاجتماعی‌کردن متهمان و محکومان و بهره‌گیری از ظرفیت اجتماعی نهادهای مردمی، امکان نقش‌آفرینی آنان را به‌عنوان بازوی کمکی قوه قضاییه پیش‌بینی کرده است.

■ بـر مبنـای ایـن دسـتورالعمل، مراجـع قضایـی می‌توانند در مسـیر احـراز توبـه، ندامت و اصـلاح متهمـان، از نظر مشـورتی نهادهـای مردمـی بهـره بگیرنـد و آن را در تصمیمات خـود مورد توجـه قـرار دهند.

علاوه بر این، نهادهای مردمی در حوزه‌هایی همچون میانجیگری، صلح و سازش، معاضدت حقوقی و روان‌شناختی، مددکاری اجتماعی، کارآفرینی، حمایت از حقوق شهروندی، پیشگیری از وقوع جرم، صیانت از حقوق عامه، حفاظت از محیط زیست، منابع طبیعی و میراث فرهنگی و حمایت از زنان، خانواده، کودکان، بیماران ناتوان و بزه‌دیدگان می‌توانند در کنار دستگاه قضایی ایفای نقش کنند.

■ بـا راه‌اندازی سـامانه جامع مشـارکت مردمـی در سـال ۱۴۰۰ و آغاز پذیرش شـکایات و درخواسـت‌های مردمـی از فروردین ۱۴۰۱، سـازوکارهای تـازه‌ای برای ثبت، سـاماندهی و پیگیری مشـارکت نهادهـای مردمی ایجاد شـد.

برای ایفای مؤثرتر این نقش، توانمندسازی نهادهای مردمی نیز مورد توجه قرار گرفته است. بر اساس آمارهای موجود، در سال ۱۴۰۳ بالغ بر ۷٫۹۱۳ نفرساعت آموزش برای نهادهای مردمی در سطح کشور برگزار شده و ۷٫۵۶۲ مشاوره علمی و تخصصی نیز به این نهادها ارائه شده است. در سال ۱۴۰۴ نیز میزان آموزش ارائه‌شده به ۴٫۸۸۷ نفرساعت و تعداد مشاوره‌های علمی و تخصصی به ۷٫۵۶۲ مورد رسیده است. این اقدامات نشان می‌دهد که مشارکت نهادهای مردمی، صرفاً به دعوت عمومی برای همکاری محدود نمانده، بلکه با آموزش، مشاوره و تقویت ظرفیت تخصصی آنان همراه شده است.

معاونت اجتماعی و پیشگیری از وقوع جرم قوه قضاییه

بند ۲ اصل ۱۵۶ قانون اساسی — صیانت از حقوق عامه

حوزه‌هایی که سازمان‌های مردم نهاد می‌توانند به عنوان مدعی‌العموم به آن وارد شوند:

- حمایت از حقوق شهروندی
- پیشگیری و مقابله با فساد
- دفاع از آزادی‌های مشروع
- پیشگیری از وقوع جرم
- میانجی‌گری
- صلح و سازش
- معاضدت حقوقی و روان‌شناختی
- محیط زیست
- میراث فرهنگی
- منابع طبیعی
- مددکاری اجتماعی
- کارآفرینی اجتماعی
- حمایت از حقوق بشر
- سلامت
- زنان و خانواده
- اطفال و نوجوانان
- بیماران ناتوان جسمی و روانی
- امر به معروف و نهی از منکر
- حمایت از بزه‌دیدگان و خانواده آن‌ها

تصویب دستورالعمل مشارکت نهادهای مردمی

ششم اسفندماه ۱۳۹۸

- راه‌اندازی سامانه جامع مشارکت مردمی — سال ۱۴۰۰
- آغاز اعلام شکایت — فروردین ۱۴۰۱
- آموزش و مشارکت ۳۷ نهاد مردمی

- اعلام شکایت
  - میانجی‌گری و صلح و سازش
- سیاست‌گذاری
  - نظارت در اجرای قوانین
- پیشگیری از وقوع جرم
  - مشارکت در فرآیند رسیدگی
- حمایت از بزه‌دیدگان
  - مشارکت در بازاجتماعی شدن متهم و مجرمان

سفرها و نشست‌های رئیس و مسؤلان عالی قوه قضاییه

ارتباط با مردم، تنها از مسیر سامانه‌ها، گزارش‌های مردمی و نظرسنجی‌ها برقرار نمی‌شود. بخشی از این ارتباط، زمانی شکل می‌گیرد که مسئولان عالی قضایی از نزدیک در استان‌ها حضور پیدا کنند، مسائل مردم و دستگاه‌های اجرایی را بی‌واسطه بشنوند، وضعیت واحدهای قضایی را از نزدیک بررسی کنند و برای رفع مشکلات، تصمیم‌های مشخص و قابل پیگیری اتخاذ شود.

در دوره تحول و تعالی، سفرهای استانی رئیس قوه قضاییه با هدف بررسی میدانی مسائل قضایی استان‌ها، دیدار با مردم، گفت‌وگو با مسئولان محلی، بازدید از واحدهای قضایی و پیگیری مشکلات حقوقی، قضایی و اقتصادی استان‌ها دنبال شده است. بر اساس آمارهای موجود، طی سال‌های ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۴ در مجموع ۵۳ سفر استانی توسط رئیس قوه قضاییه انجام شده است. این سفرها به‌گونه‌ای برنامه‌ریزی شده که پوشش کامل استانی ایجاد شود و همه استان‌های کشور در دوره مورد بررسی در برنامه سفرهای استانی قرار گیرند.

یکی از بخش‌های مهم این سفرها، دیدارهای مردمی است. در این دیدارها، مردم می‌توانند مسائل، درخواست‌ها و دغدغه‌های خود را به‌صورت مستقیم با مسئولان عالی قضایی مطرح کنند.

▪ براساس آمارهای موجود، طی سال‌های ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۴ در مجموع ۳۶ دیدار مردمی در جریان سفرهای استانی برگزار شده است.

بخش دیگری از این ارتباط میدانی، نشست با فعالان اقتصادی، صنعتگران و تولیدکنندگان است. بسیاری از مسائل اقتصادی، تولیدی و سرمایه‌گذاری، به‌صورت مستقیم یا غیرمستقیم با موضوعاتی مانند امنیت سرمایه‌گذاری، اختلافات حقوقی، اجرای قراردادها، مشکلات ثبتی، دعاوی بانکی، مسائل گمرکی، اموال تملیکی و حمایت قضایی از تولید ارتباط دارد. به همین دلیل، گفت‌وگوی مستقیم مسئولان عالی قضایی با فعالان اقتصادی می‌تواند به شناسایی موانع حقوقی و قضایی تولید، رفع برخی گره‌های اجرایی و تقویت احساس امنیت اقتصادی کمک کند.

در سال‌های ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۴، در مجموع ۲۳ نشست با فعالان اقتصادی، صنعتگران و تولیدکنندگان برگزار شده است. در کنار سفرهای استانی و نشست‌های تخصصی، نشست‌های خبری نیز یکی از مسیرهای ارتباط مستقیم قوه قضاییه با افکار عمومی و رسانه‌هاست. این نشست‌ها امکان تبیین سیاست‌ها، پاسخ به پرسش‌های رسانه‌ای، توضیح درباره پرونده‌ها و موضوعات مهم قضایی و اطلاع‌رسانی درباره اقدامات دستگاه قضایی را فراهم می‌کند.

▪ براساس آمارهای موجود، طی سال‌های ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۴ در مجموع ۳۹ نشست خبری برگزار شده است.

همچنین، در این دوره ۳ سفر خارجی رئیس قوه قضاییه انجام شده است؛ شامل سفر به عراق در سال ۱۴۰۲، قطر در سال ۱۴۰۳ و چین در سال ۱۴۰۴. این سفرها با هدف توسعه تعاملات قضایی، تقویت همکاری‌های حقوقی و گسترش ارتباطات نهادی در حوزه‌های قضایی و حقوقی دنبال شده‌اند.

سفرها و نشست‌های تخصصی رئیس قوه قضاییه

۳۶ ماه گذشته

سفرهای استانی

با رویکرد آسیب‌شناسی و اتخاذ راهکار

برنامه معمول

- دیدار دانشجویی در محیط دانشگاه
- بازدید از زندان‌ها و محاکم قضایی
- دیدار با قضات و کارکنان قضایی
- شرکت در شورای اداری
- دیدار با صنعتگران و تولیدکنندگان
- شرکت در شورای قضایی

بررسی مسائل و اتخاذ تصمیم برای حل مشکلات قضایی

سفرهای خارجی

سال ۱۴۰۲ بیش از ۴۰۰ هزار ملاقات مردمی توسط مسئولین رده های مختلف قوه قضاییه انجام شده است

عراق

سفر ۳ روزه

۲۴ تا ۲۶ بهمن ۱۴۰۲

قطر

سفر یک روزه

۲۳ خرداد ۱۴۰۳

نشست با قوا

دولت

۱۴۰۱

هفته دولت

۱۴۰۲

هفته قوه قضاییه

مجلس

۵ نشست

با نمایندگان مجلس کمیسیون و فراکسیون‌ها

سفرهای رسمی

۱۴۰۰

قزوین، خوزستان، گلستان، خراسان رضوی، سیستان و بلوچستان، ایلام

اقدامات نوآورانه

- بازدید چندین ساعته انبارهای بنادر، گمرکات و اموال تملیکی
- اهدای اسناد رفسنجان شهرستان قشم بعد از ۵۱ سال
- حل مشکل ۲۰ ساله تعارض مالکیت شهرک‌های بم
- اهدای اسناد به اهالی ۱۰ روستا و ۴ شهر عسلویه

۱۴۰۱

قم، یزد، خراسان جنوبی، زنجان، مرکزی، اصفهان

۱۴۰۲

البرز، کردستان، آذربایجان شرقی، کرمان، اردبیل، بوشهر

۱۴۰۳

هرمزگان
وکهگیلویه‌وبویراحمد

نشست با فراکسیون ارتقاء سلامت اداری و مبارزه با فساد
۳ خرداد ۱۴۰۲

نشست مشترک رئیس قوه قضاییه و شورای عالی دستگاه قضا با نمایندگان
۸ آذر ۱۴۰۱

نشست با منتخبین دوره دوازدهم
۲ اردیبهشت ۱۴۰۳

کمیسیون قضایی
۱۳ شهریور ۱۴۰۰

کمیسیون اجتماعی
۱۵ شهریور ۱۴۰۰

کمیسیون تلفیق
۲ دی ۱۴۰۰

کمیسیون صنایع و معادن
۲۱ فروردین ۱۴۰۱

کمیسیون کشاورزی
۶ شهریور ۱۴۰۱

کمیسیون عمران
۲ مرداد ۱۴۰۱

کمیسیون برنامه و بودجه
۲۲ مهر ۱۴۰۱

کمیسیون امور داخلی کشور و شوراها
۱۰ آبان ۱۴۰۱

کمیسیون اصل ۹۰
۲۳ آبان ۱۴۰۱

۱۴۰۱

بوشهر، کرمان،
خراسان رضوی

اتاق اصناف
اتحادیه‌ها و بازاریان

۱۲ آذر ۱۴۰۱

۱۴۰۲

خراسان شمالی، مازندران،
فارس و گلستان

کردستان
(دانشگاه سنندج)

۱۴ اردیبهشت ۱۴۰۲

خراسان شمالی
(دانشگاه بجنورد)

۲۷ اردیبهشت ۱۴۰۲

اردبیل
(دانشگاه محقق اردبیلی)

۱۶ آذر ۱۴۰۲

نشست با دانشجویان

۵۸ درصد مردم سفرهای استانی مسئولان قوه قضاییه را در حل مشکلات خود به صورت نسبی موثر می‌دانند

تشکل‌های دانشجویی

سال ۱۴۰۰

خراسان جنوبی

(دانشگاه بیرجند)

۱۹ آبان ۱۴۰۱

نمایندگان طیف‌های مختلف دانشجویی

(روز دانشجو)

۱۵ آذر ۱۴۰۱

نشست با فعالان اقتصادی

کارآفرینان تولیدکنندگان و شرکت‌های دانش‌بنیان

۴ تیر ۱۴۰۱

نخبگان حوزه‌های علمی، اقتصادی، صنعتی و پزشکی

۲۸ شهریور ۱۴۰۱

سفرهای غیررسمی

۱۴۰۰

البرز، اصفهان، هرمزگان، خراسان رضوی

دیدار با دانشجویان

ارتباط قوه قضاییه با مردم، تنها به مراجعه‌کنندگان پرونده‌ها، گزارش‌های مردمی یا نشست‌های رسمی محدود نمی‌شود. بخشی از این ارتباط، در گفت‌وگو با نسل جوان، دانشگاهیان و گروه‌های مطالبه‌گر شکل می‌گیرد؛ گروه‌هایی که هم نسبت به مسائل عمومی کشور حساس‌اند و هم می‌توانند با نگاه انتقادی، پرسشگر و نخبگانی خود، مسائل دستگاه قضایی را از زاویه‌ای متفاوت مطرح کنند. از این منظر، دیدار با دانشجویان، فقط یک برنامه مناسبتی یا تشریفاتی نیست، بلکه یکی از مسیرهای مهم شنیدن بی‌واسطه نقدها، پرسش‌ها و مطالبات نسل جوان از قوه قضاییه است.

■ در دوره تحول و تعالی، دیدار رئیس و مسئولان عالی قوه قضاییه با دانشجویان و دانشگاهیان با هدف تقویت ارتباط مستقیم با محیط دانشگاه، پاسخ به پرسش‌ها، تبیین اقدامات و شنیدن دیدگاه‌های انتقادی و اصلاحی دنبال شده است. در این نشست‌ها، دانشجویان می‌توانند دغ دغه‌های خود را درباره عدالت، مبارزه با فساد، حقوق عامه، آزادی‌های قانونی، کارآمدی فرایندهای قضایی، شفافیت، اطاله دادرسی و سایر موضوعات مرتبط با عملکرد دستگاه قضایی به‌صورت مستقیم مطرح کنند.

بر اساس آمارهای موجود، طی سال‌های ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۴ در مجموع ۱۹ نشست با دانشجویان، نخبگان دانشگاهی و حوزوی برگزار شده است. این نشست‌ها در قالب دیدارهای دانشجویی، حضور در مراکز علمی و گفت‌وگو با نخبگان دانشگاهی و حوزوی دنبال شده و در سال ۱۴۰۴ نیز نشست‌هایی با دانشجویان و نخبگان حوزوی و دانشگاهی در استان‌های اصفهان، مرکزی، زنجان، ایلام و همدان برگزار شده است. استمرار این نشست‌ها در سال‌های مختلف نشان می‌دهد که ارتباط با دانشگاه و نسل جوان، در کنار سایر مسیرهای ارتباط مردمی قوه قضاییه، به‌عنوان یکی از محورهای ثابت تعاملات اجتماعی دستگاه قضایی دنبال شده است. در مجموع، دیدار با دانشجویان را می‌توان یکی از جلوه‌های مهم ارتباط گفت‌وگومحور قوه قضاییه با جامعه دانست.

دیدار با دانشجویان

گفتگوی مستقیم با نسل پرسشگر و مطالبه‌گر

۱۴۰۰
۲ نشست
تشکل‌های دانشجویی،
نخبگان علمی، دانشگاهی
و فرهنگی

۱۴۰۱
۳ نشست
خراسان جنوبی،
نمایندگان طیف‌های
دانشجویی،
دانشگاه علوم قضایی

۱۴۰۲
۴ نشست
کردستان، خراسان شمالی،
تبریز، اردبیل،
دانشگاه علوم قضایی

۱۴۰۳
۵ نشست
دانشگاه جامع امام حسین(ع)،
نخبگان حوزه و دانشگاه تهران،
علوم و تحقیقات،
اساتید و نخبگان تهران،
کهگیلویه و بویراحمد

۱۴۰۴
۵ نشست
اصفهان، مرکزی،
زنجان، ایلام،
همدان

قوه قضائیه

راهبرد

ولایت

فصل هشتم

مبارزه با فساد؛ اراده شفاف‌سازی از ساختار تا رفتار

مبارزه با فساد، تنها به کشف تخلف و برخورد با متخلفان محدود نمی‌شـــود. بخش مهمی از فســـاد، پیش از آنکـــه در قالب یک پرونده آشـــکار شـــود، در نقاط تاریک فرایندها، تصمیم‌های غیرشفاف، تعارض منافع، ضعف نظارت و نبود دسترســـی عمومی بـــه اطلاعات شـــکل می‌گیرد. از همین رو، مقابله مؤثر با فساد نیازمند آن است که هم ساختارها شفاف‌تر شوند و هم رفتارها در معرض سنجش، پاسخگویی و نظارت قرار گیرند.

در دوره تحول و تعالی، قوه قضاییه تلاش کرد مبارزه با فساد را از سطح برخوردهای پسینی فراتر ببرد و به سمت پیشگیری ساختاری، شفاف‌سازی فرایندها و استفاده از ابزارهای هوشمند نظارتی حرکت کند. اجرای قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات، راه‌اندازی سامانه شفافیت، شناسایی گلوگاه‌های فساد، توسعه گزارشگری مردمی، الکترونیکی شدن مزایده‌ها، تصویربرداری از عملیات ضابطان و ساماندهی نظارت بر عملکرد بازرسان، جلوه‌هایی از این رویکرد بود.

این فصل، روایت همین اراده برای شفاف‌سازی است.

اجرای قانون

انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات

نبود شفافیت اطلاعاتی، یکی از زمینه‌های اصلی شکل‌گیری ابهام، سوءبرداشت و بی‌اعتمادی عمومی است. هرجا شهروندان ندانند تصمیم‌ها چگونه اتخاذ می‌شود، منابع عمومی چگونه هزینه می‌شود و دستگاه‌ها بر چه مبنایی عمل می‌کنند، فاصله میان مردم و نظام اداری افزایش می‌یابد و امکان نظارت مؤثر کاهش پیدا می‌کند. در چنین فضایی، پنهان‌کاری، رانت، تبعیض و فساد اداری مجال بیشتری برای بروز می‌یابد؛ زیرا عملکرد دستگاه‌ها از معرض مشاهده و ارزیابی عمومی دور می‌ماند. از این منظر، دسترسی قانونمند، روشن و قابل پیگیری به اطلاعات، یکی از ابزارهای مهم پیشگیری از فساد و تقویت اعتماد عمومی به شمار می‌آید.

همین ضرورت، در نظام حقوقی کشور ذیل «قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات» صورت‌بندی شد؛ قانونی که در سال ۱۳۸۷ به تصویب رسید و چارچوبی برای دسترسی شهروندان به اطلاعات غیرطبقه‌بندی‌شده نهادهای عمومی و دستگاه‌های اجرایی فراهم کرد. بر اساس این قانون، دستگاه‌های مشمول موظف‌اند اطلاعات عمومی را در دسترس مردم قرار دهند و در صورت درخواست شهروندان نیز پاسخ لازم را در چهارچوب ضوابط قانونی ارائه کنند.

در دوره تحول و تعالی قوه قضاییه، فعال‌سازی ظرفیت‌های این قانون در دستور کار قرار گرفت. در همین چارچوب، «شیوه‌نامه اجرای قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات در قوه قضاییه» تدوین و در تاریخ ۲۰ آبان ۱۴۰۲ به تصویب رئیس قوه قضاییه رسید؛ شیوه‌نامه‌ای که سازوکار داخلی قوه برای اجرای هماهنگ، نظام‌مند و متناسب این قانون را مشخص کرد. این شیوه‌نامه در سال ۱۴۰۴ نیز مورد بازنگری و اصلاح قرار گرفت تا فرآیند پاسخگویی، نحوه تعامل واحدهای قضایی و ستادی، و شیوه پیگیری درخواست‌های اطلاعاتی با دقت بیشتری سامان یابد.

در کنار تدوین این چارچوب داخلی، اتصال واحدهای مختلف قوه قضاییه به سامانه ملی انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات به نشانی iranfoia.ir نیز در دستور کار قرار گرفت؛ سامانه‌ای که امکان ثبت درخواست شهروندان، ارجاع درخواست به دستگاه مسئول، دریافت پاسخ و همچنین ثبت شکایت در صورت نارضایتی از نحوه پاسخگویی را فراهم می‌کند. معاونت اول قوه قضاییه با برگزاری جلسات هماهنگی و پیگیری مستمر، اتصال معاونت‌ها، مراکز و سازمان‌های وابسته به قوه قضاییه به این سامانه را دنبال کرد و به‌تدریج فرآیند پاسخگویی به درخواست‌های اطلاعاتی در بخش‌های مختلف قوه آغاز شد.

■ بر اساس برنامه‌ریزی صورت‌گرفته، از اردیبهشت ۱۴۰۴، معاونت‌ها، مراکز و سازمان‌های مختلف قوه قضاییه به سامانه ملی انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات به‌صورت مرحله‌ای پیوستند و در تاریخ ۱۸ خرداد ۱۴۰۴، مشارکت همه سطوح قوه قضاییه در این سازوکار با برگزاری مراسم رونمایی به‌صورت رسمی اعلام شد. در حال حاضر، حدود ۲۴ واحد و بخش مختلف قوه قضاییه در این سامانه حضور دارند و فرآیند پاسخگویی به درخواست‌های اطلاعاتی را در چهارچوبی مشخص و قابل پیگیری دنبال می‌کنند.

■ در نتیجه این اقدامات، سازوکار پاسخگویی اطلاعاتی در قوه قضاییه به‌تدریج شکل منسجم‌تری پیدا کرده است. تا پایان اردیبهشت ۱۴۰۵، حدود ۲ هزار و ۷۰۴ درخواست اطلاعاتی در سامانه ثبت شده که از این تعداد، ۲ هزار و ۵۹۱ درخواست پاسخ دریافت کرده‌اند؛ به بیان دیگر، نرخ پاسخگویی در این سامانه به حدود ۹۶ درصد رسیده است.

اجرای قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات

سامانه ملی انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات | iranfoia.ir

آمار عملکرد

فرآیند دسترسی شهروندان به اطلاعات

شفافیت بیشتر، پاسخگویی ساختارمند، اعتماد عمومی

سامانه شفافیت قوه قضاییه
گامی در مسیر اجرای قانون شفافیت قوای سه‌گانه

سال‌ها دسترسی به آرای قضایی و داده‌های حقوقی محدود و موردی بود. پژوهشگران، شرکت‌های دانش‌بنیان و حتی شهروندان برای دستیابی به داده‌های قضایی با محدودیت مواجه بودند. بخش قابل توجهی از اطلاعات یا در دسترس عموم نبود یا به‌صورت پراکنده منتشر می‌شد. در نتیجه، ظرفیت تحلیل داده‌محور و توسعه فناوری‌های نوین در حوزه عدالت به‌طور کامل فعال نشده بود.

از سوی دیگر، قانون شفافیت قوای سه‌گانه مصوب ۱۴۰۳، دستگاه‌ها را مکلف به انتشار نظام‌مند اطلاعات کرد. اجرای این قانون در حوزه قضایی، نیازمند یک زیرساخت کلان‌داده، امن و استاندارد بود؛ زیرساختی که هم حقوق اشخاص را حفظ کند و هم دسترسی عمومی را توسعه دهد.

درهمین چارچوب، قوه قضاییه جمهوری اسلامی ایران در ۱۷ دی ۱۴۰۴ از «سامانه شفافیت قوه قضاییه» رونمایی کرد؛ سامانه‌ای که به‌عنوان بزرگ‌ترین کلان‌داده قضایی کشور شناخته می‌شود. در این سامانه، بیش از ۱۰ میلیون رأی قضایی به‌صورت گمنام‌سازی‌شده منتشر شده و ۱۲ نوع داده قضایی در دسترس عموم قرار گرفته است؛ از آرای قضایی و آرای وحدت رویه گرفته تا نظریات مشورتی، دادخواست‌ها، شکواییه‌ها و لوایح قضایی.

■ برای نخستین‌بار، این حجم از داده‌های قضایی به‌صورت عمومی و ساختاریافته منتشر شده است. پیش از این، دسترسی عمدتاً محدود به برخی دانشگاه‌ها و شرکت‌های خاص بود. اکنون بستر استفاده فراگیر برای پژوهشگران، فعالان حوزه فناوری اطلاعات و هوش مصنوعی و عموم مردم فراهم شده است.

سامانه همچنین ۱۰ پیوند شفاف‌سازی را در خود جای داده که امکان اتصال به مراجع مهم قضایی و حقوقی از جمله دیوان عالی کشور، دیوان عدالت اداری، سازمان ثبت اسناد و املاک کشور، سازمان پزشکی قانونی کشور، سازمان بازرسی کل کشور و روزنامه رسمی جمهوری اسلامی ایران را فراهم می‌کند. علاوه بر این، اطلاعات مکانی تمامی شعب دادگستری، دفاتر خدمات الکترونیک قضایی و واحدهای وابسته نیز در دسترس قرار گرفته است.

■ تفاوت امروز با گذشته در مقیاس و رویکرد است. انتشار داده‌ها از حالت محدود و تقاضامحور، به انتشار پیش‌دستانه و نظام‌مند تبدیل شده است. داده‌ها نه‌تنها برای اطلاع‌رسانی، بلکه برای تحلیل، پژوهش و توسعه فناوری طراحی شده‌اند. این سامانه زیرساخت حکمرانی داده‌محور در عدلیه را شکل داده است.

سامانه شفافیت قوه قضاییه

گامی در مسیر اجرای قانون شفافیت قوه سه‌گانه

امکانات و خدمات سامانه

۳ دسترسی به ۱۰ میلیون رأی قضایی
جستجو و مشاهده آرای قضایی منتشرشده

۲ اطلاعات نهادهای قضایی
مشاهده اطلاعات سازمان‌ها و نهادهای تابعه قوه قضاییه

۱ اطلاعات وکیل و کارشناس
مشخصات، سوابق، شکایات ها و تخلفات انتظامی

۵ ثبت و پیگیری شکایت
ثبت شکایت، بازگذاری مدارک و مشاهده روند رسیدگی

۴ دسترسی به مجموعه ددها
دسترسی پژوهشگران به داده‌های قضایی

شفافیت بیشتر، دسترسی عمومی‌تر، نظارت مؤثرتر

- تحقق عدالت و شفافیت قضایی
- حمایت از پژوهش و نوآوری
- تقویت نظارت و کنترل عمومی
- ارتقای پاسخگویی و اعتماد عمومی
- کاهش فساد و تضاد منافع

شناسایی و رفع گلوگاه‌های فساد

گذار از برخورد پسینی به پیشگیری ساختاری

در بسیاری از نظام‌های اداری، مبارزه با فساد زمانی آغاز می‌شود که تخلفی رخ داده و پرونده‌ای تشکیل شده است؛ یعنی زمانی که هزینه فساد بالفعل شده و اعتماد عمومی آسیب دیده است.

در دوره تحول و تعالی قوه قضاییه، تمرکز بر شناسایی و رفع گلوگاه‌های فسادزا قرار گرفت. در این چارچوب، سازمان بازرسی کل کشور به‌عنوان یکی از بازوهای اصلی نظارتی، نقش محوری در شناسایی، تحلیل و پیگیری اصلاح این گلوگاه‌ها بر عهده داشته است.

بر پایه این رویکرد، ۲۱۴ گلوگاه فسادخیز در حوزه‌های مختلف اقتصادی، تولیدی، فرهنگی و اجتماعی و سیاسی و قضائی شناسایی شد. این گلوگاه‌ها عمدتاً در بخش‌هایی مانند نظام پولی و بانکی، خصوصی‌سازی، مالیات، تخصیص ارز، واگذاری اراضی و معادن و فرآیندهای صدور مجوز قرار داشته‌اند.

در این چارچوب، از ابزارهایی مانند بررسی پرونده‌های قضایی، گزارش‌های مردمی، پایش‌های سیستمی، نظارت‌های میدانی و تحلیل داده‌ها در سطح ملی استفاده شده است. همچنین بیش از ۷۰۰ کاربرگ تخصصی شامل تحلیل علل شکل‌گیری فساد و پیشنهادهای اصلاحی دریافت و بررسی شده است در مجموع، این فرآیند با صرف بیش از ۱۰ هزار نفرساعت کارکارشناسی به احصای مهم‌ترین بسترهای فساد در دستگاه‌های مختلف انجامیده است.

در گام بعد، برای هر یک از این گلوگاه‌ها، راهکارهای اصلاحی مشخص طراحی و ارائه شد. این راهکارها شامل اصلاح قوانین و مقررات، شفاف‌سازی فرآیندها، بازطراحی رویه‌های اداری، تقویت کنترل‌های داخلی و کاهش تعارض منافع بوده است. در بسیاری از موارد، با ارسال گزارش‌های هشداری به دستگاه‌های اجرایی و پیگیری اصلاحات، زمینه‌های بروز فساد به‌صورت عملی کاهش یافته است.

- **نتیجه این اقدامات، ورود به مرحله اصلاح و انسداد گلوگاه‌ها بوده است. تاکنون، ۷۴ گلوگاه فسادخیز به‌طور کامل اصلاح یا مسدود شده‌اند.**

با این حال، شناسایی و رفع گلوگاه‌های فساد یک اقدام مقطعی نیست، بلکه فرآیندی مستمر و پویاست.

جشنواره شفافیت و رفع تعارض منافع

استقرار نظام سنجش سلامت اداری

شفافیت و مدیریت تعارض منافع، از ارکان اساسی حکمرانی سالم و از مهم‌ترین ابزارهای پیشگیری از فساد در نظام‌های اداری به شمار می‌روند. در نبود شفافیت، فرآیندهای تصمیم‌گیری و تخصیص منابع از قابلیت رصد و ارزیابی خارج می‌شوند و این امر بستر شکل‌گیری تبعیض، رانت و تصمیم‌های غیرمنصفانه را فراهم می‌کند. همچنین، در صورت عدم شناسایی و مدیریت موقعیت‌های تعارض منافع، امکان ترجیح منافع شخصی یا گروهی بر منافع عمومی به‌صورت ساختاری افزایش می‌یابد؛ موضوعی که می‌تواند به تضعیف اعتماد عمومی منجر شود.

با وجود تأکید اسناد بالادستی و قوانین متعدد بر اهمیت شفافیت و سلامت اداری، در سال‌های گذشته یکی از چالش‌های اساسی، فقدان یک چارچوب یکپارچه و داده‌محور برای سنجش و مقایسه عملکرد دستگاه‌ها در این حوزه بوده است. در نتیجه، ارزیابی‌ها عمدتاً به‌صورت توصیفی، پراکنده و غیرقابل مقایسه انجام می‌شد و امکان تحلیل دقیق وضعیت دستگاه‌ها فراهم نبود.

در دوره تحول و تعالی، سازمان بازرسی کل کشور با هدف رفع این خلأ، طراحی و استقرار یک نظام سنجش مبتنی بر داده را در دستور کار قرار داد. «جشنواره شفافیت و رفع تعارض منافع» در همین راستا شکل گرفت؛ به‌عنوان سازوکاری برای تبدیل مفاهیم کلی به شاخص‌های عملیاتی و ارزیابی عملکرد دستگاه‌ها بر پایه داده‌های مستند و قابل اتکا.

درگام نخست، مدل بومی سنجش شفافیت و مدیریت تعارض منافع درکشور تدوین شد. این مدل با مشارکت مراکز علمی و از طریق برگزاری بیش از ۳۰ جلسه تخصصی و صرف حدود ۳۰۰۰ ساعت کار پژوهشی طراحی شده و مبتنی بر مجموعه‌ای از قوانین و اسناد بالادستی است.

دستگاه‌های اجرایی ارزیابی شده در سطح ملی و استانی در یک نگاه

سطح	دستگاه اجرایی	تعداد دستگاه
ملی	قوه مجریه	۱۵۴
	قوه مقننه	۱
	قوه قضائیه	۶
	جمع	۱۶۲
استانی	استانداری	۳۱
	شهرداری مرکز استان	۳۱
	دادگستری کل استان	۳۱
	جمع	۹۳
	جمع کل	۲۵۵

■ خروجی این نظام، تبدیل مفاهیم شفافیت و مدیریت تعارض منافع به یک «کارنامه عملکردی» قابل سنجش و قابل انتشار برای دستگاه‌ها بوده است. انتشار نتایج، از جمله معرفی سطوح مختلف عملکرد، به‌عنوان بخشی از سازوکار پاسخگویی پیش‌بینی شده و گامی مهم در جهت ارتقای شفافیت از سطح توصیه به سطح الزام محسوب می‌شود.

جمهوری اسلامی ایران
قوه قضائیه
سازمان بازرسی کل کشور

جشنواره ملی ارتقاء شفافیت و رفع موقعیت‌های تعارض منافع

نظام بومی ارزیابی سلامت اداری و پیشگیری از فساد

ابعاد و شاخص‌های رفع تعارض منافع

شناسایی
- شناسایی موقعیت
- ارزیابی ریسک
- توصیه خطمشی
- بهبود مداوم

تدوین و اجرای دستورالعمل
- تدوین استاندارد رفتاری
- اطلاع‌رسانی
- شمولیت دستورالعمل
- تعریف نهاد اجرای دستورالعمل
- استقرار دستورالعمل
- ضمانت اجرا
- مستندسازی فرایندهای مدیریت
- منافع و اعتبار
- پایش و ارزیابی
- مدیریت عملکردهای پرریسک

ترویج و آموزش
- آموزش تعارض منافع
- محتوای آموزش
- ترویج

۳	۱۷	۴۲
بُعد کلان	شاخص اصلی	سنجه

ابعاد شفافیت

۱ ساختار و حکمرانی سازمانی	۶ قراردادها و تجارتات
۲ منابع انسانی و اخلاق حرفه‌ای	۷ خدمات عمومی و پاسخگویی
۳ برنامه‌ریزی و عملکرد سازمانی	۸ فناوری اطلاعات و امنیت داده
۴ مقررات، مجوزها و استانداردها	۹ گزارش‌دهی قانونی و مسئولیت اجتماعی
۵ مدیریت مالی و اقتصادی	

۹	۳۶	۲۱۶
بُعد کلان	شاخص اصلی	سنجه

سامانه ۱۳۶
پیوند مردم با نظام نظارت

گاهی یک شهروند، زودتر از هر گزارش رسمی، نشانه‌های یک تخلف، ترک فعل، سوءجریان، بی‌نظمی اداری یا حتی فساد را مشاهده می‌کند؛ اما اگر مسیر ساده، قابل اعتماد و قابل پیگیری برای اعلام این موارد وجود نداشته باشد، این مشاهدات پراکنده در همان سطح تجربه فردی باقی می‌ماند و به ورودی مؤثر برای اصلاح امور تبدیل نمی‌شود.

گزارش‌های مردمی، اگر به‌صورت ساختارمند دریافت، ثبت، طبقه‌بندی و پیگیری شود، می‌تواند به شناسایی دستگاه‌های پرمسئله، موضوعات پرتکرار، گلوگاه‌های فسادخیز و موارد نقض قانون کمک کند. از این منظر، گزارش مردم صرفاً یک شکایت فردی نیست، بلکه می‌تواند آغازگر یک اقدام نظارتی و اصلاحی باشد.

بر همین اساس، در دوره تحول و تعالی قوه قضاییه، توسعه سامانه ۱۳۶ سازمان بازرسی کل کشور به‌عنوان یکی از بسترهای اصلی دریافت، ثبت و پیگیری شکایات و گزارش‌های مردمی مورد توجه قرار گرفته است. سامانه ۱۳۶ که از طریق درگاه 136.bazresi.ir در دسترس است، به شهروندان این امکان را می‌دهد که شکایات، تخلفات، سوءجریان‌ها، ترک فعل‌ها و مصادیق فساد را در دستگاه‌های مشمول، به‌صورت مستند ثبت کنند.

همچنین امکان ثبت گزارش به‌صورت ناشناس نیز پیش‌بینی شده است تا افرادی که تمایلی به اعلام هویت خود ندارند، بتوانند مشاهدات و مستندات خود را در اختیار سازمان بازرسی قرار دهند.

ویژگی متمایز این سامانه، بهره‌گیری از فناوری‌های هوشمند در پردازش گزارش‌هاست. اطلاعات ثبت‌شده به‌صورت خودکار توسط سامانه تحلیل شده و براساس موضوع، نوع تخلف و دستگاه مربوط دسته‌بندی می‌شوند. این فرآیند هوشمند، ارجاع گزارش‌ها به واحدهای تخصصی را تسهیل کرده و زمان رسیدگی اولیه را کاهش داده است. در واقع، بخشی از فرآیندهایی که پیش‌تر مستلزم صرف زمان و نیروی انسانی برای بررسی، طبقه‌بندی و ارجاع گزارش‌ها بود، اکنون به‌صورت سیستمی و با دقت بیشتر انجام می‌شود.

سامانه ۱۳۶ از یک مسیر صرفاً دریافت‌کننده شکایت و گزارش، به سازوکاری مؤثرتر برای پیگیری و اقدام نظارتی تبدیل شده است.

تعداد شکایات و گزارش‌های واصله، موارد رسیدگی‌شده و درصد رسیدگی در سامانه ۱۳۶

بزرگ‌ترین درگاه رسیدگی
به شکایات مردمـــــی ایران علیه فساد

۲۱۲۲۸۰ هزار

ثبت شکایت

رشد **۳۲ درصدی** نسبت به **۱۴۰۳**

۶ مرحله طرح شکایت

گزارش فساد، مسئولیت اجتماعی شما

با حفظ هویت و امنیت شما، گزارش‌ها مستقیماً به سازمان بازرسی ارسال و توسط نهادهای مرتبط بررسی می‌شوند. پاداش خود را با ایفای نقش در عدالت دریافت کنید.

ثبت گزارش | پیگیری گزارش

تحت مدیریت سازمان بازرسی کل کشور

سامانه حمایت از گزارشگران فساد

فساد معمولاً پیش از آنکه در قالب پرونده رسمی یا گزارش اداری آشکار شود، توسط افرادی دیده می‌شود که در جریان یک فرایند، تصمیم، قرارداد یا رابطه اداری قرار دارند. این افراد ممکن است از تبانی، رانت، تضییع اموال عمومی، سوءاستفاده از موقعیت، تعارض منافع یا دورزدن قانون آگاه شوند؛ اما گزارش‌کردن چنین مواردی همیشه ساده نیست. نگرانی از افشای هویت، فشارهای شغلی و اجتماعی، بی‌اعتمادی به نتیجه گزارش و ترس از پیامدهای احتمالی، باعث می‌شود بخشی از اطلاعات مهم درباره فساد هیچ‌گاه به نهادهای مسئول نرسد.

در چنین شرایطی، حمایت از گزارشگران فساد به یکی از لوازم جدی مبارزه مؤثر با فساد تبدیل می‌شود. گزارشگر فساد، صرفاً یک اطلاع‌دهنده عادی نیست؛ بلکه می‌تواند نقطه آغاز کشف یک سوءجریان، جلوگیری از تضییع حقوق عمومی و اصلاح یک مسیر فسادزا باشد. اما این نقش زمانی به‌درستی ایفا می‌شود که برای گزارشگر، مسیر امن، محرمانه، قابل پیگیری و برخوردار از حمایت قانونی پیش‌بینی شده باشد.

بر همین اساس، در سال‌های اخیر و هم‌زمان با افزایش حساسیت افکار عمومی نسبت به پرونده‌های فساد اقتصادی، ضرورت ایجاد سازوکار رسمی برای حمایت از گزارشگران فساد بیش از گذشته مورد توجه قرار گرفت. گسترش رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی، آشکار شدن برخی پرونده‌های بزرگ فساد مالی، تخلفات بانکی، رانت‌های اقتصادی و سوءاستفاده از منابع عمومی، مسئله شفافیت و پاسخ‌گویی را به یکی از مطالبات جدی جامعه تبدیل کرد و مفهوم «گزارشگری فساد» یا آنچه در ادبیات عمومی با عنوان «سوت‌زنی» شناخته می‌شود، به‌تدریج وارد ادبیات حقوقی و سیاست‌گذاری کشور شد.

پس از تصویب قانون حمایت از گزارشگران فساد در سال ۱۴۰۲، طراحی و توسعه «سامانه یکپارچه حمایت از افشاگران فساد» با عنوان «سیحاف» در دستور کار سازمان بازرسی کل کشور قرار گرفت. پس از طی مراحل فنی، اجرایی و هماهنگی‌های بین‌دستگاهی، سامانه سیحاف رونمایی و به‌صورت رسمی در اختیار عموم مردم قرار گرفت.

■ **سامانه سیحاف این امکان را فراهم کرده است که شهروندان گزارش‌های مرتبط با فساد را به‌صورت شناس یا ناشناس ثبت کنند و در صورت وجود، مستندات و اطلاعات تکمیلی خود را بارگذاری نمایند. در این سامانه، گزارشگر می‌تواند گزارش خود را از مسیر قانونی و مشخص پیگیری کند و در موارد لازم، از ظرفیت‌های حمایتی پیش‌بینی‌شده در قانون بهره‌مند شود. حفظ محرمانگی اطلاعات، امکان ثبت مستندات، پیگیری فرایند رسیدگی، درخواست بازنگری و اتصال گزارش به نهادهای پذیرنده، از جمله ظرفیت‌هایی است که می‌تواند امنیت خاطر گزارشگران را افزایش دهد و مانع از آن شود که ترس از پیامدهای احتمالی، مسیر اعلام فساد را مسدود کند.**

- بر اساس آمار عملکرد سامانه تا تاریخ ۲۲ اردیبهشت ۱۴۰۵، تعداد ۳۳۹ گزارش واجد رسیدگی تشخیص داده شده و در فرایند بررسی نهادهای پذیرنده قرار گرفته است. از این تعداد، ۲۳۹ گزارش به‌صورت شناس و ۱۰۰ گزارش به‌صورت ناشناس ثبت شده است. همچنین ۲۴۸ گزارش در فرایند بررسی نهادهای پذیرنده قرار دارد، ۴۱ پرونده خاتمه یافته و ۹ پرونده نیز به مراجع ذی‌صلاح قضایی ارجاع شده است.

شناسایی شهود حرفه‌ای

گامی مؤثر در پالایش نظام دادرسی

یکی از آسیب‌های قدیمی در فرآیند رسیدگی قضایی، ظهور و گسترش پدیده‌ای موسوم به «شهود حرفه‌ای» بوده است؛ افرادی که با هدف کسب منافع شخصی یا به واسطه داشتن روابط خاص، در دعاوی مختلف، مکرراً به‌عنوان شاهد حاضر می‌شوند، بی‌آنکه ارتباطی با موضوع یا طرفین دعوا داشته باشند. حضور این‌گونه شهود، اعتماد عمومی به فرآیند دادرسی را خدشه‌دار نموده و می‌تواند در مسیر تحقق عدالت انحراف ایجاد کند.

به رغم آنکه شهادت دروغ در مقررات جزایی کشور، جرم‌انگاری شده است، لیکن مجازات های تعیین شده بازدارنده نبوده و عده ای از افراد سودجو، ادای شهادت در مراجع قضایی را شغل و حرفه خود قرارداده اند. قوه قضاییه در پاسخ به این چالش اقدام به راه اندازی «سامانه شهود حرفه‌ای» نموده است؛ سامانه‌ای که با ثبت و رصد مشخصات دقیق افرادی که قصد ادای شهادت دارند از پذیرش شاهدان حرفه ای جلوگیری می نماید. این اقدام هوشمندانه، به یکی از مصادیق مهم «عدالت پیشگیرانه» بدل شده و موجب کاهش موثر حضور شهود غیرواقعی و شهادت غیرموثق در محاکم شده است.

آمارها حاکی از آن است که در سال ۱۴۰۴، تعداد شهود حرفه ای شناسایی شده و ثبت شده در سامانه های نظارتی ساما ۷۶۸۷ نفر بوده اند گامی مؤثر در صیانت از شأن شهادت و افزایش دقت آرای قضایی است.

مزایده‌های الکترونیک

شفافیت در فرایند فروش اموال

فروش اموال توقیف‌شده و مازاد در فرایندهای قضایی، اگرچه در ظاهر یک اقدام اجرایی و اداری است، اما در عمل یکی از نقاط حساس و فسادپذیر در زنجیره اجرای عدالت به شمار می‌رود. در شیوه سنتی، مزایده اموال در شعب اجرای احکام، دوایر اجرای ثبت و ادارات تصفیه امور ورشکستگی عمدتاً به‌صورت حضوری و کاغذی برگزار می‌شد؛ روشی که به دلیل اطلاع‌رسانی محدود، وابستگی به فرآیندهای انسان‌محور، امکان شکل‌گیری ارتباطات غیررسمی، رقابت محدود میان خریداران و دشواری نظارت بر مراحل اجرا، زمینه بروز آسیب‌هایی مانند فروش اموال پایین‌تر از ارزش واقعی، تضییع حقوق محکوم‌له یا محکوم‌علیه، اتلاف وقت و افزایش مراجعات حضوری را فراهم می‌کرد.

■ درهمین راستا، حرکت به سمت برگزاری مزایده‌های الکترونیک در قوه قضاییه، یکی از اقدامات مهم در مسیر شفاف‌سازی و کاهش زمینه‌های فساد بوده است. در این شیوه، فرآیند اطلاع‌رسانی، ثبت پیشنهادها، رقابت میان متقاضیان و پیگیری مراحل مزایده در بستر الکترونیک انجام می‌شود و امکان مشارکت متقاضیان از نقاط مختلف کشور فراهم می‌گردد.

آمارهای موجود نشان می‌دهد که توسعه مزایده‌های الکترونیک در فاصله‌ای کوتاه با رشد قابل توجهی همراه بوده است. تعداد مزایده‌های الکترونیک برگزارشده از ۲ هزار و ۲۳۱ مورد در سال ۱۴۰۲ به ۱۵ هزار و ۱۳۱ مورد در سال ۱۴۰۴ رسیده است؛ که بیانگر عبور این خدمت از مرحله اجرای محدود به مرحله بهره‌برداری گسترده در ساختار قضایی است. این روند در نمودار زیر قابل مشاهده است.

تعداد مزایده الکترونیک

شفافیت به سبک مزایده‌های الکترونیک

کارآمدی بیشتر | الزام به ایفای تعهدات و وصول مطالبات

۱۱۵۱۳۱

مزایده الکترونیک در سال ۱۴۰۴

مزایده سنتی:

- فروش مال پایین‌تر از قیمت بازار
- اطلاع‌رسانی ضعیف
- تعداد پایین شرکت‌کنندگان
- وقوع فساد به علت انسان‌محور بودن فرایند
- عدم شفافیت اطلاعاتی
- محروم شدن شرکت‌کنندگان سایر مناطق کشور
- اتلاف وقت
- افزایش مراجعات حضوری به شعب اجرای احکام

مزایده الکترونیک:

- فروش اموال با قیمت واقعی
- بهبود بستر اطلاع‌رسانی مزایده‌ها
- سهولت شرکت در مزایده
- ایجاد شفافیت و عدالت میان شرکت‌کنندگان
- کاهش ۲۰۰ هزار نفر ساعت بارِکاری کارکنان قوه قضاییه در سال
- دریافت و پرداخت کاملا الکترونیک
- کاهش میزان مراجعه حضوری به شعب اجرا
- حذف پیچ و خم‌های اداری
- سرعت بخشیدن به فرآیندها

تصویر برداری از عملیات ضابطان

در دنیای امروز، مفهوم شفافیت و مسئولیت‌پذیری از ارکان اصلی تحقق عدالت به شمار می‌رود. در فرآیندهای قضائی و امنیتی، ضابطان قضائی نقش مهمی در اجرای احکام، حفظ نظم و امنیت، و برقراری عدالت ایفا می‌کنند. اما اجرای این مسئولیت‌ها در مواجهه با افراد، به‌ویژه متهمان، نیازمند نظارت دقیق و مستمر است .نصب دوربین روی لباس ضابطان یکی از اقدامات پیشگامانه‌ای است که در راستای حفظ حقوق متهمان و صیانت از حقوق نیروهای انتظامی و امنیتی صورت گرفته و به عنوان یک ابزار نظارت هوشمند و غیرمستقیم به عنوان ضمانتی برای صحت عملکرد ضابطان عمل می‌کند.

تصور کنید یک ضابط قضایی برای اجرای حکم تفتیش وارد منزل یک شهروند می‌شود. در این صحنه، ممکن است دو روایت متناقض شکل گیرد؛ یکی از سوی ضابط و دیگری از سوی صاحب‌خانه. اما حالا با استفاده از دوربین نصب‌شده روی لباس ضابط، تمام مراحل ورود، بازرسی، گفت‌وگوها، برخوردها و حتی وضعیت محل به‌طور کامل ثبت و ضبط می‌شود. این فیلم نه‌تنها در صورت بروز اختلاف، مبنای داوری بی‌طرفانه خواهد بود، بلکه باعث می‌شود هر دو طرف بدانند که در لحظه، رفتاری فراتر از قانون ممکن نیست. این یعنی نظارت لحظه‌ای، شفافیت دائمی.

استفاده از این دوربین‌ها علاوه بر ثبت و ضبط تصاویر و داده‌های مکانی در مراحل مختلف عملیات ضابطان (مانند بازرسی، ورود به منزل، معاینه محل، بررسی صحنه جرم، دستگیری و انتقال متهمان) با در نظرگرفتن حفظ حریم خصوصی افراد، باعث می‌شوند که هیچ بخش مبهمی از مواجهه ضابط با شهروند یا متهم باقی نماند. مجموعه این اقدامات نمایانگر این حقیقت است که عدالت در عصر جدید، نه‌فقط با قانون بلکه با فناوری نیز تضمین می‌شود. نصب دوربین روی لباس ضابطان، صرفاً یک ابزار نیست؛ نمادی است از عدالتی شفاف، پاسخ‌گو و در معرض دید مردم.

■ با پیگیری‌های دستگاه قضا و تخصیص منابع مالی در برنامه هفتم توسعه کشور، نصب دوربین بر لباس ضابطان در سال ۱۴۰۲ آغاز شد. هدف نهایی از این اقدام، تجهیز ۸۰ هزار نفر از پرسنل و خودروهای فراجا به دوربین است که برای تحقق این مهم، ۲۰۰ هزار دوربین نیاز است. آمارها حاکی از آن است که تا انتهای سال ۱۴۰۳ تعداد ۴۱ هزار دوربین مورد نیاز فراهم شده و ۱۱ هزار دوربین به مراکز کنترل متصل شده‌اند.

نصب دوربین روی لباس ضابطان

گامی مهم برای حفظ حقوق متهمان و صیانت از نیروهای انتظامی و امنیتی

اهداف

۱ جلوگیری از تضییع حقوق متهمان

۲ پیشگیری از تخلف ضابطان

۳ ایجاد بستر نظارت بر رفتار ضابطان

۴ دفاع مستند از ضابطان در برابر تهمت‌ها و صحنه‌سازی‌ها

تامین هزینه‌های مالی در بودجه و برنامه هفتم توسعه با پیگیری‌های دستگاه قضا

۱۴۰۲

آغاز نصب دوربین بر
لباس ضابطان

ثبت داده مکانی و تصویربرداری
از محل انجام عملیات ضابطان

- بازرسی
- ورود
- معاینه محل
- بررسی صحنه جرم
- دستگیری و انتقال متهمان و مجرمان
- توقیف و نگهداری اشیاء مکشوفه با رعایت حریم خصوصی

۲۰۰ هزار
دوربین مورد نیاز

به منظور تجهیز ۸۰ هزار نفر
پرسنل و خودروهای فراجا

تامین **۴۱ هزار** دوربین روی لباس در سال ۱۴۰۲

اتصال **۱۱ هزار** دوربین به صورت برخط به مراکز کنترل

سامانه جامع عملکرد بازرسان

حرکت به سوی نظارت دقیق، عادلانه و مبتنی بر شواهد

یکی از مأموریت‌های اصلی قوه قضاییه، نظارت بر حسن جریان امور و اجرای صحیح قوانین در دستگاه‌های اجرایی است؛ مأموریتی که بخش مهمی از آن بر عهده سازمان بازرسی کل کشور قرار دارد. تحقق اثربخش این مأموریت، به عملکرد دقیق، حرفه‌ای و مستند بازرسانی وابسته است که وضعیت دستگاه‌ها و فرآیندهای اجرایی را بررسی و گزارش‌های نظارتی را تهیه می‌کنند.

ازاین منظر، همان‌گونه که نظارت بر دستگاه‌ها و فرآیندهای اداری برای پیشگیری از فساد، تخلف و انحراف ضروری است، اطمینان از کیفیت و اثربخشی عملکرد ناظران نیز اهمیت دارد.

در همین راستا و در چارچوب سند تحول و تعالی قوه قضاییه، «سامانه جامع عملکرد بازرسان» با هدف استقرار نظام ارزیابی عملکرد نتیجه‌گرا توسعه یافت. این سامانه با بهره‌گیری از شاخص‌های استاندارد، امکان ارزیابی یکپارچه و داده‌محور عملکرد بازرسان را فراهم کرده و کارنامه‌ای مبتنی بر شواهد از فعالیت‌های آنان ارائه می‌دهد.

در این نظام، عملکرد بازرسان در سطوح مختلف ارزیابی شده و نتایج آن در تصمیمات مدیریتی مانند ارتقای شغلی، انتصاب‌ها، جبران خدمات و برنامه‌ریزی‌های سازمانی مورد استفاده قرار می‌گیرد. این رویکرد، ارزیابی عملکرد را از فرآیندی صرفاً اداری به ابزاری برای بهبود مستمر کیفیت نظارت تبدیل کرده است. حاصل این تحول، افزایش دقت و استنادپذیری گزارش‌های بازرسی، تقویت پاسخگویی و حرکت به سوی نظامی هوشمند، عادلانه و مبتنی بر شواهد در حوزه نظارت است؛ زیرا نظام نظارتی کارآمد، علاوه بر نظارت بر دیگران، باید سازوکاری دقیق برای ارزیابی و ارتقای عملکرد خود نیز داشته باشد.

سامانه شفافیت عملکرد وکلا و کارشناسان رسمی

وکلا و کارشناسان رسمی نقش مهمی در کیفیت و نتیجه دادرسی دارند؛ اما نبود مرجعی جامع برای مشاهده اطلاعات حرفه‌ای آنان، انتخاب آگاهانه را برای مردم دشوار کرده بود. شهروندان ناچار بودند برای انتخاب وکیل یا شناخت کارشناس، به تبلیغات و اطلاعات پراکنده و غیررسمی تکیه کنند.

در دوره تحول و تعالی و در راستای اجرای ماده ۱۱۳ قانون برنامه هفتم پیشرفت، سامانه شفافیت عملکرد وکلا و کارشناسان رسمی راه‌اندازی شد. در این سامانه، اطلاعاتی مانند وضعیت پروانه، تعداد و موضوع پرونده‌ها، حوزه‌های فعالیت و وضعیت شکایت‌های ثبت‌شده، بدون انتشار محتوای محرمانه پرونده‌ها در دسترس مردم قرار گرفته است.

همچنین امکان ثبت شکایت، بارگذاری مستندات و پیگیری فرایند رسیدگی به‌صورت برخط فراهم شده است. این سامانه با هدف افزایش پاسخ‌گویی حرفه‌ای، تقویت نظارت و فراهم‌کردن امکان انتخاب آگاهانه‌تر برای مردم، از طریق نشانی data.eadl.ir در دسترس عموم قرار دارد

قوه قضائیه

راهبرد

ولایت

فصل نهم

تحول در فرآیندها و ساختارهای ثبتی

در نظام‌های حقوقی، اعتبار مالکیت، شفافیت اقتصادی و نظم حقوقی، بدون یک سازوکار مدرن، دقیق و منسجم ثبتی از کارآمدی لازم برخوردار نیست. هر اندازه ثبت مالکیت‌ها، معاملات، اسناد و فعالیت‌های حقوقی شفاف‌تر و قابل اتکاتر باشد، زمینه اختلاف، جعل، معاملات معارض، اطاله دادرسی و سوءاستفاده‌های اقتصادی نیز کاهش می‌یابد.

از این منظـــر، ثبت تنها یـــک خدمت اداری نیســـت، بلکه یکی اززیرســـاخت‌های اصلـــی حکمرانی حقوقی و اقتصادی کشور است.
در دوره تحول و تعالی، قـــوه قضاییه با اتخاذ رویکردی تحول‌گـــرا، مجموعـــه‌ای از اقدامات بنیادیـــن را برای بازنگری، الکترونیکی‌سازی و هوشمندسازی فرایندهای ثبتی در دســـتور کار قرار داد؛ تحولاتی که آثار آن، هم در تثبیت مالکیت و کاهش دعاوی نمایان اســـت و هم در مسیر شـــفافیت اقتصادی، صیانت از حقوق عمومی و تسهیل دسترسی مردم به خدمات ثبتی.
این فصل، روایت همین مسیر است.

اجرای قانون الزام به ثبت رسمی معاملات اموال غیرمنقول

برای بخش قابل توجهی از شهروندان، خرید خانه یا زمین، صرفاً یک معامله اقتصادی نیست؛ بلکه مهم‌ترین دارایی زندگی و حاصل سال‌ها کار، پس‌انداز و برنامه‌ریزی برای آینده است. با این حال، این دارایی مهم، سال‌ها در بازاری معامله می‌شد که بخش قابل توجهی از آن بر پایه قولنامه‌های عادی، دست‌نویس و توافق‌هایی شکل گرفته بود که نه از شفافیت کافی برخوردار بودند، نه امکان رهگیری و نه تضمین لازم برای جلوگیری از سوءاستفاده در آن‌ها وجود داشت.

در چنین شرایطی، موارد متعددی رخ می‌داد که خریدار پس از انجام معامله، با ادعاهای معارض درباره همان ملک مواجه می‌شد؛ از فروش یک ملک به چند نفر گرفته تا ارائه سند جعلی یا معامله از سوی فردی که مالک واقعی ملک نبود. نتیجه این وضعیت، شکل‌گیری هزاران پرونده حقوقی و کیفری در دستگاه قضایی بود؛ پرونده‌هایی که گاه سال‌ها زمان می‌برد تا تکلیف مالکیت یک ملک در آن‌ها روشن شود.

تصویب قانون

«الزام به ثبت رسمی معاملات اموال غیرمنقول»

جلوگیری از تشکیل بسیاری از پرونده‌های قضایی و سهولت کار مردم

نقل و انتقال اسناد عادی

- عدم امکان شناسایی مالکان واقعی
- افزایش پرونده‌های قضایی مرتبط با حوزه املاک
- عدم امکان اتمام حدنگاری
- پولشویی، کلاهبرداری و پرونده های جعل سند

املاک فاقد سند رسمی

- سال ۱۳۹۵: ارائه طرح از فقاء اعتبار اسناد رسمی به مجلس
- سال ۱۳۹۹: تصویب در مجلس و ایراد شورای نگهبان
- بهمن ۱۴۰۱: ارجاع طرح به مجمع تشخیص مصلحت نظام
- خرداد ۱۴۰۳: ابلاغ توسط سرپرست ریاست جمهوری
- اردیبهشت ۱۴۰۳: تصویب در مجمع تشخیص مصلحت نظام
- تیر ۱۴۰۲: تاکید رهبر انقلاب بر سلب اعتبار معاملات غیررسمی اموال غیرمنقول

تیر ۱۴۰۳ آغاز اجرای قانون

سازمان ثبت اسناد و املاک کشور

- ۱۵ ماده و ۲۸ تبصره
- نیازمند تدوین ۱۴ آیین‌نامه
- تصویب ۶ آیین‌نامه در قوه قضاییه
- تصویب ۸ آیین‌نامه در هیات وزیران

اهداف قانون

- ساماندهی مشاورین املاک و بنگاه‌های معاملاتی
- تسهیل در تنظیم اسناد رسمی
- رفع موانع و تسهیل در صدور اسناد مالکیت
- تعیین تکلیف نقل و انتقالات املاک فاقد سند رسمی قبل از راه اندازی سامانه موضوع ماده ۱۰ این قانون
- ساماندهی نقل و انتقال های عادی پس از لازم الاجرا شدن قانون

انباشت این اختلافات، معاملات ملکی را به یکی از مهم‌ترین منشأهای دعاوی حقوقی و کیفری در کشور تبدیل کرده بود. در کنار آن، نبود شفافیت در نقل‌وانتقال املاک، زمینه‌ساز شکل‌گیری آسیب‌هایی مانند زمین‌خواری، پول‌شویی، فرار مالیاتی و پنهان‌سازی دارایی‌ها می‌شد. بخش مهمی از این وضعیت، به غلبه «اسناد عادی» بر «ثبت رسمی» بازمی‌گشت؛ وضعیتی که طی دهه‌ها شکل گرفته بود و اصلاح آن، بدون مداخله‌ای جدی در سطح قانون‌گذاری، اجرا و فناوری ممکن نبود.

■ بر همین اساس، از میانه دهه ۱۳۹۰، موضوع «ارتقای اعتبار اسناد رسمی» وارد دستور کار نظام قانون‌گذاری کشور شد. هدف اصلی آن بود که معاملات مهم مربوط به اموال غیرمنقول، به‌جای گردش در فضای غیرشفاف قولنامه‌های عادی، در بستری رسمی، قابل رهگیری و تحت نظارت ثبت شوند.

مسیر تصویب این قانون، کوتاه و ساده نبود. طرح اولیه در سال ۱۳۹۵ به مجلس شورای اسلامی ارائه شد و در سال‌های بعد، بارها میان مجلس، شورای نگهبان و مجمع تشخیص مصلحت نظام رفت‌وبرگشت داشت. محور اصلی اختلاف‌ها، حدود اعتبار اسناد عادی، نحوه حمایت از حقوق اشخاص و برخی ملاحظات شرعی و حقوقی بود.

باتشدید آسیب‌های ناشی از معاملات غیررسمی و تأکیدات مکرر قائد شهید امت، آیت‌الله خامنه‌ای (رضوان‌الله تعالی علیه) درباره نقش این معاملات در شکل‌گیری فساد، زمین‌خواری و پرونده‌های گسترده قضایی، بررسی این قانون وارد مرحله تازه‌ای شد. سرانجام «قانون الزام به ثبت رسمی معاملات اموال غیرمنقول» در اردیبهشت ۱۴۰۳ در مجمع تشخیص مصلحت نظام تصویب و در خرداد همان سال ابلاغ شد و اجرای آن به‌صورت عملیاتی از بهمن ۱۴۰۳ آغاز شد. این قانون مشتمل بر ۱۵ ماده و ۲۸ تبصره است و برای اجرای کامل آن، تدوین ۱۴ آیین‌نامه اجرایی پیش‌بینی شده که تاکنون ۱۰ آیین‌نامه آن به تصویب رسیده است.

برای راهبری اجرای قانون نیز شورای راهبری اجرای قانون تشکیل شده و تاکنون در قالب ۷۴ جلسه تخصصی، نقشه راه اجرایی و تقسیم کار میان دستگاه‌های مسئول را دنبال کرده است. استمرار این جلسات نشان می‌دهد که اجرای قانون الزام، صرفاً یک ابلاغ اداری نیست، بلکه فرآیندی تدریجی و نیازمند هماهنگی مستمر نهادی، طراحی دقیق فرآیندها و پیوند میان قانون‌گذاری، اجرا و زیرساخت‌های فناورانه است.

■ با آغاز اجرای قانون، روشن بود که تحول در نظام ثبت، تنها با تصویب یک متن قانونی محقق نمی‌شود. مسئله اصلی، انتقال معاملات ملکی از مسیرهای پراکنده و غیررسمی به یک بستر رسمی، قابل نظارت و قابل رهگیری بود. بنابراین اجرای قانون، بیش از هر چیز، نیازمند ایجاد اتصال میان بازیگران اصلی بازار ملک، دفاتر اسناد رسمی، مشاوران املاک و سامانه‌های ثبتی کشور بود.

در این میان، یکی از مهم‌ترین نقاط اتصال، بنگاه‌های مشاور املاک بودند؛ جایی که بخش قابل توجهی از توافق‌های اولیه و قراردادهای ملکی در آن شکل می‌گرفت. سال‌ها بخش زیادی از قراردادها خارج از بسترهای رسمی تنظیم می‌شد و امکان نظارت مؤثر، رهگیری یا استانداردسازی آن‌ها وجود نداشت. همین وضعیت باعث می‌شد قراردادهای مبهم، ناقص یا حتی متعارض، بعدها به منشأ اختلافات جدی و پرونده‌های قضایی تبدیل شوند.

برای حل این مسئله، آیین‌نامه ماده ۳ قانون تدوین شد تا مشاوران املاک به سامانه ثبت الکترونیک اسناد متصل شوند و فرآیند تنظیم قراردادها از شکل

سنتی و پراکنده فاصله بگیرد. حاصل این اقدام، راه‌انـدازی سامانه «کاتب» بود؛ سامانه‌ای که شبکه مشاوران املاک کشور را به‌تدریج به بستر رسمی ثبت معاملات متصل کرد.

ابعاد این اتصال قابل توجه است؛ بیش از ۱۱۳ هزار مشاور املاک به سامانه کاتب متصل شدند و بخش مهمی از فرایند تنظیم قراردادهای ملکی به بستری رسمی، الکترونیکی و قابل رهگیری منتقل شد. اهمیت این تحول فقط در الکترونیکی‌شدن قراردادها نیست، بلکه برای نخستین‌بار امکان استفاده گسترده از قراردادهای استاندارد و یکسان در سطح کشور فراهم شده است.

■ درحال حاضر، امکان تنظیم ۱۴ نوع قرارداد استاندارد و مصوب در سامانه وجود دارد و مشاوران املاک دارای مجوز موظف به استفاده از این الگوها هستند؛ اقدامی که می‌تواند ابهام‌های قراردادی را کاهش دهد و به شفافیت معاملات و پیشگیری از اختلافات ملکی کمک‌کند.

در ادامه اتصال مشاوران املاک به بستر رسمی ثبت معاملات، موضوع شفافیت مالی در فرآیند ثبت اسناد نیز مورد توجه قرار گرفت. بخشی از وجوه عمومی و دولتی مرتبط با دفاتر اسناد رسمی، به‌دلیل تعدد رویه‌ها و نبود سازوکار متمرکز، از شفافیت و نظارت کافی برخوردار نبود. در همین راستا، آیین‌نامه اجرایی ماده ۷ قانون تدوین شد تا انتقال این منابع به خزانه‌داری کل کشور، به‌صورت متمرکز، برخط و قابل نظارت انجام شود. این اقدام را می‌توان بخشی از حرکت قوه قضاییه به سمت حکمرانی داده‌محور و شفاف در حوزه ثبت اسناد دانست.

■ همچنین تبصره ۲ ماده ۳ قانون و آیین‌نامه اجرایی آن، زمینه بهره‌گیری از ظرفیت شرکت‌های فناور، دانش‌بنیان و سکوهای بخش خصوصی را در فرآیند رسمی‌سازی معاملات املاک فراهم کرده است. این رویکرد به حاکمیت امکان می‌دهد با همسو کردن منافع بخش خصوصی و استفاده از سرمایه‌های مردمی برای اطلاع‌رسانی و تبیین قانون، روند ثبت رسمی معاملات را شتاب بخشد.

■ از سوی دیگر، سکوهای خصوصی نیز در فضای رقابتی می‌کوشند با ارائه خدمات باکیفیت، ساده‌سازی فرآیندها و افزایش امنیت معاملات، خدمات خود را برای مردم قابل‌اعتمادتر و کارآمدتر کنند و از این طریق سهم بیشتری از بازار به دست آورند؛ پویایی‌ای که در نهایت به تحقق سریع‌تر اهداف قانون کمک می‌کند.

در کنار اتصال سامانه‌ها و استانداردسازی قراردادها، بخشی از اجرای قانون الزام، متوجه گره‌هایی بود که سال‌ها مردم را در مسیر گرفتن سند رسمی گرفتار می‌کرد. یکی از این گره‌ها، مربوط به آپارتمان‌هایی بود که به دلیل بدهی، جریمه یا تخلف برخی مالکان، کل فرآیند صدور پایان‌کار و سند برای سایر واحدها معطل می‌ماند. در عمل، ممکن بود مالکی سهم خود را پرداخت کرده باشد، اما به‌دلیل بدهی یا جریمه دیگران، امکان دریافت سند مالکیت نداشته باشد. برای حل این مسئله، پیش‌نویس تبصره ۶ ماده ۱۰ تدوین شد تا برای هر واحد آپارتمانی که درباره آن رأی به اخذ جریمه صادر شده، گواهی پایان‌کار با درج میزان و علت جریمه صادر شود و مالکانی که سهم خود از بدهی یا جریمه به بانک‌ها یا دستگاه‌های اجرایی را پرداخت کرده‌اند، بتوانند سند مالکیت دریافت کنند. معنای ساده این اقدام آن است که خطای یک مالک، نباید حق مالک دیگر را برای دریافت سند متوقف کند.

مسئله دیگر، مربوط به اراضی کشاورزی بود؛ زمین‌هایی که بسیاری از مالکان آن‌ها سال‌ها به‌دلیل مساحت کم یا وضعیت خاص ثبتی، از دریافت سند رسمی محروم مانده بودند. نبود سند برای این اراضی، هم امنیت مالکیت کشاورزان را کاهش می‌داد و هم زمینه اختلاف، فروش‌های غیررسمی و دعاوی بعدی را فراهم می‌کرد. از سوی دیگر، صدور سند نباید بهانه‌ای برای خردشدن بیشتر زمین‌های کشاورزی و از بین رفتن

کارکرد تولیدی آن‌ها می‌شد. بر همین اساس، پیش‌نویس تبصره ۹ ماده ۱۰ تدوین شد تا برای همه اراضی کشاورزی، با هر مساحتی، در صورتی که مالک آن مالک هیچ‌یک از اراضی مجاور نباشد، سند مالکیت صادر شود؛ اما پس از آن، از هرگونه افراز، تقسیم و تفکیک جدید این اراضی جلوگیری گردد. این اقدام، هم حق مالکیت کشاورزان را تثبیت می‌کند و هم مانع خردشدن بیشتر اراضی کشاورزی می‌شود.

گام بعدی، مربوط به ساده‌سازی فرآیند تفکیک و تقسیم املاک بود؛ فرآیندی که در گذشته، به‌دلیل کاغذی‌بودن، رفت‌وآمدهای اداری و نبود شناسه واحد برای هر ملک، زمان‌بر و مستعد خطا بود. برای حل این مشکل، پیش‌نویس آیین‌نامه ماده ۱۴ با همکاری مراجع ذی‌ربط تدوین شد تا امکان تنظیم الکترونیک صورت‌مجلس تفکیکی و سند تقسیم‌نامه میان مالکان فراهم شود؛ البته برای املاکی که دستور نقشه آن‌ها از سوی مرجع قانونی صادرکننده پروانه ساختمانی صادر شده است. در این فرآیند، به هر واحد شناسه یکتا اختصاص می‌یابد؛ اقدامی که باعث می‌شود هر واحد ملکی از ابتدا هویت ثبتی روشن، قابل رهگیری و قابل اتصال به فرآیند صدور سند داشته باشد.

در واقع، قانون الزام فقط یک قانون ثبتی نیست؛ بلکه تلاشی برای بازطراحی کل بازار معاملات ملکی کشور است. بازاری که سال‌ها بر روابط غیرشفاف، اسناد عادی و رویه‌های پراکنده استوار بود، اکنون به سمت ثبت رسمی، شفافیت، استانداردسازی و اتصال به سامانه‌های هوشمند حرکت کرده است.

حدنگـــاری

سنگ بنای شفافیت و امنیت در نظام ثبتی کشور

در گذشته، حدود بسیاری از املاک در اسناد مالکیت نه با مختصات دقیق و نقشه رسمی، بلکه با توصیف‌های محلی شناخته می‌شد؛ عباراتی مانند «از شمال به ملک آقای فلانی، از جنوب به کوچه، از شرق به باغ مجاور و از غرب به زمین بایر». این شیوه، درزمان خود راهی برای شناسایی ملک بود، اما باگذشت زمان، تغییر مالکان، توسعه شهرها و روستاها، تغییر نام معابر، تفکیک و تجمیع اراضی و از بین رفتن نشانه‌های محلی، همین توصیف‌ها می‌توانست به منبع ابهام و اختلاف تبدیل شود. ملکی که روزی با نام همسایه یا یک عارضه طبیعی شناخته می‌شد، ممکن بود سال‌ها بعد دیگر همان نشانه‌ها را نداشته باشد؛ در نتیجه، حدود واقعی آن روشن نباشد و میان مالکان، همسایگان، دستگاه‌های اجرایی یا حتی مردم و دولت اختلاف شکل بگیرد.

بخشی از دعاوی ملکی، تعارض اسناد، اختلاف بر سر مرز زمین‌ها، تجاوز به اراضی مجاور، تصرف اراضی ملی و منابع طبیعی و برخی مصادیق زمین‌خواری، از همین نقطه آغاز می‌شد؛ یعنی از جایی که سند وجود داشت، اما حدود دقیق ملک روی نقشه روشن نبود. درچنین وضعیتی، ممکن بود دو سند با یکدیگر تداخل پیدا کند، مساحت واقعی ملک با مساحت مندرج در سند متفاوت باشد، بخشی از اراضی ملی در محدوده املاک اشخاص قرار گیرد یا تشخیص دقیق مالکیت برای دستگاه‌های مسئول دشوارشود.

حدنگاری یا کاداستر، پاسخی به همین مسئله بود. در حدنگاری، ملک دیگر فقط با توصیف‌های کلی و محلی شناخته نمی‌شود، بلکه موقعیت دقیق آن روی نقشه مشخص می‌شود و مختصات جغرافیایی، حدود، مساحت و وضعیت مالکیت آن در نظام ثبتی کشور ثبت می‌گردد. به بیان ساده، حدنگاری یعنی تبدیل مالکیت از وضعیتی تقریبی، کاغذی و اختلاف‌پذیر به وضعیتی دقیق، نقشه‌محور، رسمی و قابل استناد.

در دوره تحول و تعالی قوه قضاییه، سازمان ثبت اسناد و املاک کشور، به‌عنوان بازوی اصلی قوه قضاییه در تثبیت مالکیت و ساماندهی نظام ثبتی، افزایش صدور اسناد حدنگاری‌شده را به‌عنوان یکی از راهبردهای مهم خود دنبال کرد. این مأموریت، صرفاً یک اقدام فنی یا نقشه‌برداری ساده نبود؛ بلکه تلاشی برای ایجاد زیرساختی ملی در جهت کاهش دعاوی ملکی، حفاظت از اراضی ملی و منابع طبیعی، شفاف‌سازی مالکیت‌ها، تسهیل معاملات رسمی و افزایش امنیت حقوقی شهروندان بود.

برای تحقق این هدف، سازمان ثبت اسناد و املاک کشور، در تعامل با سایر دستگاه‌های متولی، توسعه زیرساخت‌های فناورانه حدنگاری را در دستور کار قرارداد. یکی از مهم‌ترین این زیرساخت‌ها، راه‌اندازی شبکه ملی یکپارچه موقعیت‌یابی املاک، موسوم به «شمیم»، و ایجاد ایستگاه‌های آن در سراسر کشور بود. این شبکه، امکان نقشه‌برداری دقیق املاک و ثبت مختصات جغرافیایی آن‌ها را با خطای حداقلی فراهم کرد و موجب شد فرآیندهای ثبتی، از اتکا به داده‌های پراکنده و بعضاً نادقیق، به سمت داده‌های مکانی دقیق، یکپارچه و قابل کنترل حرکت کند.

نتیجه این رویکرد، افزایش قابل توجه پوشش حدنگاری در سطح کشور بوده است. بر اساس داده‌های ارائه‌شده، تاکنون بخش عمده‌ای از اراضی و املاک کشور وارد نظام حدنگار شده و در حوزه‌هایی مانند اراضی ملی و منابع طبیعی، میزان پیشرفت به سطحی نزدیک به تکمیل رسیده است. مهم‌ترین شاخص‌های عملکردی این بخش عبارت‌اند از:

- **تثبیت و سنددار شدن حدود ۱۴۶ میلیون هکتار از کل اراضی و املاک کشور در لایه‌های کاداستر از ابتدا تا پایان سال ۱۴۰۴؛ معادل ۹۰ درصد از کل مساحت برآوردشده خاکی کشور.**
- **صدور سند مالکیت برای بیش از ۱۳۱ میلیون هکتار از اراضی منابع طبیعی شامل جنگل‌ها، مراتع، اراضی آتیه‌داری، لایه‌های حریم و بستر تالاب‌ها از ابتدا تا پایان سال ۱۴۰۴؛ معادل ۹۷ درصد از مساحت برآوردشده منابع طبیعی کشور.**
- **سنددار شدن بیش از ۱۰ میلیون و ۹۶۸ هزار هکتار از اراضی کشاورزی در لایه‌های جهاد کشاورزی و امور اراضی تا پایان سال ۱۴۰۴؛ معادل ۷۵ درصد از مساحت برآوردشده اراضی زراعی.**
- **صدور سند مالکیت برای بیش از ۱۴۶ هزار هکتار از اراضی و املاک بافت مسکونی روستایی در لایه‌های بنیاد مسکن و نقشه قطعات روستایی تا پایان سال ۱۴۰۴؛ معادل ۲۹ درصد از مساحت برآوردشده بافت مسکونی روستایی.**
- **سنددارشدن بیش از ۲ میلیون و ۱۸۵ هزار هکتار از اراضی و املاک سایر دستگاه‌ها تا پایان سال ۱۴۰۴؛ معادل ۳۸ درصد از مساحت برآوردشده این بخش.**

این ارقام نشان می‌دهد که حدنگاری، از سطح یک اقدام محدود ثبتی عبورکرده و به یکی از زیرساخت‌های اصلی حکمرانی زمین در کشور تبدیل شده است. البته میزان پیشرفت در همه حوزه‌ها یکسان نیست؛ اراضی ملی و منابع طبیعی تقریباً به مرحله تکمیل رسیده‌اند، اما در حوزه املاک دستگاه‌های اجرایی، بافت‌های مسکونی روستایی و شهرهای کوچک، هنوز ظرفیت قابل توجهی برای ادامه کار وجود دارد. همین تفاوت نشان می‌دهد که مرحله بعدی حدنگاری باید بیش از گذشته بر تکمیل حوزه‌های باقی‌مانده و رفع موانع اجرایی در بخش‌های دشوارتر متمرکز شود.

■ در مجموع، حدنگاری را باید یکی از زیربنایی‌ترین اقدامات تحولی در نظام ثبت کشور دانست؛ اقدامی که اثر آن فقط در دفاتر ثبت و اسناد مالکیت باقی نمی‌ماند، بلکه در زندگی روزمره مردم، امنیت معاملات، کاهش پرونده‌های ملکی، حفاظت از اراضی ملی و شفافیت دارایی‌های عمومی خود را نشان می‌دهد. هر سند حدنگار، یک گام به سوی مالکیت روشن‌تر، اختلاف کمتر، زمین‌خواری دشوارتر و حکمرانی دقیق‌تر بر اراضی و املاک کشور است.

سامانه خودکاربری اجرای اسناد رسمی

سال‌ها اجرای مفاد اسناد رسمی در دفاتر اسناد رسمی و ادارات اجرای کشور، فرآیندی مبتنی بر مراجعه حضوری، گردش کاغذی پرونده‌ها و پیگیری‌های متعدد اداری بود. متقاضیان برای ثبت تقاضانامه، صدور اجراییه و پیگیری مراحل اجرا ناگزیر به مراجعات مکرر بودند و این مسئله علاوه بر اتلاف وقت و هزینه مردم، موجب پراکندگی رویه‌ها، ناهماهنگی در پذیرش درخواست‌ها و بعضاً اطاله در فرآیند اجرا می‌شد. نبود یک بستر یکپارچه و برخط، شفافیت لازم در اجرای حقوق اشخاص را کاهش می‌داد و امکان نظارت دقیق و استانداردسازی فرآیندها را محدود می‌کرد.

در دوره تحول و تعالی، رویکرد حاکم بر این حوزه تغییر یافت. راهبرد اصلی، تبدیل اجرای مفاد اسناد رسمی از یک فرآیند سنتی و حضوری به یک نظام هوشمند، یکپارچه و خودکاربر بود. بر همین اساس، با ابتکار سازمان ثبت اسناد و املاک کشور سامانه «خودکاربر اجرای مفاد اسناد رسمی» طراحی و عملیاتی شد؛ سامانه‌ای که هدف آن تسهیل خدمات، کاهش مراجعات حضوری، افزایش شفافیت و انسجام رویه‌ها در سراسر کشور است.

از هشتم مهرماه، در شهر تهران تمامی دفاتر اسناد رسمی مکلف شدند تقاضانامه‌ها و درخواست صدور اجراییه را صرفاً از طریق این سامانه ثبت کنند و پذیرش هرگونه درخواست خارج از آن ممنوع شد. این تصمیم، نقطه عطفی در حذف مسیرهای موازی و رویه‌های غیرهمسان بود و اجرای اسناد رسمی را وارد مرحله‌ای جدید کرد.

در بستر سامانه، تمامی مراحل از ثبت تقاضانامه تا صدور اجراییه به‌صورت برخط انجام می‌شود. دفترخانه درخواست را در سامانه ثبت می‌کند، اطلاعات به‌صورت سیستمی بررسی می‌شود و نتیجه نهایی در حساب کاربری دفتر یا ذی‌نفع نمایش داده می‌شود. ذی‌نفعان نیز می‌توانند از طریق دسترسی‌های پیش‌بینی‌شده، درخواست‌های تبعی خود را ثبت و وضعیت پرونده را بدون مراجعه حضوری پیگیری کنند. بدین ترتیب، چرخه‌ای که پیش‌تر مستلزم رفت‌وآمدهای متعدد بود، به فرآیندی شفاف، زمان‌بندی‌شده و قابل رصد تبدیل شده است.

- **تمرکز این سامانه بر سه محور اصلی است: هوشمندسازی، خودکاربری و انسجام رویه‌ها. هوشمندسازی به معنای کنترل سیستمی مراحل و جلوگیری از خطاهای انسانی یا تفسیرهای متفاوت است؛ خودکاربری به معنای امکان ثبت و پیگیری مستقیم توسط کاربران مجاز بدون واسطه‌های غیرضرور؛ و انسجام رویه‌ها به معنای اجرای یکسان قانون در تمامی دفاتر اسناد رسمی.**

نتیجه این تحول، افزایش سرعت رسیدگی به پرونده‌های اجرایی، کاهش تشتت در پذیرش تقاضاها، امکان نظارت دقیق‌تر مدیریتی و کاهش اطاله اداری بوده است. همچنین با ثبت الکترونیکی تمامی اقدامات، شفافیت فرآیندها افزایش یافته و امکان هرگونه دخل و تصرف خارج از چارچوب ضوابط به حداقل رسیده است.

برای مردم، این سامانه به معنای کاهش مراجعات حضوری، صرفه‌جویی در زمان و هزینه و دسترسی شفاف به وضعیت درخواست‌هاست. برای دفاتر اسناد رسمی، به معنای یکپارچگی رویه‌ها و کاهش ابهام در پذیرش تقاضاهاست. و برای دستگاه قضایی، به معنای ایجاد یک بستر داده‌محور برای مدیریت اجرای اسناد و پیشگیری از اختلافات ناشی از ناهماهنگی‌های اجرایی است.

- **سامانه خودکاربر اجرای مفاد اسناد رسمی نشان داد که تحول در نظام قضایی تنها در تصویب قوانین خلاصه نمی‌شود، بلکه با بازطراحی فرآیندها و بهره‌گیری از فناوری، می‌توان یکی از بخش‌های سنتی و پرمراجعه را به یک نظام هوشمند، شفاف و قابل ارزیابی تبدیل کرد؛ گامی عملی در مسیر استقرار عدالت الکترونیک و ارتقای تجربه خدمت‌رسانی به مردم.**

ثبت الکترونیک دفاتر تجاری

هر شرکت و بنگاه اقتصادی، برای آنکه فعالیت مالی خود را به‌صورت معتبر، قابل استناد و قابل رسیدگی ثبت کند، نیازمند دفاتر رسمی است؛ دفاتری که درآمدها، هزینه‌ها، خرید و فروش‌ها و سایر عملیات مالی شرکت در آن درج می‌شود و بعدها می‌تواند مبنای رسیدگی مالیاتی، اختلافات تجاری، حسابرسی یا بررسی‌های حقوقی قرار گیرد.

پلمپ دفاتر تجاری، درواقع سازوکاری برای رسمی و معتبر کردن همین دفاتر پیش از آغاز استفاده از آن‌ها بود. یعنی دفتر روزنامه و دفتر کل شرکت، پیش از آنکه عملیات مالی در آن ثبت شود، باید از سوی مرجع ثبتی شماره‌گذاری، مهر، امضا و به‌اصطلاح «پلمپ» می‌شد تا از ابتدا هویت قانونی پیدا کند و بعداً امکان کم‌وزیاد کردن صفحات، جابه‌جایی، بازسازی یا دستکاری در آن کاهش یابد.

اما این سازوکار مهم، سال‌ها در قالب فرآیندی کاغذی، پرمراجعه و زمان‌بر انجام می‌شد. این فرآیند برای فعالان اقتصادی با صرف زمان، هزینه و نگرانی از بروز خطاهای شکلی همراه بود؛ برای سازمان ثبت، بار اجرایی گسترده‌ای در دریافت، کنترل، پلمپ و پاسخ‌گویی ایجاد می‌کرد؛ و برای سازمان امور مالیاتی نیز به معنای مواجهه با اطلاعاتی بود که عمدتاً به‌صورت فیزیکی، پراکنده و غیرسیستمی ارائه می‌شد.

در سند تحول و تعالی و همچنین قانون برنامه هفتم پیشرفت، الکترونیکی شدن پلمپ دفاتر تجاری، پاسخی به همین مسئله بود. قانون‌گذار در بند «ج» ماده ۴ قانون برنامه هفتم پیشرفت، سازمان ثبت اسناد و املاک کشور را مکلف کرد با همکاری وزارت امور اقتصادی و دارایی، به‌جای مهر و موم یا پلمپ فیزیکی دفاتر تجاری موضوع مواد ۶ تا ۱۴ قانون تجارت، این فرآیند را به‌صورت الکترونیکی انجام دهد. بر همین اساس، از تیرماه ۱۴۰۳، فرآیند پلمپ دفاتر تجاری به‌صورت الکترونیک و بدون نیاز به دفاتر فیزیکی اجرایی شد و در این شیوه، اظهارنامه پلمپ دفاتر به‌جای امضای دستی، با امضای الکترونیکی تکمیل می‌شود و بخش مهمی از تشریفات کاغذی، مراجعات حضوری و فرآیندهای زمان‌بر سنتی حذف شده است.

■ برآوردهای انجام‌شده نشان می‌دهد اجرای این اقدام، به حذف کامل فرآیندهای سنتی و زمان‌بر پلمپ فیزیکی، جایگزینی امضای الکترونیکی به‌جای امضای دستی، صرفه‌جویی سالانه بیش از ۱۲۷ میلیون برگ کاغذ و حذف بیش از ۵۰۰ هزار مراجعه حضوری در سال منجر شده است.

درگاه یکپارچه خدمات الکترونیکی سازمان ثبت اسناد و املاک کشور

خدمات ثبتی با بخش مهمی از زندگی روزمره مردم و فعالیت‌های اقتصادی کشور پیوند دارد؛ از مالکیت املاک و تنظیم اسناد رسمی گرفته تا ثبت شرکت‌ها، مالکیت معنوی، وقایع ازدواج و طلاق و اجرای اسناد رسمی. در گذشته، دریافت بسیاری از این خدمات مستلزم مراجعه حضوری، شناخت مسیرهای اداری متعدد، تکمیل فرم‌های کاغذی و پیگیری‌های زمان‌بر بود. این پراکندگی، علاوه بر افزایش هزینه و اتلاف وقت، امکان نظارت و مدیریت یکپارچه فرایندها را نیز محدود می‌کرد.

در دوره تحول و تعالی قوه قضاییه، سازمان ثبت اسناد و املاک کشور با هدف تسهیل دسترسی مردم به خدمات، کاهش مراجعات حضوری و افزایش شفافیت فرایندها، توسعه خدمات الکترونیکی ثبتی را در دستور کار قرار داد. یکی از مهم‌ترین جلوه‌های این رویکرد، ایجاد و توسعه «درگاه یکپارچه خدمات الکترونیکی سازمان ثبت اسناد و املاک کشور» است.

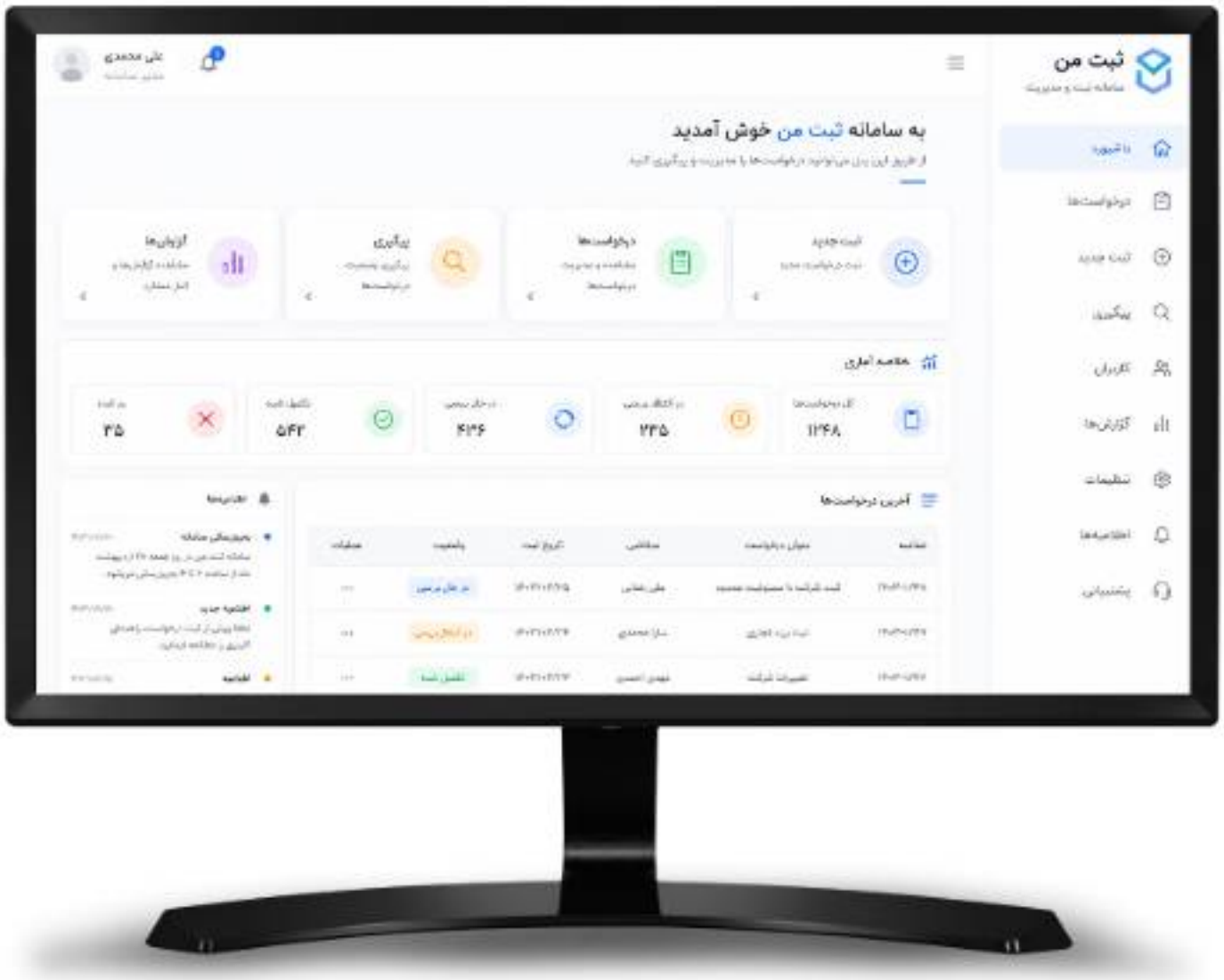
بلکه بستری عملیاتی برای دریافت، پیگیری و مدیریت طیف متنوعی از خدمات ثبتی به شمار می‌رود. در صفحه اصلی این سامانه، حوزه‌هایی مانند املاک و کاداستر، اسناد رسمی، ازدواج و طلاق، اجرای اسناد رسمی، ثبت شرکت‌ها و مؤسسات غیرتجاری، مالکیت معنوی، اشخاص حقوقی، شکایات، نوبت‌دهی و خدمات پشتیبان در کنار یکدیگر قرار گرفته‌اند.

■ برای نمایش تنوع خدمات ارائه‌شده در این سامانه، نمونه‌ای از خدمات الکترونیکی ثبتی در تصویر زیر آمده است.

گستردگی خدمات ارائه‌شده در این درگاه را می‌توان در میزان استفاده کاربران از خدمات الکترونیکی ثبتی نیز مشاهده کرد. از سال ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۴، بیش از ۱۵۰ میلیون خدمت ثبتی الکترونیکی از طریق سامانه «ثبت من» ارائه شده است.

■ هم‌زمان، توسعه زیرساخت‌های الکترونیکی در حوزه ثبت اسناد مالکیت نیز ادامه یافته است. تعداد اسناد مالکیت صادرشده از طریق سامانه‌های الکترونیکی ثبت، از حدود ۴.۱ میلیون سند در سال ۱۴۰۰ به بیش از ۵.۱ میلیون سند در سال ۱۴۰۴ رسیده است.

پنجره واحد
سازمان ثبت اسناد و املاک کشور
گامی در جهت ارائه خدمات غیرحضوری

۱۵۰ میلیون

۱۵۰ میلیون و ۷۹۱ هـزار
خدمت ثبتی الکترونیک

سال ۱۴۰۰ – ۱۴۰۴

۱۰ خدمت الکترونیک سازمان ثبت اسناد و املاک کشور

۱. اسناد رسمی
۲. ازدواج و طلاق
۳. اجرای اسناد رسمی
۴. مکاتبات مکانیزه
۵. خدمات پرداخت
۶. نظرسنجی به صورت الکترونیک
۷. ثبت شرکت‌ها و موسسات غیرتجاری
۸. **املاک و کاداستر**
۹. خدمات مربوط به مالکیت معنوی
۱۰. خدمات اشخاص حقوقی، ملاقات و نوبت‌دهی

املاک من: مشاهده جزئیات املاک ثبت شده و دارای سند مالکیت هر فرد

استعلام ملک: جهت اعلام یا عدم اعلام دارایی ملکی

تصدیق اصالت سند: امکان صحت‌سنجی اطلاعات ملک به خریدار (ملکی که دارای سند تک برگ است) پیش از تنظیم صایعه‌نامه در دفاتر مشاور املاک

تصدیق اصالت سند: بررسی اصالت سند با درج اطلاعاتی از قبیل استان و حوزه ثبتی، پلاک اصلی و فرعی و کد علی مالک

اصلاح اطلاعات ملک: امکان ویرایش به کاربر جهت اصلاح نقص در اطلاعات مربوط به املاک خود

اصلاح اطلاعات سند: درخواست اصلاح سند مالکیت در صورت وجود هرگونه مغایرت در سند

» صدور ۵ میلیون و ۱۷۶ هزار سند مالکیت
» رشد ۱۳ درصدی در سال ۱۴۰۴

کاهش مراجعات حضوری
صرفه جویی در هزینه و وقت
سهولت دسترسی ۲۴ ساعته به خدمات ثبتی
پیشگیری از وقوع جرم و تشکیل پرونده‌های قضایی

نحوه دسترسی به خدمات سامانه

- ایجاد حساب کاربری (به سادگی و بدون هزینه)
- ورود به سامانه از طریق رایانه و تلفن همراه
- ثبت کد ملی، تاریخ تولد و شماره تلفن همراه
- دریافت پیامک اعتبارسنجی
- بهره‌برداری از خدمات متنوع سامانه ثبت من

قوه قضائیه

راهبرد

ولایت

فصل دهم

حمایت از حقوق عامه و دارایی‌های ملی

حمایت از حقـــوق عامه و صیانت از دارایی‌های ملی، از مهم‌تریـــن جلوه‌هـــای مســـئولیت قوه قضاییه در پاسداری از منافع عمومی اســـت. این مسئولیت، تنهـــا در صـــدور رأی و رســـیدگی بـــه اختلافات خلاصه نمی‌شود؛ بلکه هرجا تولید ملی در معرض توقف قرار گیرد، اموال عمومـــی بلاتکلیف بماند، منابع طبیعـــی مـــورد تعرض واقع شـــود یا ســـرمایه‌های مردم و کشور در معرض هدررفـــت قرار گیرد، نقـــش قضایی و نظارتی قوه قضاییه معنا پیدا می‌کند.

در دوره تحـــول و تعالـــی، قوه قضاییـــه تلاش کرد با رویکردی فعال‌تر، از ظرفیت‌هـــای قانونی خود برای حمایت از تولید، ساماندهی اموال تملیکی و گمرکات، رفع تصرف از منابـــع طبیعی و اراضـــی ملی، پایش هوشـــمند زمین و کاهش زمینه‌هـــای بروز دعاوی در معـــاملات خودرو اســـتفاده کند. ایـــن اقدامات، نشـــان‌دهنده حرکت از مداخله صـــرفاً پس از وقوع اختلاف، به سمت پیشـــگیری، صیانت از بیت‌المال و پشتیبانی از ثبات اقتصادی است.

این فصل، روایت همین نقش‌آفرینی است؛ روایتی از تلاش قوه قضاییه برای هم‌افزایی با سایر قوا، حمایت از اقتصاد ملی، حفظ سرمایه‌های عمومی و جلوگیری از تضییع حقوق مردم و دارایی‌های کشور.

حمایت از تولید

کارویژه قضایی برای احیای بنگاه‌ها و تثبیت اشتغال

یکی از مأموریت‌های مهم قوه قضاییه، احیای حقوق عامه و جلوگیری از تضییع حقوق مردم است. این مأموریت فقط به حوزه‌هایی مانند محیط زیست، منابع طبیعی یا خدمات عمومی محدود نمی‌شود؛ گاهی سرنوشت یک کارخانه، یک کارگاه یا یک بنگاه تولیدی نیز مستقیماً با حقوق عامه گره می‌خورد. وقتی یک واحد تولیدی به دلیل اختلافات حقوقی، بدهی‌های بانکی، مشکلات اداری، توقیف اموال، اجرای حکم یا تعارض میان دستگاه‌ها از چرخه فعالیت خارج می‌شود، پیامد آن فقط تعطیلی یک بنگاه اقتصادی نیست؛ بلکه زنجیره‌ای از آثار اجتماعی و اقتصادی را به دنبال دارد: کارگران بیکار می‌شوند، خانواده‌ها تحت فشار معیشتی قرار می‌گیرند، سرمایه‌های ملی بلااستفاده می‌ماند، طلبکاران و ذی‌نفعان متعدد متضرر می‌شوند و گاه یک مسئله اقتصادی، به بحرانی اجتماعی تبدیل می‌شود.

در همین راستا، قوه قضاییه طی سال‌های اخیر مجموعه‌ای از اقدامات ساختاری را برای حمایت از تولید و رسیدگی سریع‌تر به مسائل واحدهای اقتصادی دنبال کرده است.

از جمله ایجاد «دفتر حمایت از سرمایه‌گذاری» در سازمان بازرسی کل کشور برای گره‌گشایی از مشکلات فعالان اقتصادی و تولیدکنندگان، ایجاد شعب ویژه برای رسیدگی به پرونده‌های مرتبط با واحدهای تولیدی، بازرگانی و تجاری، راه‌اندازی شعب ویژه شوراهای حل اختلاف در شهرک‌های صنعتی، فراهم شدن مقدمات ایجاد مجتمع قضایی ویژه رسیدگی به جرایم و دعاوی مرتبط با امور تولیدی و تجاری، تشکیل شناسنامه حمایتی برای واحدهای تولیدی و صنعتی، پرهیز از بازداشت غیرضرور مدیران واحدها و شرکت‌های تولیدی در موارد قابل اجتناب، و ایجاد امکان دسترسی آسان و غیرحضوری تولیدکنندگان به ستاد اقتصاد مقاومتی.

▪ یکی از مهم‌ترین سازوکارهای قوه قضاییه در این حوزه، ستاد مرکزی پیگیری اجرای سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی و ستادهای متناظر آن در استان‌هاست. این ستادها مشکلات واحدهای تولیدی را دریافت و بررسی می‌کنند،

اهم اقدامات صورت گرفته در این بخش به شرح ذیل است:

- **بازدید از ۵۰۰ واحد تولیدی در سفر به ۹ استان جهت بررسی مشکلات بیش از ۵۰۰ واحد تولیدی توسط توسط دبیرخانه ستاد مرکزی در راستای بررسی مشکلات تولید و رفع موانع**
- **بازدید از ۳۶۵۴ واحد تولیدی در کل کشور توسط دبیرخانه ستادهای استانی**
- **ثبت ۱۱۱۸۷ درخواست با موضوع مشکلات واحدهای تولیدی در دبیرخانه ستادهای استانی سراسر کشور**
- **احیا و پیشگیری از تعطیلی ۱۱۴۵ واحد تولیدی در سال ۱۴۰۴**
- **جلوگیری از بیکاری ۳۱۸۲۴۰ نفر نیروی کار، در اثر حمایت قضایی منتهی به احیاء واحدهای تولیدی**

درکنار ستادهای اقتصاد مقاومتی، دفتر حمایت از سرمایه‌گذاری سازمان بازرسی کل کشور نیز یکی از بازوهای مهم قوه قضاییه در حمایت از تولید و اقتصاد ملی بوده است. اهمیت این دفتر در آن است که مسئله تولید را از منظر نظارت بر حسن جریان امور، شناسایی موانع اداری، هشدار به دستگاه‌های اجرایی و

پیگیری اصلاح فرآیندها دنبال می‌کند. براساس آمارهای موجود، درسال‌های ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۴، اقدامات این دفتر در محورهایی مانند تسهیل تأمین مالی، تسریع در اخذ مجوز، جلوگیری از تعطیلی، افزایش تولید و احیا و راه‌اندازی مجدد واحدهای تولیدی دنبال شده است.

در این دوره(۱۴۰۰-۱۴۰۴)، دفتر حمایت از سرمایه‌گذاری سازمان بازرسی کل کشور، در راستای حمایت از تولید و اقتصاد ملی، ۶,۹۸۴ پرونده تشکیل داده و ۵,۳۹۵ نامه و گزارش هشداری صادر کرده است. نتیجه این پیگیری‌ها، ۳,۱۹۲ مورد تسهیل در تأمین مالی، ۲,۴۳۸ مورد تسریع در اخذ مجوز، ۱,۸۴۴ مورد جلوگیری از تعطیلی، ۱,۸۲۵ مورد افزایش تولید، ۵۰۲ مورد احیا و راه‌اندازی مجدد، ۱۲۲ مورد رفع معارض قضایی و ۱۴ مورد خروج ازورشکستگی بوده است.

درهمین دوره، ۸۷۳ واحد تولیدی ورشکسته نیز تحت پایش سازمان بازرسی کل کشور قرار گرفته است. این پایش‌ها به ۱۴ مورد خروج از ورشکستگی، ۲۷ مورد راه‌اندازی مجدد، ۴۱ مورد جلوگیری از تعطیلی، ۲۱ مورد افزایش تولید، ۲۶ مورد تسریع در اخذ مجوز، ۴۳ مورد تسهیل در تأمین مالی و ۱۸۱ مورد سایر اقدامات حمایتی منجرشده است.

در حوزه شرکت‌های دانش‌بنیان نیز از سال ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۴، ۴,۷۱۱ واحد تحت رصد و پایش قرارگرفته‌اند. اقدامات انجام‌شده در این بخش شامل ۱۰ مورد راه‌اندازی مجدد، ۷۹ مورد جلوگیری از تعطیلی، ۲۸۶ مورد افزایش تولید، ۲۲۸ مورد تسریع در اخذ مجوز، ۱۰ مورد رفع معارض قضایی، ۵۴۹ مورد تسهیل در تأمین مالی و ۶۸۵ مورد سایر اقدامات حمایتی بوده است.

■ در مجموع، حمایت از تولید در قوه قضاییه را باید یکی از جلوه‌های تحول در کارکردهای دستگاه قضایی دانست؛ تحولی که در آن، دستگاه قضایی صرفاً منتظر شکل‌گیری دعوا و صدور رأی نمی‌ماند، بلکه تلاش می‌کند پیش از آنکه مشکلات حقوقی و اداری به تعطیلی کارخانه، بیکاری کارگران و فرسایش سرمایه‌های ملی منجرشود، ازظرفیت‌های قانونی، نظارتی و میدانی خود برای حل مسئله استفاده کند.

سازمان بازرسی کل کشور
مهم‌ترین اقدامات
حمایت از تولید در سال ۱۴۰۴
قوه قضائیه
دادستانی کل کشور
شناسایی مشکلات
واحدهای تولیدی
۹۵ واحد
ورشکسته تحت رصد
۱۱,۱۸۷ درخواست
مشکلات واحدهای تولیدی
ثبت‌شده در دبیرخانه
ستادهای استانی
۱,۵۸۶ درخواست
بررسی مشکلات واحدهای تولیدی
پذیرفته‌شده توسط ستاد مرکزی
۹۴۰ شرکت
دانش بنیان تحت رصد
۱۴ واحد
رفع معارض قضایی
۶ هزار
پرونده و اقدام حقوقی
۲۴۰۰
گزارش هشداری
ارسالی در حمایت
از تولید و سرمایه‌گذاری
۱۱۴۵
واحد تولیدی
احیا و جلوگیری از تعطیلی
۳۱۸,۲۴۰ نفر
ممانعت از بیکاری
در واحدهای تولیدی
۳۰۲ واحد
افزایش تولید در واحدهای تولیدی
۴۲۵ واحد
تسریع در اخذ مجوز
۴۱۶ واحد
تسهیل در تأمین مالی
۳,۳۵۹ پرونده
تشکیل شده در راستای
حمایت از تولید
۳,۶۵۴ بازدید
ستادهای استانی
از واحدهای تولیدی

ساماندهی اموال تملیکی و گمرکات

تسریع در تعیین تکلیف و صیانت از بیت‌المال

یکی دیگر از عرصه‌های احیای حقوق عامه، صیانت از بیت‌المال و جلوگیری از تبدیل دارایی‌های عمومی به اموال راکد، فرسوده یا غیرقابل استفاده است. کالاهایی که در انبارهای سازمان جمع‌آوری و فروش اموال تملیکی، بنادر و گمرکات نگهداری می‌شوند، اگر در زمان مناسب تعیین تکلیف نشوند، نه‌تنها ارزش اقتصادی خود را از دست می‌دهند، بلکه هزینه نگهداری، زمینه‌های فساد، نارضایتی عمومی و اتلاف منابع کشور را نیز به دنبال دارند.

بخشی از این کالاها به دلیل طولانی شدن فرآیندهای قضایی، اداری و گمرکی یا نبود سازوکارهای شفاف و سریع، ماه‌ها و حتی سال‌ها بلاتکلیف باقی می‌ماندند؛ وضعیتی که در برخی موارد به افت شدید ارزش، غیرقابل استفاده شدن یا حتی امحای کالاها منتهی می‌شد.

بازدید رئیس قوه قضاییه در ۱۴ آبان ۱۴۰۰ از انبار مرکزی سازمان جمع‌آوری و فروش اموال تملیکی در تهران و مشاهده وضعیت نامناسب نگهداری کالاها، نقطه آغاز پیگیری جدی‌تر دستگاه قضایی برای ساماندهی این حوزه بود. پس از این بازدید، تعیین تکلیف کالاهای رسوبی در انبارها، بنادر و گمرکات، به یکی از محورهای پیگیری قوه قضاییه تبدیل شد.

■ اموال تملیکی قبل

■ اموال تملیکی بعد

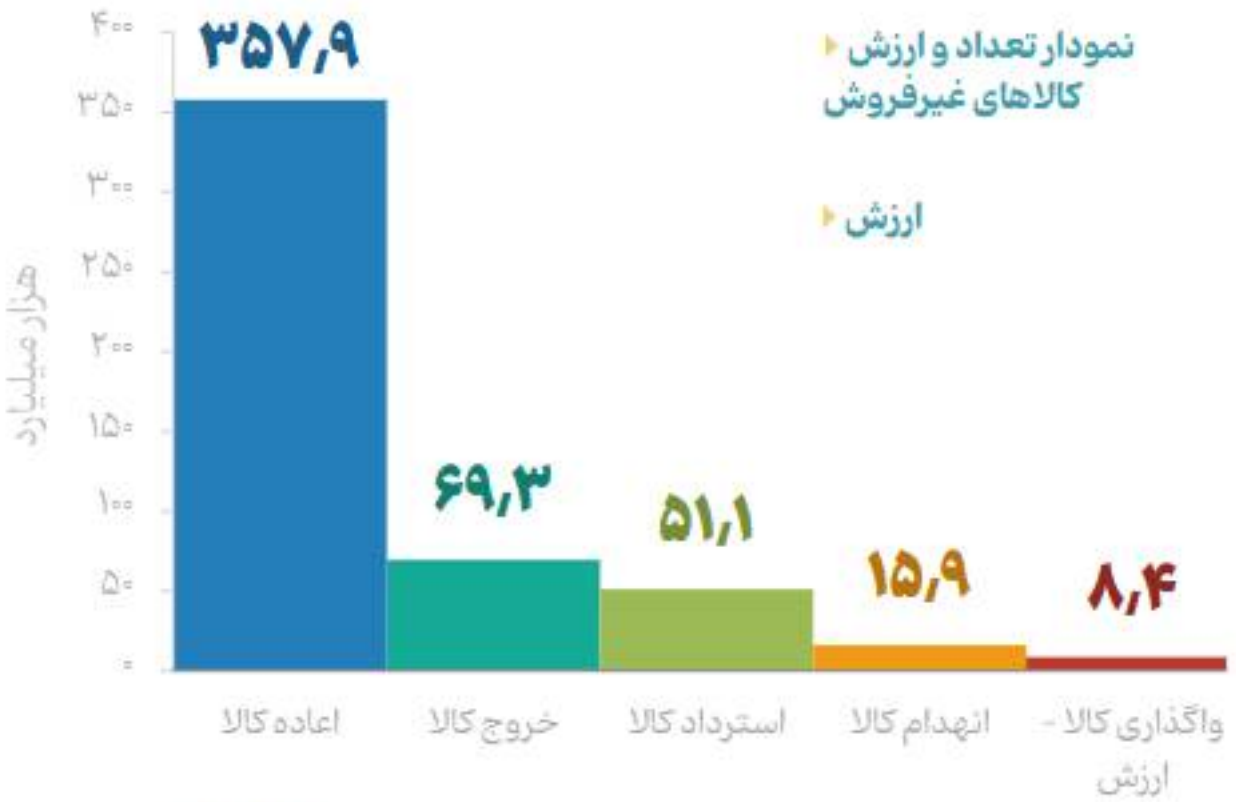

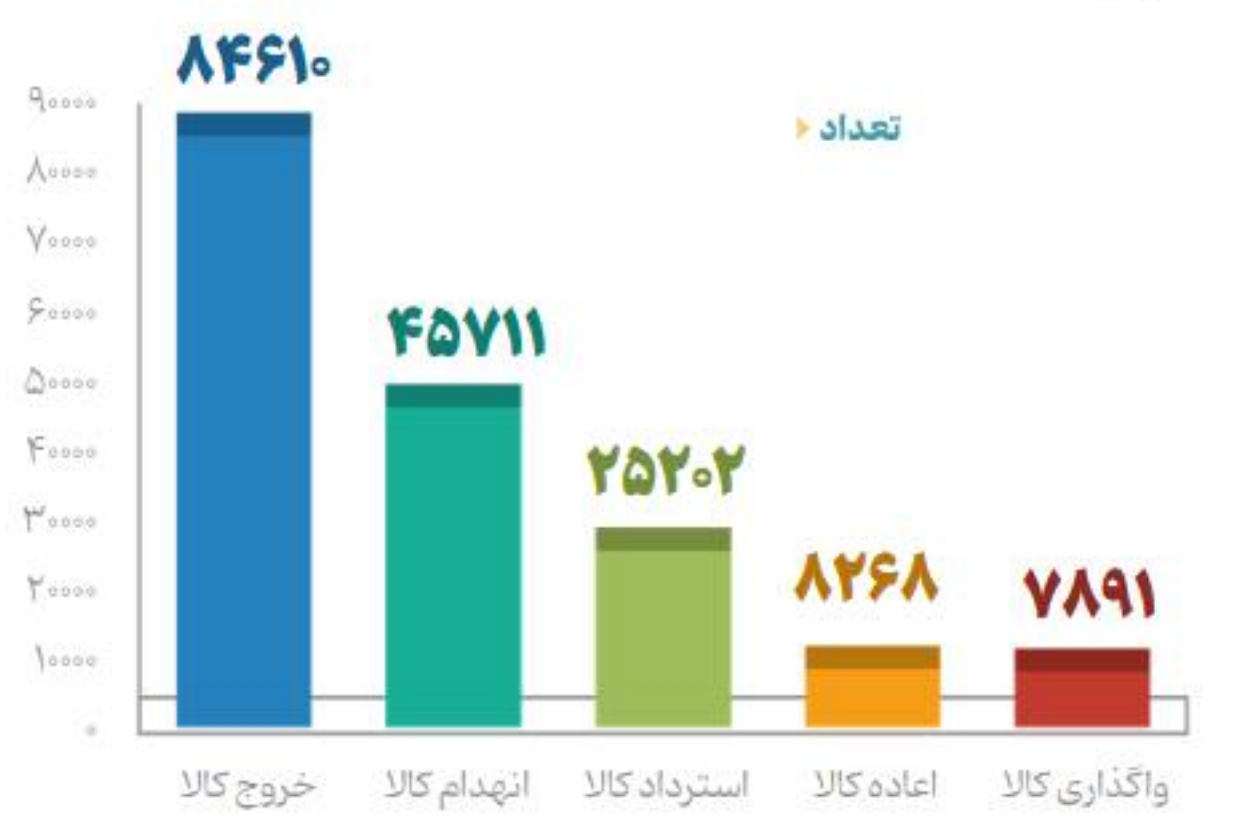
■ در این مسیر، اعزام هیئت‌های بازرسی به انبارها، نقش‌آفرینی سازمان بازرسی کل کشور، صدور بخشنامه‌های قضایی برای تسریع در تعیین تکلیف کالاهای رسوبی و پیگیری وضعیت پرونده‌های مرتبط، از جمله اقدامات دستگاه قضایی بود. همچنین راه‌اندازی سامانه‌ها و برگزاری مزایده‌های الکترونیکی، زمینه شفافیت بیشتر، کاهش زمینه‌های فساد و تسریع در فروش اموال تملیکی را فراهم کرد.

در نتیجه این پیگیری‌ها، بخش قابل توجهی از کالاهای موجود در انبارها تعیین تکلیف شد؛ بخشی از آن‌ها از مسیر فروش به چرخه اقتصادی بازگشت، بخشی دیگر مسترد یا اعاده شد، برخی کالاهای فاقد قابلیت مصرف، غیراستاندارد، فاسد یا غیرقابل عرضه منهدم شدند و در مواردی نیز واگذاری یا خروج کالا از شمول موجودی در دستور کار قرار گرفت. تسریع در اظهار و معرفی کالاها، رسیدگی به پرونده‌ها، ساماندهی نحوه نگهداری کالاها در انبارهای اموال تملیکی، تخلیه کالاهای فاسد، تسریع در انجام آزمایش‌های استاندارد و تسریع در تخلیه محموله کشتی‌ها در بنادر، از دیگر اقداماتی بود که طی سال‌های اخیر برای کاهش رسوب کالا و صیانت از بیت‌المال دنبال شد.

■ ابعاد این پیگیری‌ها را می‌توان در آمار سال ۱۴۰۴ نیز مشاهده کرد. بر اساس آمار این سال، ارزش کالاهای تعیین‌تکلیف‌شده از محل فروش، بیش از ۱۳۱ هزار میلیارد ریال و ارزش کالاهای تعیین تکلیف شده از مسیرهای غیرفروش، بیش از ۴۱۵ هزار میلیارد ریال بوده است. به این ترتیب، در مجموع بیش از ۵۴۶ هزار میلیارد ریال کالا در سال ۱۴۰۴ تعیین تکلیف شده است.

نمودار تعداد و ارزش کالاهای غیرفروش

رفع تصرف از منابع طبیعی و اراضی ملی

یکی دیگر از جلوه‌های احیای حقوق عامه، صیانت از منابع طبیعی، اراضی ملی و زمین‌های کشاورزی است؛ دارایی‌هایی که متعلق به یک نسل خاص نیستند و حفظ آن‌ها با امنیت غذایی، محیط زیست، توسعه پایدار و حقوق نسل‌های آینده پیوند دارد. دست‌اندازی به منابع طبیعی، تصرف غیرقانونی اراضی ملی و تغییر غیرمجاز کاربری اراضی زراعی و باغ‌ها، تنها یک تخلف ملکی یا اداری نیست؛ بلکه اقدامی است که می‌تواند ظرفیت‌های طبیعی کشور را فرسوده کند، سطح اراضی مولد را کاهش دهد، اجرای طرح‌های توسعه‌ای را با اختلال روبه‌رو سازد و زمینه گسترش زمین‌خواری و محرومیت عمومی از سرمایه‌های ملی را فراهم کند.

از این منظر، ورود دستگاه قضایی به موضوع رفع تصرف از اراضی ملی و مقابله با تغییر کاربری‌های غیرمجاز، در امتداد مأموریت قوه قضاییه در احیای حقوق عامه و صیانت از بیت‌المال قرار می‌گیرد.

بر اساس بند دوم اصل ۱۵۶ قانون اساسی، احیای حقوق عامه از وظایف قوه قضاییه است و بر همین مبنا، دادستان‌ها در سراسر کشور، در همکاری با دستگاه‌هایی مانند سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری، وزارت جهاد کشاورزی، نیروی انتظامی و سایر مراجع مسئول، نقش مهمی در شناسایی تصرفات غیرمجاز، جلوگیری از تثبیت مالکیت‌های غیرقانونی و اجرای احکام رفع تصرف و خلع ید برعهده داشته‌اند.

این اقدامات، علاوه بر بازگرداندن اراضی ملی و کشاورزی به وضعیت قانونی، آثار گسترده‌تری نیز به همراه دارد؛ از جمله افزایش شفافیت در نظام مالکیت اراضی، کاهش زمینه‌های زمین‌خواری، جلوگیری از توسعه ساخت‌وسازهای غیرمجاز، حفظ کاربری اراضی کشاورزی و فراهم‌سازی بستر سالم‌تر برای اجرای طرح‌های عمرانی، تولیدی و زیست‌محیطی.

- **دو محور اصلی در این حوزه قابل تفکیک است: نخست، رفع تصرف از منابع طبیعی و اراضی ملی؛ و دوم، مقابله با تغییر کاربری غیرمجاز اراضی زراعی و باغ‌ها ذزسال ۱۴۰۴. در محور نخست، به‌منظور صیانت از اراضی ملی و منابع طبیعی و مقابله با تصرفات غیرقانونی، ۱۴ هزار و ۹۵۷ پرونده تشکیل شده است. در نتیجه این اقدامات، ۱۷ هزار و ۳۷۲ هکتار از اراضی به وضعیت سابق اعاده شده و ۴ هزار و ۲۵۲ مورد قلع‌وقمع بنا و مستحدثات غیرمجاز انجام شده است.**

- **در محور دوم، یعنی اجرای تبصره ۲ ماده ۱۰ قانون حفظ کاربری اراضی زراعی و باغ‌ها، در سال ۱۴۰۴ تعداد ۷ هزار و ۶۰۰ پرونده تشکیل شده که به اعاده ۲ میلیون و ۹۰۰ هکتار از اراضی کشاورزی و باغی به وضعیت سابق منجر شده است.**

پیگیری اجرای پایش هوشمند اراضی از طریق پنجره واحد زمین

در کنار اقدامات قضایی و اجرایی برای رفع تصرف از منابع طبیعی، اراضی ملی و زمین‌های کشاورزی، تجربه سال‌های اخیر نشان داده است که صیانت مؤثر از اراضی، تنها با برخورد پس از وقوع تخلف کامل نمی‌شود. بسیاری از تصرفات غیرمجاز و تغییر کاربری‌ها، اگر در مراحل اولیه شناسایی نشوند، به‌تدریج تثبیت شده و بازگرداندن زمین به وضعیت قانونی را دشوارتر و پرهزینه‌تر می‌کنند. از سوی دیگر، حفاظت از اراضی به‌دلیل گستردگی جغرافیایی کشور، تنوع کاربری‌ها، تعدد متولیان و ماهیت فرابخشی آن، نیازمند هماهنگی مستمر میان نهادهای اجرایی، نظارتی و قضایی است. نبود یک بستر یکپارچه برای تجمیع داده‌ها، تبادل اطلاعات و رهگیری اقدامات، در گذشته موجب می‌شد فاصله میان وقوع تخلف تا شناسایی و برخورد مؤثر با آن طولانی شود. از این‌رو، پیشگیری، شناسایی زودهنگام و ایجاد امکان واکنش سریع دستگاه‌های مسئول، به یکی از الزامات اصلی حفاظت از اراضی تبدیل شد.

در پاسخ به این نیاز، «سامانه پنجره واحد زمین» با هدف ایجاد بستری هماهنگ و هوشمند برای پایش اراضی کشور شکل گرفت؛ این سامانه حاصل همکاری و هم‌افزایی مجموعه‌ای از دستگاه‌های اجرایی و حاکمیتی است و قوه قضاییه نیز با ایفای نقش پشتیبان و تسهیل‌گر، به‌ویژه از طریق مرکز آمار و فناوری اطلاعات، سازمان ثبت اسناد و املاک کشور و معاونت اجتماعی و پیشگیری از وقوع جرم، در شکل‌گیری و کارآمدسازی آن نقش‌آفرینی کرده است.

در این چارچوب، زیرسامانه «پایش اراضی» به‌عنوان هسته عملیاتی این سامانه، وظیفه رصد مستمر تغییرات را بر عهده دارد. این زیرسامانه با بهره‌گیری از تصاویر ماهواره‌ای و داده‌های هوایی، تغییرات ایجادشده در کاربری اراضی را در بازه‌های زمانی مشخص شناسایی می‌کند و سپس با تطبیق آن‌ها با مجوزهای قانونی، موارد فاقد مجوز یا مغایر را استخراج می‌کند. بر اساس ارزیابی‌های انجام‌شده، استفاده از ابزارهای تحلیل داده و هسته‌های پردازشگر مبتنی بر هوش مصنوعی، موجب شده دقت شناسایی موارد مشکوک از حدود «۳۶ درصد» به «۸۱ درصد» افزایش یابد.

▪ یکی از مهم‌ترین کارکردهای این سامانه، ایجاد چرخه‌ای منسجم از «شناسایی تا اقدام» است. پس از تشخیص تخلف، اطلاعات مربوط به آن بر بستر نقشه‌های الکترونیکی ثبت و بر اساس محدوده‌های مسئولیتی، به دستگاه‌های متولی ارجاع می‌شود. این زیرسامانه اکنون در هر ۳۱ استان کشور مستقر شده و پنج پهنه اصلی اراضی را تحت پوشش قرار می‌دهد. همچنین، قابلیت شناسایی و دسته‌بندی «۵۲ عنوان تخلف و جرم مرتبط با حوزه زمین» برای آن تعریف شده است.

بر اساس داده‌های موجود، تاکنون حدود «۹۶,۷۴۳» مورد تغییر در اراضی کشور شناسایی شده که مساحتی در حدود «۳۹,۹۵۹ هکتار» را شامل می‌شود. از این میان، «۳۵,۱۹۱» مورد به‌عنوان تخلف به دستگاه‌های مسئول ارجاع شده است. نکته قابل توجه آن است که حدود «۸۹ درصد» از این تخلفات، پیش از آن در هیچ‌یک از سازوکارهای نظارتی شناسایی نشده بودند.

در ادامه این فرآیند، حدود «۷۹ درصد» از موارد در بازدیدهای میدانی مورد تأیید قرار گرفته و «۷۶ درصد» از آن‌ها توسط متولیان ذی‌ربط مورد رسیدگی عملیاتی قرار گرفته‌اند. همچنین، «۴۱ درصد» از تخلفات شناسایی‌شده وارد فرآیند رسیدگی در محاکم قضایی شده‌اند که این امر، بیانگر اتصال مؤثر میان لایه‌های شناسایی، اقدام اجرایی و پیگیری قضایی است.

ساماندهی معاملات خودرو
در مسیر کاهش دعاوی و پیشگیری قضایی

بازار معاملات خودرو سال‌ها یکی از پرریسک‌ترین عرصه‌های اقتصادی برای مردم بوده است؛ بازاری که نبود دسترسی پیشینی به اطلاعات حقوقی و فنی، بسیاری از اختلافات آن را نه در لحظه معامله، بلکه پس از آن و در مسیر دادگاه آشکار می‌کرد. خودرویی که قابل معامله نبود، بیمه نداشت، توقیف بود یا سابقه خسارت سنگین داشت، اغلب زمانی مسئله می‌شد که معامله انجام شده بود و راه بازگشتی وجود نداشت. پیامد این وضعیت، شکل‌گیری حجم بالایی از اختلافات و دعاوی قضایی بود. برآوردها نشان می‌دهد سالانه بیش از صد هزار پرونده، مستقیم یا غیرمستقیم، به معاملات خودرو مربوط می‌شود.

در سند تحول قضایی، پاسخ به این عارضه نه در تشدید رسیدگی، بلکه در پیشگیری پیش از معامله تعریف شد. به‌جای مداخله پس از بروز اختلاف، راهکار بر شفاف‌سازی اطلاعات و کاهش ریسک معامله متمرکز شد. در همین چارچوب، آیین‌نامه اجرایی جزء (۴) بند (ک) در تاریخ ۹ مهر ۱۴۰۲ به تصویب هیأت وزیران رسید. بر اساس این آیین‌نامه، آذر ۱۴۰۲، سامانه استعلام برخط از سوی فراجا راه‌اندازی شد.

امروز، پیش از انجام معامله، خریدار و فروشنده می‌توانند به مجموعه‌ای از اطلاعات کلیدی دسترسی داشته باشند: وضعیت قابل معامله بودن خودرو، مالکیت و تعداد نقل‌وانتقال‌ها، سرقتی بودن یا نبودن، انواع توقیف‌ها، مشخصات فنی، اعتبار بیمه‌نامه، بدهی جرایم و عوارض، سوابق خسارت بیمه و وضعیت معاینه فنی. این اطلاعات از طریق سامانه‌های رسمی و سکوهای الکترونیکی مانند ایتول، قبضینو و خدمات مشابه در دسترس قرار گرفته است.

یکی از جلوه‌های شاخص این تحول، تغییر در شیوه تأیید اصالت خودرو است. پیش از این، تأیید اصالت خودرو صرفاً به‌صورت حضوری و در مراکز تعویض پلاک، توسط افسر یا کارشناس راهور انجام می‌شد. اما همزمان با رونمایی از سامانه آنلاین استعلام اصالت خودرو در تاریخ ۱۶ مهر ۱۴۰۲، این خدمت از مسیر الکترونیکی و بر بستر سکوهای بخش خصوصی در اختیار خریداران و فروشندگان قرارگرفت.

در این فرآیند، امکان استعلام اصالت خودرو از طریق شماره برگ سبز یا بارکد پشت کارت خودرو فراهم شده است. این امکان به خریدار کمک می‌کند تا پیش از پرداخت وجه و نهایی شدن معامله، از اصالت خودروی موردنظر خود اطمینان پیدا کند.

همچنین ابزارهایی مانند قراردادهای استاندارد الکترونیکی و حساب‌های امانی عملیاتی شده است،

روایت تحول ۲

ساماندهی معاملات خودرو

از رسیدگی پس از اختلاف به پیشگیری قبل از معامله

استعلام برخط سوابق خودرو پیش از معامله

تصویب آیین‌نامه اجرایی جزء (۴) بند (ک) — مهر ۱۴۰۲

رونمایی از سامانه آنلاین استعلام اصالت خودرو — مهر ۱۴۰۲

اطلاعات قابل استعلام

- اصالت خودرو و سوابق سرقت
- مالکیت و تعداد نقل‌وانتقال‌ها
- وضعیت معامله‌پذیری خودرو
- اعتبار بیمه‌نامه
- مشخصات فنی
- توقیف‌ها و محدودیت‌ها
- وضعیت معاینه فنی
- سوابق خسارت بیمه
- بدهی جرایم و عوارض

معامله آگاهانه، پیش از بروز اختلاف

با استعلام برخط و اطلاعات معتبر

آگاهی و اطمینان معامله مطمئن

عدم آگاهی ریسک و اختلاف

قوه قضائیه

راهبرد

ولایت

فصل یازدهم

ارتقای کیفیت قضاوت و توانمندسازی قضات

کیفیت قضاوت، مهم‌ترین رکن اعتماد عمومی به دستگاه قضایی است. هرچند قوانین، سامانه‌ها و ساختارهای اداری می‌توانند فرآیند دادرسی را تسهیل و تسریع کنند، اما در نهایت این قاضی است که باید در مواجهه با هر پرونده، میان قانون، ادله، انصاف و اقتضائات خاص دعوا توازن برقرار کرده و رأیی صادر کند که هم مستدل و متقن باشد و هم عادلانه و قابل دفاع.

از ایـــن‌رو، تحقق تحول مؤثرو پایـــدار در قوه قضاییه، بدون توجه جدی به تربیت، توانمندســـازی و ارزیابی مســـتمر قضات امکان‌پذیر نخواهد بـــود. در همین راســـتا، قوه قضاییه طی ســـال‌های اخیر تلاش کرده است رویکردی نظام‌مند و مبتنی بر آموزش، سنجش و ارتقای مستمر کیفیت قضاوت را جایگزین نگاه صرفاً تجربه‌محور گذشـــته کند. بر همین اســـاس، فرآیند تربیت قضات، دوره‌های کارآموزی قضایی، شیوه‌های ارزیابی عملکرد و شـــاخص‌های آماری رسیدگی مورد بازنگری قرار گرفته است.

این فصل، مروری بر مهم‌ترین اقدامات انجام‌شده در مســـیر ارتقای کیفیت قضاوت و توانمندسازی قضات دارد.

قوه قضائیه
دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری

تربیت تخصصی قاضی

با پیچیده‌تر شدن دعاوی حقوقی و کیفری و افزایش تنوع موضوعات مطروحه در پرونده‌ها، نیاز به قضاتی که علاوه بر دانش حقوقی، از مهارت‌های عملی و تخصصی لازم نیز برخوردار باشند، بیش از گذشته احساس می‌شود. در گذشته، فارغ‌التحصیلان رشته‌های عمومی حقوق، پس از پذیرش، وارد دوره کارآموزی قضایی می‌شدند و سپس در دستگاه قضایی به کار گرفته می‌شدند؛ فرآیندی که ممکن بود پاسخگوی نیازهای روزافزون نظام قضایی نباشد.

■ برای پاسخ به این نیاز، رشته «علوم قضایی» در مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته، با همکاری دانشگاه علوم قضایی و وزارت علوم، تحقیقات و فناوری طراحی و راه‌اندازی شده است. این رشته به‌گونه‌ای طراحی شده که همه دارندگان مدرک کارشناسی حقوق می‌توانند در آن شرکت کنند. نکته مهم آن است که دانشجویان این دوره، همزمان با آموزش‌های نظری، دوره کارآموزی خود را نیز طی می‌کنند. این همزمانی، فرصتی فراهم می‌آورد تا افراد، ضمن فراگیری مفاهیم و قواعد حقوقی، نحوه اجرای آن‌ها را در صحنه عمل مشاهده و تمرین کنند.

تعداد جذب کارشناسی ارشد
علوم قضـــایی (تربیت قاضـــی)

برنامه آموزشی این رشته با رویکرد کاربردی و مهارت‌محور طراحی شده و ترکیبی از دروس تخصصی، آموزش‌های عملی دادرسی، و همچنین مباحث فرهنگی، اخلاقی و اعتقادی را در بر می‌گیرد. دانشجویان این رشته، همزمان دانش حقوقی تخصصی کسب کرده و مهارت‌های لازم برای ایفای نقش قضایی را نیز فرا می‌گیرند.

■ از سال تحصیلی ۱۴۰۲، دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری با راه‌اندازی و توسعه دوره‌های تربیت قاضی تخصصی، جذب دانشجویان این دوره را در دستور کار قرار داد. بر این اساس، در سال ۱۴۰۲ تعداد ۹۴ نفر، در سال ۱۴۰۳ تعداد ۲۳۱ نفر و در سال ۱۴۰۴ تعداد ۱۹۵ نفر در این دوره‌ها جذب شدند. این روند، نشان‌دهنده حرکت قوه قضاییه به سمت تربیت قضات متخصص و متناسب با نیازهای نوپدید نظام دادرسی است؛ اقدامی که می‌تواند در ارتقای کیفیت رسیدگی‌ها، توسعه عدالت تخصص‌محور و تحقق اهداف سند تحول قضایی نقش مؤثری ایفا کند.

برگزاری دوره‌های کارگاه محور طرح شهید رازینی

ورود به منصب قضا، صرفاً یک ارتقای شغلی نیست؛ عبور از نقطه‌ای حساس است که در آن، دانش حقوقی باید با تجربه، مهارت و منش قضایی پیوند بخورد. در سال‌های گذشته، یکی از چالش‌های مهم در مسیر تربیت قضات، فاصله میان آموزش‌های نظری و واقعیت‌های پیچیده و چندلایه محیط‌های قضایی بود. کارآموزان، با وجود برخورداری از دانش علمی، در مواجهه با پرونده‌های واقعی، الزامات رفتاری، اخلاق حرفه‌ای و اقتضائات تصمیم‌گیری قضایی، نیازمند آمادگی عمیق‌تری بودند.

■ درچارچوب سند تحول و تعالی قوه قضاییه، دوره‌های کارآموزی و تکمیلی قضایی در قالب «طرح شهید آیت‌الله رازینی» از آذرماه سال ۱۴۰۴ توسط معاونت منابع انسانی و امور فرهنگی قوه قضاییه و با محوریت چهار عنوان و سرفصل اصلیِ آموزش‌های علمی و کاربردی شامل مدیریت پرونده‌های قضایی، فنون بازجویی، دستورنویسی و انشای رأی، در شش دوره برگزار شده است؛ طرحی که تلاشی برای پرکردن همین خلأ به شمار می‌رود و با رویکردی تلفیقی، آموزش علمی، تربیت فرهنگی و مهارت‌آموزی عملی را در کنار یکدیگر قرار داده است.

در این دوره‌ها، آموزش دیگر محدود به انتقال مفاهیم حقوقی نیست. اساتید مجرب، علاوه بر تبیین آخرین تحولات حقوقی و آیین دادرسی، به انتقال تجربیات زیسته خود در دستگاه قضایی می‌پردازند؛ تجربه‌هایی که در قالب درس‌گفتارهای کاربردی درباره آداب قضاوت، نحوه مواجهه با اصحاب دعوا، دقت در صدور رأی و الزامات رفتاری و حرفه‌ای قضات ارائه می‌شود. این رویکرد، به کارآموزان کمک می‌کند تا پیش از ورود رسمی به جایگاه قضا، تصویری واقعی از مسئولیت‌های پیش‌رو داشته باشند.

یکی از وجوه متمایز این دوره‌ها، تأکید بر یادگیری عملی است. کارآموزان، پس از دریافت آموزش‌های نظری، با بررسی و تحلیل پرونده‌های واقعی، درگیر فرآیند تصمیم‌سازی قضایی می‌شوند. این تمرین‌ها، فرصتی فراهم می‌کند تا آنان آموخته‌های خود را در موقعیت‌های نزدیک به واقعیت به کار بگیرند و مهارت‌های تحلیل، استدلال و صدور رأی را به‌صورت عملی تجربه کنند.

▪ در کنار این آموزش‌ها، بُعد فرهنگی و هویتی قضاوت نیز مورد توجه ویژه قرار گرفته است. برگزاری مراسم‌های آغاز دوره، کلاس‌های مرتبط با خانواده و سبک زندگی، برنامه‌های فرهنگی و حتی نمایش آثار هنری، بخشی از تلاش برای تقویت بنیان‌های اعتقادی و اخلاقی کارآموزان است. این مسیر در نهایت با برگزاری مراسم تحلیف در فضایی معنوی به اوج می‌رسد؛ جایی که کارآموز، پس از طی یک دوره فشرده آموزشی و تربیتی، خود را برای پذیرش مسئولیتی خطیر آماده می‌بیند.

نخستین دوره این طرح در آذرماه سال ۱۴۰۴ و ششمین دوره آن در هفته اول اسفندماه، در دو حوزه فرهنگی و علمی و در مجموع ۴۸ ساعت آموزش برگزار شد. بر اساس برنامه‌ریزی انجام‌شده، مقرر است تمامی کارآموزان قضایی پس از اتمام دوره کارآموزی و پیش از صدور ابلاغ، در این دوره شرکت کنند.

▪ طرح شهید آیت‌الله رازینی را می‌توان تلاشی برای بازتعریف مسیر قاضی‌شدن دانست؛ مسیری که در آن، قاضی آینده نه‌تنها به دانش حقوقی مجهز می‌شود، بلکه با تجربه، مهارت و درک عمیق‌تری از جایگاه عدالت، قدم به میدان قضاوت می‌گذارد.

برگزاری دوره‌های کارگاه محور طرح شهید رازینی

توانمندسازی کارآفرینان قضایی برای ورود آگاهانه
و مسئولانه به منصب قضا

چهار عنوان و سرفصل اصلی آموزش‌های علمی و کاربردی

۱ آشنایی با مبانی و اصول قضاوت

۲ مدیریت پرونده‌های قضایی

۳ فنون بازجویی و مصاحبه قضایی

۴ دستورنویسی و انشای رأی

ویژگی‌های متمایز طرح شهید رازینی

آمادگی برای مسئولیت خطیر

بعد فرهنگی و هویتی

تربیت اخلاقی و حرفه‌ای

استادمحور و کاربردی

تجربه‌محور و عملی

تمامی کارآموزان قضایی پس از اتمام دوره کارآموزی و پیش از صدور ابلاغ، در این دوره شرکت خواهند کرد.

گزارش آماری طرح شهید رازینی

۶	۴	۴۸	۱۴۰۴	هفته اول ۱۴۰۴	۲	هدف نهایی
دوره	عنوان	ساعت	آذرماه	ششمین دوره (برنامه‌ریزی شده)	حوزه	آماده‌سازی جامع و همه‌جانبه برای ورود به منصب قضا
دوره‌های برگزار شده	سرفصل‌های اصلی آموزش	مدت زمان هر دوره	تخستین دوره		حوزه‌های آموزشی	

تحول در نظام آمار و ارزیابی عملکرد قضایی

در گذشته، نظام آماری قوه قضاییه با هدف ایجاد شفافیت و ارزیابی عملکرد شعب طراحی شده بود، اما تجربه سال‌های اخیر نشان داد که تمرکز صرف بر ارائه آمار ماهانه، گاه پیامدهای منفی به همراه داشت. فشار روانی ناشی از شاخص‌های عددی، باعث کاهش کیفیت آراء، افزایش قرارهای منع تعقیب و تضییع حقوق مردم می‌شد.

■ شاخص‌های سنتی، بدون توجه به مدت زمان متعارف رسیدگی، وزن واقعی پرونده‌ها و پیچیدگی تصمیمات، ارزیابی عملکرد قضات را ناقص نشان می‌دادند و گاهی موجب ایجاد پرونده‌های معوق یا تسریع غیرمنطقی در پرونده‌های ساده می‌شدند. همچنین رفتار برخی معاونان ارجاع در پایان ماه برای حفظ توازن شاخص‌ها، باعث تضییع حقوق شهروندان و ایجاد فشار غیرضروری بر قضات می‌شد.

در مسیر تحول و ارتقای کیفیت ارزیابی، نظام جدید آماری و عملکرد قضایی طراحی شد تا تمرکز را از عددسازی و فشار ماهانه به پایش هوشمند، عینی و مبتنی بر داده‌های واقعی منتقل کند. در این رویکرد، شاخص اصلی بر «روز تعویق پرونده نسبت به زمان متعارف رسیدگی» استوار است و پرونده‌ها بر اساس مدت زمان سپری شده و مقایسه با شاخص تعیین‌شده، به چهار دسته رنگی تقسیم می‌شوند: پرونده‌های متعارف (سبز) که تا ۸۰٪ شاخص در مهلت مجاز رسیدگی قرار دارند، پرونده‌های هشدار (زرد) با ۸۰ تا ۱۰۰٪ شاخص که نیاز به پیگیری دارند، پرونده‌های با تأخیر در رسیدگی (قرمز) بین ۱۰۰ تا ۱۵۰٪ شاخص که فوریت رسیدگی دارند، و پرونده‌های نیازمند نظارت (خاکستری یا سیاه) با بیش از ۱۵۰٪ شاخص که پرونده‌های معوق و قدیمی را نشان می‌دهند.

در این نظام، پرونده‌های با تصمیم شکلی، مانند قرار رد دادخواست، در محاسبه شاخص کنار گذاشته شده‌اند تا دقت و اعتبار نتایج حفظ شود. سامانه جدید امکان پایش روزانه و هوشمند عملکرد شعب را فراهم کرده و تمرکز را بر تحلیل دقیق وضعیت پرونده‌ها، شناسایی نقاط گلوگاهی و اصلاح فرآیندها قرار داده است.

این رویکرد در چند استان از جمله خراسان جنوبی، قم، سمنان و هرمزگان به صورت آزمایشی اجرا شده و زیرساخت‌های لازم برای گسترش به کل کشور آماده شده است.

علاوه بر پایش مدت زمان انجام فرایندهای دادرسی، این تحول مهم توانسته از تخلفات آماری جلوگیری کند و وضعیت فعلی نظام آماری را اصلاح نماید. در حال حاضر، نظام آمار و ارزیابی عملکرد دستگاه قضایی در مرحله رسیدگی تهیه شده و به صورت آزمایشی در تمامی استان‌ها در حال اجراست و نظام اجرای احکام نیز در مرحله تدوین نهایی قرار دارد. شایان ذکر است که در این مرحله، هر نوع ارزیابی یا تخصیص بهره‌وری هنوز بر اساس نظام سنتی مانده آخر ماه صورت می‌گیرد، اما هدف این است که پس از سپری شدن دوره آزمایشی و ارزیابی نتایج، این روش به طور کامل جایگزین نظام قبلی شود.

با اجرای این نظام، تمرکز مدیران بر شاخص‌های عددی جای خود را به تحلیل واقعی پرونده‌ها و توجه به زمان متعارف رسیدگی داده است. پرونده‌ها بر اساس وزن واقعی، پیچیدگی و نوع تصمیم نهایی ارزیابی می‌شوند و این امر موجب افزایش شفافیت، دقت و کارآیی در ارزیابی عملکرد قضات و شعب شده است. نتیجه این تحول، امکان تصمیم‌گیری مدیریتی بهتر، کاهش تضییع حقوق مردم و ارتقای کیفیت عملکرد قضایی است.

■ به این ترتیب، نظام جدید آماری و ارزیابی عملکرد، نشان‌دهنده گذار از فشار آمار ماهانه و سنتی به پایش هوشمند، داده‌محور و عدالت‌گرا است و یک گام مهم در مسیر تحول ساختاری و افزایش اثربخشی قوه قضاییه محسوب می‌شود. این تحول، نه تنها بهبود کیفیت ارزیابی‌ها و تصمیم‌گیری مدیریتی را به همراه دارد، بلکه به صیانت از حقوق شهروندان و کاهش خطاهای قضایی نیز کمک می‌کند.

سامانه ارزیابی عملکرد قضات

نظارت هوشمند بر کیفیت رسیدگی‌ها

نظارت بر اجرای صحیح قوانین و حسن جریان امور در دادسراها و دادگاه‌ها، از مهم‌ترین مأموریت‌های دستگاه قضایی به شمار می‌آید. در سال‌های گذشته، بخش مهمی از این نظارت‌ها با تکیه بر روش‌های سنتی انجام می‌شد؛ روش‌هایی که عمدتاً مبتنی بر گزارش‌های موردی، بازرسی‌های محدود یا بررسی‌های دستی بودند.

در راستای رفع این چالش استقرار نظام ارزیابی عملکرد قضات در دستور کار قرار گرفت. در معماری این سامانه، نظارت بر عملکرد قضات بر مبنای رویکرد «نظارت ۳۶۰ درجه» تعریف شده است؛ به این معنا که عملکرد قاضی نه صرفاً بر اساس یک شاخص یا یک منبع اطلاعاتی، بلکه با اتکا به مجموعه‌ای از داده‌های عملکردی، اطلاعات پرسنلی، گزارش‌های نهادهای نظارتی و بازخوردهای مردمی ارزیابی می‌شود.

در فاز نخست این سامانه، تمرکز اصلی بر تجمیع و یکپارچه‌سازی داده‌های عملکردی قضات از منابع مختلف اطلاعاتی قرار گرفت. در این سامانه، اطلاعات متنوعی از جمله آمار ورودی و خروجی پرونده‌ها، مدت زمان رسیدگی، میزان موجودی شعب، نرخ رسیدگی، وضعیت آرای صادره، نتایج نقض یا تأیید آرا در مراحل بالاتر، داده‌های مرتبط با کیفیت رسیدگی و سایر شاخص‌های عملکردی، گردآوری و در یک بستر واحد تجمیع شده است.

ارزیابی عملکرد قضات

از داده‌های پراکنده تا نظارت مستمر و پیشگیرانه

چهار ورودی سامانه

سوابق حرفه‌ای

اطلاعات خدمتی، آموزشی و اداری

داده‌های قضایی

زمان رسیدگی، پرونده‌های مانده و وضعیت آرا

بازخورد مردمی

رضایتمندی و تجربه مراجعان

گزارش‌های نظارتی

داده‌های نهادهای نظارتی قوه قضاییه

سامانه هوشمند ارزیابی عملکرد قضات

تجمیع داده‌ها ← سنجش شاخص‌ها ← تولید هشدار

خروجی‌های سامانه

- ارتقای کیفیت قضاوت
- تصمیم‌گیری مدیریتی مبتنی بر داده
- ارزیابی دقیق‌تر و منصفانه‌تر
- شناسایی به‌موقع نقاط ضعف

دید جامع‌تر، نظارت پیشگیرانه‌تر، قضاوت باکیفیت‌تر

یکی از اجزای مهم این سامانه، اتصال آن به سامانه مدیریت پرونده‌های قضایی است. ازطریق این اتصال، اطلاعات عملیاتی مرتبط با جریان رسیدگی به پرونده‌ها دریافت و تحلیل می‌شود.

درکنار داده‌های عملکردی، اطلاعات پرسنلی و سوابق اداری قضات نیز در سامانه مورد توجه قرار گرفته است. این بخش، با یکپارچه‌سازی اطلاعات کارگزینی، سوابق خدمتی، سوابق تحصیلی و آموزشی، وضعیت انتصاب‌ها، سوابق ارتقا و سایر اطلاعات مرتبط با مسیر حرفه‌ای قضات، زمینه‌ای فراهم می‌کند تا ارزیابی عملکرد، با شناخت دقیق‌تری از سابقه، جایگاه و شرایط خدمتی هر قاضی انجام شود.

سامانه همچنین به داده‌های نهادهای نظارتی مانند دادسرای انتظامی قضات، دیوان عالی کشور، دادستانی کل کشور، معاونت نظارت و بازرسی، مرکز حفاظت و اطلاعات قوه قضاییه و سایر نهادهای مرتبط متصل است تا اطلاعات پراکنده در قالبس یکپارچه تحلیل شود.

یکی دیگر از نوآوری‌های مهم این سامانه، توجه به بازخوردهای مردمی و میزان رضایتمندی مراجعان است. بر همین اساس، سامانه ارزیابی عملکرد قضات، بازخوردهای مردمی و نتایج نظرسنجی‌ها را نیز به‌عنوان یکی از منابع تکمیل‌کننده تصویر عملکردی قضات در نظر می‌گیرد. این بخش می‌تواند به مدیران قضایی کمک کند تا علاوه بر شاخص‌های کمی، ابعاد رفتاری و ارتباطی عملکرد قضات نیز مورد توجه قرار گیرد.

▪ برای آنکه ارزیابی عملکرد به‌صورت دقیق و استاندارد انجام شود، در سامانه، شاخص‌های کلیدی عملکرد تعریف شده و برای هر یک از آن‌ها معیارها و آستانه‌هایی در نظر گرفته می‌شود.

از سوی دیگر، تعیین آستانه‌های هشدار برای شاخص‌های مهم، امکان پایش مستمر و شناسایی به‌موقع وضعیت‌های غیرعادی را فراهم می‌کند. در چنین الگویی، سامانه می‌تواند در صورت عبور یک شاخص از حد تعریف‌شده، هشدار لازم را تولید و به مراجع ذی‌ربط اطلاع‌رسانی کند. این قابلیت، نظارت را از یک فرآیند پسینی و واکنشی، به فرآیندی پیشگیرانه و فعال تبدیل می‌کند. به بیان

دیگر، پیش از آنکه ضعف عملکردی، اطاله رسیدگی یا نارضایتی مراجعان به مسئله‌ای جدی تبدیل شود، امکان شناسایی، بررسی و مداخله مدیریتی فراهم می‌شود.

بهره‌گیری از هوش مصنوعی و تحلیل داده‌ها، یکی از ظرفیت‌های مهم این سامانه در مسیر ارتقای کیفیت نظارت است. با تجمیع داده‌های عملکردی، پرسنلی، نظارتی و مردمی، امکان تحلیل روندها، شناسایی الگوهای تکرارشونده، کشف نقاط ضعف ساختاری و تولید گزارش‌های تحلیلی فراهم می‌شود.

امکان مشاهده وضعیت عملکرد قضات، روند تغییرات شاخص‌ها، مقایسه عملکرد در دوره‌های مختلف، بررسی وضعیت پرونده‌ها و مشاهده هشدارها و گزارش‌های تحلیلی را برای مدیران فراهم می‌سازد. در چنین بستری، مدیران قضایی می‌توانند به جای اتکا به گزارش‌های پراکنده یا دریافت‌های موردی، تصویری منظم و قابل اتکا از وضعیت عملکرد قضات در اختیار داشته باشند و براساس آن، درباره آموزش، توانمندسازی، تشویق، تذکر، جابه‌جایی، ارتقا یا سایر تصمیمات مدیریتی اقدام کنند.

■ اهمیت سامانه هوشمند ارزیابی عملکرد قضات در آن است که ارزیابی را صرفاً به ابزاری برای کنترل یا برخورد تقلیل نمی‌دهد، بلکه آن را به سازوکاری برای ارتقای کیفیت قضاوت و حمایت از قضات توانمند تبدیل می‌کند. در این نگاه، داده‌ها نه فقط برای شناسایی کاستی‌ها، بلکه برای تشخیص عملکردهای مطلوب، کشف تجربه‌های موفق، طراحی آموزش‌های هدفمند و اصلاح فرآیندهای کاری مورد استفاده قرار می‌گیرند.

برآیند این اقدامات، شکل‌گیری الگویی نوین از نظارت قضایی است؛ الگویی که در آن، داده‌های پراکنده به دانش مدیریتی تبدیل می‌شوند، گزارش‌های موردی جای خود را به پایش مستمر می‌دهند و تصمیمات نظارتی بر پایه شواهد و تحلیل‌های دقیق‌تر اتخاذ می‌شود.

قوه قضائیه

راهبرد

ولایت

فصل دوازدهم

رسانه

رسانه‌ها همواره در شکل‌گیری تصویر مردم از دستگاه قضایی نقش مهمی داشته‌اند. بخش قابل توجهی از برداشت عمومی جامعه درباره عدالت، دادگاه، قاضی و عملکرد قوه قضاییه، از روایت‌هایی ساخته می‌شود که در رسانه‌ها بازتاب می‌یابد. با این حال، برای سال‌ها این تصویر بیشتر از بیرون ترسیم می‌شد؛ گاه بر پایه خبرهای پراکنده، برداشت‌های ناقص یا روایت‌های غیررسمی.

در دوره تحول و تعالی، قوه قضاییه تلاش کرد نسبت خود را با رسانه از سطح اطلاع‌رسانی رسمی فراتر ببرد و به سمت روایت‌سازی فعال، شفاف و قابل فهم از عدالت حرکت کند. راه‌اندازی و تولید سریال‌هایی مانند «آقای قاضی» و «بازپرس»، مفاهیم حقوقی و قضایی را با زبانی ساده‌تر وارد خانه‌ها کرد.
در کنار آن، تورهای رسانه‌ای فرصتی فراهم کرد تا خبرنگاران از نزدیک در جریان تحولات، اقدامات و چالش‌های عدلیه قرار گیرند و افکارسنجی‌های منظم نیز امکان سنجش نگاه و رضایت مردم از دستگاه قضایی را فراهم ساخت. این فصل، روایت همین مسیر است.

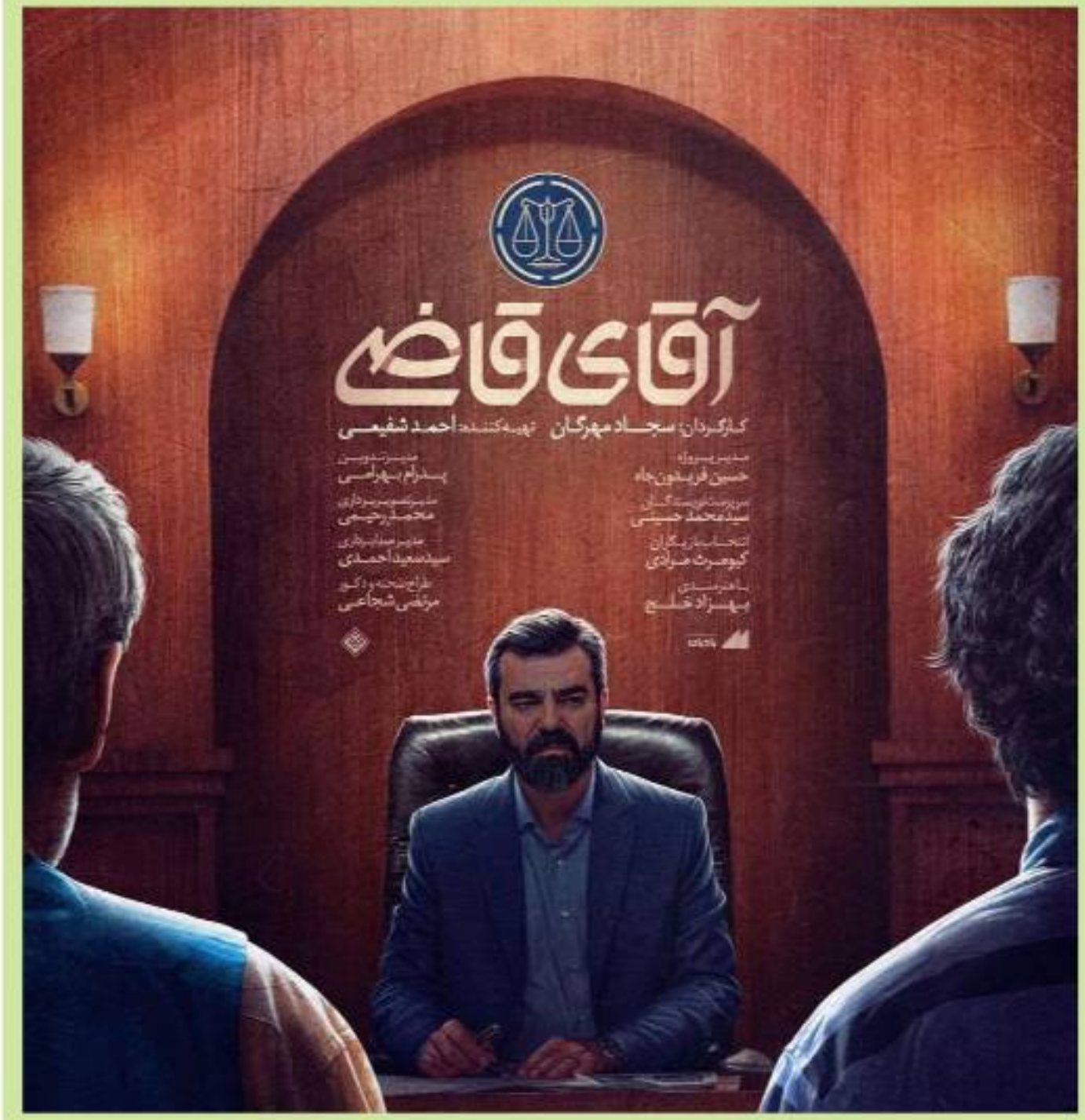
سریال آقای قاضی

تصویر تازه‌ای از عدالت در قاب تلویزیون

تصویر مردم از دستگاه قضایی، فقط در شعب دادگاه و مسیر رسیدگی به پرونده‌ها شکل نمی‌گیرد؛ رسانه نیز در ساختن این تصویر نقش مهمی دارد. تولیدات نمایشی می‌توانند زبان رسمی حقوق را به فهم عمومی و ضمن آموزش حقوقی نزدیک کنند تصویری واقعی‌تر، انسانی‌تر و قابل فهم‌تر از کارکرد دستگاه عدالت ارائه می‌دهد.

از سال ۱۴۰۰، مرکز رسانه قوه قضاییه رویکردی تازه را در عرصه تولیدات نمایشی آغاز کرد؛ در همین مسیر، تولید مجموعه‌هایی با محوریت پرونده‌های واقعی و مسائل حقوقی مردم در دستور کار قرار گرفت؛ آثاری که تلاش داشتند دادگاه و قضاوت را نه در قالبی خشک و دور از جامعه، بلکه در نسبت مستقیم با دغدغه‌ها، اختلافات و مسائل واقعی مردم روایت کنند. همین ترکیب از روایت حقوقی، قصه‌پردازی ساده و توجه به مسائل روزمره شهروندان باعث شد «آقای قاضی» به یکی از تجربه‌های متفاوت رسانه ملی در حوزه روایت قضایی تبدیل شود. تاکنون دو فصل از این مجموعه پخش شده است؛ فصل نخست در ۴۲ قسمت و فصل دوم در ۵۱ قسمت. همچنین ساخت فصل سوم این مجموعه نیز در دستور کار قرار گرفته است و از خرداد ۱۴۰۵ روی آنتن می رود.

دامنه اثرگذاری این مجموعه، تنها به پخش تلویزیونی محدود نماند و بخش‌های مختلف آن در شبکه‌های اجتماعی و فضای مجازی نیز با استقبال گسترده مواجه شد؛ به‌گونه‌ای که مجموع بازدیدهای آن از مرز ۵۰۰ میلیون بازدید عبور کرد. این استقبال، زمینه معرفی «آقای قاضی» به‌عنوان **برترین سریال ملی سال ۱۴۰۳** را فراهم کرد و نشان داد که روایت درست، ساده و مردمی از عدالت می‌تواند در کنار کارکرد سرگرمی، نقش مؤثری در ارتقای سواد حقوقی جامعه و بازنمایی تصویری مثبت‌تر از قوه قضاییه و کارگزاران آن ایفا کند.

آقای قاضی
کارگردان: سجاد مهرگان
تهیه‌کننده: احمد شفیعی
مدیر پروژه
حسین فریدون‌جاه
مدیر تدوین
پدرام بهرامی
مدیر صدابرداری
سیدسعید احمدی
طراح صحنه و دکور
مرتضی شجاعی
مدیر برنامه‌ریزی و گسترش
سیدمحمد حسینی
انتخاب بازیگران
کیومرث مرادی
بهزاد خلیج

محسن قضاییان
فرهاد قاسمیان
محمدرضا شریفی‌نیا
مهدی فخیم‌زاده
فریبا فوتری
اندیشه فولادوند
سیدجواد هاشمی
سوگل طهماسبی
فریبا متخصص
ایوب آقاخانی
شهروز دل افکار
کاظم هژیر آزاد
پورانداخت مهیمن
رسول نجفیان
مجید بنکتی
یاسمن معاوی
هادی دیباجی
سید مهرداد ضیایی
محسن بهرامی
شهین تسلیمی
حمیدرضا هدایتی
آرین احرامی
ستاره سادات قطبی
سیاوش راشدی
رضا مولایی
مرتضی تهرانی
آرین اویسی
کارگردان
احمدمعظمی
نویسنده
حسین تراب نژاد
تهیه‌کننده
محمدرضا شفیعی

سریال بازپرس

روایت کشف حقیقت از دل پرونده‌های قضایی

در ادامه رویکرد جدید قوه قضاییه برای حضور مؤثرتر در رسانه‌های نمایشی، سریال بازپرس به عنوان گام بعدی مرکز رسانه در سال ۱۴۰۲ روی آنتن رفت؛ این مجموعه برخلاف سریال آقای قاضی که بر پرونده‌های خانوادگی و حقوقی تمرکز داشت، به روایت ماجراهایی پرداخت که در دل پرونده‌های اقتصادی، امنیتی و ضدفساد شکل گرفته‌اند؛ پرونده‌هایی که منافع ملی و امنیت اجتماعی را نشانه رفته بودند. در این سریال، نقش محوری بر عهده بازپرس دادسرای عمومی و انقلاب است؛ شخصیتی که با هوشمندی، دقت و استقامت، گره از معماهای پیچیده باز می‌کند و متهمان را به پای میز عدالت می‌کشاند.

پخش این سریال از شبکه یک سیما با استقبال خوبی همراه شد و توانست بخش تازه‌ای از فعالیت‌هایی که کمتر در قاب رسانه‌های عمومی روایت شده بودند، را برای افکار عمومی روشن کند؛ نمایش نحوه تعامل نهادهای مختلف در روند کشف جرم، تعقیب مجرم و برقراری عدالت، این مجموعه را به اثری آموزنده و جذاب برای طیف وسیعی از مخاطبان تبدیل کرد.

تورهای رسانه‌ای

روایت میدانی از تحول در عدلیه

یکی از مسیرهای مهم برای تغییر تصویر رسانه‌ای از دستگاه قضایی، فراهم‌کردن امکان مشاهده مستقیم اقدامات و تحولات عدلیه برای خبرنگاران و فعالان رسانه‌ای است. بسیاری از اقدامات قوه قضاییه، به‌ویژه در حوزه‌هایی مانند زندان‌ها، حمایت از تولید، صیانت از حقوق عامه، ساماندهی اموال و کالاهای رسوبی، مقابله با ساخت‌وسازهای غیرمجاز یا اصلاح فرایندهای قضایی، تا زمانی که از نزدیک دیده و روایت نشوند، برای افکار عمومی ملموس نمی‌شوند. از همین رو، تورهای رسانه‌ای و نظارتی، به یکی از ابزارهای مرکز رسانه قوه قضاییه برای پیوند میان اقدام میدانی و روایت عمومی تبدیل شده است.

این تورها فرصتی فراهم می‌کند تا خبرنگاران، عکاسان و نمایندگان رسانه‌ها، بی‌واسطه در جریان برخی اقدامات قوه قضاییه در نقاط مختلف کشور قرار گیرند؛ از بازدید از زندان‌ها و طرح‌های اشتغال و حرفه‌آموزی زندانیان، تا حضور در گمرکات، بنادر، مناطق صنعتی، واحدهای تولیدی، طرح‌های مرتبط با حقوق عامه و پروژه‌هایی که با ورود دستگاه قضایی به مرحله حل‌وفصل یا ساماندهی رسیده‌اند. اهمیت این اقدام در آن است که روایت تحول، فقط در قالب خبر رسمی یا گزارش اداری باقی نمی‌ماند، بلکه از زاویه دید خبرنگار حاضر در میدان، به جامعه منتقل می‌شود.

■ نشست هم‌اندیشی رییس قوه‌قضائیه با جمعی از مدیران و فعالان رسانه‌ای

■ نشست رییس قوه‌قضائیه با مدیران رسانه و روابط عمومی‌های قوه‌قضائیه در سراسر کشور

تورهای رسانه‌ای؛
روایت میدانی از تحول در عدلیه

از سال ۱۴۰۲ تا پایان سال ۱۴۰۴

۱۵ تور رسانه‌ای و نظارتی | **۶۰۱** خبرنگار و عکاس

۱۴۰۲ — ۶ تور

۱۴۰۳ — ۲ تور

۱۴۰۴ — ۷ تور

۱۴۰۲ | ۶ تور

۱ **تخلیه زندان رجایی‌شهر**
زندان رجایی‌شهر، البرز

۲ **صیانت از حقوق عامه و مقابله با ساخت‌وساز غیرمجاز**
جزیره آشوراده و روستای زیارت، گلستان

۳ **عدالت اجتماعی، گمرک، بنادر و حمایت از تولید**
استان هرمزگان

۴ **طرح‌های اشتغال بنیاد تعاون زندانیان**
مجتمع‌های فشافویه، تهران

۵ **حرفه‌آموزی و اشتغال زندانیان**
اردوگاه حرفه‌آموزی و کاردرمانی، قم

۶ **کارخانه دوچرخه‌سازی زندانیان**
زندان قزلحصار، البرز

۱۴۰۳ | ۲ تور

۷ **بازدید از اقدامات قضایی استان**
استان هرمزگان

۸ **تعیین تکلیف کالاهای گمرکی**
گمرک فرودگاه امام خمینی(ره)، تهران

۱۴۰۴ | ۷ تور

۹ **بازدید از اقدامات قضایی منطقه**
عسلویه، بوشهر

۱۰ **روایت آثار تجاوز رژیم صهیونیستی**
زندان اوین، تهران

۱۱ **حرفه‌آموزی زندانیان پس از آزادی**
استان اصفهان

۱۲ **اقتصاد زندانیان پس از عفو و آزادی**
استان گیلان

۱۳ **خدمات قضایی ویژه دعاوی خانواده**
مجتمع قضایی شماره ۲ تهران

۱۴ **نظارت بر واحدهای تولیدی و حمایت از تولید**
شهرک صنعتی صفادشت و دهک، تهران

۱۵ **طرح‌های جهادی و خدمات هوشمند قضایی**
مناطق صفر مرزی، خراسان جنوبی

افکارسنجی

پایش نگاه مردم به دستگاه قضایی

رسانه فقط ابزار روایت اقدامات نیست؛ یکی از کارکردهای مهم آن، شناخت تصویری است که در ذهن مردم از دستگاه قضایی شکل می‌گیرد. قوه قضاییه برای آنکه بداند اقدامات، سیاست‌ها و روایت‌های رسانه‌ای آن تا چه اندازه در افکار عمومی دیده و فهم شده است، نیازمند سنجش منظم و علمی نگاه مردم به عملکرد خود است.

بر همین اساس، از سال ۱۴۰۰ افکارسنجی درباره عملکرد قوه قضاییه به‌صورت منظم آغاز شد و تاکنون در ۹ دوره اجرا شده است. این افکارسنجی‌ها به‌صورت دوره‌ای و هر شش ماه یک‌بار انجام می‌شود و در سال ۱۴۰۴ نیز دو دوره از آن اجرا شده است. استمرار این روند نشان می‌دهد که سنجش نگاه مردم، از یک اقدام مقطعی به سازوکاری منظم برای رصد افکار عمومی تبدیل شده است.

اجرای این افکارسنجی‌ها با همکاری نهادهای تخصصی دنبال شده است. در سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱، مرکز تحقیقات صداوسیما در اجرای این مطالعات همکاری داشته و از سال ۱۴۰۲، دانشگاه تهران نیز به این فرایند افزوده شده است. در سال ۱۴۰۴ نیز همکاری با دانشگاه تهران ادامه یافته و افکارسنجی‌ها بر پایه جامعه آماری تلفنی انجام شده است.

■ بر اساس داده‌های موجود، ارزیابی کلی مردم از عملکرد قوه قضاییه از ۵۱٪ درصد در سال ۱۴۰۰ به ۷۰ درصد در سال ۱۴۰۴ رسیده است که بیانگر رشدی ۳۷ درصدی دز طی ۵ سال است. جامعه آماری این افکارسنجی‌ها در سال‌های ابتدایی ۱۵ هزار نفر بوده، در سال ۱۴۰۳ به ۱۷ هزار نفر رسیده و در سال ۱۴۰۴ به‌صورت تلفنی با جامعه آماری ۲ هزار نفر انجام شده است.

